

Волинський національний університет
імені Лесі Українки

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Випуск 14

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

**Друкується за рішенням Вченої ради
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 13 від 28 грудня 2021 року).**

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор: **Макарук Л. Л.**, д. філол. н., проф. (Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

Відповідальний секретар: **Пасик Л. А.**, к. філол. н., доц. (Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

Белсхова Л. І., д. філол. н., проф. (Херсонський державний університет, м. Херсон)

Бехта І. А., д. філол. н., проф. (Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів)

Біскуп І. П., д. філол. н., проф. (Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

Кійко Ю. Є., д. філол. н., проф. (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці)

Коляда Е. К., к. філол. н., проф. (Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

Ущина В. А., д. філол. н., проф. (Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

Товарес Алла, доктор філософії з лінгвістики, доц. (Університет Говард, США)

Урбанавичене Йолита, старший науковий співробітник Центру досліджень стандартної мови (Інститут литовської мови, м. Вільнюс, Литовська Республіка)

Адреса редакційної колегії: 43025, м. Луцьк, проспект Воли, 13.

E-mail: philology@journals.vnu.volyn.ua. Веб-сайт збірника: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/philology>

A43 Актуальні питання іноземної філології. Збірник наукових праць. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 14. 138 с.

ISSN 2414-1135 (Print)

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14>

Науковий журнал містить статті, у яких висвітлено актуальні питання сучасної іноземної філології (дискурсознавства, лексичної семантики, лінгвокультурології, літературознавства, термінознавства, лінгвістики тексту, лексикології, когнітивної, комунікативної та прикладної лінгвістики).

Для науковців, викладачів, аспірантів і студентів факультетів іноземних мов закладів вищої освіти та наукових установ.

This journal includes the articles which are related to current issues of modern foreign linguistics (discourse studies, lexical semantics, cultural linguistics, literary studies, terminology, text studies, lexicology, cognitive, communicative and applied linguistics).

The target audience is scientists, teachers, postgraduates and students of the foreign philology faculties of higher educational establishments and academic institutions.

УДК 80-027.63(082)

Науковий журнал «Актуальні питання іноземної філології»
zareєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 24818-14758ПР від 04.03.2021)

«Актуальні питання іноземної філології» включено до Переліку наукових фахових видань України
категорії Б у галузі філологічних наук (спеціальності 035 – Філологія)
відповідно до Наказу МОН України
від 30.11.2021 № 1290 (додаток 3).

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

УДК 811.112.2'342'38

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-1>

Ганна БАЛАКІРЄВА

асистент кафедри німецької філології, факультет іноземних мов, Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, Вінницька обл., Україна, 21000
ORCID: 0000-0002-0864-7883

Бібліографічний опис статті: Балакірєва, Г. (2021). Фоностилїстична характеристика німецькомовних емоційних висловлень (емоція гніву). *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 3–9, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-1>

ФОНОСТИЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НІМЕЦЬКОМОВНИХ ЕМОЦІЙНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ (ЕМОЦІЯ ГНІВУ)

Метою дослідження є аналіз фонетичних характеристик емоційних висловлень на прикладі базових емоцій «холодного» та «гарячого» гніву та визначення ролі компонентів інтонації під час вираження емоцій в мовленні.

У статті описано фонетичні характеристики у спонтанному мовленні носіїв німецької мови Німеччини та встановлено певний набір просодичних характеристик, який притаманний для обраних емоцій. А також описано спільні та відмінні риси основних просодичних характеристик емоційно нейтрального та емоційно маркованого мовлення для кожної з емоцій.

Для досягнення мети дослідження був використаний комплексний **метод** аудитивного та інструментального аналізу матеріалу. Аудитивний аналіз дозволив виявити відмінності просодичних особливостей німецької нейтральної та емоційної мови з точки зору визначення напрямку руху мелодики, темпу і гучності мовлення дикторів. Інструментальний аналіз мовленнєвого матеріалу проводився за допомогою програми PRAAT. Versus 4.5 і дозволив отримати дані щодо частоти основного тону (ЧОТ) в Гц, інтенсивності в дБ і тривалості пауз в мс і встановити основні акустичні кореляти емоційного і нейтрального мовлення.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що в роботі встановлено спільні та специфічні просодичні характеристики, які визначають німецькомовне емоційне мовлення для базових емоцій «холодного» та «гарячого» гніву, представлених варіативністю тональних, динамічних та темпоральних акустичних характеристик мовлення.

У ході дослідження **встановлено**, що маркерами, які слугують для ідентифікації в мовленні емоції «гарячого» та «холодного» гніву», є короткі паузи, пришвидшений темп мовлення, ширший діапазон інтенсивності, висхідна крутизна зміни частоти основного тону, середній частотний діапазон. реалізації фраз для «гарячого» гніву», середній та розширений – для «холодного» гніву».

Ключові слова: просодія, інтонація, емоційне мовлення, базові емоції.

Hanna BALAKIRIEVA

Assistant at the Department of German philology, the institute of foreign languages, the Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University, Ostrozko, 32, Vinnytsia, Ukraine, 21000
ORCID: 0000-0002-0864-7883

To cite this article: Balakirieva, H. (2021). Fonostylistychna kharakterystyka nimet-skomovnykh emotsiinykh vyslovlen (emotsiia hnivu) [Phonostylistic characteristics of German emotional expressions (the emotion of anger)]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 3–9, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-1>

PHONOSTYLISTIC CHARACTERISTICS OF GERMAN EMOTIONAL EXPRESSIONS (THE EMOTION OF ANGER)

The **aim** of the study is to analyze the phonetic characteristics of emotional expressions on the example of basic emotions of «cold» and «hot» anger and determine the role of components of intonation in the expression of emotions in speech.

The article describes the phonetic characteristics in the spontaneous speech of German speakers and establishes a set of prosodic characteristics that are inherent in the selected emotions. The common and distinctive features of the main prosodic characteristics of emotionally neutral and emotionally marked speech for each of the emotions are also described.

*To achieve the aim of the study, a comprehensive **method** of auditory and instrumental analysis of the material were used. Auditory analysis revealed differences in the prosodic features of the German neutral and emotional language in terms of determining the direction of melody, tempo and volume of the speakers. Instrumental analysis of speech material was performed using the PRAAT Versus 4.5 and allowed to obtain data on the frequency of the main tone in Hz, the intensity in dB and the duration of pauses in ms and to establish the main acoustic correlates of emotional and neutral speech.*

*The scientific **novelty** of the obtained results is determined by the fact that the work establishes common and specific prosodic characteristics that determine German emotional speech for basic emotions «cold anger» and «hot anger», represented by the variability of tonal, dynamic and temporal acoustic characteristics of speech.*

It was found out that markers used to identify «hot» and «cold» anger emotions in speech are short pauses, acceleration of speech rate, wider intensity range, the medium frequency range of the implementation of phrases for «hot» anger, the medium and extended – for «cold» anger.

Key words: prosody, intonation, emotional speech, basic emotions.

Вступ. Пояснення емоційних явищ в мові – одна з найскладніших проблем сучасного мовознавства. По-перше, складні самі емоції як явище людської психіки, так і їх мовні репрезентації. Будь-який емоційний засіб мови вводить в складний світ почуттів і переживань, які далеко не завжди можна чітко розрізнити на рівні свідомості. По-друге, вивчення емоційності в мові стосується багатьох галузей лінгвістики, в результаті чого дослідження емоційності у рівній мірі належить царині загальної лінгвістики і психолінгвістики. Для вираження емоцій у лінгвістиці використовуються одиниці всіх рівнів мови. До засобів емоційної експресії відносяться фонетичні, лексичні та граматичні засоби.

Однією з основних проблем при вивченні емоційного мовлення є аналіз та синтез даних щодо універсальності і специфічності вираження емоційних станів різними мовами. Більшість фізіологічних досліджень вказують на єдину біологічну основу емоцій (Klymenko, 2016; Klymenko, 2018; Pyotrovskaia, 2014).

Причина криється в тому, що частина з них має універсальне вираження, що не вимагає знання мови. Але існують також емоції, які можуть бути правильно зрозумілі носіями однієї мови і неправильно витлумачені носіями іншої.

Сприйняття усного мовлення – найскладніший об'єкт вивчення. Сприймаючи мовлення, ми перш за все реєструємо комплекс ознак, що характеризують мовця і його стан. Ці спостереження ще не були використані для створення системного аналізу експресивних засобів усного мовлення, не переходячи на психолінгвістичний аспект розгляду цих явищ.

Об'єктом нашого дослідження є базова емоція «гнів» – соціокультурно обумовлений емоційний комплекс. Тобто, це так звана

складна емоція, яка несе яскраво виражену соціальну функцію. Як зазначають Л. Берковіц та Е. Гармон-Джонс, дана емоція породжується, коли трапляється щось мотиваційно релевантне, наприклад, образа, несправедливість, фрустрація (Berkowitz, Harmon-Jones, 2014, p. 109).

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розкриття основних маркерів базових емоцій – холодного та гарячого – які визначають мовлення дикторів за такими просодичними характеристиками, як варіативність мелодики, ритмічної та паузальної організації, інтенсивності та темпу мовлення.

Метою дослідження є аналіз фонетичних характеристик емоційних висловлень на прикладі базових емоцій холодного та гарячого гніву та визначення ролі компонентів інтонації під час вираження емоцій в мовленні.

Для вирішення проблем дослідження використано низку взаємопов'язаних **методів**, таких як системні, теоретичні методи (аналіз, систематизація, порівняння, класифікація наукових джерел інформації), метод отримання експериментальних даних базується на використанні загальнонаукових методів (лінгвістичного спостереження, порівняння, вимірювання), а також фонетичних методів (аудитивний, графічний і спектрографічний види аналізу), а їх опрацювання здійснюється за допомогою кількісного аналізу.

Результати теоретичних та експериментальних досліджень щодо вираження емоцій гарячого та холодного гніву в мовленні.

Перші наукові дослідження про зв'язок акустичних параметрів з емоційним змістом мовлення було проведено в першій половині 20 століття (Tsepelyts, 1974, p. 120). Експерименти проводилися в основному з «базовими»

емоціями («гнів», «радість», «смуток», «страх», «роздратування»). До них відносяться дослідження М. Р. Боннера, Е. Р. Скіннера та ін.

1939 р. Г. Фербенкс і В. Проновост запропонували найбільш повний опис зв'язку основних емоцій з акустичними властивостями мовлення та вказали, що при вираженні в мовленні емоції «гнів» – частота основного тону, а також перша форманта збільшуються, на відміну від емоційно нейтрального мовлення (Fairbanks, Pronovost, 1939, p. 102.).

Дослідження А. А. Борисової, А. Х. Пашиної, В. П. Морозова показали, що певні емоційні стани мають відповідні акустичні образи або інтонаційні зони (Borysova, 1989; Pashyna, Morozov, 1990).

Автори роблять висновок, що варіація паралінгвістичних особливостей мовлення (тембр, висота основного тону, темп) дає уявлення про модальність емоційного переживання. На їх думку, акустичними характеристиками емоції «гнів» є рівномірне і значне збільшення кривих висоти тону і інтенсивності, а потім рівномірне зниження; загальне збільшення гучності і висоти голосу і підвищення різкості мовленевих звуків.

На початку 21 ст. значно зросла кількість досліджень в галузі емоційного змісту мовлення та його зв'язку з акустичними особливостями. Розглядаючи вираз гніву в цілому, було зафіксовано два можливих способи його вираження. Перша форма – це «гарячий» гнів (або лють), який характеризується зовнішнім проявом за допомогою жестів, мімічних і вербальних виразів, ворожої агресивної поведінки. Кілька досліджень присвячено акустичним корелятам «гарячого» гніву, в результаті чого виявлено, що він характеризується більш високою варіабельністю тону, збільшенням середньої F0 (тобто основної частоти), збільшенням швидкості артикуляції і меншою кількістю пауз.

Проте існують більш «м'які» форми вираження гніву, які зазвичай відомі як «холодний» гнів (наприклад, роздратування). Ця форма емоційного вираження частіше зустрічається в повсякденному житті.

Порівняно з гарячим гнівом, холодний гнів вважається менш інтенсивним і характеризується більш низьким рівнем збудження. Акустично холодний гнів характеризується більш низькою висотою основного тону і стандарт-

ним темпом мовлення (Biassoni, Balzarotti, Giamporcaro, Ciceri, 2016, p. 3). Через те, що холодний гнів не так яскраво виражений, його часто плутають з іншими емоціями, наприклад, зі зневагою.

В. Зендльмаєр, дослідивши питання вираження емоції «гарячого» гніву у мовленні, дійшов висновку, що гнів часто супроводжується чіткішою артикуляцією порівняно з емоційно нейтральним мовленням чи іншими емоціями (Sendlmeier, 2000, p. 341).

У зв'язку з цим слід також відзначити, що під час висловлювань у роздратуванні відбувається збільшення наголошених і зменшення ненаголошених складів. З тривожними і сумними висловлюваннями відбувається зворотне.

На думку С. Мадурейри, мовлення, марковане емоціями «радість» і «гарячий гнів», виявляє вищі значення частоти основного тону, а «сумні» висловлення характеризуються нижчими значеннями основних частот (Medeiros, 2013, p. 63).

Методика проведення експериментально-фонетичного дослідження.

З нашого повсякденного досвіду ми знаємо, що емоційний стан мовців можна охарактеризувати і незалежно від змісту сказаного. Аналіз досліджуваних фрагментів мовлення дозволив визначити різницю між звучанням емоційно нейтральної мови і емоційними висловленнями за такими параметрами: паузальна організація, інтенсивність, висота основного тону, темп мовлення.

Загалом було проаналізовано 87 синтагм – змістовно та фонетично організовані частини речення (Steriopo, 2004, p. 219):

- 29 синтагм для вираження емоції «гарячого» гніву,
- 16 синтагм для вираження емоції «холодного» гніву,
- 42 не носили ані позитивного, ані негативного забарвлення, які розглядалися як емоційно нейтральні і слугували основою для порівняння з емоційно забарвленими. Для кожного з дикторів порівнювались фонетичні характеристики емоційно нейтрального та емоційно маркованого мовлення.

Вік мовців коливається в межах 20–50 років.

Матеріал завантажено з платформи Youtube та конвертовано за допомогою програми Movavi Video Converter 10 з формату MP4 у фор-

mat WAV. Для аналізу були обрані фрагменти інтерв'ю, ток-шоу.

Для досягнення мети дослідження був використаний комплексний метод аудитивного та інструментального аналізу матеріалу. Аудитивний аналіз дозволив виявити відмінності просодичних особливостей німецької нейтральної та емоційної мови з точки зору визначення напрямку руху мелодики, темпу і гучності мовлення дикторів. Інструментальний аналіз мовленнєвого матеріалу проводився за допомогою програми PRAAT. Versus 4.5 і дозволив отримати дані щодо частоти основного тону (ЧОТ) в Гц, інтенсивності в дБ і тривалості пауз в мс і встановити основні акустичні кореляції емоційного і нейтрального мовлення.

Діапазон частотних змін вимірювався за формулою:

$$i = \frac{f_{\max}}{f_{\min}},$$

де i – інтервал двох тонів,

f_{\max} – найбільша частота;

f_{\min} – найменша частота на відрізку аналізованого фрагменту мовлення.

Середні показники максимального діапазону частотних змін у мовленні можна умовно поділити на п'ять зон: вузьку (0–20 %), звужену (21–40 %), середню (41–60 %), розширену (61–80 %) і широку (81–100 %).

Середня тривалість синтагматичних і фразових пауз та їхня градація вимірювалась за такою шкалою: надкоротка пауза – до 200 мс; коротка пауза – 220–500 мс; середня пауза – 520–800 мс; довга пауза – 820–1200 мс; наддовга пауза – понад 1200 мс.

Результати просодичного аналізу.

Зі спектру базових негативних емоцій, «гарячий» гнів виражений найяскравіше. Емоцію можна досить легко розпізнати за допомогою аудитивного способу. Протилежна ситуація спостерігається при аналізі прикладів «холодного» гніву. Такі фрази, як *“ich glaube dir einfach nicht”*, *“ich bin so geschockt vor allem”*, *“ich bin sprachlos”* вказують на негативний настрій мовців.

Для аналізу представлені:

– інтерв'ю футбольного тренера Дітріха Волітца щодо суперечностей про розподіл учасників (приклад «холодного» гніву);

– фрагмент суперечки матері та доньки на реаліті-шоу (приклад «холодного» гніву);

– фрагмент суперечки сусіда та сусідки на реаліті-шоу (приклад «гарячого» гніву);

– промова німецької співачки Ніни Хаген на ток-шоу (приклад «гарячого» гніву);

– історія чоловіка, якого побили за його політичні погляди (приклад «гарячого» гніву).

1. Паузальна організація.

За допомогою електронної програми PRAAT. Versus 4.5 виявлено, що під час вираження емоцій «холодного» та «гарячого гніву» переважають короткі паузи.

Таблиця 1

Фрагмент протоколу реєстрації експериментальних даних дослідження часових меж реалізації пауз у вираженні емоції «Гарячий гнів» Часові межі реалізації пауз (емоція «гарячого» гніву) (у %)

Тривалість пауз	Емоційне мовлення	Емоційно нейтральне мовлення
	у %	у %
надкоротка (<200 мс)	6	33
коротка (220–500 мс)	67	45
середня (520–800 мс)	2	22
довга (820–1200 мс)	–	–
наддовга (>1200 мс)	6	–

Таблиця 2

Фрагмент протоколу реєстрації експериментальних даних дослідження часових меж реалізації пауз у вираженні емоції «Холодний гнів» Часові межі реалізації пауз (емоція «холодного» гніву) (у %)

Тривалість пауз	Емоційне мовлення	Емоційно нейтральне мовлення
	у %	у %
надкоротка (<200 мс)	20	40
коротка (220–500 мс)	40	60
середня (520–800 мс)	20	–
довга (820–1200 мс)	–	–
наддовга (>1200 мс)	–	–

Мовлення, марковане емоцією «гарячий» гнів, не містить жодного вияву гезитаційних пауз, крім незаповнених пауз. Емоційно нейтральне мовлення дикторів характеризується незначною кількістю «шумних вагань», фраз вагань, а також подовжень звуків. Їх кількість становить 4, 3, 3 відповідно.

Таблиця 3

Хезитаційні паузи в мовленні, забарвленому емоцією «гарячий» гнів»

	«Гар.» гнів	Емоц.нейтр.
	кількісне значення	
Тихі паузи	35	31
«Шумні вагання»	–	4
Фрази вагання	–	3
Подовження звуків	–	3

Дані табл. 4 показують, що мовлення, марковане емоцією «холодний» гнів, можна охарактеризувати незначною кількістю хезитаційних пауз: досліджений матеріал налічує 4 приклади «шумних вагань» та 2 приклади подовжень звуків. Схожа ситуація спостерігається і при емоційно нейтральному мовленні: кількість «шумних вагань» вдвічі більша, прикладів подовження звуків 3. Фраз вагання в мовленні не виявлено.

Таблиця 4

Хезитаційні паузи в мовленні, забарвленому емоцією «холодний» гнів»

	«Хол.» гнів	Емоц. нейтр.
	кількісне значення	
Тихі паузи	24	27
«Шумні вагання»	4	8
Фрази вагання	–	–
Подовження звуків	2	3

2. Темп мовлення.

У ході аудитивного аналізу було зроблено висновок, що емоційно забарвлені висловлення проговорювались швидше, з сильнішим акцентуванням. Під час мовлення можна побачити тенденцію до сильного наголошення певних частин мови, наприклад, окремих дієслів у першого мовця, прикметників у другого, іменників у четвертого.

Емоція гніву характеризується більш швидким темпом промовляння складів за хвилину, що проілюстровано у табл. 5.

Таблиця 5

Темп мовлення (кількість складів, проголошених за хвилину)

	Емоційне мовлення	Емоційно нейтральне мовлення
Диктор Н. Х.	264	246
Диктор А.	186	180
Диктор Д. Ю.	198	236
Диктор Д. В.	234	212
Диктор Д.	250	222

3. Сила звуку.

За допомогою інструментального аналізу у програмі PRAAT.Versus 4.5 було вираховано діапазон інтенсивності, а результати занесені у таблицю 6, яка представлена нижче:

Таблиця 6

Діапазон інтенсивності (у дБ)

	Емоційне мовлення	Емоційно нейтральне мовлення
Диктор Н. Х.	3,0	1,8
Диктор А.	7,2	5,4
Диктор Д. Ю.	5,8	1,8
Диктор Д. В.	4,3	3,1
Диктор Д.	3,6	2,6

Отримані дані щодо діапазону інтенсивності емоційного мовлення дозволяють встановити той факт, що для всіх п'яти мовців притаманний більш широкий діапазон інтенсивності проголошення емоційних висловлень порівняно з емоційно нейтральним мовленням, що дозволяє припустити, що у випадку емоції «гнів» інтенсивність мовлення є акустичним маркером емоційно забарвленого мовлення.

4. Аналіз емоційних висловлень за крутизною зміни ЧОТ.

За допомогою програми PRAAT.Versus 4.5 встановлено, що у висловленнях, вимовлених з емоцією «гнів» частіше спостерігалась висхідна мелодика, а крутизна зміни переважно різка. Для порівняння, крутизна зміни ЧОТ у нейтральних висловленнях дикторів залишалась рівна у 32 синтагм, що у відсотковому відношенні становить 82 %.

Таблиця 7

Крутизна зміни ЧОТ (у %)

Мелодика		Емоційне мовлення		Емоційно нейтральне мовлення	
		к-ість синтагм	у %	к-ість синтагм	у %
	рівна	3	6	32	82
	висхідна	32	71	3	7
	низхідна	10	22	4	10

Встановлено певний контраст фонетичних характеристик емоційного мовлення від емоційно нейтрального, який полягає у переважному використанні висхідного мелодійного контуру під час висловлення невдоволення, гніву.

Таблиця 8

**Частотний діапазон реалізації фраз
(приклад «гарячого» гніву) (у %)**

Діапазон ЧОТ	Емоційне мовлення		Емоційно нейтральне мовлення	
	к-ість синтагм	у %	к-ість синтагм	у %
вузький	4	13	5	22
звужений	6	20	5	22
середній	8	27	9	11
розширений	4	13	2	9
широкий	7	24	2	9

Таблиця 9

**Частотний діапазон реалізації фраз
(приклад «холодного» гніву) (у %)**

Діапазон ЧОТ	Емоційне мовлення		Емоційно нейтральне мовлення	
	к-ість синтагм	у %	к-ість синтагм	у %
вузький	2	1,25	7	44
звужений	2	1,25	8	50
середній	4	25	-	-
розширений	5	31	-	-
широкий	3	19	1	6

5. Частота основного тону.

Тональне оформлення синтагм можна проаналізувати за допомогою наведених нижче таблиць. Якщо при емоційно нейтральному мовленні частіше можна спостерігати вузький та звужений діапазон частоти основного тону,

то при емоційному монологові зустрічаються середній, розширений, широкий діапазони. Це стосується як прикладів «гарячого», так і «холодного» гніву.

Висновки. Одним з маркерів емоційного «гнівного» висловлювання можна вважати темп мовлення, який стає пришвидшеним, порівняно з емоційно нейтральним мовленням. Ще однією характеристикою емоційно забарвленого мовлення виступає менша кількість пауз. Варто зазначити, що помітною ознакою емоційного гнівного мовлення стає наявність розширеного та широкого частотного діапазону реалізації фраз та більш широкого діапазону інтенсивності мовлення. Основним словом ритмічної групи переважно виступають дієслово та іменник.

В даний час проводяться численні експерименти з опису повного спектру емоцій. Ці базові дані акустичних властивостей тих чи інших емоцій постійно поповнюються, розширюється експериментальна база, створюються нові програми для аналізу акустичних складових емоційного змісту.

Основними завданнями подальших досліджень у цій області є отримання точних результатів експериментів, розширення кола досліджуваних емоцій, створення нових програм, здатних детально аналізувати всі акустичні компоненти мовленнєвого сигналу і розвиток повних емоційних спектрів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борисова А. А. Восприятие эмоционального состояния человека по интонационному рисунку речи. Вопросы психологии, 1989. С. 117–124.
2. Клименко М. С. Розробка структури системи розпізнавання емоційного стану диктора. Штучний інтелект, 2016. № 1. С. 17–26.
3. Клименко М. С. Удосконалений метод розпізнавання емоційного стану диктора із семантичним аналізом змісту. Штучний інтелект, 2018. № 1 (79). С. 22–27.
4. Пашина А. Х., Морозов В. П. Опознавание личности человека по голосу на основе его инвертированного во времени звучания. Психологический журнал, 1990. С. 70–78.
5. Пиотровская Л. А. Эмотивность и дейксис. Российский государственный педагогический университет им. А. И. Герцена, Санкт-Петербург, 2014. С. 321–332.
6. Цеплитис Л. К. Анализ речевой интонации. АН ЛатвССР. Ин-т языка и литературы им. Андрея Упита. Рига: Зинатне, 1974. 272 с.
7. Berkowitz L., Harmon-Jones E. Toward an Understanding of the Determinants of Anger. Emotion, vol. 4, No. 2, 2014. P. 107–130.
8. Biassoni F., Balzarotti S., Giamporcaro M., Ciceri R. Hot or Cold Anger? Verbal and Vocal Expression of Anger While Driving in a Simulated Anger-Provoking Scenario. Università Cattolica del Sacro Cuore of Milan, Italy, 2016. P. 1–10.
9. Fairbanks G., Pronovost W. An experimental study of the pitch characteristics of the voice during the expression of emotion. Speech Monographs, 1939. P. 87–104.

10. Medeiros H., Moniz H., Batista F., Trancoso I., Meinedo H. Experiments on automatic detection of filled pauses using prosodic features, Lisbon, Instituto Universitário de Lisboa, 2013. 11 p.
11. Sendlmeier W., Klasmeyer G. Voice and Emotional States. Berlin, 2000. S. 339–357.
12. Steriopolo O. Theoretische Grundlagen der deutschen Phonetik. Winnyzja, 2004. 320 S.

REFERENCES:

1. Borysova, A. A. (1989). Vospriyatye emotsyonalnogo sostoiانيا cheloveka po yntonatsyonnomu rysunku rechy [Perception of the emotional state of a person according to the intonation pattern of speech]. *Voprosy psikhologii*, 117–124 [in Russian].
2. Klymenko, M. S. (2016). Rozrobka struktury systemy rozpoznavannia emotsiinoho stanu dyktora [Development of the structure of the speaker's emotional state recognition system]. *Shtuchnyi intelekt*, 1, 17–26 [in Ukrainian].
3. Klymenko, M. S. (2018). Udoskonalenyi metod rozpoznavannia emotsiinoho stanu dyktora iz semantychnym analizom zmistu [Improved method of recognizing the emotional state of the speaker with semantic content analysis]. *Shtuchnyi intelekt*, 1 (79), 22–27 [in Ukrainian].
4. Pashyna, A. Kh. & Morozov, V. P. (1990). Opoznavanye lychnosti cheloveka po holosu na osnove eho ynvertyrovannoho vo vremeny zvuchanyia [Recognition of a person's personality by voice based on its sounding inverted in time]. *Psikhologicheskii zhurnal*, 70–78 [in Russian].
5. Pyotrovskaia, L. A. (2014). Emotyvnost y deiksys [Emotivity and deixis]. *Rossyiskyi gosudarstvennyi pedagogicheskii unyversytet ym. A. Y. Hertseny*, 321–332 [in Russian].
6. Tsepilyts, L. K. (1974). Analiz rechevoi yntonatsyy [Analysis of speech intonation]. *Yn-t yazyka y lyteratury ym. Andreia Upyta*, 272 [in Russian].
7. Berkowitz, L., Harmon-Jones, E. (2014). Toward an Understanding of the Determinants of Anger. *Emotion*, vol. 4, No. 2, P. 107–130.
8. Biassoni, F., Balzarotti, S., Giamporcaro, M., Ciceri, R. (2016). Hot or Cold Anger? Verbal and Vocal Expression of Anger While Driving in a Simulated Anger-Provoking Scenario. *Università Cattolica del Sacro Cuore of Milan, Italy*. P. 1–10.
9. Fairbanks, G, Pronovost, W. (1939). An experimental study of the pitch characteristics of the voice during the expression of emotion. *Speech Monographs*, P. 87–104.
10. Medeiros, H., Moniz, H., Batista, F., Trancoso, I., Meinedo, H. (2013). Experiments on automatic detection of filled pauses using prosodic features, Lisbon, Instituto Universitário de Lisboa, 11 p.
11. Sendlmeier, W., Klasmeyer, G. (2000). Voice and Emotional States. Berlin. S. 339–357.
12. Steriopolo, O. (2004). Theoretische Grundlagen der deutschen Phonetik. Winnyzja, 320 S.

UDC 811.161.2'243:908(477.83-25)](075.8)

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-2>

Galyna BOYKO

teacher of the department of foreign languages, «Lviv Polytechnic» National University, vul. Karpinskoho, 2, room 301, Lviv, Ukraine

ORCID: 000-0002-03866-5478

To cite this article: Boiko, H. (2021). Navchalnyi posibnyk z ukrainskoi movy yak inozemnoi dlia chuzhozemnykh studentiv «Misto Leva» rivnia B2 yak osnovnyi lnhvokrainoznavchyi pidruchnyk [Textbook on Ukrainian as a foreign language for foreign students «City of the Lion» level B2 as the main textbook of linguistics]. *Current issues of foreign philology*, 14, 10–16, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-2>

TEXTBOOK ON UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE FOR FOREIGN STUDENTS «CITY OF THE LION» LEVEL B2 AS THE MAIN TEXTBOOK OF LINGUISTICS

The textbook on Ukrainian as a foreign language for foreign students «Lion City» level B2 is considered and analyzed. The focus is on the linguistic aspect of the book, the history of the city and traditions. The focus is on helping foreign students to learn new lexical material, consolidate the acquired skills of oral and written speech and grammatical models, acquaintance with Ukrainian songs, famous figures of Ukraine and the spiritual life of the nation. The article covers the level of B2 in Ukrainian as a foreign language in accordance with the «European recommendations for language education: study, teaching, assessment» (2003). According to them, the student: understands the basic ideas of complex texts on abstract and specific topics, including technical topics related to his specialization; can communicate with native speakers without stress for each of the parties; is able to make clear, detailed messages on various issues and can express his views on the problem, show the advantages and disadvantages of different options.

The texts in the manual are arranged according to the thematic principle: general information, history, technical achievements and inventions, interesting places and events of L'viv. They are not directly related, so the teacher or student can choose the order of their reading and processing. Each text is accompanied by a system of exercises: commentary on the text (explanation of new words); pre-text exercises that allow to prepare for the perception of the text, to connect the knowledge and experience of students with new information; post-text exercises that test comprehension of the read text, as well as form and consolidate grammar skills. The keys to the tasks at the end of the manual will allow students to control the acquired knowledge and use the «Lion City» both for group learning with a teacher and for self-study. Using the QR-code, you can enter a kind of appendix to the manual with audio recordings of the texts contained in it, songs about L'viv, poetry, other interesting information about the city, as well as additional tasks to help students train their phonetic skills. All this will make the learning process with the Lion City a pleasant adventure.

Key words: *Ukrainian as a foreign language, linguistic and ethnographic aspect, oral and written skills, vocabulary, grammatical models, level B2, standardized requirements, language competences.*

Галина БОЙКО

викладач кафедри іноземних мов, Національний університет «Львівська політехніка», вул. Карпінського, 2, кім. 301, Львів, Україна

ORCID: 000-0002-03866-5478

Бібліографічний опис статті: Бойко, Г. (2021). Навчальний посібник з української мови як іноземної для чужоземних студентів «Місто Лева» рівня B2 як основний лінгвокраїнознавчий підручник. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 10–16, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-2>

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ ДЛЯ ЧУЖОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ «МІСТО ЛЕВА» РІВНЯ B2 ЯК ОСНОВНИЙ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИЙ ПІДРУЧНИК

Розглянуто і проаналізовано навчальний посібник з української мови як іноземної для чужоземних студентів «Місто Лева» рівня B2. Зосереджено увагу на лінгвокраїнознавчому аспекті книги, історії міста й тради-

ціях. Скеровано погляд на допомогу студентам іноземцям щодо пізнання нового лексичного матеріалу, закріплення набутих навиків усного та писемного мовлення і граматичних моделей, ознайомлення з українськими піснями, відомими постатями України та духовним життям нації. У статті освітлено рівень В2 з української мови як іноземної відповідно до «Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» (2003 р.). Згідно з ними студент: розуміє основні ідеї складних текстів на абстрактні і конкретні теми, в тому числі технічні теми, що стосуються його спеціалізації; може спілкуватися з носіями мови без напруги для кожної зі сторін; вміє робити чіткі, детальні повідомлення щодо різноманітних питань і може викласти свій погляд на проблему, показати переваги та недоліки різних варіантів.

Тексти в посібнику розташовані за тематичним принципом: загальна інформація, історія, технічні досягнення та винаходи, цікаві місця і події Львова. Вони не пов'язані безпосередньо між собою, тому викладач чи студент може обирати довільний порядок їхнього читання й опрацювання. Кожен текст супроводжує система вправ: коментар до тексту (пояснення нових слів); дотекстові вправи, які дають змогу підготуватися до сприйняття тексту, пов'язати знання і досвід студентів з новою інформацією; післятекстові вправи, які перевіряють розуміння прочитаного тексту, а також формують і закріплюють граматичні навички. Ключі до завдань, розташовані в кінці посібника, дають змогу студентам контролювати здобуті знання і використовувати «Місто Лева» як для навчання у групі з викладачем, так і для самостійного навчання. Скориставшись QR-кодом, можна увійти у своєрідний додаток до посібника з аудіозаписами розміщених у ньому текстів, піснями про Львів, поезією, іншою цікавою інформацією про місто, а також з додатковими завданнями, які допоможуть студентам тренувати свої фонетичні навички. Все це зробить процес навчання з «Містом Лева» приємною пригодою.

Ключові слова: українська мова як іноземна, лінгвокраїнознавчий аспект, усні та писемні навички, лексика, граматичні моделі, рівень В2, стандартизовані вимоги, мовні компетенції.

The urgency of the problem. Modern needs in the study of Ukrainian as a foreign language emphasize, first of all, the need to get acquainted with the culture of the country whose language is studied in the teaching of any language as a foreign language, which raises the issue of using linguistic materials. Accumulating in itself all manifestations of the existence of the ethnos, language is an inexhaustible source of information about the history, customs, traditions of material culture and spiritual life of the nation. The student's knowledge of language as a phenomenon of national culture contributes to the formation of sociolinguistic competence – the ability to use language forms appropriate in a particular sociolinguistic context, respectively, allows adequate interaction and mutual understanding of people in foreign culture (Leshchenko, 2013, pp. 253).

Analysis of recent research and publications. Linguists, culturologists, ethnologists, folklorists, psychologists, philosophers and mythologists (B. Wharf, W. von Humboldt, O. Potebnya, V. Kostomarov, A. Vezhbytska, D. Gudkov, V. Zhayvoronok, V. Krasnykh, A. Shmelev and others). Using linguistic methods, researchers work on a wide range of issues of lexical competence of folk culture, folk psychology, mythmaking, considering the objects of extralinguistic reality (life, nature, traditions, rituals, mythical images, etc.). Language accumulates and consolidates in its units the historical experience of the people, becomes an adequate reflection of their inner world, the uniqueness of the mentality. The process

of learning a foreign language is inseparable from getting acquainted with a foreign language culture, because the language as a repeater transmits the heritage of national culture from generation to generation, to representatives of other ethnic societies (Pilishchek, 2006, pp. 9).

Linguistics studies the issue of selection and methods of presenting information about the country whose language is being studied. Nowadays, Methodists are aware of the need to use the linguistic approach as an important principle of teaching a foreign language to provide students with the necessary knowledge about the specifics of a foreign language. The presence in the lexicon of a national-cultural component, inherent only in a certain language, indicates that the token belongs to the linguistic material. The use of materials in linguistics in the process of teaching the Ukrainian language as a foreign language promotes the process of domestication of foreign students, ie helps to adapt to the new linguistic and cultural environment. The use of linguistic materials stimulates students' motivation, forms and maintains interest in learning a foreign language (Leshchenko, 2013, pp. 254). As working linguistic material we use authentic texts (excerpts from fiction, articles from magazines and newspapers), authentic dialogues, poems, songs. Watching TV shows, documentaries and feature films in the language being studied also helps to raise students' awareness in all spheres of life.

During the mastery of the Ukrainian language, the problems of formation of linguistic competence (V. Bader, G. Onkovych, V. Doroz, O. Palka, S. Pilishchek, G. Savytska) become especially

relevant. According to scholars, due to the lack of knowledge of the socio-cultural background of the country whose language is being studied, it is impossible to form the communicative competence of the speaker, which he needs for intercultural communication. Assimilation of background knowledge (general, regional information, as well as cultural) in accordance with the standards of education set out in the «European Recommendations on Language Education: Study, Teaching, Assessment», highlights the problem of optimizing and intensifying the training of foreign students in higher education (European recommendations, 2003).

Among the conditions that ensure the intensive assimilation of the Ukrainian language as a foreign language, is, above all, compliance with the principles of multicultural approach, multi-channel perception of information. Recently, the attention of scientists to the problem of intensifying the process of training by creating and implementing various pedagogical software tools: multimedia educational programs, electronic dictionaries, reference books, Internet materials and more. Both foreign and domestic scholars are engaged in the linguistic aspect of studying a foreign language. Scientists are unanimous that mastering the language, acquiring communicative competence is impossible without knowledge of linguistics (N. Borisko, A. Bronskaya, 3. Vasilko, A. Galenko, V. Gorban, G. Maksimenko, O. Smolinskaya, O. Myrolyubov, V. Topalov, Y. Passov, S. Nikolaeva, S. Pilishek, V. Doroz, O. Matsyuk and others) (Bronskaya, 2000; Vasilko, 2006; Galenko, 2011; Maksimenko, 2012).

Analysis of recent research and publications.

Linguists, culturologists, ethnologists, folklorists, psychologists, philosophers and mythologists (B. Wharf, W. von Humboldt, O. Potebnya, V. Kostomarov, A. Vezhbytska, D. Gudkov, V. Zhayvoronok, V. Krasnykh, A. Shmelev and others). Using linguistic methods, researchers work on a wide range of issues of lexical competence of folk culture, folk psychology, mythmaking, considering the objects of extralinguistic reality (life, nature, traditions, rituals, mythical images, etc.). Language accumulates and consolidates in its units the historical experience of the people, becomes an adequate reflection of their inner world, the uniqueness of the mentality. The process of learning a foreign language is inseparable from

getting acquainted with a foreign language culture, because the language as a repeater transmits the heritage of national culture from generation to generation, to representatives of other ethnic societies (Pilishek, 2006, pp. 9).

Linguistics studies the issue of selection and methods of presenting information about the country whose language is being studied. Nowadays, Methodists are aware of the need to use the linguistic approach as an important principle of teaching a foreign language to provide students with the necessary knowledge about the specifics of a foreign language. The presence in the lexicon of a national-cultural component, inherent only in a certain language, indicates that the token belongs to the linguistic material. The use of materials in linguistics in the process of teaching the Ukrainian language as a foreign language promotes the process of domestication of foreign students, that is helps to adapt to the new linguistic and cultural environment. The use of linguistic materials stimulates students' motivation, forms and maintains interest in learning a foreign language (Leshchenko, 2013, pp. 254). As working linguistic material we use authentic texts (excerpts from fiction, articles from magazines and newspapers), authentic dialogues, poems, songs. Watching TV shows, documentaries and feature films in the language being studied also helps to raise students' awareness in all spheres of life.

During the mastery of the Ukrainian language, the problems of formation of linguistic competence (V. Bader, G. Onkovych, V. Doroz, O. Palka, S. Pilishek, G. Savytska) become especially relevant. According to scholars, due to the lack of knowledge of the socio-cultural background of the country whose language is being studied, it is impossible to form the communicative competence of the speaker, which he needs for intercultural communication. Assimilation of background knowledge (general, regional information, as well as cultural) in accordance with the standards of education set out in the «European Recommendations on Language Education: Study, Teaching, Assessment», highlights the problem of optimizing and intensifying the training of foreign students in higher education (European recommendations, 2003).

Among the conditions that ensure the intensive assimilation of the Ukrainian language as a foreign language, is, above all, compliance with the principles of multicultural approach,

multi-channel perception of information. Recently, the attention of scientists to the problem of intensifying the process of training by creating and implementing various pedagogical software tools: multimedia educational programs, electronic dictionaries, reference books, Internet materials and more. Both foreign and domestic scholars are engaged in the linguistic aspect of studying a foreign language. Scientists are unanimous that mastering the language, acquiring communicative competence is impossible without knowledge of linguistics (N. Borisko, A. Bronskaya, Z. Vasilko, A. Galenko, V. Gorban, G. Maksimenko, O. Smolinskaya, O. Myrolyubov, V. Topalov, Y. Passov, S. Nikolaeva, S. Pilishek, V. Doroz, O. Matsyuk and others) (Bronskaya, 2000; Vasilko, 2006; Galenko, 2011; Maksimenko, 2012).

The purpose of the article is to explore the possibilities of using linguistic materials on the example of the textbook «Lion City» in the process of teaching Ukrainian to foreign students of technical specialties; show a system of possible methodological techniques and materials aimed at getting acquainted with such a layer of Ukrainian culture as song and poetry; to indicate the ways of realization of linguistic, communicative and functional-stylistic approaches in the formation of language, speech and communicative competencies in Ukrainian language classes in a foreign language audience.

Presentation of the main material of the study. It is generally accepted in the scientific and methodological literature that the linguistic and communicative approaches are interconnected and interdependent, and their role in the formation of students' communicative competence is indisputable. According to scientists, one of the effective means of forming linguistic and, accordingly, communicative competencies is authentic material. The multifaceted Ukrainian language is one of the main, quite effective means of teaching all types of speech activities in a foreign language, learning the language and cultural background of the country, the development of aesthetic tastes (O. Antonov, V. Bader, T. Arendarenko, N. Danilyuk, I. Korshunova, N. Koroleva, O. Kulikova, I. Marenkova, T. Potapenko, etc.) (Antonov, 2012; Danyliuk, 2004; Kopanitsa, 2001). As can be seen from the analysis of methodological literature, scholars are aware of the role and importance of song, poetry and art in the educational process,

offer both traditional and modern methods of work in terms of forming students' linguistic competence, but, unfortunately, the general concept of Ukrainian song Ukrainian language is absent, especially in technical universities. Insufficiently described methods and techniques, means of intensifying the educational process with the use of computer technology for teaching the Ukrainian language based on song material. Their development and implementation seem to be very important and relevant, as it will help to solve such tasks as students' comprehensive acquisition of knowledge of linguistic, cultural and aesthetic nature, the formation on this basis of communicative competence necessary for full intercultural communication. Unfortunately, there are no methodical manuals on both paper and electronic media, there are few methodological comments of linguistic nature, although attention to this aspect of linguodidactics is great (Bader, 2008; Antonov, 2012; Danyliuk, 2004). Students of different nationalities have a significant interest in the songwriting of the Ukrainian people: they enjoy listening to, studying and singing Ukrainian songs. Therefore, work on Ukrainian song as an inexhaustible source of cultural information, spiritual unity of foreign citizens to Ukrainian culture, language of the Ukrainian people is extremely important, and the development of modern technologies for teaching communicatively appropriate speech on lyrics and melodies using modern software and pedagogical tools – one of the most important tasks of modern linguodidactics. The use of linguistic techniques in the teaching of the Ukrainian language involves the acquisition by students of knowledge about the culture, history, realities and traditions of the country; involvement in the dialogue of cultures (foreign and native); awareness of the essence of the phenomena of the Ukrainian language and their comparison with the native language; ability to learn (work with a book, textbook, reference books, dictionaries, etc.). Foreign citizens studying higher technical education in Ukraine at «Lviv Polytechnic» National University study the Ukrainian language as a means of communication. They need the Ukrainian language both to meet their own communication needs and for professional communication. The implementation of the linguistic and local lore approach, its improvement are closely related

to the creation of appropriate educational and methodological developments in local lore. Therefore, the Department of language training of foreign students (DLTFS) of the Department of Foreign Languages actively cooperates with all institutes of the University in order to help foreign students to master all the educational material in one direction or another, to become truly experienced scientists and specialists. DLTFS teachers believe that education and knowledge of culture, customs, history – is a powerful factor in the knowledge, preservation and dissemination of Ukrainians. One of the important tasks is to help open and develop love and respect for our state among representatives of different nationalities, to keep a positive image of Ukraine and sincere feelings for people for many years in their hearts, because they are the bearers of stories and memories of wonderful years and study in Ukraine. Teachers are convinced that by supporting all good and positive things in foreign students, we form new strong personalities who will be able to confidently overcome all the difficulties of life, be professionals in their field, despite language barriers. That is why the author's team (Boyko G. I., Kachala O. A., Motorny A. V., Palinska O. M., Yuzvyak-Pojras I. P.) developed a textbook on the Ukrainian language as a foreign language for foreign students level B2 «Lion City» (Boyko, 2021). L'viv is one of the most beautiful cities in Eastern Europe, where the past and the present are organically intertwined. It is the pearl of Europe, the capital of Galicia, a city that retains its ancient face for over seven centuries. L'viv is also a city of temples and architectural monuments. It's like an open-air museum. You can walk the streets of L'viv all day, each time discovering something new and interesting. Everyone who has visited L'viv at least once returns here again and again, because it is impossible to forget this ancient romantic city. L'viv is also a city of rapid economic development, with numerous corporate offices and modern supermarkets, an extensive system of banking services and services. Staying in the city becomes an opportunity to expand business contacts, hold business meetings, share experiences. L'viv is a city of lions, rain, chocolate, coffee, beer, a unique combination of different cultures. A city with a long history that fascinates, attracts, inspires. This is the city that became the home of the authors of this book. The desire to share stories about him turned

into a collection of texts for foreign students and all those who want to learn more about L'viv, once again walk the imagination through the medieval streets, learn its secrets, interesting pages of its history and modernity.

First of all, these are interesting cognitive texts and a developed system of exercises for understanding, studying, consolidating material and for the formation of speech, linguistic and specialized competence of students studying Ukrainian at the secondary and higher stages. The manual contains 14 texts that provide general information about L'viv and describe in detail the events of its past and present, such as: the history of public transport, architectural monuments, traditions of coffee and chocolate, stories about famous people associated with our city, etc. The book has a QR code with lyrics, music, additional tasks and other interesting information about the city of L'viv.

The «Lion City» textbook will tell students studying Ukrainian as a foreign language about the past and present of our city. In an interesting and accessible way you will learn about history, scientific discoveries, technical inventions and artistic masterpieces, get acquainted with the picturesque corners that are worth visiting. 14 texts were selected in such a way as not only to interest students in the history and modernity of the city, but also to expand language and grammar competence, improve reading, listening and communication skills in Ukrainian. Each text is accompanied by a system of exercises: commentary on the text (explanation of new words); pre-text exercises that allow to prepare for the perception of the text, to connect the knowledge and experience of students with new information; post-text exercises that test comprehension of the read text, as well as form and consolidate grammar skills. The keys to the tasks at the end of the manual will allow students to control the acquired knowledge and use the «Lion City» both for group learning with a teacher and for self-study. QR-code containing audio recordings of texts, as well as songs about L'viv, poetry (Myroslav Skoryk; Bohdan Stelmakh; Viktor Morozov and Batyry band «Halychyna»; Oksana Bilozir and Roman Nedzelsky; Roman Klymovsky and vocal formation «Picardian Third»; Andriy Kuzmenko and the band «Skryabin»; Maria Burmaka and Vitaliy Pastukh;

Viktor Vynnyk and the group «Mary»; groups Double Life), additional tasks and other interesting information about the city, will help students train phonetic skills, show different lexical and phonetic variants of the Ukrainian language and in general, it will make the learning process with the Lion City a pleasant adventure. Students studying in L'viv will see the familiar city in a new way, learn a lot of interesting things about it, and those who have never been here, we are sure, will want to see the city of L'viv with their own eyes.

The texts in the manual are arranged according to the thematic principle: general information, history, technical achievements and inventions, interesting places and events of L'viv. They are not directly related, so the teacher or student can choose the order of their reading and processing.

The textbook «Lion City» meets all «Standardized requirements for levels of proficiency in Ukrainian as a foreign language A1–C2», approved by the Board of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Minutes of 22.05.2018 № 5/1–7. Its founders are: Danuta Mazuryk (Ivan Franko National University of L'viv), Oleksandra Antoniv (Ivan Franko National University of L'viv, NGO Center for Ukrainian Studies), Olena Sinchak (Ukrainian Catholic University), Halyna Boyko («L'viv Polytechnic» National University), MIOK). Level B2 (Intermediate) determines a sufficient level of proficiency in Ukrainian as a foreign language, the achievement of which indicates the possibility of effective communication in the Ukrainian-speaking (including professional) environment with the conscious use of most means of expression and speech skills. According to them, the student: understands the basic ideas of complex

texts on abstract and specific topics, including technical topics related to his specialization; can communicate with native speakers without stress for each of the parties; is able to make clear, detailed messages on various issues and can express his views on the problem, show the advantages and disadvantages of different options.

The introduction of Standardized Requirements for Ukrainian as a Foreign Language in Ukraine will provide UMI teachers around the world with a solid foundation to develop clear and coherent curricula, publish new modern textbooks and dictionaries, and open Ukrainian-language programs and language centers. That is, thanks to this document, the activities of teachers of Ukrainian as a foreign language and centers of Ukrainian studies in general around the world will become more coordinated.

Conclusions and prospects for further research. Thus, the use of the textbook on Ukrainian as a foreign language for foreign students level B2 «Lion City» in the process of learning Ukrainian as a foreign language helps to increase learning motivation, positively affects the emotional state of students, their attitude to other cultures, languages and customs. Acquaintance of foreign students with Ukrainian traditions during classes contributes not only to the accumulation of linguistic knowledge, but also to comprehend the spirit, culture, psychology, worldview of the Ukrainian people, which improves intercultural communication and intercultural dialogue. It seems promising to study the problem of formation of regional competence on the basis of samples of folk wisdom and etiquette formulas of the Ukrainian people.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонів О. П., Паучок Л. М. Українська мова для іноземців : модульний курс : навчальний посібник. Київ : Фірма «ІНКОС», 2012. 268 с.: іл. + компакт-диск.
2. Бадер В. І., Дядичев В. В. Функціонально-стилістичний підхід у формуванні лінгвоукраїнознавчої компетентності іноземних студентів. *Засоби навчання та науково-дослідної роботи*: зб. наук, праць. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2008. № 28.
3. Місто Лева: навчальний посібник з української мови для чужоземних студентів / Бойко Г. І. та ін.; за ред. І. П. Карого. Вид. 2-ге, доповнене. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. 104 с.
4. Бронська А. В. Лінгвоукраїнознавчий аспект у викладанні української мови як іноземної. *Дивослово*. 2000. № 7. С. 43–44.
5. Василько З. Р. Лінгвоукраїнознавчий аспект фауно назв. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук, праць. Львів, 2006. Вип. 1. С. 224–235.
6. Галенко А. М. Формування лінгвоукраїнознавчої компетенції на матеріалі поетичних творів. *Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2011. № 6 (217) : Філол. науки. Ч. II. С. 100–108.

7. Данилюк Н. О. Лінгвокультурологічна лексика у мові української народної пісні [електронний ресурс]: [сайт]. 2004. Режим доступу: <http://www.rius.kiev.ua>
8. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
9. Копаниця Л. М. Українська лірична пісня: еволюція поетичного мислення: автореф. *Дис. на здобуття наук, ступеня доктора філол. наук: спец. 10.01.07; 10.01.01*. Київ, 2001. 37 с.
10. Лещенко Т. О. Формування лінгвокраїнознавчої компетенції іноземних студентів медичних ВНЗ засобом української пісні. *Творчість Раиси Кириченко в культурному просторі України на покордонні XX–XXI століть: до 70-ліття від дня народження Березини української пісні* : зб. наук. праць. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. С. 253–263.
11. Максименко Г. А. Застосування лінгвокраїнознавчих матеріалів у викладанні української мови як іноземної. *Філологічні студії: Наук. вісник Криворізького держ. пед. ун-ту* : зб. наук, праць. Вип. 1 / ред.: Ж. В. Колоїз (відп. ред.), Д. Х. Баранник, П. І. Білоусенко та ін. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2012. 170 с.
12. Пілішек С. К. Психосемантичні особливості лінгвокраїнознавства при вивченні іноземної мови у вищому навчальному закладі: автореф. *Дис. на здобуття наук, ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07*. Хмельницький, 2006. 20 с.

REFERENCES:

1. Antoniv, O. P., Pauchok, L. M. *Ukrainska mova dlia inozemtsiv: modulnyi kurs : navchalnyi posibnyk* [Ukrainian language for foreigners: modular course: textbook]. Kyiv : Firma «INKOS», 2012. 268: il. + kompakt-dysk. [in Ukrainian]
2. Bader, V. I., Diadychev, V. V. *Funktsionalno-stylistychnyi pidkhid u formuvanni linhvoukrajinoznavchoi kompetentnosti inozemnykh studentiv* [Functional and stylistic approach in the formation of linguistic and Ukrainian competence of foreign students]. *Zasoby navchannia ta naukovo-doslidnoi roboty*: zб. nauk, prats. Kharkiv : KhNPU im. H. S. Skovorody. 2008. № 28. [in Ukrainian]
3. Misto Leva: navchalnyi posibnyk z ukrainskoi movy dlia chuzhozemnykh studentiv [The city of Lion: a textbook on the Ukrainian language for foreign students] / Boiko H. I. ta in.; za red. I. P. Karoho. Vyd. 2-he, dopovnene. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, 2021. 104. [in Ukrainian]
4. Bronska, A. V. *Linhvokrajinoznavchyi aspekt u vykladanni ukrainskoi movy yak inozemnoi* [Linguistic aspect in teaching Ukrainian as a foreign language]. *Dyvoslovo*. 2000. № 7. 43–44. [in Ukrainian]
5. Vasylyko, S. R. *Linhvokrajinoznavchyi aspekt faunonazv* [Linguistic aspect of fauna names] *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi*: zб. nauk, prats. Lviv, 2006. Vyp. 1. 224–235. [in Ukrainian]
6. Halenko, A. M. *Formuvannia linhvokrajinoznavchoi kompetentsii na materialy poetychnykh tvoriv* [Formation of linguistic competence on the basis of poetic works] *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka*. 2011. № 6 (217): Filol. nauky. Ch. II. 100–108. [in Ukrainian]
7. Danyliuk, N. O. *Linhvokulturolohichna leksyka u movi ukrainskoi narodnoi pisni* [Linguo-cultural vocabulary in the language of Ukrainian folk songs] [електронний ресурс]: [сайт]. 2004. Rezhym dostupu: <http://www.rius.kiev.ua> [in Ukrainian]
8. *Zahalnoievropeiski Rekomendatsii z movnoi osvity: vuvchennia, vykladannia, otsiniuvannia* [Pan-European Recommendations for Language Education: Study, Teaching, Assessment]. Kyiv : Lenvit, 2003. 273. [in Ukrainian]
9. Kopanytsia, L. M. *Ukrainska lirychna pisnia: evoliutsiia poetychnoho myslennia* [Ukrainian lyrical song: the evolution of poetic thinking]: avtoref. *Dys. na zdobuttia nauk, stupenia doktora filol. nauk: spets. 10.01.07; 10.01.01*. Kyiv, 2001. 37. [in Ukrainian]
10. Leshchenko, T. O. *Formuvannia linhvokrajinoznavchoi kompetentsii inozemnykh studentiv medychnykh VNZ zasobom ukrainskoi pisni* [Formation of linguistic competence of foreign students of medical universities by means of Ukrainian song] *Tvorchist Raisy Kyrychenko v kulturnomu prostori Ukrainy na pokordonni XX–XXI stolit: do 70-littia vid dnia narodzhennia Berehyni ukrainskoi pisni* : zб. nauk. prats. Poltava : PNPU imeni V. H. Korolenka, 2013. 253–263. [in Ukrainian]
11. Maksymenko, H. A. *Zastosuvannia linhvokrajinoznavchykh materialiv u vykladanni ukrainskoi movy yak inozemnoi* [Application of linguistic materials in teaching Ukrainian as a foreign language] *Filolohichni studii : Nauk, visnyk Kryvorizkoho derzh. ped. un-tu* : zб. nauk, prats. Vyp. 1 / red. : Zh. V. Koloiz (vidp. red.), D. X. Barannyk, P. I. Bilousenko ta in. Kryvyi Rih : Vydavnychiy dim, 2012. 170. [in Ukrainian]
12. Pilishek, S. K. *Psykhosemantychni osoblyvosti linhvokrajinoznavstva pry vuvchenni inozemnoi movy u vyshchomu navchalnomu zakladi* [Psychosemantic features of linguistics in the study of a foreign language in higher education]: avtoref. *Dys. na zdobuttia nauk, stupenia kand. psykhol. nauk : spets. 19.00.07*. Khmelnytskyi, 2006. 20. [in Ukrainian]

УДК 811.111

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-3>

Тетяна БУБЛИК

кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Університетська, 1, м. Львів, Львівська обл., Україна, 79007

ORCID: 0000-0002-8474-2137

Бібліографічний опис статті: Бублик, Т. (2021). Медитативний дискурс як різновид авторського езотеричного дискурсу: структурно-прагматичний аспект. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 17–22, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-3>

МЕДИТАТИВНИЙ ДИСКУРС ЯК РІЗНОВИД АВТОРСЬКОГО ЕЗОТЕРИЧНОГО ДИСКУРСУ: СТРУКТУРНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено аналізу структурно-прагматичного аспекту медитативного дискурсу. **Мета** нашого дослідження – виокремити структурно-прагматичні особливості медитативного дискурсу як різновиду езотеричного дискурсу. Медитативний дискурс у його структурно-прагматичному аспекті досі не був об'єктом зацікавлення лінгвістів, що, власне, і складає **актуальність** нашого дослідження. **Методологічним підґрунтям** роботи виступають надбання сучасної лінгвометодології, що ґрунтується на комплексному поєднанні загальнонаукових (індукція, дедуція), емпірико-теоретичних (синтез, аналіз) та власне лінгвістичних методів (прагматичний, контекстуально-інтерпретативний тощо).

Ключовим у езотеричному дискурсі є підхід про особливе світосприйняття особистості, пріоритетом якої є духовний сенс життя та підпорядкування явищ матеріального світу вищим, невидимим проявам істинного буття. Як наслідок, медитативному дискурсу властива не лише специфічна тематика, але й структурно-стилістичні особливості побудови, які виступають одночасно засобами прагматичного впливу на адресата. Оскільки адресант переслідує лише одну мету – пробудити читача і спонукати до дії самозаглиблення і самопізнання, тексти медитативних творів наскрізь пронизані спонукальними конструкціями з чітким прагматичним спрямуванням на зміну світогляду та пріоритетів особи. Спонукальні конструкції завжди структурно оформлені і подаються разом з повторами, алітерацією/асонансом, перелічуванням тощо. Можемо говорити, що засоби синтаксичної організації медитативного дискурсу виконують одночасно організаційну (текстозорієнтовану) та прагматичну (зорієнтовану на читача) функції, з метою спонукання його до мислення та споглядання і, відповідно, реалізації задуму автора на зміну світобудови і світосприйняття адресата.

Укладання схеми, яка б зображала місце медитативного дискурсу як підвиду езотеричного у системі сакральних дискурсів вважаємо **перспективним** для подальшого дослідження медитативного дискурсу.

Ключові слова: дискурс, езотеричний дискурс, медитативний дискурс, спонукальні конструкції, повтор, прагматика.

Tetiana BUBLYK

PhD in Philology, Senior Lecturer at the Department of English Philology, Ivan Franko National University of Lviv, 1 Universytetska St, Lviv, Ukraine, 79007

ORCID: 0000-0002-8474-2137

To cite this article: Bublyk, T. (2021). Medytatyvnyy dyskurs yak riznovyd avtors'koho ezoterychnoho dyskursu: strukturno-prahmatychnyy aspekt [Meditative discourse as a variety of author's esoteric discourse: structural-pragmatic aspect]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 17–22, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-3>

MEDITATIVE DISCOURSE AS A VARIETY OF AUTHOR'S ESOTERIC DISCOURSE: STRUCTURAL-PRAGMATIC ASPECT

The article is devoted to the analysis of the structural-pragmatic aspect of meditative discourse. The purpose of our study is to highlight the structural and pragmatic features of meditative discourse as a kind of esoteric discourse. Meditative discourse in its structural and pragmatic aspect has not yet been of interest to linguists, which, in fact, constitutes the **novelty** of our study. The methodological basis of the work is based on a complex combination of general scientific

(induction, deduction), empirical-theoretical (synthesis, analysis) and linguistic methods (pragmatic, contextual-interpretive, etc.).

Central in esoteric discourse is the approach to the special worldview of the individual, whose priority is the spiritual meaning of life and the subordination of the phenomena of the material world to higher, invisible manifestations of true being. As a result, meditative discourse is characterized not only by specific themes, but also by structural and stylistic features of construction, which are both a means of pragmatic influence on the addressee. Since the author pursues only one goal – to awaken the reader and encourage self-immersion and self-knowledge, the texts of meditative works are permeated with incentive constructions with a clear pragmatic focus on changing the worldview and priorities of the individual. Motivational constructions are always structured and presented together with repetitions, alliteration/assonance, enumeration, etc. We can say that the means of syntactic organization of meditative discourse perform both organizational (text-oriented) and pragmatic (reader-oriented) functions, in order to encourage a person to think and contemplate and, accordingly, implement the author's plan to change the worldview of the addressee.

Compiling a scheme that would depict the place of meditative discourse as a subspecies of esoteric discourse in the system of sacred discourses constitutes the perspective of the further research.

Key words: discourse, esoteric discourse, meditative discourse, incentive constructions, repetition, pragmatics.

У сучасних лінгвістичних реаліях дослідження такого явища як дискурс, що є одним із основних понять сучасної прагматичної лінгвістики та лінгвістики тексту, є багатовекторним і різностороннім. Теорія дискурсу у лінгвістиці є досить розробленою дисципліною; їй присвячені праці Н. Д. Арутюнової, Л. Вітгенштейна, Т. ван Дейка, В. І. Карасика, М. Фуко тощо. У вітчизняному мовознавстві питання дискурсу висвітлюють І. А. Бехта (Бехта, 2004; Бехта, 2013), Ю. С. Белозорова (Белозорова, 2005), Ю. О. Гарюнова (Гарюнова, 2011), К. Я. Кусько (Кусько, 2002), А. П. Мартинюк (Мартинюк, 2011).

Незважаючи на численність підходів у дослідженні дискурсу і його типів, питання медитативного дискурсу залишається на периферії наукових зацікавлень і розглядається лише у порівняльному аспекті разом з магічним, психотерапевтичним та релігійним, де медитативний дискурс трактується як «різновид персонального дискурсу, а саме буттєвого», «а досліджувані типи дискурсів мають подібні прагматичні установки та стратегії» (Ермолаєва, 2017, с. 126), у світлі хронології хронотопу і учасників цього типу дискурсу (Дмитрієва, 2015), як один із різновидів авторського езотеричного дискурсу (Петрик, 2014). Тому стверджуємо, що медитативний дискурс у його структурно-прагматичному аспекту досі не був об'єктом зацікавлення лінгвістів, що, власне, і складає **актуальність** нашого дослідження. **Мета** роботи – виокремити структурно-прагматичні особливості медитативного дискурсу як різновиду езотеричного дискурсу.

Об'єктом дослідження є медитативний дискурс як тип езотеричного дискурсу. **Предметом** дослідження є структурні та прагматичні аспекти досліджуваного типу дискурсу.

Матеріалом дослідження слугують твори Ошо та Ентоні де Мелло, авторів, чиїм творам притаманні мовні особливості, характерні для медитативного дискурсу.

Наше дослідження, власне, виконано в руслі когнітивно-прагматичного напрямку і має на меті вирішити наступні **завдання**: визначити особливості медитативного дискурсу як авторського езотеричного дискурсу; виокремити структурно-прагматичні особливості медитативного дискурсу, проаналізувати їх функції та способи актуалізації медитативних технік.

Методологія нашої роботи, що використовує надбання сучасної лінгвометодології, ґрунтується на комплексному поєднанні загальнонаукових (індукція, дедукція), емпірико-теоретичних (синтез, аналіз) та власне лінгвістичних методів (прагматичний, контекстуально-інтерпретативний тощо).

Услід за Т. В. Петрик, яка аналізує особливості ченнелінг дискурсу у системі сакральних дискурсів, стверджуємо, що медитативний дискурс (який, на думку дослідниці, є різновидом авторського езотеричного дискурсу у видовій системі сакральних дискурсів) разом із духовним авторським, є складовою частиною езотеричного дискурсу, одним із його типів (Петрик, 2014, с. 76).

Езотеричний дискурс визначається як «матеріалізований у текстовому масиві процес мовленнєво-мисленнєвої діяльності, сфокусований довкола духовно-етичної проблематики (вічні філософські проблеми життя та смерті, добра та зла, любові у всіх її виявах, почуття обов'язку по відношенню до себе та інших, призначення людини та перспектив людства тощо), комунікативним надзавданням якого є виховний вплив на реципієнта, розширення

та трансформування його свідомості, задача нових критеріїв оптимальної життєдіяльності на рівні свідомості 4-го виміру, або Свідомості Христа, духовних цінностей невидимої реальності тонкого світу (Сунгуртян, 2007, с. 6).

Т. В. Петрик виокремлює певні ключові компоненти, характерні для езотеричного дискурсу, які, в свою чергу, притаманні і медитативному дискурсу як одному із його підвидів, які нам слід виокремити у досліджуваних творах як зразках медитативного дискурсу. Центральним постулатом езотеричного дискурсу є особливе світосприйняття особистості, яка ставить на перший план духовний сенс життя та підпорядковує всі матеріальні прояви людського існування невидимим явищам «тонкого світу» (Сунгуртян, 2007, с. 6).

Видові ознаки езотеричного дискурсу можна прослідкувати на 1) концептуальному рівні (на рівні ключових концептів, які віддзеркалюють шлях пізнання людиною вищих істин через пізнання своєї суті і сенсу життя загалом), 2) семантики, 3) стилістики та 4) прагматики.

На рівні прагматики основною комунікативною метою є розширення та зміна світогляду адресанта, перефокусування із матеріального, земного на духовне, божественне, на вищі цінності (Петрик, 2014, с. 78). Такій меті підпорядковано і весь спектр медитативних текстів, починаючи із концептуально-тематичної установки. Тематика медитативних творів відображає переконання, що кожна людина є апріорі щасливою. *Right here and right now you are happy and you do not know it because your false beliefs and your distorted perceptions have got you caught up in fears, anxieties, attachments, conflicts, guilt and a host of games that you are programmed to play* (Mello, 1995, с. 7). Проте різні перешкоди у вигляді суспільства, культури, релігії тощо нав'язують щоразу нові закони та цінності, прагнення здобути які вносять неспокій у наше життя. *Instead your society, your culture ... has educated you to not even notice them, to go to sleep and let other people – the experts; your politicians, your cultural and religious leaders – do your thinking for you* (Mello, 1992, с. 62).

Це, у свою чергу, породжує масу негативних емоцій та почуттів. *In fact, it is these very desires and attachments that make you tense, frustrated, nervous, insecure and fearful. The fulfillment of desire can bring flashes of excitement. Don't*

mistake that for happiness (Mello, 1995, с. 9). *«What a suffering the world is! What a torment it is!» Gautam Buddha said, «Come where I am; there is no suffering there, there is no anguish there»* (Osho, 1994, с. 68).

І лише усамітнівшись на лоні природі, в цілковитій тиші і спокої, особа відкриє для себе істину, позбудеться самого себе і, тим самим, здобуде просвітлення. *Nature is nothing more than a veil over God, and only those who know how to lift that veil become familiar with the truth of life.*

Really the entrance is so near – in the waterfalls descending from the mountains, in the leaves of trees swaying in the wind, in the sunrays dancing and sparkling on the vast ocean. But there is a curtain at every door and it is not lifted unless we ourselves lift it (Osho, 1994, с. 31).

Медитативному дискурсу властива не лише специфічна тематика, але й структурно-стилістичні особливості побудови, які виступають одночасно засобами прагматичного впливу на адресата. Оскільки адресат переслідує лише одну мету – пробудити читача і спонукати до дії самозаглиблення і самопізнання, тексти медитативних творів наскрізь пронизані спонукальними конструкціями з чітким прагматичним спрямуванням на зміну світогляду та пріоритетів особи.

*Existence is a play of sun and shade
of hope and despair
of happiness and sorrow
of life and death* (Osho, 1971, с. 55).

*Drop explanations,
drop definitions,
drop scriptures and doctrines,
remember neti, neti not this, not that* (Osho, 1994, с. 71).

Спонукальні конструкції завжди структурно оформлені і подаються разом з повторами, алітерацією/асонансом, перелічуванням тощо. Така структура у викладі думок допомагає читачеві максимально сконцентрувати свою увагу на головному і в роздумах та спогляданні досягнути істину. *Awareness, awareness, awareness! In awareness is healing; in awareness is truth; in awareness is salvation; in awareness is spirituality; in awareness is growth; in awareness is love, in awareness is awakening.* (Mello, 1992, с. 96).

*Well, it has to be sought within one's own self,
within one's own self*

within one's own self
within one's own self
It is definitely there.

One who seeks it elsewhere loses it (Osho, 1971, с. 102).

Слід звернути увагу також на лексико-семантичну складову словникового складу медитативного дискурсу, оскільки він теж віддзеркалює концептуально-тематичну установку з метою прагматичного впливу на адресата. Дієслова, які вживаються у спонукальних конструкціях здебільшого належать до груп дієслів розумової діяльності та дієслів, що означають сприйняття за допомогою органів чуттів, та профілюють позицію авторів щодо апріорно щасливого життя людини, яке можна відчутти через самозаглиблення та наближення до природи.

Вищезазначені засоби структурної організації медитативних текстів створюють відповідну мелодію висловлювання, налаштовують на медитацію та наближення до бажаного стану самозабуття. Власне, слід зазначити, що для досягнення мети, а саме пробудження читача до свідомого життя і послідовного аналізу усього, що відбувається навколо, медитативному дискурсу властивий комплекс декількох стилістичних засобів в межах одного блоку, що в рамках традиційної стилістики трактується як явище конвергенції. Конвергенція передбачає сходження в одному відрізку тексту декількох видів стилістичних прийомів, які беруть участь в єдиній стилістичній функції (Арнольд, 2002, с.80). Використання, як у вищенаведених уривках, повторів, паралельних конструкцій, посилені анафоричним повтором та повтору обрамлення (що відповідає за логічну і смислову завершеність речення), створює відповідний ритм оповіді, впливає на свідомість читача та допомагає якнайповніше донести необхідну інформацію. Одними з найпоказовіших випадків застосування стилістичної конвергенції є наступні приклади: *I suggest you read Luke 11:1–13 sedulously. Read it again and again and ask yourself: What is my response to Jesus' words? ... Wait till you feel faith enough in Jesus' words to really ask for the holy spirit in full confidence. And then, ask! Ask repeatedly, ask earnestly, ask increasingly, even shamelessly, like that man knocking at his friend's door at midnight, refusing to take No for an answer* (Mello, 2003, с. 6). Тут, у межах одного невеликого абзацу автор

використовує посилання на Біблію, риторичне запитання, елемент графічної стилістики, спонукальні конструкції, повтор, паралелізм, анафору та алюзію на Біблію у формі порівняння: *And he said to them, "Which of you who has a friend will go to him at midnight and say to him, 'Friend, lend me three loaves; for a friend of mine has arrived on a journey, and I have nothing to set before him' "* – Luke 11:5.

Поєднання кількох стилістичних елементів в одному відрізку тексту можна трактувати як типову структурну особливість побудови текстів медитативного дискурсу. Оскільки вони спрямовані на спонукування до мислення та роздумів, то побудовані за принципом значної експресивності та запам'ятовуваності, що дозволяє, за задумом і баченням авторів, "носити" їх із собою протягом дня, роздумувати про їх зміст та значення. Тому крім виключно естетичної функції, подібні синтаксичні конструкції виконують ще і прагматичну функцію, тобто забезпечують ідейний вплив тої чи іншої сентенції на читача, сприяють її запам'ятовуваності і навіть фразеологічності, тобто відтворюваності у вигляді цитати, і через надлишковість допомагають уникнути незрозумілості у думках.

Можемо говорити, що засоби структурної організації медитативного дискурсу виконують одночасно організаційну (текстозорієнтовану) та прагматичну (зорієнтовану на читача) функції, з метою спонукування його до мислення та споглядання і, відповідно, реалізації задуму автора на зміну світобудови і світосприйняття адресата. Такі засоби структурно-синтаксичної організації медитативного дискурсу є ключовими та визначальними у досліджуваних творах.

Використовуючи арсенал проаналізованих синтаксично-стилістичних елементів, читача намагаються підвести до розуміння того, що він заздалегідь запрограмований зовнішніми чинниками, умовностями, стереотипами. Тому завжди незадоволений собою (своїм *self*). Щоб позбутись цього незадоволення, потрібно, позбутись свого *Ego*, а саме "to lose the self", "to deny the self", "to die to self". Таким чином, "стерши" *Ego*, ми розкриємо своє вище "Я", оскільки зможемо вирватись з лещат умовностей, нав'язаних ззовні. Нас спонукають до пробудження та самоаналізу, вказують на можливі

шляхи досягнення свободи та щастя. *He who knows the self totally can attain to the whole by realizing the disappearance of the self. The path to the whole is not through forgetfulness of the self but through its disappearance. It is a fallacy to try to forget the self by remembering God. The way is to annihilate the self by becoming aware of it. And, when the self ceases to exist, what remains is God* (Osho, 1994, с. 23).

У підсумку стверджуємо, що ключовими засобами організації текстової тканини медитативного дискурсу є спонукальні конструкції

та синтаксично-стилістичні засоби повтору, анафори, епіфори, паралелізму, використання яких допомагає реалізувати прагматичну установку, що полягає у тому, щоб спрямувати і об'єктивувати увагу і думки читача, заглиблюючи його у підтекст творів у потрібному напрямку, спонукати до дії пробудження і усвідомлення.

Перспективою подальших досліджень вважаємо укладання схеми, яка б зображала місце медитативного дискурсу як підвиду езотеричного у системі сакральних дискурсів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык. Москва : Наука. 2002. 384 с.
2. Бехта І. А. Дискурс наратора в англійській прозі. Київ : Грамота. 2004. 304с.
3. Бехта І. А. Функційно-прагматична дієвість тексту у світлі когніції й дискурсу. *Людина. Комп'ютер. Комунікація : збірник наукових праць / за ред. О. П. Левченко. Львів : Видавництво Львівської політехніки. 2013. С. 99–103.*
4. Белозьорова Ю. С. Когнітивно-дискурсивна концептуалізація часу в сучасній німецькій мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Запоріж. держ. ун-т. Запоріжжя. 2005. 22 с.
5. Гарюнова Ю. О. Функціонування власних назв у кінокритичному дискурсі: “чиста” номінація і прецедентність. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. 2011. № 963. Сер.: Філологія. Вип. 62. С. 71–75.*
6. Дмитриева О. А., Ермолаева Е. В. Типология хронотопа и участников медитативного дискурса. 2015. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/topologiya-hronotopa-i-uchastnikov-meditativnogo-diskursa/viewer>
7. Ермолаева Е. В. Медитативный, магический, психотерапевтический и религиозный дискурсы в сопоставительном освещении. *Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов. 2017. № 2 (68): в 2 ч. Ч. 2. С. 124–126.*
8. Кусько Е. Я. Дикурс, дискурсивная лингвистика, дискурсоведение: тенденции развития. *Форма, значение и функции единиц языка и речи : материалы докл. Междунар. науч. конф. Москва. 2002. Ч. 1. С. 37–39.*
9. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків. 2011. 196 с.
10. Петрик Т. В. Ченнелінг у системі сакральних дискурсів. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. № 6 (289). Ч. I. 2014. С. 72–79.*
11. Сунгуртян К. К. Лингвориторические средства выражения антропоцентризма в русском и переводном эзотерическом дискурсе : автореф. дис. на соиск. уч. ст. канд. филол. наук: спец. 10.02.19. «Теория языка». Краснодар. 2007. 23 с.
12. Mello de, Anthony. Awareness: the Perils and Opportunities of Reality. New York. 1992. 185 p.
13. Mello de, Anthony. Contact with God. New York. 2003. 224 p.
14. Mello de, Anthony. The Way to Love: Last Meditations of Anthony de. New York. 1995. 196 p.
15. Osho. A cup of tea. 1971. URL: https://www.oshorajneesh.com/download/osho-books/hindi-translations/A_Cup_of_Tea.pdf
16. Osho. Seeds of wisdom. 1994. URL: <http://www.alaalsayid.com/ebooks/OSHO%20pdf/Seeds%20of%20Wisdom.pdf>

REFERENCES:

1. Arnol'd, I. V. (2002). Stilistika. Sovremennyy angliyskiy yazyk [Stylistics. Modern English]. Moskva : Nauka. [in Russian]
2. Bekhta, I. A. (2004). Dyskurs naratora v anhlomovniy prozi [Narrator's discourse in English prose]. Kyiv : Hramota. [in Ukrainian]
3. Bekhta, I. A. (2013). Funktsiyno-prahmatychna diyevist' tekstu u svitli kohnitsiyi y dyskursu [Functional and pragmatic effectiveness of the text in the light of cognition and discourse]. *Lyudyna. Komp'yuter. Komunikatsiya: Zbirnyk naukovykh prats' / za red. O. P. Levchenko. L'viv : Vydavnytstvo L'viv's'koyi politekhniki. [in Ukrainian]*
4. Byeloz'orova, Yu. S. (2005). Kohnityvno-dyskursyvna kontseptualizatsiya chasu v suchasniy nimets'kiy movi [Cognitive-discursive conceptualization of time in modern German] : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk. Zaporiz. derzh. un-t. Zaporizhzhya. [in Ukrainian]

5. Dmitriyeva, O. A., Yermolayeva, Ye. V. (2015). Tiplogiya khronotopa i uchastnikov meditativnogo diskursa [Typology of chronotope and participants of meditative discourse]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tipologiya-khronotopa-i-uchastnikov-meditativnogo-diskursa/viewer> [in Russian]
6. Haryunova, Yu. O. (2011). Funktsionuvannya vlasnykh nazv u kinokrytychnomu dyskursi: "chysta" nominatsiya i pretseidentnist' [Functioning of proper names in film critical discourse: "pure" nomination and precedent]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu im. V. N. Karazina*. 2011. № 963. Ser.: Filolohiya. Vyp. 62. [in Ukrainian]
7. Kus'ko, Ye. YA. (2002). Diskurs, diskursnaya lingvistika, diskursovedeniye: tendentsii razvitiya [Discourse, discourse linguistics, discourse studies: development trends]. *Forma, znacheniyе i funktsii yedynits yazyka i rechi* : materialy dokl. Mezhdunar. nauch. konf. Moskva. Ch. 1. [in Russian]
8. Martynyuk, A. P. (2011). Slovnyk osnovnykh terminiv kohnityvno-dyskursyvnoyi linhvistyky [Dictionary of basic terms of cognitive-discursive linguistics]. Kharkiv. [in Ukrainian]
9. Mello de, Anthony. (1992). *Awareness: the Perils and Opportunities of Reality*. New York.
10. Mello de, Anthony. (2003). *Contact with God*. New York.
11. Mello de, Anthony. (1995). *The Way to Love: Last Meditations of Anthony de Mello*. New York.
12. Petryk, T. V. (2014). Chennelinh u systemi sakral'nykh dyskursiv [Channeling in the system of sacred discourses]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*. № 6 (289). Ch. I. [in Ukrainian]
13. Sungurtyan, K. K. (2007). Lingvoritoricheskiye sredstva vyrazheniya antropotsentrizma vrusskom i perevodnom ezotericheskom diskurse [Linguistic and rhetorical means of expressing anthropocentrism in Russian and translated esoteric discourse] : avtoref. dis. na soisk. uch. st. kand. filol. nauk: spets. 10.02.19. «Teoriya yazyka». Krasnodar. [in Russian]
14. Yermolayeva, Ye. V. (2017). Meditativnyy, magicheskyy, psikhoterapevticheskyy i religioznyy diskursy v sopostavitel'nom osveshchenii [Meditative, magical, psychotherapeutic and religious discourses in comparative coverage]. *Filologicheskyye nauki. Voprosy teorii i praktiki*. Tambov. 2017. № 2 (68): v 2 ch. Ch. 2. [in Russian]
15. Osho. A cup of tea. (1971). URL: https://www.oshorajneesh.com/download/osho-books/hindi-translations/A_Cup_of_Tea.pdf
16. Osho. Seeds of wisdom. (1994). URL: <http://www.alaalsayid.com/ebooks/OSHO%20pdf/Seeds%20of%20Wisdom.pdf>

УДК 81'25;811.111

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-4>

Олена ГАВРИШ

кандидат педагогічних наук, докторант кафедри соціальної роботи, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька область, Україна, 84116

ORCID: 0000-0003-3468-2583

Ірина ГРАЧОВА

кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, Україна, 21001

ORCID: 000-0002-6963-3936

Світлана БУЛЕНОК

старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу, Державний торговельно-економічний університет, вул. Кіото, 19, м. Київ, Україна, 02156

ORCID: 0000-0003-3621-6156

Бібліографічний опис статті: Гавриш, О., Грачова, І. & Буленок, С. (2021). Сучасні тенденції у перекладознавстві: теоретичний аспект. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 23–29, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-4>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

*Перекладознавство завжди займало вагоме місце та залишається надзвичайно важливою наукою, тому що з його допомогою люди, народи та країни знаходять порозуміння у всіх сферах життєдіяльності людини. Переклад є складним і багатограним видом людської діяльності, що передбачає передачу змісту оригіналу за допомогою системи знаків іншої мови. Однак суспільство розвивається швидкими темпами і породжує зміни у лінгвістиці, тому виникає необхідність аналізу останніх тенденцій у перекладознавстві, що зумовлює актуальність нашого дослідження. **Мета дослідження** – дослідити останні тенденції в українському перекладознавстві шляхом детального аналізу теоретичного матеріалу з обраної тематики. **Методи дослідження:** аналіз, систематизація, порівняння, функціональний, конструктивний, описовий та метод перекладу. **Наукова новизна** полягає у визначенні основних тенденцій в українському перекладознавстві. В історії перекладу є два основних напрями: вільний переклад, що передбачає переклад за смислом, змістом та буквальный переклад, що полягає у відтворенні форми тексту. Проблематика перекладознавства залишається у тісному зв'язку з актуальними питаннями філософії. Прискорений розвиток науково-технічного прогресу на сучасному етапі розвитку людства та встановлення основ взаєморозуміння між носіями різних мов спонукає до підготовки висококваліфікованих перекладачів з обов'язковою лінгвістичною освітою. Сучасний перекладач повинен обов'язково враховувати типологію невідповідностей у різних мовах; розбіжність мовленнєвих норм, систем у мові перекладу та мові оригіналу; явище мовного пуризму; правильність вибору словникового відповідника багатозначного слова; етичні норми. Варто звертати увагу з метою вирішення і на негативні моменти у сучасному перекладознавстві: фінансування, низький статус та престиж перекладацької праці, відсутність критики перекладу. **Висновки.** Сьогодні процес перекладу передбачає використання різноманітних сучасних технологій завдяки штучному інтелекту, однак роль реального перекладача залишається безсумнівно важливою. Перспективу подальших досліджень ми бачимо у вивченні перекладу з точки зору психології, що має на меті дослідження самого процесу перекладу та вивчення людського компонента в перекладі.*

Ключові слова: перекладознавство, переклад, тенденція, перекладач, сучасність.

Olena HAVRYSH

PhD in Pedagogical Sciences, Doctoral Student of the Department of Social Work, State Higher Educational Institution "Donbas State Pedagogical University", Batiuka str., 19, Sloviansk, Ukraine, 84116

ORCID: 0000-0003-3468-2583

Iryna GRACHOVA

PhD in Philology, Senior Lecturer of the Department of English Philology, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Ostrozkogo str., 32, Vinnytsia, Ukraine, 21001

ORCID: 000-0002-6963-3936

Svitlana BULENOK

Assistant Professor of the Department of Foreign Philology and Translation, State University of Trade and Economics, Kioto str., 19, Kyiv, Ukraine, 02156

ORCID: 0000-0003-3621-6156

To cite this article: Havrysh, O., Grachova, I. & Bulenok, S. (2021). Suchasni tendentsii u perekladoznavstvi: teoretychnyi aspekt [Modern tendencies in translation studies: theoretical aspect]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 23–29, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-4>

MODERN TENDENCIES IN TRANSLATION STUDIES: THEORETICAL ASPECT

*Translation studies have always played an important role and remain extremely important because they help people, nations and countries find understanding in all spheres of human life. The translation is a complex and multifaceted type of human activity that involves the transmission of the original content through a system of signs in another language. However, society is developing rapidly and generating changes in linguistics, so there is a need to analyze the latest trends in translation studies, which determines the relevance of the study. **The purpose of the study** is to investigate the latest trends in Ukrainian translation studies through a detailed analysis of theoretical material. **Research methods:** analysis, systematization, comparison, functional, constructive, descriptive and translation method. **The scientific novelty** is the main reasonable trends in Ukrainian translation studies. There are two main directions in the history of translation: free translation, which involves translation via meaning and literal translation, which is to reproduce the form of the text. The issue of translation studies remains closely related to current issues of philosophy. The rapid development of scientific and technological progress at the present stage of human life and the establishment of the understanding foundations between speakers of different languages encourages the training of highly qualified translators with compulsory language education. Modern translators must take into account the typology of inconsistencies in different languages; a discrepancy of speech norms, systems in the language of translation and the language of the original; the phenomenon of language purism; correct choice of vocabulary equivalent of a polysemous word; ethical norms. It is worth paying attention to the negative aspects of modern translation studies: funding, low status and prestige of translation work, lack of criticism of translation. **Conclusions.** Today, the translation process involves the use of different modern technologies through artificial intelligence, but the role of a real translator remains undoubtedly important. The prospect of further research is translation from the point of view of psychology because this approach aims to study the process of translation itself and the study of the human component in translation.*

Key words: translation studies, translation, trend, translator, modernity.

Актуальність проблеми. Неповторну красу і багатство світової культури людство пізнає і завдяки перекладу. Він забезпечує взаємодію культур: відбувається спілкування між носіями мови з різних країн та різних народів. Переклад є складним і багатогранним видом людської діяльності, що передбачає передачу змісту оригіналу за допомогою системи знаків іншої мови. Мова, якою перекладається твір, збагачується новими лексичними одиницями, граматичними конструкціями, словосполученнями, а іноді і морфемами, графемами чи звуками.

Перекладознавство завжди займало вагоме місце та залишається надзвичайно важливою наукою, тому що з його допомогою люди, народи та країни знаходять порозуміння у всіх сферах життєдіяльності людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями перекладознавства займалися багато як вітчизняних так і зарубіжних лінгвістів: В. Карабан, І. Корунець, В. Коптілов, М. Ледепер, Ж. Деліл, М. Снелл-хорнбі, П. Ньюмарк, С. Баснетт-Макгайр, С. Росс, В. Вілс, О. Каде, А. Нойберт. Проблеми сучасного стану

українського перекладу вивчають О. Чередниченко, Р. Зорівчак, Г. Наконечна, А. Науменко та ін. Варто згадати також міжнародну школу перекладачів та інтерпретаторів текстів «Перекладацька майстерня» у Львові, що працює від 2000 року і займається дослідженнями проблем перекладу та «Лабораторію наукового перекладу» при Києво-Могилянській академії, що має на меті переклад українською світової гуманістики. Однак суспільство розвивається швидкими темпами і породжує зміни у лінгвістиці, тому виникає необхідність аналізу останніх тенденцій у перекладознавстві, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження – дослідити останні тенденції в українському перекладознавстві шляхом детального аналізу теоретичного матеріалу з обраної тематики. Об'єктом дослідження є перекладацька діяльність як процес перекладу. Предметом дослідження є вивчення останніх тенденцій процесу перекладу та факторів, які впливають на хід перекладання у ХХІ столітті. Матеріалом дослідження є теоретичні праці українських за зарубіжних науковців, що стосуються новітніх аспектів у перекладознавстві. Методи дослідження: аналіз, систематизація, порівняння, функціональний, конструктивний, описовий та метод перекладу.

Виклад основного матеріалу. Древній Рим став початком розвитку перекладознавства. Так, уже давньоримські філософи перекладали древні тексти, перероблюючи на відповідний зрозумілий варіант латинської мови.

У той час існували різні підходи до перекладу (Friedrich, 2012): завоювання – переклад відбувався не порушуючи мовні норми; суперництво – метою перекладу було перевершити оригінал; збагачення, що передбачало введення нових слів, конструкцій.

Після античного періоду іде християнський. Біблія вважалася недоторканною книгою і кожне її слово повинно було бути збережене при перекладі, що спричинило перехід до буквального перекладу.

XVI століття – початок реформації. У цей час Мартін Лютер зробив переклад Біблії на німецьку мову. Для нього важливі були норми німецької мови, хоча він намагався перекладати буквально, що стало початком повернення до перекладу за змістом. В епоху класицизму (XVII – XVIII століття) відбувся розквіт віль-

ного перекладу, що передбачало переклад відповідно до канонів класицизму з метою підвищення їх популярності.

XX століття характеризується своїми стадіями розвитку (Теорія перекладу, 2017):

1. Лінгвістична теорія перекладу – розвиває поняття еквівалентності між перекладом та його першоджерелом.

2. Функціональні підходи до перекладу – фокус уваги зміщується з художнього перекладу на переклад широкого кола нехудожніх текстів.

3. Полісистемна теорія, маніпуляційна школа, дескриптивне перекладознавство – намагаються встановити норми перекладу в різні суспільноісторичні моменти.

4. “Поворот до культури” (1990-ті роки) – перекладознавство адаптує теоретичні моделі з культурології та постколоніальних досліджень. Головними проблемами є питання ідеології та маніпулювання ними завдяки перекладу.

5. “Емпіричний поворот” (кінець ХХ ст.). – розвиток наукових розвідок на ґрунті емпіричних досліджень.

В історії перекладу залишаються дві основні тенденції: вільний переклад, що передбачав переклад за смыслом, змістом (смысловий переклад) та буквальний переклад, що полягав у відтворенні форми тексту.

Проблематика перекладознавства залишається у тісному зв'язку з актуальними питаннями філософії, а саме: питанням філософської оцінки ролі знакових елементів мови в процесі пізнання; проблемою взаємозв'язку між мовою, ідеальним образом та об'єктом; питанням про поєднання змісту і форми та ін. Філософія дає перекладу можливість знайти ключі до розкриття специфіки творчого характеру перекладу, вона допомагає вирішити питання перекладознавства (наприклад, залежність перекладу від конкретних історичних умов, від світогляду перекладача, від змін у суспільстві, їхнього впливу на шляхи розвитку перекладознавства та ін.) (Терехова, 2013).

С. Денісова звертає увагу та те, що перекладознавство має еkleктичний характер, досліджуючи проблеми еквівалентності перекладу, моделювання процесу перекладу, визначення перекладацьких стратегій, опису типів перекладу, пояснюючи таке розмаїття проблематики тим, що “деякі галузі цієї науки історично утво-

рилися з практичних потреб, інші – внаслідок еволюції як загальної лінгвістики, так і теорії перекладу” (Денісова, 2014).

У наш час перед перекладознавством постають такі конкретні завдання (Терехова, 2013): – розкрити сутність перекладу як складного багатогранного явища; встановити специфічні риси, які виокремлюють переклад з інших видів духовної діяльності людини; визначити взаємозв’язки і форми взаємодії перекладу з іншими науковими дисциплінами; – науково обґрунтувати процес перекладу і його результати; дослідити основні функції перекладу в суспільстві, обґрунтувати постійне підвищення ролі перекладу і його соціальну значущість, актуальність у сучасному житті; – на основі практики встановити теоретичні основи, принципи і методи перекладознавства; – встановити вимоги до особи перекладача, окреслити межі перекладацької компетенції; визначити вимоги до виконання усних і письмових перекладів різних видів і у такий спосіб підвищити професійний рівень сучасної перекладацької практики.

М. Задорожня визначає такі сучасні напрями у перекладознавстві: психологічне перекладознавство, літературне перекладознавство, етнографічне перекладознавство, історичне перекладознавство, когнітивне перекладознавство і т. ін. (Задорожня, 2001, с. 5–6).

С. Терехова визначає наступні проблеми сучасного перекладознавства: 1) відтворення відповідної емоційності висловлення шляхом добірки еквівалентних “маркерів емотивності”; 2) необхідність пом’якшення ілюктивної сили емоційного висловлення та її обумовленість; 3) способи перекладу інтертекстуальності; 4) переклад рекламних, публіцистичних та інших текстів, що мають структуру блоків; 5) співвідношення точного і вільного у перекладі (можливості й необхідність збереження певних елементів тексту, опущення, доповнення, інші зміни оригіналу); 6) контекстуальне мовлення і переклад; 7) використання інформаційної культури перекладача як основи для оптимізації професійної діяльності; 8) шляхи формування навичок перекладацького сканування тексту при перекладі; 9) навчання автоматичному контролюванню перекладачем орфографії, стилістики і синтаксису оригінального тексту; 10) сутність макетування тексту

перекладу; формування навичок макетування під час навчання у вищих навчальних закладах; 11) програмне забезпечення перекладацького процесу; 12) форми вияву міжетнічних культурних контактів у перекладах художніх, публіцистичних та інших текстів; 13) генеза розвитку перекладу з давніх часів дотепер; 14) системність термінології і розвиток перекладознавства; 15) переклад і сучасна теорія актуального членування речення (відтворення смислового і логічного центрів висловлення в перекладі); 16) можливості перекладу криптографій у тексті; 17) переклад “аномалій” (безеквівалентних одиниць мови); 18) вивчення досвіду провідних і маловідомих дослідників і практиків перекладу; 19) переклад історичних текстів; 20) семантичні особливості перекладу теле- і кіносценаріїв; 21) мовна особистість і переклад; 22) когнітивні, комунікативні і прагматичні аспекти перекладу; 23) особливості перекладу спонтанного мовлення; 24) національна специфіка наукових текстів і переклад; 25) специфіка перекладу дискурсу; 26) перспективи викладання перекладознавства у вищих навчальних закладах; 27) методика концептуального аналізу в перекладі; 28) переклад одиниць різних типів референції; 29) типологія і переклад; 30) можливості перекладу контекстуальної семантики; 31) “квазіпереклад” на сучасному етапі; 32) синергетичні аспекти перекладу; 33) герменевтичні основи перекладацького аналізу тексту (Терехова, 2013).

Прискорений розвиток науково-технічного прогресу на сучасному етапі життєдіяльності людства спонукає до підготовки висококваліфікованих перекладачів, які могли б працювати в різних галузях та додатково володіли іншими спеціальностями.

Вважаємо обов’язковою для перекладача є лінгвістична освіта, адже термінологічний апарат перекладача має в основі опанування обов’язкових і вибіркового теоретичних дисциплін закладу освіти. Здобувачі освіти повинні розуміти базові наукові терміни і знаходити їх відповідники в мовах оригіналу та перекладу, застосовуючи адекватні способи перекладання.

Г. Сидорук та А. Бамбура виділяють проблему сертифікації перекладачів, тому що завжди потрібно проводити контроль знань та вмінь перекладача, його прагматичні та стратегічні навички. Якість перекладу

є надзвичайно важливим аспектом, адже перекладач повинен орієнтуватися в жанровій парадигмі цільових текстів та зважати на параметри перекладознавчого аналізу (Сидорук & Бамбура, 2020).

На наш погляд, сучасний перекладач повинен пам'ятати про:

1. Типологію невідповідностей у різних мовах. Науковці до цієї групи відносять реалії – безеквівалентна лексика, екзотизми, варваризми, локалізми, етнографізми, етнолексеми, етнокультурна лексика, культурно-конотативна лексика, країнознавча лексика, алієнізми, фонові слова, слова з культурним компонентом, лакуни, прогалини, слова з нульовим еквівалентом (Влахов & Флорин, 2009). Усі ці мовні одиниці поєднуються національною, історичною, територіальною, побутовою сферою використання, відсутністю еквівалентів у мові, іноді – іншомовним походженням. Реалії не підлягають перекладу на загальній підставі. Вони передаються описово або комбінованим способом перекладу (транскрипція + описовий спосіб, транслітерація + описовий спосіб і т. д.) і тому потребують особливої уваги (Терехова, 2013).

Розбіжність мовленнєвих норм, систем у мові перекладу та мові оригіналу також варто враховувати.

2. Явище мовного пуризму. На думку Г. Яворської (Яворська, 2000, с. 180–181), вияви мовного пуризму не є спрямованими проти іншомовних запозичень і неологізмів взагалі, але вони завжди спрямовані проти “конкретного” чужого в мові. Пуризм – це очищення мови від результатів непрофесійної ненаукової діяльності, в результаті якої відбувається неприродне збагачення мови запозиченнями з іншої мови без урахування тенденцій розвитку певної мови.

3. Правильність вибору словникового відповідника багатозначного слова. У мові науки і техніки це явище розповсюджено через поширеність використання в терміносистемах різних галузей семантичного словотворення, коли певному слову надають інше, відмінне від загальноприйнятого, того, що вже існує, значення, один і той самий термін може неоднаково інтерпретуватися в межах різних наук (Корбут, 2014).

4. Етичні норми. Вони безпосередньо стосуються того, що вважають морально правиль-

ною поведінкою під час відтворення тексту іншою мовою. Певне уявлення про дотримання перекладачем етичних норм існувало давно, але озвучене й розроблене не було – вважалося, що кожен перекладач має особисту етичну позицію і вона імпліцитно присутня у його перекладах. І якщо головною метою перекладу є якнайповніша і якнайточніша відповідність першоджерела і другого твору, етичною поведінкою вважається дотримання оригіналу та врахування стилю й мови автора (Гольтер, 2020).

Усі ці тонкощі можна об'єднати у п'ять різних видів основних нормативних вимог:

- норми еквівалентності перекладу;
- жанрово-стилістичної норми перекладу;
- норми перекладацької мови;
- прагматичної норми перекладу;
- конвенціональної норми перекладу (Гольтер, 2020, с. 19).

Варто не забувати і про негативні моменти у сучасному перекладознавстві. Так, доцільно звернути увагу на:

1. Фінансування перекладацької діяльності. Зовсім не секрет, що перекладач у сучасних умовах державної політики не може дозволити собі працювати над перекладом довго та ретельно. Тому постає питання якості перекладених праць.

2. Низький статус та престиж перекладацької праці в Україні. “Перекладацька праця не престижна і за самою своєю суттю, бо це процес вторинної творчості, або відтворення, і внаслідок ставлення до неї, скажімо, в бібліографічних посиланнях ніколи не згадують прізвищ перекладачів, у статтях і рецензіях на перекладні видання ім'я перекладача найчастіше відсутнє. Але ж за нормального стану державної політики у сфері культури нам були б потрібні сотні перекладачів, причому лєвова частка працювала б аж ніяк не в галузі художнього перекладу, де можливо здобути певне визнання, і тому прізвище перекладача в бібліографічній згадці про перекладний твір – це і престиж професії, і показник рівня культури в країні” (Круглий стіл, 2009).

3. Відсутність критики перекладу, що безпосередньо впливає на якість роботи перекладача.

4. Малодослідженою залишається сфера наукових праць з теорії та практики перекладу з української і на українську мову.

Д. Дроздовський з метою позитивних тенденцій розвитку перекладознавства в Україні, пропонує вжити таких заходів: сформувати при Міністерстві культури і туризму або при Міністерстві освіти і науки Національну раду з питань перекладацької діяльності; започаткувати Український національний фонд для підтримки перекладів українських авторів у світі; розробити інфраструктуру для стажування перекладачів із різних країн світу в Україні і виконання водночас перекладацької роботи; визначити механізми державної підтримки з боку Міністерства культури і туризму України для оплати авторського права творів, що потребують залучення до української культури і науки; збільшити підтримку посольствам і консульствам України за кордоном для поширення культурницької діяльності, утвердження кафедр україністики в університетах світу; сформувати відділ дослідження перекладацької роботи при Інституті літератури чи в Міністерстві культури для щорічного формування бібліографічних видань, у яких мають бути зафіксовані всі переклади, здійснені в Україні протягом

року для відстеження динаміки перекладацької роботи і моніторингу міжкультурної співпраці (Дроздовський, 2009).

Висновки і перспективи подальших досліджень. У дослідженні виділено основні тенденції у перекладознавстві сьогодення. Перекладознавство завжди залишатиметься одним із важливих чинників взаємодії носіїв різних мов через вільний та буквальний переклад як основні своєрідні форми комунікативного посередництва між людьми з різними мовними системами. Сьогодні процес перекладу використовує різноманітні сучасні технології завдяки штучному інтелекту, однак роль реального перекладача залишається вагомим. Реальна перекладацька діяльність здійснюється перекладачами в різних умовах, і надзвичайно важливим є урахування міжмовних і міжкультурних особливостей.

Перспектива подальших досліджень передбачає вивчення перекладу з точки зору психології, адже такий підхід має на меті дослідження самого процесу перекладу та вивчення людського компонента в перекладі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гольтер І. М. Зміна історичної парадигми поглядів на різновиди нормативних вимог під час перекладу. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31 (70). № 4. Ч. 3. С. 18–23.
2. Денісова С. П. Стан та перспективи перекладознавчих досліджень. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. 2014. Том 17. № 1. С. 54–60.
3. Дроздовський Д. Переклад у ХХІ столітті: місія нездійсненна? *Альманах "ЛітАкцент"*. 2009. К. : Темпора. С. 81–85.
4. Корбут О. Г. До проблеми труднощів перекладу технічних термінів у студентів машинобудівних спеціальностей. *Advanced education*. 2014. Вип. 1. С. 36–41.
5. Круглий стіл на тему "Український переклад сьогодні: стихія проти системи?". 2009. URL: www.litakcent.com/ (дата звернення: 14.02.2022).
6. Сидорук Г., Бамбура А. Актуальні проблеми сучасного перекладознавства. Новації і традиції перекладу: українські студії в європейському вимірі (присвячена року Європи в Україні) : *Міжнародна науково-практична конференція*. Київ, 2020. С. 29–30.
7. Теорія перекладу [авт.-упор. О. А. Кальниченко]. Харків : Вид-во НУА, 2017. Ч. 1. 64 с.
8. Терехова С. І. Поліпарадигмальність у лінгвістиці : від мови до перекладу. *Проблеми зіставної семантики*. К., 2013. Вип. 11. С. 476–482.
9. Яворська Г. М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс. Мова. Культура. Влада. К. : Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, 2000. 286 с.
10. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. М. : Р. Валент, 2009. 360 с.
11. Задорожная М. А. Основы общей теории и практики перевода (английский и русский языки как иностранные). К. : Изд. КНЛУ, 2001. 240 с.
12. Friedrich H. "On The Art of Translation". *Theories of Translation: An Anthology of Essays from Dryden to Derrida*. Chicago: University of Chicago Press, 2012. Pp. 11–16.

REFERENCES:

1. Holter, I. M. (2020). Zmina istorychnoi paradyhmy pohliadiv na riznovydy normatyvnykh vymoh pid chas perekladu [Changing the historical paradigm of views on the types of regulatory requirements during translation]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii – Scientific notes of Tavriya National University named after VI Vernadsky. Series: Philology. Social communications. V. 31 (70), 4*, 18–23 (in Ukrainian).
2. Denisova, S. P. (2020). Stan ta perspektyvy perekladoznachykh doslidzhen [Status and prospects of translation studies]. *Visnyk KNLU. Serii Filolohiia – Bulletin of the KNLU. Philology Series. V. 17, 1*, 54–60 (in Ukrainian).
3. Drozdovskyi, D. (2009). Pereklad u KhKhI stolitti: misiia nezdiisnenna? [Translation in the XXI century: mission impossible?]. *Almanakh “LitAktsent” – Almanac “LitAccent”*, 81–85 (in Ukrainian).
4. Korbut, O. H. (2014). Do problemy trudnoshchiv perekladu tekhnichnykh terminiv u studentiv mashynobudivnykh spetsialnostei [To the problem of difficulties in translating technical terms for students of engineering specialties]. *Advanced education, 1*, 36–41 (in Ukrainian).
5. *Kruhlyi stil na temu “Ukrainskyi pereklad sohodni: stykhiia proty systemy?”* [Meeting on “Ukrainian translation today: the element against the system?”] Retrieved from: www.litakcent.com/ (in Ukrainian).
6. Sydoruk, H. & Bambura, A. (2020). Aktualni problemy suchasnoho perekladoznavstva. Novatsii i tradytsii perekladu: ukrainski studii v yevropeiskomu vymiri (prysviachena roku Yevropy v Ukraini) [Current issues of modern translation studies. Innovations and traditions of translation: Ukrainian studies in the European dimension (dedicated to the Year of Europe in Ukraine)]. *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsia – The international scientific-practical conference (pp. 29–30)*. Kyiv (in Ukrainian).
7. *Teoriia perekladu* [avt.-upor. O. A. Kalnychenko] – *Theory of translation* [ed.-up. O. A. Kalnichenko]. Kharkiv : Publishing House NUA, 2017. Part 1. 64 p.
8. Terekhova, S. I. (2013). Poliparadyhmalnist u linhvistytsi : vid movy do perekladu [Polyparadigm in linguistics: from language to translation]. *Problemy zistavnoi semantyky – Problems of comparative semantics, 11*, 476–482 (in Ukrainian).
9. Yavorska, H. M. (2000). *Preskryptyvna linhvistyka yak dyskurs. Mova. Kultura. Vlada* [Prescriptive linguistics as a discourse. Language. Culture. Power]. K. : In-t movoznavstva im. O. O. Potebni (in Ukrainian).
10. Vlahov, S. & Florin, S. (2001). *Neperevodimoe v perevode* [Untranslatable in translation]. M. : R. Valent (in Russian).
11. Zadorozhnaya, M. A. (2001). *Osnovyi obschey teorii i praktiki perevoda (angliyskiy i russkiy yazyki kak inostrannyie)* [Fundamentals of the general theory and practice of translation (English and Russian as foreign languages)]. K. : Izd. KNLU (in Russian).
12. Friedrich, H. (2012). “On The Art of Translation”. *Theories of Translation: An Anthology of Essays from Dryden to Derrida*. Chicago: University of Chicago Press, 11–16 (in English).

УДК 811.111.821 (043.3)

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-5>

Ірина ГАЛУЦЬКИХ

доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри англійської філології та лінгводидактики, Запорізький національний університет, вул. Жуковського 66, м. Запоріжжя, Запорізька обл., Україна, 69001

ORCID: 0000-0003-4263-942X

Бібліографічний опис статті: Галуцьких, І. (2021). Специфіка образно-символічного простору тексту роману В. Голдінга «Lord of the Flies»: когнітивно-семіотичний ракурс. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 30–37, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-5>

СПЕЦИФІКА ОБРАЗНО-СИМВОЛІЧОГО ПРОСТОРУ ТЕКСТУ РОМАНУ В. ГОЛДІНГА «LORD OF THE FLIES»: КОГНІТИВНО-СЕМІОТИЧНИЙ РАКУРС

Статтю присвячено висвітленню особливостей образно-символічного простору художнього тексту представника англійського постмодернізму В. Голдінга «Lord of the Flies» з метою поглиблення інтерпретації художньої семантики твору та виявлення специфічних компонентів образності та символіки, обраних автором для реалізації художнього задуму. В якості методологічного інструментарія в дослідженні застосовано методику когнітивно-семіотичного аналізу, що передбачає залучення елементів концептуального аналізу та методику реконструкції концептуальних тропів (метафора, метонімія, оскиморон) в художньому тексті. Проведений аналіз образного простору твору, який інтерпретує в дусі постмодернізму події нацистської Європи, розповсюдження фашизму та трагедію Другої світової війни, дозволив окреслити діапазон і спектр референтів та кореляції явищ навколишньої дійсності та продемонстрував, що домінуючими серед образно переосмислених явищ є складники концептосфер ПРИРОДНЕ ЯВИЩЕ, ЛЮДИНА, АРТЕФАКТ, які є щільно пов'язаними в процесах мапування, асоціюючись та контрастуючись одне з одним, а деякі з яких навіть набувають ролі художніх символів в контексті аналізованого твору. При цьому кожен із окреслених явищ набуває особливих аксіологічних характеристик, що також відповідають загальному настрою постмодерністського художнього зображення подій в епоху катастроф людства, зображуючись негативному ключі. Природа зображується хижою, ворожою і небезпечною, людина – наляканою, емоційний стан якої сповнений болісного досвіду та жаху, що на метальному рівні супроводжується низкою когнітивних процесів (аналогія, асоціація, контрастування) і для чого автором обрані відповідні метафоричні (метонімічні) кореляції. До того ж, це підкреслюється образно-символічним переосмисленням артефактних явищ, за допомогою чого автор акцентує увагу на руйнівній для людини ролі цивілізації і соціуму, контрастуючи символи демократії та тоталітаризму – мушлю та «володаря мух», які уособлюють суть соціальних проблем довоєнного та воєнного часів.

Ключові слова: образність, художній символ, художній текст, образний простір, когнітивна поетика, концептуальна метафора, концептуальна метонімія.

Iryna GALUTSKIKH

Doctor of Philology, Associate Professor, Professor at the Department of English Philology and Linguodidactics, Zaporizhzhya National University, 66 Zhukovsky Str., Zaporizhzhya, Ukraine, 69001

ORCID: 0000-0003-4263-942X

To cite this article: Galutskikh, I. (2021). Spetsyfika obtazno-symvolichnoho prostore tekstu romanu W. Goldinha «Lord of the Flies»: kohnityvno-semiotychnyi rakurs [Specific features of imagery and symbol space of W. Golding's novel text «Lord of the Flies»: cognitive-semiotic aspect]. *Current issues of Foreign Philology*, 14, 30–37, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-5>

SPECIFIC FEATURES OF IMAGERY AND SYMBOLIC SPACE OF W. GOLDING'S NOVEL TEXT «LORD OF THE FLIES»: COGNITIVE-SEMIOTIC ASPECT

The article focuses on the specific features of imagery and symbolic space of the literary text of the English postmodernist writer W. Golding – his novel «Lord of the Flies» – with the aim of providing more profound interpretation of semantics of the literary text and specifying components of imagery and symbolics, selected by the author to realize his literary idea. As methodological instrumentary the methods of cognitive-semiotic analysis is applied in this research

that involves implementation of the elements of conceptual analysis and methodology of conceptual tropes (metaphor, metonymy, oxymoron) reconstruction in the literary text. The analysis of the imagery space of the text carried out, that interprets through the prism of postmodernistic ideas the events of Nazistic Europe, spreading of fascism and the II World War tragedy, enabled delineation of range and spectre of referents and correlates of phenomena and demonstrated among metaphorically conceptualized ones the domination of the components of conceptual fields NATURAL PHENOMENON, HUMAN BEING, ATREFACT, being linked in the process of mapping – associated or contrasted to each other, while some of them acquiring the role of literary symbols in the context of analysed novel. Every phenomenon mentioned acquires specific axiological characteristics, that correspond the overall common mood of postmodernist literary representation of events in the epoch of series of human tragedies, being interpreted in negative light. Verbally nature is depicted as predatory, hostile and dangerous, a human – as frightened and forlorn, full of painful emotions and horror. On the mental level such interpretation is accompanied by a series of cognitive processes (analogy, association, contrasting), which the author chooses corresponding metaphoric (metonymic) correlates for. Besides, it is accentuated by means of imagery and symboloc reinterpretation of artefact phenomena, that makes the emphasis on destructive impact of civilization and society on a human, contrasting the symbols of democracy and totalitarianism – a conch and «Lord of the flies», that embody the essence of social problems of pre-war and war times.

Key words: *imagery, literary symbol, literary text, imagery space, cognitive poetics, conceptual metaphor, conceptual metonymy.*

В сучасних дослідженнях художньої семантики особливо актуальними виявляються методи, розроблені в рамках когнітивно-поетологічних досліджень, серед яких методи концептуального (семантико-когнітивного) аналізу, когнітивно-семіотичного, когнітивно-нарративного аналізу тощо (Белехова 2002; Воробйова 2004; Freeman, 2000; Stockwell, 2002; Tsur, 1992; Zlatev, 2012), адже виявлення того, як і в якому напрямку укорінені в повсякденній свідомості когнітивні процеси переломлюються в художній, передбачає опрацювання методик та прийомів аналізу літературних текстів саме когнітивного спрямування.

Зокрема, розробка методик когнітивного-семіотичного аналізу є значущою, оскільки дозволяє надати глибоку інтерпретацію сенсу, зашифрованого в художньому тексті, структурувати концептуальний простір образної системи автора, що здійснюється у кореляції зі знаковим боком текстової структури. Методологічний апарат когнітивно-поетологічних досліджень в цілому забезпечує можливості для поглибленого погляду у приховані смисли тексту, які криються, зокрема, у образності та символіці художнього тексту. Їх аналіз відбувається через реконструкцію концептуального простору тексту, де ключову роль грають укорінені у пересічній свідомості концептуальні структури (метафори) (Lakoff, Johnson, 1980), які піддаються у художньому тексті трансформаціям або модифікаціям (Kövesces, 2002).

Завдяки розробленим в когнітивній лінгвістиці методикам, які адаптовано до аналізу художньої семантики в когнітивно-поетологічних студіях та її міждисциплінарних відгалу-

женнях, як когнітивна семіотика, зокрема, можливим вдається виокремлення специфічних ознак образно-символічного простору художнього тексту чи то низки текстів, що належать певному автору або епосі.

Мета цієї статті полягає саме у виявленні специфіки образності та символіки тексту роману В. Голдінга «Lord of the Flies», що слугував матеріалом для дослідження як представник постмодерністської прози в когнітивно-семіотичному ракурсі, що передбачало виокремлення значущих фрагментів художнього світу, втілених в тексті, та виявлення вербальних і когнітивних особливостей їх означення в ньому шляхом виявлення розгортання ключових для тексту концептуальних тропів, які узагальнюють напрями образного переосмислення феноменів. Методологічною базою дослідження є теорія концептуальних метафор Дж. Лакоффа та М. Джонсона (Lakoff, Johnson, 1980, р. 23), концептуальної інтеграції М. Тернера і Ж. Фоконньє (Fauconnier, Turner, 2003, р. 221), а також запропонований З. Кьовечешом підхід до розмежування основних когнітивних механізмів поетичного переосмислення базових концептуальних метафор (Kövesces, 2002, р. 47–53).

Концептуальний аналіз дозволив виявити способи утворення художніх образів, встановити метафоричний діапазон образності художнього твору В. Голдінга «Lord of the Flies» (перелік метафоричних корелятивів) і спектр (перелік референтних сутностей), і, таким чином, окреслити концептуальний простір образного коду в художньому тексті.

В ході образотворення основне коло концептів, що виступають як в якості об'єктів пере-

осмислення, коли вони переосмислюються крізь призму інших об'єктів і явищ навколишнього світу, так і як джерело переосмислення (як кореляти), включають концепти ПРИРОДА, ЛЮДИНА, АРТЕФАКТ. Серед засобів формування образного простору художнього твору В. Голдінга спостерігаються також випадки утворення художніх символів.

Когнітивні механізми, за рахунок яких відбувається образна інтерпретація названих феноменів, включають переважно *аналогові* (*метафору*), які розуміють як уподібнення одного об'єкту до іншого, також *асоціативні* (*метонімія*) – випадки перенесення найменування за суміжністю або асоціацією між об'єктами.

Найбільш розповсюдженим засобом в ході утворення образних засобів виступає метафора (85 %), активацію якої ілюструє, наприклад, текстовий фрагмент, в якому звук шелесту лісу нагадує агресивне ревіння, що супроводжується активацією концептуальної метафори ШЕЛЕСТ ДЕРЕВ Є РЕВ: «*Every point of the mountain held up trees-flowers and trees. Now the forest stirred, roared, flailed*» (Golding, 2003, p. 39), в якому, за рахунок уподібнення до звуків дикої звіра, акцентується тривожний стан персонажів, їх хвилювання від невідомості очікувань від неконтрольованості дикої природи, якій вони не здатні будуть протистояти, і неминучу небезпеку, акцентуючи небезпечність, дикість та непідконтрольність природи.

В романі метафоризуються і абстрактні поняття – почуттєві стани, що спостерігаємо у фрагменті художнього тексту: «*This was too bitter for Piggy, who forgot his timidity in the agony of his loss*» (Golding, 2003, p. 99). Тут стан передсмертної агонії уподібнюється стану болі втрати, емоційному стражданню за ознакою «болісність», «невідворотність» (СТРАЖДАННЯ Є АГОНІЯ).

Метонімічним є переосмислення, що спостерігаємо у фрагменті тексту роману, де людина в уніформі репрезентує владу, є представником влади та асоціюється зі зверхньою поведінкою (концептуальна метонімія УНІФОРМА замість ВЛАДИ): «*He was intimidated by this uniformed superiority and the offhand authority in Merridew's voice*» (Golding, 2003, p. 26).

Відбуваються в ході образотворення також і процеси перетворення образів на *художні символи*, що супроводжується осимволізацією

образу. До таких в романі В. Голдінга належать образи *мушлі* та «*володаря мух*».

Художній символ тут розуміємо як естетичну категорію, що знаходить реалізацію в художньому творі, яка співвідноситься з поняттям художнього образу, та поняттям «знаку» (Лосев 1990, с. 178), як засіб надання художньому образу смислової глибини та повноти, нашаруванням змістовних асоціативних рядів, що надають йому невичерпності й щоразу відкривають усе нові їхні грані. Символ постає універсальним засобом не лише для ідентифікації художнього образу в контексті духовного досвіду, але допомагає поглибленню його змісту, виводячи з меж ситуативного у сферу над часового, символічного буття.

Певну конкретизацію рівнів образної структури мистецтва в єдності з поняттям символу здійснює О. Лосев, розрізняючи два рівні символіки, де перший – це рівень, іманентний усякому художньому твору, другий утворюється за рахунок виходу за межі іманентного буття твору, наповнюючи його системою асоціативно-символічних значень (Лосев, 1990, с. 145).

Саме до другого типу образів належать в романі В. Голдінга образи *мушлі* та *свинячої голови* («*володаря мух*»), які наповнюють зміст роману, адже це – роман-притча (Зверев, 2000).

Мушля (*conch*), знайдена хлопцями на узбережжі, при усій своїй символічній многозначності, в романі В. Голдінга символізує демократичні принципи правління, соціальну рівноправність, свободу волевиявлення і висловлювання. Адже той, хто тримав мушлю, відповідно до сюжету роману, мав право висловити свою думку вголос, в той час як інші повинні були слухати. Її використовували як символ влади, яку добровільно надавало суспільство (інші присутні), і вона могла діставатись кожному за бажанням і довірою інших. Адже її використовували в ході «голосування»: «*This toy of voting was almost as pleasing as the conch*» (Golding 2003, p. 28), а також як «рупор», оскільки той, хто тримав мушлю, промовляв, в той час як передавати її іншому або покласти її означало «завершення промови». Порівняємо фрагмент тексту: «*Ceremonially, Ralph laid the conch on the trunk beside him as a sign that the speech was over*» (Golding, 2003, с. 116).

Сам звук мушлі, в яку дмуть, використовувався як «горн», символ зібрання, на якому

вирішувались питання на острові, в супереч одноосібній владі, яку уособлював засуджуваний В. Голдінгом фашистський режим.

Значений напрям образного переосмислення *мушли*, який пронизує текст роману на протязі усього розгортання сюжетної лінії, узагальнює концептуальна метонімія МУШЛЯ замість ДЕМОКРАТИЧНОЇ ВЛАДИ, що підкреслює знаковий характер художнього символу.

Другий з названих символів позначає протилежний, тоталітарний, фашистський тип влади – це голова вбитої свині, що нанизана на палку, навколо якої, напівзгнившої, рояться мухи: «*He opened his eyes quickly and there was the head grinning amusedly in the strange daylight, ignoring the flies, the spilled guts, even ignoring the indignity of being spiked on a stick*» (Golding 2003, p. 197). Саме цю голову і назвали «Володар мух»: «*The pile of guts was a black blob of flies that buzzed like a saw. After a while these flies found Simon. Gorged, they alighted by his runnels of sweat and drank. They tickled under his nostrils and played leapfrog on his thighs. They were black and iridescent green and without number; and in front of Simon, the Lord of the Flies hung on his stick and grinned*» (Golding, 2003, p. 198).

Процес гниття мертвої плоті, що детально описує автор роману, символізує агресію, смерть, жах, злобу, руйнацію, ідолопоклонство, що уособлює собою фашистські настанови сучасного В. Голдінгу суспільства, які він засуджує. Цей образ голови ототожнюється із Вельзевулом – у ранньохристиянській релігії – володарем демонів, другою фігурою в Пеклі після Сатани, ім'я якого в перекладі означає «повелитель мух». За однією популярною версією, жителі Ханаана, що шанували Вельзевула, як верховне божество, зображували його у вигляді мухи, якій були надані атрибути вищої влади. Ще за однією версією, Вельзевул отримав своє прізвисько за те, що разом з мухами наслав чуму на Ханаан. Це може також відноситися до того факту що статуя бога, поклоніння якій закінчувалось политтям жертвовною кров'ю, повинна була притягувати велику кількість мух. Мухи ж означають грішні душі, що перегукується з зороастрийською традицією, і, де «тварини, пов'язані з поїданням падалі, трупів, що викликають асоціації з нечистотою, брудом. Демон смерті Насу представлявся у вигляді огидною трупної мухи, прилітаючої після

смерті людини, щоб заволодіти його душею і осквернити тіло. У стародавніх євреїв муха також вважалася нечистою комахою і не повинна була з'являтися в храмі Соломона. Християнська традиція засвоїла образ мухи – носії зла, морової виразки, гріха. В більш загальному сенсі, мухи – представники фауни, комахи, які не мають свідомості, і які, не усвідомлюючи, слідує шляхом руйнації, приваблені запахом їжі (Рошаль, 2008, с. 53, 69, 139).

Таке образне представлення в тексті роману свинячої голови, нанизаної на палку, є смисловою домінантою, в той час як спосіб переосмислення може узагальнити концептуальна метонімія СВИНЯЧА ГОЛОВА НА ВІСТРІ замість ТОТАЛІТАРНОЇ ВЛАДИ.

Значені способи утворення символічного простору тексту роману В. Голдінга «*Lord of the Flies*» є профілюючими, втім, окремої уваги також заслуговує специфіка образних засобів, в яких також прослідковуються певні тенденції та закономірності.

Вивчення спектру референтів, що підлягають переосмисленню в ході утворення образного простору художнього тексту В. Голдінга продемонструвало, що в основному хід образотворення точиться навколо концептосфер ПРИРОДА, ЛЮДИНА, АРТЕФАКТИ, складові яких в основному виступають об'єктами образної концептуалізації, а також незначним чином – АБСТРАКТНІ ЯВИЩА (ПОЧУТТЯ, ЕМОЦІЇ).

Оскільки в романі події розгортаються на тлі незайманої природи острова, на якому опинились постраждалі в авіакатастрофі хлопці, домінуючою концепторферою-об'єктом образного переосмислення виступає ПРИРОДА.

Дослідження продемонструвало, що зазвичай для образної репрезентації природних явищ В. Голдінг застосовує як їх метафоричні кореляти рукотворні об'єкти (компоненти концептосфери АРТЕФАКТИ): напр., вигини коралових утворень уподібнюється до арки (ВИГИН Є АРКА), а уступ, на якому розташувались пальми – до тераси (УСТУП Є ТЕРАСА): «*Within the irregular arc of coral the lagoon was still as a mountain lake – blue of all shades and shadowy green and purple. The beach between the palm terrace and the water was a thin stick, endless...*» (Golding, 2003, p. 10); верхівки дерев у його образній уяві стають схожими на дахи домі-

вок (ВЕРХІВКИ ДЕРЕВ Є ДАХ): «*The palms that still stood made a **green roof**, covered on the underside with a quivering tangle of reflections from the lagoon*» (Golding, 2003, p. 13), а ВЕРХІВКИ СКЕЛІ Є ДИМОХОДИ: «*High over this end of the island, the shattered rocks lifted up their **stacks and chimneys***» (Golding, 2003, p. 36), що свідчить про схожість до рукотворних об'єктів всього, що оточує персонажів з природних явищ.

Цікавим є наступний фрагмент тексту, в якому спостерігаємо цілу низку метафоричних засобів зображення ландшафту, причому всі вони дібрані з концептосфери АРТЕФАКТ. Так, частина берегової лінії острова, наприклад, уподібнюється тут до лодки (БЕРЕГ Є ЧОВЕН), рослинність острова у вигляді пальм – до одягу (ПАЛЬМИ Є ОДЯГ), джунглі образно сприймаються як квартира, оскільки саме тут хлопці знайшли собі пристанище (ДЖУНГЛІ Є КВАРТИРА), а скелі уподібнюються як форт або навіть бастіон, ймовірно, внаслідок того, що сприймаються хлопцями як захист (СКЕЛЯ Є ФОРТ, БАСТІОН): «*It was roughly **boat-shaped**: humped near this end with behind them the jumbled descent to the shore. On either side rocks, cliffs, treetops and a steep slope: forward there, the length of the boat, a tamer descent, **tree-clad**, with hints of pink: and then **the jungly flat of the island**, dense green, but drawn at the end to a pink tail. There, where the island petered out in water, was another island; a **rock**, almost detached, **standing like a fort**, facing them across the green with one **bold, pink bastion***» (Golding, 2003, p. 38); СКЕЛІ Є АВТОМОБІЛЬ: «*There was only one other **rock** up there that they might conceivably move; but that was half as **big as a cottage**, **big as a car**, **a tank***» (Golding, 2003, p. 277); «*The **rock** was as large as a **small motor car***» (Golding, 2003, p. 36).

Створений автором образних простір роману демонструє те, яким чином бачать світ персонажі. А мислять вони, очевидно, як представники цивілізації, в усьому вбачаючи її ознаки. І хоча йдеться про малих хлопців, все ж таки цивілізація їх вже торкнулась і вони не можуть позбавитись її впливу навіть на безлюдному острові, де, здавалося б, могли б встановити нові порядки, що акцентує автор в своєму романі-притчі.

Особливу увагу треба звернути на ті випадки переосмислення, які акцентують *негативні*

ознаки природи, яка лякає, наводить переляк, є небезпечною і жорстокою. Спектр метафоричних корелятивів, що слугують для підкреслення надзвичайно небезпечного характеру взаємодії з природою, є досить значним і різноманітним. Природі важко протистояти і вона приховує безліч приводів для страху. Природа персоніфікується, зображуючись «недружною»: «*Ralph muttered the reply as if in shame. “Perhaps he went back to the, the–” Beneath them, on the **unfriendly side of the mountain**, the drum-roll continued*» (Golding, 2003, p. 65), такою, що «не бажає спілкуватись»: «*He passed his tongue across dry lips and scanned the **uncommunicative forest***» (Golding, 2003, p. 67), та навіть ворожою. Ворожим, наприклад, зображується сонце: «*He trotted through the sand, enduring the **sun's enmity**, crossed the platform and found his scattered clothes*» (Golding, 2003, p. 17), яке немов посилає свої невидимі стріли на землю: «*He squatted on his hams at the water's edge [...] and the **afternoon sun emptied down invisible arrows***» (Golding, 2003, p. 86), а спека характеризується «загрожуючою вагою», і навіть привабливість води в лагуні зображується крізь призму метафори «атаки», «нападу»: «*With that word the **heat** seemed to increase till it became a **threatening weight** and the **lagoon attacked** them with a blinding effulgence*» (Golding, 2003, p. 17).

Сам же острів набуває демонізації, уподібнюючись до Левіафана – морського чудовиська з біблейської історії, який часто ототожнюється із Сатаною. Острів-Левіафан «дихає», чим спричиняє шторми, вітра і негоду, а в цілому – підкреслює образним чином характер сприйняття небезпеки: «*There was one flat rock there, spread like a table, and the waters sucking down on the four weedy sides made them seem like cliffs. Then the **sleeping leviathan breathed out**, the waters rose, the weed streamed, and the **water boiled over the table rock with a roar***» (Golding, 2003, p. 150). Саме тому, мабуть, коли хлопчики вбили свиню і залишили на палці її голову, вони це обставляють як акт пожертвування чудовиську, яке уособлює природу, яка мовчки немов «приймає дар», але й водночас лякає: «*Jack spoke loudly. “This **head is for the beast. It's a gift.**” The silence **accepted the gift and awed** them. The head remained there, dim-eyed, grinning faintly, blood blackening between the teeth*» (Golding, 2003, p. 197).

Втім, звуки природи також лякають, що автор досягає засобом їх метафоризації. Так, звуки лісу й моря у В. Голдінга постійно нагадують рев, вони тривожать і лякають (ШУМ ПРИРОДИ Є РЕВ): «*The roar from the reef became very distant*» (Golding, 2003, p. 16); «*The only sound that reached them now through the heat of the morning was the long, grinding roar of the breakers on the reef*» (Golding, 2003, p. 16); «*Now the forest stirred, roared, flailed*» (Golding, 2003, p. 39); «*Far beneath them, the trees of the forest sighed, then roared*» (Golding, 2003, p. 139); «*Then the wind roared in the forest, there was confusion in the darkness*» (Golding, 2003, p. 177), які перетворюється навіть на гром та вибухи: «*Echoes and birds flew, [...] the forest further down shook as with the passage of an enraged monster: and then the island was still. "Wacco!" "Like a bomb!"*» (Golding, 2003, p. 37).

Серія інших метафоричних корелятивів, що добираються автором для створення атмосфери острова, також акцентують жахливий і небезпечний характер місцевості: скелі із їх розломами зображуються схожими на шрами (РОЗЛОМИ СКЕЛЬ Є ШРАМИ): «*The undergrowth at the side of the scar was shaken and a multitude of raindrops fell pattering*» (Golding, 2003, p. 6), кокоси, що падають з пальм і лежать на землі, нагадують персонажам черепа (КОКОСИ Є ЧЕРЕПА): «*Then he leapt back on the terrace, pulled off his shirt, and stood there among the skull-like coconuts with green shadows from the palms and the forest sliding over his skin*» (Golding, 2003, p. 11) тощо.

Акцентування такого ворожого характеру впливу природи допомагає створити відповідну атмосферу. Авторське бачення світу із його жорстокістю та небезпекою, що роблять люди, в особі природи також проступає в характері дібраних способів та засобів утворення образності в тексті.

Так, ЛЮДИНА (наступна за кількісним показником концептосфера) внаслідок свого агресивного характеру поведінки уподібнюється часто до тварин, переважна кількість яких – хижі, що загальнює, зокрема, концептуальна метафора ЛЮДИНА Є ВОВК: «*He accepted a piece of half-raw meat and gnawed it like a wolf*» (Golding, 2003, p. 103), або артефактів – зазвичай об'єктів, що здатні

спричиняти руйнацію як літак-винищувач (*fighter-plane*): «*Ralph danced out into the hot air of the beach and then returned as a fighter-plane, with wings swept back, and machine-gunned Piggy*» (Golding, 2003, p. 11); «*He dived in the sand at Piggy's feet...*» (Golding, 2003, p. 12). В цьому фрагменті описується як хлопець (Ральф) навмисно імітує характер руху літака-винищувача, де його руки уподібнюються автором до крил літака (*with wings swept back*), а його «напад» на Року – до стрільби з кулемета літака (*machine-gunned Piggy*). Таким чином Ральф як сильніший за Року демонструє ознаки авторитарності по відношенню до нього, здійснюючи на нього психологічний тиск, що є відлунням засуджуваного В. Голдінгом тоталітарного (фашистського режиму), тому навіть тут він застосовує атрибут війни (винищувач) в якості метафоричного кореляту.

Вочевидь, засуджує автор і суспільну байдужість до таких подій, що ототожнюється з мовчазним погодженням на жахливі прояви фашизму, і в решті-решт означає смерть, асоціюючи мовчання зібрання зі смертю: «*The crowd was as silent as death*» [(Golding, 2003, p. 64). Тож коли хлопці почали встановлювати суспільні правила, обрали авторитетів і стали діяти як суспільство в мініатюрі, автор дедалі частіше уподібнює їх стани до деструктивних станів смерті (*death*), агонії (*agony*), травмування (*beating, rubbing*).

Моральні страждання персонажів зображуються образно через уподібнення до відчуття тілесного болю, яких людина зазнає, наприклад, в результаті побиття або передсмертної агонії: «*Simon's effort fell about him in ruins; the laughter beat him cruelly and he shrank away defenceless to his seat*» (Golding, 2003, p. 127); «*This was too bitter for Piggy, who forgot his timidity in the agony of his loss*» (Golding, 2003, p. 99); «*Balanced on a high peak of need, agonized by indecision, Ralph cried out: "Oh God, oh God!"*» (Golding, 2003, p. 93–94)

Більш значні емоційні потрясіння сприймаються крізь призму більш значних тілесних уражень. Так, наприклад, удар емоційний або розчарування, рознач переосмислюється як рана (ПОРАНЕННЯ замість РОЗПАЧУ): «*Ralph put his head down on his forearms and accepted this new fact like a wound*» (Golding, 2003, p. 268);

СПАЗМ замість ГОРЯ та ІНФІКУВАННЯ замість ГОРЯ: «*He gave him self up to them now for the first time on the island; great, shuddering spasms of grief that seemed to wrench his whole body. [...] and infected by that emotion, the other little boys began to shake and sob too*» (Golding, 2003, p. 290).

Традиційним в образно-символічному вимірі роману В. Голдінга є переосмислення світла та темряви, що здійснюється за допомогою базових концептуальних метафор СВІТЛО Є ДОБРО, ТЕМРЯВА Є ЗЛО, що застосовуються для образної репрезентації емоційних станів страху, пригнічення: «*And in the middle of them, with filthy body, matted hair, and unwiped nose, Ralph wept for the end of innocence, the darkness of man's heart, and the fall through the air of the true, wise friend called Piggy*» (Golding, 2003, p. 290); «*Daylight might have answered yes; but darkness and the horrors of death said no*» (Golding, 2003, p. 267). В останньому фрагменті темрява асоціюється в тому числі зі смертю,

страхом смерті, що є притаманним для персонажів роману в переважній більшості часу перебування на острові. Тож протиставлення СВІТЛО VS ТЕМРЯВА символізує в тексті роману боротьбу добра і зла, з частою перевагою не на боці добра.

Підсумовуючи, зазначимо, що образні засоби, обрані В. Голдінгом для опису людини, природи та інших явищ навколишнього середовища переважно складають образ людини як жорстокої, деструктивної істоти, тієї, що продовжує жити за принципами суспільства, з якого прибула, хоча і знаходиться на тлі незайманої природи, а саме середовище, навіть і суто природне – ворожим і небезпечним, що незмінно забезпечує його мешканцям травматичний досвід чи то навіть насильницьке позбавлення життя. В цьому і полягає специфічне сповнене засудження сприйняття автора післявоєнної Європи з наслідками нацистського режиму, що і знайшло пряме відбиття в образно-символічному просторі художнього тексту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белехова Л. І. Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської поезії). Херсон : Айлант, 2002. 328 с.
2. Воробйова О. П. Когнітивна поетика: здобутки і перспективи. *Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна*. 2004. Вип. № 635. С. 18–22.
3. Зверев А. М. Уильям Голдинг, сочинитель притч. *Дворец на острие иглы: Из художественного опыта XX века*. М., 2000. С. 184–198.
4. Лосев А. Ф. Диалектика мифа. М. : Правда, 1990. 573 с.
5. Рошаль В. М. Энциклопедия символов. М. : АСТ; СПб. : Сова. 2008. 316 с.
6. Fauconnier G., Turner M. The Way We Think: Conceptual Blending And The Mind's Hidden Complexities. NY : Basic Books, 2003. 464 p.
7. Freeman M. Poetry and the scope of metaphor: Toward a cognitive theory of literature. *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective* / ed. by A. Barcelona. Berlin; New York : Mouton de Gruyter, 2000. P. 253–281.
8. Golding W. Lord of the Flies. L. : Perigee Books, 2003. 268 p.
9. Kövecses Z. Metaphor: A Practical Introduction. Oxford : Oxford University Press, 2002. 426 p.
10. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live by. Chicago : University of Chicago Press, 1980. 343 p.
11. Stockwell P. Cognitive Poetics: An Introduction. London: Routledge, 2002. 420 p.
12. Tsur R. Toward a Theory of Cognitive Poetics. Amsterdam : Elsevier Science Publ., 1992. 315 p.
13. Zlatev J. Cognitive Semiotics: An emerging field for the transdisciplinary study of meaning. *The Public Journal of Semiotics*. 2012. № IV (1). P. 2–24.

REFERENCES:

1. Bielekhova, L. I. (2002). Slovesny poetychny obraz v istoryko-typolohichnyy perspektyvi: lnhvokohnityvnyi aspekt (na materialy amerykanskoj poesiyi) [Verbal poetic image in historical-typological perspective: linguo-cognitive aspect]. Kherson : Ailant. [in Ukrainian]
2. Vorobiova, O. P. (2004). Kohnityvna poetyka: zdotutky i perspektyvy [Cognitive linguistics: achievements and perspectives]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazina*, 635, 18–22. [in Ukrainian]
3. Zvieriev, A.M. (2000). William Golding, sochinitel pritch [William Golding, author of parables]. *Dvoretz na ostriiie igly: Iz hudozhestvennogo opyta XX veka*. M., 184–198. [in Russian]
4. Losiev, A. F. (1990). Dialektika mifa [Dialectics of a myth]. M. : Pravda. [in Russian]
5. Roshal, V. M. (2008). Entsiklopediya simvolov [Encyclopedia of symbols]. M. : АСТ; SPb. : Sovo. [in Russian]

6. Fauconnier, G., Turner, M. (2003). *The Way We Think: Conceptual Blending And The Mind's Hidden Complexities*. NY : Basic Books.
7. Freeman, M. (2000). Poetry and the scope of metaphor: Toward a cognitive theory of literature. *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective*. Berlin; New York : Mouton de Gruyter, 253–281.
8. Golding, W. (2003). *Lord of the Flies*. L. : Perigee Books.
9. Kövecses, Z. (2002). *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford : Oxford University Press.
10. Lakoff, G., Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live by*. Chicago : University of Chicago Press.
11. Stockwell, P. (2002). *Cognitive Poetics: An Introduction*. London : Routledge.
12. Tsur, R. (1992). *Toward a Theory of Cognitive Poetics*. Amsterdam : Elsevier Science Publishing.
13. Zlatev, J. (2012). Cognitive Semiotics: An emerging field for the transdisciplinary study of meaning. *The Public Journal of Semiotics*, IV (1), 2–24.

УДК 811.111'373.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-6>

Марина ГЛУХОВСЬКА

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов Національного аерокосмічного університету імені М. С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», вул. Чкалова, 17, м. Харків, Харківська обл., 61070

ORCID: 0000-0001-6533-3015

Бібліографічний опис статті: Глуховська, М. (2021). Прагматичний потенціал та компоненти фразеологічних одиниць в англійській мові. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 38–43, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-6>

ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА КОМПОНЕНТИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Вивчення фразеології як підсистеми мови передбачає поглиблену розробку як загальних, так і спеціальних питань, зокрема проблеми значення фразеологічної одиниці, її відображення у лексикографії, а також функціонування ФО (далі скорочено ФО) у сучасній англійській мові. На перших етапах розвитку фразеологічної науки вивчалися в основному такі питання, як цілісність значення, сталість переосмислених словосполучень, їх здатність виконувати роль певних членів речення та функціонувати як окреме слово (*Term Thesis*, 2015).

На матеріалі англійської мови вивчення фразеологічного значення відбувалося в різних аспектах із застосуванням різних методів і прийомів у працях різних вчених. Але незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених питанням фразеологічних одиниць, ці проблеми остаточно ще не розв'язані. Це пояснюється складністю фразеологічної семантики, а також відсутністю єдиного погляду у вирішенні самої природи фразеологічного значення, семантичних процесів, які лягли в основу його формування тощо. Говорячи про теоретичні засади фразеологічного значення, треба, перш за все, встановити поняття фразеологічних одиниць, тому що від визначення характерних або диференційних ознак фразеологізмів залежить вивчення фразеології як в цілому, так і окремих часткових її аспектів (*Term Thesis*, 2010).

Вивчення прагматичного потенціалу та компонентів фразеологічних одиниць англійської мови має показати деякі специфічні риси фразеологічного значення англійської мови. Не менш важливим є їх дослідження для виявлення особливостей створення мовної картини світу, встановлення механізму дії фактора людини в мові. Існує думка, що фразеологічна одиниця, сприятиме осмисленню і когнітивних, і прагматичних аспектів мови. Сучасна лінгвістика немислима без зіставлення досліджуваних об'єктів. Взаємне співвідношення, порівняння і протипоставлення одиниць, форм, категорій, розрядів і інших мовних явищ виступає як обов'язкова умова характеристики кожного з них, встановлення істотних формальних і смислових зв'язків між ними і конституювання поєднуючих їх мікросистем, субсистем і систем (*Dmytryshenko*, 2010).

Викладене стосується і дослідження фразеологічних одиниць. Можна навіть стверджувати, що у сфері фразеологічного дослідження потреба у зіставленні вище, ніж на інших рівнях аналізу (*Dmytryshenko*, 2010).

Ключові слова: ідіома, ідіоматичність, прагматичний потенціал, фразеологія, фразеологічне значення, фразеологічний компонент, фразеологічна одиниця.

Marina HLUKHOVSKA

Candidate of Philological Sciences, Senior Lecture at the Department of Foreign Languages, National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute» Kharkiv, 17 Chkalova Street, Ukraine, 61070

ORCID: 0000-0001-6533-3015

To cite this article: Hlukhovska, M. (2021). Pragmatic Potential and Components of Phraseological Units in English. [Prahmatychnyi Potentsial ta komponenty frazeolohichnykh odynyts v anhliiskii movi]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 38–43, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-6>

PRAGMATIC POTENTIAL AND COMPONENTS OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN ENGLISH

Some study of phraseology as a subsystem of language involves detailed study of general and special issues, including some problems of meaning of phraseological unit, its reflection in lexicography, as well as the functioning of phraseological

unit in modern English. In the first stages of development of phraseological science, such issues as integrity of meaning, constancy of reinterpreted phrases, their ability to play the role of certain members of the sentence and function as a separate word were studied.

On the basis of English, studying of phraseological meaning took place in different aspects using of different methods and techniques in many works of different scholars. But despite of a lot of researches which were dedicated to phraseological units, these problems have not yet been definitively resolved. This is due to the complexity of phraseological semantics, as well as the lack of a single view in addressing pragmatic potential of phraseological meaning, semantic processes that formed the basis of its formation and so on.

Speaking about the theoretical foundations of phraseological meaning, it is necessary, first of all, establish the concept of phraseological units, because the definition of characteristic or differential features of phraseology depends on the study of phraseology as a whole and its individual aspects.

The study of the pragmatic potential and components of the phraseological units of the English language should show some specific features of phraseological meaning of language. No less important is their study to identify features of creating linguistic picture of the world, establishing the mechanism of action of human factors in language. It is believed that phraseological unit will contribute to the understanding of both cognitive and pragmatic aspects of language. Modern linguistics is inconceivable without comparing the studied objects.

Mutual correlation, comparison and juxtaposition of units, forms, categories and other linguistic phenomena acts as a prerequisite for characterizing each of them, establishing significant formal and semantic connections between them and constituting their connecting microsystems, subsystems and systems.

The above also applies to the study of phraseological units. It can even be argued that in the field of phraseological research the need for comparison is higher than at other levels of analysis.

Key words: idiom, idiomaticity, pragmatic potential, phraseology, phraseological meaning, phraseological component, phraseological unit.

Англійська мова, як і будь-яка мова, пристосовується до найрізноманітніших потреб означення. Словниковий склад мови визначає можливості для вираження тих чи інших понять чи предметів для їх точного й виразного визначення.

У мовознавстві останніх десятиліть велика увага приділялася дослідженню фразеологічних одиниць (далі скорочено ФО) у різних аспектах. Констатувався факт наявності зворотів, які не мають відповідників у системі слів, і зверталася увага на своєрідність їхньої семантики і прагматичного потенціалу (це можна побачити в роботах В. П. Жукова, О. В. Куніна, Л. М. Пелепейченко, В. М. Телії, Т. З. Черданцевой, а англійській – Н. М. Амосова, О. В. Кунін, Р. П. Зорівчак. Давно відомо, що наразі ще немає чітких уявлень про специфіку фразеологічного значення у порівнянні з лексичним. Звороти, які не мають лексичних відповідників, з одного боку, наближаються до лексичних одиниць, оскільки функціонують у мові паралельно з ними, беруть участь у номінації не на правах периферійних одиниць, синонімічних уже існуючим, а як єдині назви відповідних реалій. З іншого боку, це яскраві представники одиниць «свого класу» – класу фразеологізмів. (Term Thesis, 2010; Dmytrychenko, 2010)

Важливість осмислення фразеологічного фонду англійської мови, наявність у фразеологічних одиниць прагматичного потенціалу,

який поки що мало досліджений, необхідність у відтворенні прагматичних ознак мовних одиниць у словниках і відсутність для цього теоретичної бази свідчать про **актуальність** дослідження обраної проблеми.

Об'єктом дослідження є наукові праці, в яких розглядаються основні теоретичні питання фразеологічних одиниць англійської мови.

Предметом дослідження є природа та компоненти фразеологічних одиниць в англійській мові.

Мета роботи – узагальнити інформацію про дослідження фразеологічних одиниць англійської мови у прагматичному аспекті.

Досягнення цієї мети стає можливим за умови розв'язання таких завдань: визначити природу та основні ознаки фразеологізмів в англійській мові та компонентів, що входять до їх складу, узагальнити інформацію про відтворення прагматичного потенціалу фразеологічних одиниць, проаналізувати спірні питання та виявити прагматичні особливості фразеологічних одиниць англійської мови.

Матеріалом дослідження стали роботи вітчизняних і закордонних лінгвістів, присвячені проблемам фразеології.

Природа фразеологізмів та компонентів, що входять до їх складу – складна і суперечлива. Спробуємо з'ясувати деякі аспекти, пов'язані з цим питанням. З проблемою стійкості ФО пов'язане питання фразеологічного

прототипу. На думку В. М. Мокієнко, проблема стійкості фразеологізмів є однією з найгостріших (Levitsky, 1998, р. 9). Узагальнюючи дослідження різних лінгвістів у сфері фразеології, український мовознавець М. П. Кочерган зазначає такі ознаки ФО як структурно-семантична стійкість та відтворюваність. Пояснити це визначення можна таким чином: словосполучення стає фразеологізмом лише тоді, коли воно регулярно відтворюється в мовленні різних людей і зустрічається в багатьох контекстах. Передумовою виникнення фразеологізму є іноді несподіване сполучення слів. (Liapina, 2013; Term Thesis, 2015)

Від компонентного складу фразеологізмів залежить його значення. Порівнюючи морфемний склад слова і структуру ФО, В. П. Жуков зазначає, що морфеми у складі слова носять більш спеціалізований характер ніж компоненти фраземи. Одні лінгвісти розглядають складові фразеологічних зворотів як внеслівні утворення, інші ж становлять переважну більшість, визнають слівну природу компонентів. (Misenova, 2005; Todorova, 2018)

Незважаючи на те, що компоненти фразеологізму позбавлені основних ознак слова, вони так чи інакше беруть участь в утворенні фразеологічного значення. Внаслідок цього вони наділені певною частиною семантичної самостійності. (Term Thesis, 2010)

Особливий акцент слід зробити на тлумачення фразеологічного значення. Беззаперечним є той факт, що це явище досить складне, воно «обумовлено специфічним відношенням до означуваних предметів чи явищ дійсності, характером внутрішньої образної основи, надслівність, залежністю між лексичними компонентами ФО і повністю чи частково пересмисленим їх значенням» (Budz, 1978, р. 21; Misenova, 2005; Term Thesis, 2010).

Одне зі спірних питань фразеології стосується її об'єкту. Окреслити чітко коло питань фразеології досить важко. Виділяються різні підходи вчених. Одні вважають, що фразеологи повинні вивчати тільки словосполучення. Інші розширюють сферу фразеології за рахунок прислів'їв, поговірок, крилатих висловів, афоризмів та інших мовленнєвих утворень. До фразеологічних одиниць належать народні прислів'я, приказки, влучні вислови видатних людей, усталені звороти типу. (Dmytrychenko, 2010)

Основні ознаки фразеологічних одиниць такі:

1) стала (стійка, фіксована) конструкція чи речення, що є фразеологізмом: дати драла, витрішки продавати, як кіт наплакав, тримай язик за зубами; the salt of the earth, the opium of the people; hold your tongue; (Term Thesis, 2015)

2) слова, які є компонентами фразеологічної одиниці, реалізують одне спільне значення: по самі вуха (дуже), ні за цапову душу (даром), гав ловити (пропустити), дихати на ладан (слабувати), ні богу свічка, ні чорту кочерга (ніщо); I bet, clever Dick, to show one's teeth; (Term Thesis, 2015)

3) фразеологічні одиниці не створюються в процесі мовлення готові мовні одиниці відтворюються при потребі під час спілкування: knock on the wood, haste makes waste, mark my words. (Term Thesis, 2015)

В. В. Виноградов, І. В. Арнольд та інші вчені стверджують, що лексичні компоненти прислів'я та фразеологічної одиниці – сталі; а значення прислів'я традиційне й переважно переносне; вони вводяться в мовлення готовими висловлюванням (Vinogradov, 1977, р. 119; Term Thesis, 2010).

Н. Н. Амосова вважає, що доти, поки вони не стануть частинами інших речень, було б помилкою включати їх у систему мови, оскільки вони є окремими самостійними одиницями спілкування. (Liapina, 2013)

Ще одним зі спірних питань є термінування мовної одиниці, що є першоелементом фразеології. Серед фразеологічних термінів зустрічаються явища синонімії та полісемії. Фразеологія, ідіоматика, фраземіка виступають як синоніми в таких значеннях: 1) сукупність основних одиниць (фразеологізмів, ідіом, фразем) фразеології даної мови; 2) розділ мовознавства, що вивчає фразеологізми (ідіоми, фраземи). Разом із тим, наявність у них двох значень дозволяє характеризувати їх як полісемантичні одиниці. (Dmytrychenko, 2010)

Деякі фразеологи захоплюються створенням нових термінів без достатніх на те підстав, наприклад: графічні фразеологізми, морфологічні фразеологізми, фразеолоїди і т. п. Подібна заплутаність термінології, що не має собі рівних у жодному розділі мовознавства, створює додаткові труднощі на шляху створення фразеології як лінгвістичної дисци-

пліни (Baran, 1997, p. 14). На нашу думку, їх незручно вживати в значенні родового найменування, бо вони або звужують поняття (не всі типи фразеологічних одиниць можна окреслити назвою “словосполучення”), або мають у вжитку неоднакове розуміння, як-от “ідіома”. У New Webster’s Dictionary, Collins’s Dictionary знаходимо такі тлумачення цього терміну як: *idiom* [idi:em]: 1. the language peculiar to a people, country, class, community or, more rarely, an individual; 2. the structure of the usual patterns of expression of a language; 3 a group of words whose meaning cannot be predicted from the meanings of the constituent words, as for example (It was raining) cats and dogs; 4. a writer’s characteristic use of words, the wodehouse idiom; 5. a characteristic style in music, art, etc, the cubist idiom. (Todorova, 2018; Term Thesis, 2015; Term Thesis, 2010)

Як бачимо, термін багатозначний. Саме ним користуються англійські та американські мовознавці. Англійський термін “ідіома” (англ. *idiom*) інколи вживається для позначення своєрідних рис та особливостей тієї чи іншої мови. Використовується він у тому випадку, коли стосується таких широковживаних і характерних для мови виразів, значення яких не впливає з їх граматичної конструкції, або зі значення елементів, з яких вони складаються. (Todorova, 2018)

L. Smitt використовує англійське слово *idiom* у його вузькому значенні, тобто для “позначення таких особливостей, перш за все фразеологічних одиниць, які є мовленнєвими аномаліями, що порушують або правила граматики, або закони логіки (Horokhova, 2020; Uzhchenko, 1988, p. 23).

Отже, в умовах великої термінологічної дублентності найзручнішим найменуванням на позначення мовної одиниці, що є першоелементом англійської фразеології, ми вважаємо термін “фразеологічна одиниця”. Цим терміном користується багато мовознавців, включаючи О. В. Куніна, І. К. Білодіда, М. І. Мостового, В. Д. Ужченко та інші. (Todorova, 2018; Term Thesis, 2010)

Фразеологічним одиницям притаманні певні особливості. Н.Н. Амосова вказує на характерні особливості, визначені У. Дж. Боллом: (Amosova, 1963, p. 15): 1. ФО не допускає відчутних змін у порядку та складі слів за винятком

граматичних змін (переважно в категорії роду та часу) або тих випадків, коли існують визначені загальноновживані її варіації: *to be the last straw, to go to the wall, to take effect*; 2. ФО має раз і на завжди встановлене значення: *by heart* – напам’ять, *make a promise* – дати слово. За винятком тих випадків, коли контекст здатен показати зміст ФО, її зміст переважно не можна вгадати: *green room* – гримерна, *tooth and nail* – не на життя, а на смерть, *dog days* – жаркі дні в липні; 3. Значення фразеологічної одиниці не виводиться із значень її компонентів. ФО не можуть формуватись на основі помилкової аналогії (на основі ідіоми “*to be partial to a glass of wine with one’s lunch*” – “полюбляти хильнути чарку за сніданком” не можна утворити ідіому “*to be impartial to brandy*” в значенні “не любити бренді”). (Dmytrychenko, 2010; Horokhova, 2020; (Misenova, 2005)

Поняття ідіоматичності не є чітко визначеним. Деякі лінгвісти вважають, що термін ідіоматичність вимагає пояснення. Існувала точка зору, що словосполучення, яке не піддавалось дослівному перекладу, вважалося ідіоматичним. Звідси впливає, що якщо ідіоматичність розглядати як основну характерну рису ФО, то одні й ті ж словосполучення англійської мови можуть вважатись ідіоматичними тими людьми, які розмовляють українською мовою, і неідіоматичними – тими, чия рідна мова містить аналогічні словосполучення. Наприклад, на думку мовців української мови, словосполучення *to take tea, to take care, etc* належать до фразеології, оскільки їх український переклад (пити чай, піклуватися) не має еквівалента дієслову *take*. Такий підхід до ідіоматичності Гінзбург пропонує назвати інтерлінгвістичним, оскільки він включає порівняння двох різних мов. Термін ідіоматичність розуміють як брак мотивації з точки зору тих, для кого дана мова є рідною. Оскільки ми маємо на увазі англійську мову, це означає, до фразеології належать лише ті словосполучення, які вважаються англійцями немотивованими, наприклад: *red tape, to kick the bucket* та подібні. Цей підхід, як наголошено, називають інтралінгвістичним (Hinzburh, 1979, p. 77; Horokhova, 2020; Term Thesis, 2010)

Інакше кажучи, судити про ідіоматичність слід у межах мови, а не поза її межами. Переосмислення значення, стійкість складу, раз

і назавжди встановлене значення etc. є характерними особливостями фразеологічних одиниць. Один із цих факторів – а саме, часткове чи повне переосмислення значень компонентів ФО є необхідною (хоча й недостатньою) умовою наявності в них образності. Саме завдяки цьому фактору можна говорити про образність як про характерну рису більшості фразеологізмів (Koralova, 1978, р. 79): to go off at half-cock – діяти чи говорити необмірковано; back the wrong horse – прорахуватися; tell it to the grey horses – розкажи про це комусь іншому. (Liapina, 2013; Todorova, 2018)

Значення багатьох ФО є в якійсь мірі вмотивованими. Послаблення мотивації призводить до його більшої ідіоматичності. Процес ідіоматизації пов'язаний з їхньою метафоризацією, а продукти ідіоматизації несуть знання про національну специфіку народу (Krivenko, 2006, р. 13). Функціональна переорієнтація в галузі виникнення фразеологічної одиниці, тобто ідіоматизація, виступає частиною лексикалізації синтаксичної одиниці (Levitsky, 1998, р. 299; Misenova, 2005)

Отже, компоненти деяких фразеологічних одиниць, хоч і беруть участь у формуванні фразеологічного значення, адже певною мірою

можуть зберігати семантичну самостійність. Якісною диференційною ознакою фразеологічних одиниць є її здатність виражати певні граматичні категорії, фразеологізм вступає в смислові та граматичні зв'язки з іншими мовними одиницями, виконуючи як єдине ціле роль того чи іншого речення. Третя ознака фразеологічних одиниць – це її постійний, відтворюваний за традицією компонентний склад. Ця ознака легко виявляється при зіставленні фразеологізму з тим словосполученням, яке генетично було його джерелом. У фразеологічній одиниці – компоненти її не виражають свою функціональну самостійність, парадигматичні і синтаксичні властивості. (Dmytrychenko, 2010; Liapina, 2013)

Під прагматичним потенціалом фразеологічної одиниці ми розуміємо соціально закріплені, типові уявлення про певні явища і ситуації, де конотація – це стилістичний аспект значення, компоненти якого пов'язані з сигніфікативним і денотативним аспектами фразеологічного значення. Виділяються емотивний, експресивний і оціночний компоненти конотації, ще й стилістичний компонент. Дані компоненти можуть виступати разом в різних комбінаціях або бути відсутніми. (Term Thesis, 2010; Todorova, 2018)

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амосова Н. Основи англійської фразеології. Л. : Вид-во ЛГУ. 1963. 130 с.
2. Баран Я. Фразеологія у системі мови. Івано-Франківськ: Лілея-НВ. 1997. 176 с.
3. Будз О. Критерії визначення антонімів. *Іноземна філологія*. Львів. Вип. 50. 1978. 198 с.
4. Вивчення фразеологічних одиниць сучасної англійської мови у старших класах. *Курсова робота*. 2015. URL: <https://www.referat911.ru/Pedagogika/vivchennya-frazeologichnih-odinic-suchasno-angljsko/578872-3406778-place2.html>
5. Виноградов В. Обрані праці. Лексикологія та лексикографія. М. : «Наука». 1977. 312 с.
6. Гінзбург Р., Хидекель С., Князева Г. и Санкін О. Лексикологія англійської мови. М. : Вища школа. 1979. 269 с.
7. Горохова І. Проблема фразеосемантичного поля в мовознавстві. Філологічні науки. Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мови. *Донецьк*, 2020. URL: http://www.rusnauka.com/8._NPE_2007/Philologia/21123.doc.htm
8. Дмитриченко Г. Фразеологічні одиниці. *Курсова робота*. Херсон. 2010. URL: https://knowledge.allbest.ru/languages/2c0a65635b3ad68b5c43a89421316d36_0.html
9. Коралова А. Характер образності фразеологічних одиниць. Збірник наукових праць Московського державного педагогічного інституту іноземних мов імені Моріса Тореза. 1978. Вип. 131. С. 284.
10. Кривенко Г. Зоосемізми в англ. та укр. мовах; семантико-когнітивний і функціонально-прагматичний аспекти. Автореф. дис. канд. філолог. наук. *Київ*. 2006. 194 с.
11. Левицький А. Функціональні підходи до класифікації одиниць сучасної англійської мови. *Київ*. 1998. 362 с.
12. Ляпіна О. Особливості перекладу фразеологізмів на українську мову. Курсова робота. *Київ*. 2013. 35 с. URL: <https://www.stud24.ru/foreign-language/osoblivost-perekladu-anglomovnih-frazeologzmv-na/471005-1789520-page1.html>
13. Місеньова В. Фразеологічні звороти, які не мають лексичних відповідників (семантичний, прагматичний та культурологічний)/ Автореф. дис. канд. філолог. наук. *Харків*. 2005. 27 с. URL: <http://referatu.net.ua/referats/7569/160953>

14. Прислів'я та приказки у перській мові. Курсова робота. *Харків*. 2010 URL: <http://www.tnu.in.ua/study/refs/d73/file129552.html>
15. Тодорова Н. Фразеологічні одиниці просторової семантики в українській та англійській мовах. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. *Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів*. 2018. 244 с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/dis_todorova.pdf
16. Формановская Н. Коммуникативно-прагматичні аспекти одиниць спілкування. *М.*, 1998. 304 с.
17. Ужченко В. Народження і життя фразеологізму. *К.* : «Радянська школа». 1988. 278 с.

REFERENCES:

1. Amosova, N. (1963). *Osnovy anhliyskoyi frazeolohiyi*. [Fundamentals of English phraseology]. *L.* : *LSU Publishing House*. 130 p.
2. Baran, Ya. (1997). *Frazeolohiya u systemi movy*. [Phraseology in the language system]. *Ivano-Frankivsk* : *Lily-NV*. 176 p.
3. Budz, O. (1978). *Kryteriyy vyznachennya antonimiv. Inozemna filolohiya*. [Criteria for determining antonyms. Foreign philology]. *Lviv*. Pub. 50. 198 p.
4. Study of phraseological units of modern English in senior classes. (2015). [Vychennia frazeolohichnykh odynyts suchasnoi anhliiskoi movy u starshykh klasakh]. Term Thesis. URL: <https://www.referat911.ru/Pedagogika/vivchennya-frazeologichnih-odinic-suchasno-angljsko/578872-3406778-place2.html>
5. Vinogradov, V. (1977). *Obrani pratsi. Leksykoloziya ta leksykohrafiya* [Selected works. Lexicology and lexicography]. *M.* : «*Science*». 312 p.
6. Hinzburh, R., Hidekel, S., Knyazeva, H. and Sankin, A. (1979). [Lexicology of the English language]. *M.* : *Higher school*. 269 p.
7. Horokhova, I. (2020). The problem of phraseosemantic field in linguistics. *Philological sciences. Theoretical and methodological problems of language research*. [Problema frazeosemantychnoho polya v movoznavstvi. Filolohichni nauky. Teoretychni ta metodolohichni problemy doslidzhennya movy]. *Donetsk*. URL: http://www.rusnauka.com/8_NPE_2007/Philologia/21123.doc.htm
8. Dmytrychenko, H. (2010). *Phraseological units*. [Frazeolohichni odynytsi]. Term Paper. *Kherson*. URL: https://knowledge.allbest.ru/languages/2c0a65635b3ad68b5c43a89421316d36_0.html
9. Korolova, A. (1978). *Zbirnyk naukovykh prats Moskovskoho derzhavnogo pedahohichnogo instytutu inozemnykh mov imeni Morisa Toreza*. [The nature of the imagery of phraseological units. Collection of scientific works of the Moscow State Pedagogical Institute of Foreign Languages named after Maurice Thorez]. Pub. 131. 284 p.
10. Krivenko, H. (2006). *Zoosemizmy v anhliyskii ta ukrayinskykh movakh; semantiko-kognityvni i funktsionalno-prahmatychni aspekty*. Avtoref. dys. kand. filoloh.nauk. [Zoosemism in English. and Ukrainian languages; semantic-cognitive and functional-pragmatic aspects. Author's ref. dis. Cand. philological sciences]. *Kyiv*. 194 p.
11. Levitsky, A. (1998). *Funktsionalni pidkhody do klasyfikatsiyi odynyts suchasnoi anhliiskoi movy*. [Functional approaches to the classification of units of modern English]. *Kyiv*. 362 p.
12. Liapina, O. (2013). *Features of translation of phraseology into Ukrainian*. [Osoblyvosti perekladu frazeolohizmiv na ukrayinsku movu]. Term Thesis. *Kyiv*. 35 p. URL: <https://www.stud24.ru/foreign-language/osoblivost-perekladu-anglomovnih-frazeologizmiv-na/471005-1789520-page1.html>
13. Misenova, V. (2005). *Phraseological inflections without lexical equivalents (semantic, pragmatic and culturological)*. [Frazeolohichni zvoroty, yaki ne maiut leksychnykh vidpovidnykiv (semantychni, prahmatychni ta kulturolohichni)]. Author's abstract. dis. Cand. philological sciences. *Kharkiv*. 27 p. URL: <http://referatu.net.ua/referats/7569/160953>
14. *Proverbs and sayings in Persian*. (2010). [Prysliv'ya ta prykazky u perskii movi] Term Thesis. *Kharkiv*. URL: <http://www.tnu.in.ua/study/refs/d73/file129552.html>
15. Todorova, N. (2018). *Phraseological units of spatial semantics in Ukrainian and English languages*. [Frazeolohichni odynytsi prostorovoi semantky v ukrayinskii ta anhliiskii movakh]. Qualifying academic paper. Manuscript. Thesis for a Candidate Degree in Philology. *Ivan Franko National University of Lviv, Lviv*. 244 p. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/dis_todorova.pdf
16. Formanovska, N. (1998). *Komunikatyvno-prahmatychni aspekty odynyts spilkuvannya*. [Communicative and pragmatic aspects of communication units]. *M.* 304 p.
17. Uzhchenko, V. (1988). *Narodzhennya i zhyttya frazeolohizmu*. [Birth and life of phraseology]. *K.* : «*Soviet School*». 278 p.

УДК 82.091:[821.161.2–32+821.111.–32]

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-7>

Оксана ГНАТЮК

викладачка кафедри мовознавства ІФНМУ, аспірантка кафедри української літератури, ДВНЗ «Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника», вул. Шевченка 57, м. Івано-Франківськ, Івано-Франківська обл., Україна

ORCID: 0000-0002-5705-6166

Бібліографічний опис статті: Гнатюк, О. (2021). Повторення як засіб художнього зображення психологізму в новелістиці Е. Колдуела. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 44–49, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-7>

ПОВТОРЕННЯ ЯК ЗАСІБ ХУДОЖНЬОГО ЗОБРАЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЗМУ В НОВЕЛІСТИЦІ Е. КОЛДУЕЛА

Проблеми психологізму, як суттєвої категорії художнього твору, складають важливий і актуальний предмет літературознавчих досліджень та критичних публікацій. У статті авторка робить спробу окреслити способи вираження психологічних моделей та конструкцій в новелістиці американського письменника Ерскіна Колдуела. На прикладах кількох найвідоміших новел письменника – «Суботній полудень», «На колінах до сходу сонця», «Знахар», «Де дівчата були іншими» – детально досліджуються моделі побудови якісно нового типу поетики, що вирізнявся на зламі століть і згодом дістав назви експресіоністичної. Звернено увагу на художнє мислення, а відтак і принципи творення національних характерів у творчості Е. Колдуела, які тісно пов'язані з емоційністю американського селянина, особливостями його світовідчуття й світосприйняття, а також і суспільно-політичними умовами життя.

Метою статті є виявлення засобів психологізму у творчості Ерскіна Колдуела, що дозволяють нам розкрити глибоку психологію художньої творчості митця.

Методологія. У проведенні дослідження використовувались такі методи: теоретичні (аналіз, синтез, систематизація), здобутки культурно-історичної школи (для зіставлення певних явищ в українському та американському літературних процесах на тлі історичної доби), літературознавчу герменевтику (для тлумачення й інтерпретації конкретних художніх творів), біографічний (для виявлення умов формування творчих методів американського письменника).

Дослідження творчості Ерскіна Колдуела – актуальне питання сучасного літературознавства, зумовлене необхідністю подальших поглиблених студій літературного процесу 1920–1930-х років. Починаючи з 20-х років ХХ століття літературознавці, визначаючи роль Ерскіна Колдуела у розвитку американської літератури, приділяють значну увагу його творчому доробку, який відображає багатогранну і динамічну картину американського життя першої половини ХХ століття. Оскільки творча спадщина класика світового рівня, її реценція в українському просторі майже не вивчалася, ніхто з дослідників та науковців не інтерпретує літературну спадщину Ерскіна Колдуела у порівняльній перспективі, то цим і мотивується **наукова новизна теми дослідження**.

Висновки. Отже, художнє мислення, а відтак і принципи творення національних характерів у творчості Е. Колдуела тісно пов'язані з емоційністю американського селянина, особливостями їхнього світовідчуття й світосприйняття, а також і суспільно-політичними умовами життя. Митець відтворив американський характер, передав національний колорит за допомогою відображення звичаїв, побуту, фольклору, пейзажних та портретних малюнків.

Ключові слова: психологізм, художнє мислення, натуралізм, реалізм, ритм, повторення, емоційність, шаблон, свідомість.

Oksana HNATIUK

Lecturer of Linguistics Department of IFNMU, PhD student of Ukrainian Literature Department, "Vasyl Stefanyk Precarpathian National University", 57 Shevchenko Street, Ivano-Frankivsk, Ukraine

ORCID: 0000-0002-5705-6166

To cite this article: Hnatiuk, O. Povtorennia yak zasib khudozhniogo zobrazhennia psychologizmu v novelistytsi Erskina Colduela [Repetition as a means of artistic representation of psychologism in short stories of E. Caldwell]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 44–49, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-7>

REPETITION AS A MEANS OF ARTISTIC REPRESENTATION OF PSYCHOLOGISM IN SHORT STORIES OF E. CALDWELL

The problems of psychology, as an essential category of the artistic work, constitute an important and relevant subject of literary research and critical publications. In the article, the author tries to outline ways of expressing psychological models and constructions in the short stories of the American writer Erskine Caldwell. Examples of several of the writer's most famous short stories «Saturday Afternoon», «Kneel to the Rising Sun», «The Sorcerer», «Where the girls were different» – examine in detail the models of building a qualitatively new type of poetics, which stood out at the turn of the century and later was stated as expressionism. Attention is paid to artistic thinking, and thus the principles of creating national characters in the works of E. Caldwell, which are closely related to the emotionality of the American peasant, the peculiarities of his worldview as well as social and political living conditions.

The aim of the article is to identify the means of psychologism in the work of Erskine Caldwell, which allow us to reveal the deep psychology of the artist's work.

Methodology. The following methods were used in the study: theoretical (analysis, synthesis, systematization), achievements of cultural and historical school (to compare certain phenomena in Ukrainian and American literary processes against the background of historical times), literary hermeneutics (for interpretation of specific works of art), biographical (to identify the conditions for the formation of creative methods of the American writer).

The study of Erskine Caldwell's work is a topical issue in modern literary criticism, due to the need for further in-depth studies of the literary process of the 1920s and 1930s. Since the 1920s, literary critics, defining Erskine Caldwell's role in the development of American literature, have paid considerable attention to his work, which reflects the multifaceted and dynamic picture of American life in the first half of the twentieth century. Since the creative heritage of excellent classics, its reception in the Ukrainian space has hardly been studied, none of the researchers and scholars interpret the literary heritage of Erskine Caldwell in a comparative perspective, and this motivates the scientific novelty of the research topic.

Conclusions. Thus, artistic thinking, and hence the principles of creating national characters in the work of E. Caldwell are closely related to the emotionality of the American peasant, the peculiarities of their worldview and worldview, as well as socio-political living conditions. The artist recreated the American character, conveyed the national flavor by depicting customs, life, folklore, landscape and portrait paintings.

Keywords: psychologism, artistic thinking, naturalism, realism, rhythm, repetition, emotionality, pattern, consciousness.

Е. Колдуел у літературній творчості діє переважно на сенсорній площині. Він бачить і знає життя людей, про яких пише. Він розуміє їх і має велику терпимість і емпатію до них. Ось чому він здатний достовірно і переконливо описати їхнє життя, їхні істерики, їхню дріб'язковість і їхній випадковий чи не випадковий героїзм. І все це для того, аби читач співчував, сміявся, співпереживав за них чи з ними. Проте життя його героїв надто рідко перекидається у ту вищу область розуму, де поодиночки вони можуть бути перетворені на цілком значущих особистостей. Вони майже ніколи не сприймаються як самоцінні й самодостатні цілісні феномени. Натомість найчастіше сприймаються лише як розрізнені та фрагментарні «точки дотику» до «людського».

Знаючи про долю виснаженого голодом народу, письменник Е. Колдуел змушений повідомляти про неї прямо, пристрасно і з глибини свого сумління. Він відрізняється від більшості своїх пролетарських колег тим, що їх робота, зазвичай, змушує читача замислюватися, чому вони не обмежуються лише написанням політичних памфлетів та економічних звітів, а наолягають ще й на спробах створити художню літературу та драму з погано засвоєних про-

летарських гасел. Однак проста історія про фермера, який голодує і який планує вдатися до канібалізму, щоби вгамувати голод своєї дружини, як би це не було жахливо і неприродно, стає в руках Колдуела зворушливою драмою, засобом для великих емоцій і сильного співчуття, яке він має до цих людей. Це змушує нас відкласти міркування про літературне мистецтво й усвідомити, що письменник, пишучи такі твори, хотів повідомити про те, що повинні знати всі люди, і не в політичному плані чи в економічних формулах, а з точки зору людських почуттів.

Звернімо увагу на відому новелу Е. Колдуела під назвою «Країна, повна шведів», яка є нічим іншим, як символом духовного спустошення провінційних мешканців. Або проста історія про «Великий долар», яка, по суті, є описом бурхливого та насиченого життя. А найстрашніша з історій про лінчі, – «Суботній полудень» – де жах полягає не в самому лінчі, а у байдужості, ба навіть задоволенні, тих людей, хто врятувався від нудного полудня. Тобто лінч став для них способом урізноманітнення сірих буднів. Якщо симпатія Колдуела здається завжди на боці негрів, то, можливо, це тому, що він відчуває: негр зберіг

більше людяності та життєвої сили, ніж його гнобителі.

Отже, природно, що письменник-новеліст є найефективнішим, коли бере матеріал із глибоких шарів своєї підсвідомості, коли кожен спогад викликає певну емоцію. І хоч про це важко здогадатись із фривольних передмов Е. Колдуела, але головний «генератор» його емоцій – це жаль.

У новелі «На колінах до сходу сонця», спостерігаємо історію про голодуючого пайовика, батька якого до смерті загрязли свині його боса. У нього настільки мало мужності, що його відданість плантації (і це все, що йому залишилося від морального духу) не дозволяє йому протестувати, а змушує допомогти лінчарам зловити свого друга-негра, який наважився сказати босу, що він думає про його нелюдність. Або історія про садиста, який колекціонував хвости собак своїх орендарів, чи новела «Кінець Крісті Такер». У всіх цих оповіданнях лють письменника гартується і пригнічується його жалем до жертв – цих негрів та бідних білих людей, які не знають, що коїться навколо і як їм уникнути життєвої катастрофи.

Він не є натуралістом, як Т. Драйзер або Е. Золя, незважаючи на соціологічну основу багатьох творів; він не реаліст, оскільки бути реалістом означає дозволити життю говорити самому за себе, не зосереджуючись на якомусь внутрішньому значенні; він, звичайно, не романтик, за винятком країни, де, справді, його герої часто говорять у чисто ідеалістичному романтичному дусі, що приносить їх автору велике задоволення.

Жоден із цих літературознавчих термінів, схоже, не надто корисний для опису роботи Е. Колдуела.

Він пише те, що бачить і відчуває з очевидною інтенсивністю, але ніколи не сентименталізує і не фальсифікує сцену, не дозволяє свідомості внутрішнього художника запанувати над життям. Декаданс, економічна деградація, патологія расових чи класових конфліктів – це читачі повинні відчути, якщо зможуть. Бідний білий зморений голодом американець на своїх піщаних пагорбах або голодний український селянин, який потрапив у війну, не бачить контрольованих причин, а лише фатум у дії. Рідше – людей і обставини, що спричинили його страждання.

У багатьох оповіданнях стиль та мова Колдуела настільки вільна і неприкрашена, що читачу стає цікаво, як можна використовувати так мало традиційних художніх літературних засобів і при цьому створювати такі істотні та значущі новели. Хоч характерною ознакою стилю прози Колдуела є простота, проте ретельне дослідження його новел доводить, що Колдуел успішно працював із різними технічними прийомами і засобами художнього зображення. Особливо вражає його експериментування з повтореннями в новелах «Американська земля», «Ми – живі», «Джекпот», «Завершені оповідання», «На колінах до сходу сонця».

За винятком Гертруди Стайн, мабуть, ще ніколи не було письменника, який би більше захоплювався можливостями художнього засобу повторення, ніж Ерскін Колдуел. Незважаючи на те, що кількість і тип повторень, які використовуються в оповіданнях Колдуела, значно варіюються, саме повторення є і найбільш очевидним, і найважливішим літературним засобом у більшості його найкращих творів. Частина повторень у його оповіданнях є відображенням ідеї про те, що люди постійно повторюють себе в розмові, що насправді повторення є однією з найбільш фундаментальних якостей мови. Майже кожен персонаж у новелах Колдуела звично повторює, здавалося б, відверті фрази та речення, які часто служать вказівниками на аспекти самої особистості персонажа. Далі, замість того, щоб навмисно уникати повторюваних деталей в описових уривках, Колдуел зазвичай представляє читачеві кілька добре підібраних аспектів сцени, а потім повторює їх, коли обстановка потребує коментарів. Результат – простий, але яскравий опис, який часто запам'ятовується тим, наскільки простота відображає примітивне та скромне життя героїв.

У більшості новел Е. Колдуела повторення функціонує більш складним і незвичним чином. У його оповіданнях обмежена кількість повторюваних фраз та речень використовується для підкреслення різних типів структури. Наприклад, у новелах «Автомобіль, який не їздить» і «Суботній полудень», дія починається у певному місці, далі переміщується в інше місце і врешті-решт повертається до вихідної точки. Деякі слова та фрази повторюються під час перших абзаців кожної історії. Коли дія віддаляється, ці повторення припиняються, але

з'являються знову в кінці історії, коли герої повертаються на початкове місце. Використовуючи повторення таким чином, Колдуел отримує два результати. По-перше, він підводить розповіді до обрамленого завершення, а, по-друге, робить сильний остаточний акцент на непорушності ідей та принципів, яких дотримуються центральні персонажі.

Хоч повторення є важливим стилістичним прийомом у новелах, які обговорювались досі, кількість повторень саме в цих історіях не є особливо великою, принаймні для Колдуела. У деяких найкращих історіях Колдуела стиль повторення використовується значно активніше і дає три різні загальні ефекти. По-перше, у таких новелах, як «Знахар», «Де дівчата були різними» та «Серпневий полудень» часте повторення підкреслює еротичне хвилювання. В інших історіях послідовний шквал повторюваних рядків створює відчуття майже божевільного шаленства «потому свідомості». Нарешті, у третій категорії історій часте повторення змушує розмову набувати символічного значення.

Найважливішим аспектом повторення у жартівливо-еротичній новелі «Знахар» є той факт, що, коли професор Ітон та Еффі Хендерсон дедалі більше занурюються у взаємну пристрасть, повторювані слова та фрази стають дедалі емпатичними, емоційними. Поки Еффі знімає одяг, щоб професор міг провести те, що він називає, «ретельним медичним оглядом», професор Ітон постійно запитує: «if «perhaps» Effie will remove her blouse, if «perhaps» she'd like to hear more about the miraculous powers of Indian Root Tonic, and, when she hesitates to take everything off, if «perhaps» he should go», (чи «можливо» Еффі зніме свою блузку, чи «можливо» вона хотіла б почути більше про чудодійні сили тоніка, на основі індійського кореня, і, коли вона вагається зняти все, чи «можливо» вона хоче, щоб він пішов) (переклад наш. – Г. О.). Щоб заспокоїти Еффі, професор знову і знову пояснює, як важливо для неї «*to place yourself entirely in my hands*», («повністю віддати себе в мої руки») (переклад наш. – Г. О.) або дев'ять разів приблизно на трьох сторінках тексту він запевняє її, що все буде «абсолютно» добре. Повторювані лестощі та запевнення професора перериваються постійними запитаннями Еффі: «Do you want me to take –»; «And

this, too, Professor Eaton? This, too?»; «*Professor Eaton, do you want me to take off all of this-like this?* («Хочете, щоб я зняла...»); «*I це теж, професоре Ітон? Це теж?»*; – Професоре Ітон, ви хочете, щоб я зняла усе це – так?). Напруга, що створюється в історії повторенням, наростає, поки Еффі не вигукує: «*You make me feel so funny, Professor Eaton. And are you sure –*». *The Professor assures her, «Absolutely... Absolutely»* («Ви змушуєте мене почуватися так смішно, професоре Ітон. І ви впевнені ... «Професор запевняє її: «Цілком ... Цілком» (переклад наш. – Г. О.) і наполегливо знову закликає її «повністю віддатися в його руки», перш ніж її брат приїде з револьвером з перловою ручкою. Розчарування професора (і читача) приїздом брата прекрасно відображається в стилі повторення, так само виразно, як і сексуальне збудження.

Використання прийому повторення створює ще більшу емоційність у новелі «Де дівчата були іншими» – жартівливій історії про пригоди молодого хлопчини, який їде через весь округ на зустріч з певними дівчатами, які нібито «відрізняються» від дівчат удома. Загальна концентрація повторюваних фраз, яка очевидна в новелі, визначається авторським використанням того, що можна назвати словесним контрастом або грою слів. Найчастіше повторювана фраза в новелі – «*were different*», («були іншими»), яка в певній формі використовується приблизно шістнадцять разів на п'яти сторінках розповіді і створює один ритмічний ряд. Другий шаблон вимальовується, коли Фред їде до Розмарка і домовляється про побачення. Спочатку задіяне тільки одне слово «*gee*» («*Це ж треба! Ти ба!*»), але оскільки це яскраве вираження емоцій, то його повторення Фредом кидається у вічі. «*Gee*» вживається вперше, коли Фред пояснює, що йому було неприємно брехати батькам про те, куди він їде, «*but-gee-I had to go down to see those girls in Rosemark*» («але – божже, мені довелося спуститися, щоб побачити тих дівчат у Розмарку» (переклад наш. – Г. О.)). Оскільки історія продовжується, і хвилювання Фреда зростає, вживання цього слова автором стає все помітнішим. Фред пояснює, як дівчина, яку він запрошує на побачення, каже «Звичайно», і він продовжує коментувати: «*Gee, this was the way to see girls*» («*Ти ба, це і є спосіб бачитися з дівчатами*»). Пізніше, коли Бетті сидить дуже близько до

Фреда, він вигукує: «*Gee, she was different!*» («Гей, вона ж і була іншою!»).

Ритми, створені двома моделями повторення, особливо виражені і підкреслюються тим фактом, що Колдуел використовує ці шаблони все частіше. Це зрозуміло, наприклад, у третьому повторенні «*gee*», згаданому вище, і це зрозуміло й у наступних випадках. Наприклад, після того, як Фред почав довіряти Бетті, він вирішив спробувати поцілувати її: «*Gee whiz! I reached down and kissed her and she wouldn't let me stop. The old car rocked from one side of the road to the other as dizzy as a bat. I couldn't see to steer it because Betty wouldn't let me stop kissing her, and I had to wait until we ran into a ditch almost before I knew which way to turn the wheel. Gee whiz! The girls in Rosemark were certainly different, all right*» (Божже правий! Я нахилився та поцілував її, і вона не дозволила мені зупинитися. Старий автомобіль котився по дорозі з однієї сторони в іншу. Я не бачив, як керувати ним, тому що Бетті не дозволила мені припинити поцілунки і поки ми не заїхали в кювет, я не розумів куди повернути кермо. Божже правий! Що ж, дівчата з Розмарк, однозначно, були іншими) (переклад наш. – Г. О.).

Колдуел востане поєднує ці два шаблони, коли Бетті запитує Фреда, чому він перестав її цілувати. Коли Фред знову цілує її, вона обіймає його за шию і ставить свої ноги на його коліна, і Фред вигукує: «*Gee, whiz! I didn't know girls did like that! Ben said the girls down in Rosemark were different, but I didn't expect anything like this to happen to me. Holy cats!*» («О, чудеса! Я не знав, що дівчата так роблять! Бен казав, що дівчата в Розмарку були іншими, але я не очікував, що зі мною станеться щось подібне. Неймовірно!») (переклад наш. – Г. О.). Якраз після цього особливо емоційного використання «*gee*» разом з «*were different*», Фред заїжджає до ганку Бетті і її батько, який сидів у сімейному автомобілі, грубо виганяє його. Як і в новелі «Знахар», у «Де дівчата були різними», стилістичне серцебиття досягається прийомом повторення, і припиняється саме тоді, коли зникає еротична напруга. Таким чином, розчарування головного героя відображається спокійнішим стилем.

Його історії про сексуальне пробудження та про поховане життя села демонструють сильний вплив Шервуда Андерсона, адже Кол-

дуел, безумовно, був одним із «дітей Шервуда Андерсона», як влучно зазначив Фолкнер. Але вплив Гемінгвея був, можливо, теж значним, хоч цей вплив майже виключно стилістичний, тоді як вплив Андерсона – стосувався як стилю, так і тематики.

Приблизно у період з 1929 по 1933 рік Колдуел успішно відточував неповторний стиль та техніку свого письма. Замість пафосу Андерсона, Колдуел винайшов шумний, гротескний спосіб вираження подібних ідей так само змістовно, як і його наставник. Обидва письменники прагнули описати потужну силу сексу в мотивації чоловіків та жінок у сільській місцевості та показати, як ця сила часто гальмує, а не збагачує життя. Але історії Колдуела – це не делікатні психологічні замальовки, як у Андерсона. Колдуел малює мастихіном, розмазуючи яскраві кольори гумору та грубої характеристики героїв яскравими фарбами на своєму маленькому полотні.

Світ Е. Колдуела – це світ, в якому білі – жертви самих білих. Це болісний світ, де людей принижують, б'ють, розбещують, зневажають і врешті-решт знищують; де цілі сім'ї живуть у ящиках для висушування товарів або сплять у канавах; де пайовик вбиває свою маленьку дочку, щоб не бачити її голодною; де «старі чоловіки та жінки, зголоднілі та жовті», гинуть, і їх трупи скидають в річку Саванна; де безробітного чоловіка середнього віку, на якого наїхав неухажливий водій у «великому седані», залишають на вулиці помирати, а водій засуджує його як «волоцюгу», який «підлаштував» інцидент, щоб отримати якусь страхівку та гроші; і де молода вдова продає свою десятирічну доньку за двадцять п'ять центів.

Е. Колдуел у новелах дотримувався простих речень, простої дикції та унікав скорочень. Результат – розмовна гідність, у найкращому вигляді, цілком у дусі автентичної американської англійської мови. Унікаючи риторичного та поетичного (незважаючи на те, що він провів дитячі роки, слухаючи амвон), він написав фактичну прозу, прозу з акцентом на діалозі. Часто ця проза має незграбний сільський відтінок, ніби оповідач – і сам фермер.

Типовими для його художньої літератури є непередбачувані сюжети, гротескний гумор та прямолінійний потужний стиль. Теми бідності, невігластва, расизму, економічних

і етичних хиб системи фермерського господарства, які Е. Колдуел висвітлював у своїй творчості, глибоко вплинули на громадську думку та масову свідомість американців.

Ексцентричні герої Колдуела – люди, лінощі яких у поєднанні з іншими якостями надають їм гротеску. У його новелах зустрічаються такі особи, як *Lazy Bones* (Ледащо), якому потрібна ціла вічність, щоби відповісти на питання; як Вік, який скоріше задрімає, ніж стане на заводі своїй дружині спокушати незнайомця; як Том Роудс, улюблена розвага якого – сидіти, зазираючи крізь отвір у своєму сараї; як Чізм Крокет, який ненавидить сільське господарство та мріє бути одним із «міських жителів». Поруч із ними такі головні герої або персонажі, як Тай Тай у новелі «Кладовище», який марно витрачає свою енергію, шукаючи золото, і сім'я Лестерів із твору «Тютюнова дорога», яка майже перевершила усіх інших у лінощах. З дванадцяти дітей Ади та Джетера дев'ятеро виїхали з району, але батьки ніколи не потрудилися дізнатись, де вони живуть або як у них справи. Джитер вважає, що можуть бути листи деяких членів його сім'ї на поштовому відділенні в м. Фуллер, але хоч він був у місті сотню разів відтоді, як ця думка вперше йому спала, він таки не знайшов часу, щоб поцікавитись. Все постійно відкладається і залишається не виконаним.

Можна розглядати цих персонажів, як продукти химерної фантазії автора, можна також вважати, що Лестер і Тай Тай є родичами чи колегами з Півдня, яких Колдуел знав, хоч вони з'являються у дещо гіперболізованій формі. Гротеск тут служить як функція привернення уваги людей до соціальної несправедливості та злид-

нів, в яких опиняється збіднілий білий фермер із Півдня. Повна безвихідь ситуації призводить героя до апатії, яка проявляє себе в гіперболізовано описаних лінощах персонажа.

Багато критиків зневажливо відгукувались про типи персонажів Е. Колдуела, вважаючи їх карикатурами. Однак існує значна різниця між карикатурою та гротеском. Карикатуру можна коротко визначити як смішне перебільшення характерних чи своєрідних рис. Гротеск – це тип художньої образності, який ґрунтується на химерному поєднанні фантастичного і реального, прекрасного і потворного, трагічного та комічного, життєподібного і карикатурного. Різницю можна чітко відчутити і в рецептивному сприйнятті карикатури та гротеску. Хтось сміється з карикатури, тому що впізнавана або типова людина чи характеристика спотворена (або стилізована) смішно і кумедно – тобто певна особливість перебільшена до суті аномалії. Тобто це може бути проста реакція на щось, що має прямолінійну функцію і чітко помітний намір.

Створення смішних і водночас таких, що викликають жах персонажів може суперечити деяким нашим сучасним уявленням про соціальну обізнаність. Тобто у гротескній образності Колдуел – це не просто письменник, але також і суворий критик соціального зла півдня Америки.

Це був спосіб Колдуела як прозаїка: нехитрий сюжет, груба, проста мова та взаємозв'язок психології та політики. Місце, яке Колдуел називав «Тютюновою дорогою», стало більш ніж на чверть століття синонімом виродження та убогості в сільській місцевості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Expressionism in the Twentieth Century American Drama by Norbert Joseph Hruby. URL: https://ecommons.luc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1215&context=luc_theses
2. Frohock W. M. "Erskine Caldwell: Sentimental Gentleman from Georgia", Vol. 31, No. 4 (AUTUMN 1946), pp. 351–359 (9 pages). URL: <https://www.jstor.org/stable/43463152?seq=1>
3. Gilbert R. Erskine Caldwell on writers / January 28, 2010. URL: <http://richardgilbert.me/erskine-caldwell-on-the-nature-of-writers/>
4. Goksen Aras «Personality and Individual Differences: Literature in Psychology – Psychology in Literature» *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 185 (2015), 250–257.
5. Hitchcock, Bert. Well, Maybe Just This Once: Erskine Caldwell, Old Southwest Humor and Funny Ha-Ha / Bert Hitchcock // *Reading Erskine Caldwell: New Essays* / Ed. by Robert L. McDonald. Jefferson, NC; London : McFarland, 2006. P. 27–45.

УДК 811.111'373+811.112.2'373

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-8>

Ірина ГРЕЧУХІНА

кандидат філологічних наук, доцент кафедри міжнародного туризму, готельно-ресторанного бізнесу та іншомовної підготовки, Університет імені Альфреда Нобеля, вул. Січеславська Набережна, 18, м. Дніпро, Дніпропетровська обл., Україна, 49000

ORCID: 0000-0002-2783-3796

Ірина САХНО

кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, пр. Гагаріна, 72, м. Дніпро, Дніпропетровська обл., Україна, 49010, iasachno@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8138-0305

Бібліографічний опис статті: Гречухіна, І., Сахно, І. (2021). Готелоніми у лінгвістичному ландшафті європейських столиць. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 50–56, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-8>

ГОТЕЛОНІМИ У ЛІНГВІСТИЧНОМУ ЛАНДШАФТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТОЛИЦЬ

Стаття присвячена порівняльному аналізу лексико-тематичної групи слів, які іменують готелі, у англійській, німецькій та українській мовах – так званих готелонімів. На користь вибору саме назв готелів у якості об'єкту лінгвістичного аналізу свідчить значний обсяг цього розряду онімів у мовах світу. Розглядаються семантичні та словотворчі особливості готелонімів трьох європейських столиць – Лондона, Берліна та Києва. Матеріал дослідження складають по 200 назв готелів кожного з зазначених міст, відібраних за інтернетджерелами. Предметом дослідження є моделі номінації назв готелів у різноструктурних мовах. Аналіз готелонімів Лондона, Берліна та Києва за структурною ознакою свідчить про те, що з точки зору ономастики вони утворюються за трьома базовими моделями: онім (одно- або багатослівні назви); номен + онім (багатослівні назви); варіації першої та другої моделей (наявність/відсутність номенів, факультативні графічні елементи тощо). З'ясовано, що утворення онімів, які входять до складу готелонімів, реалізується з використанням однієї з двох словотвірних можливостей: 1) шляхом онімізації апелятивів, 2) шляхом трансонімізації. В якості початкових власних назв, які зазнають трансонімізаційної трансформації, готелоніми можуть включати різні типи топонімів, назви континентів, країн або регіонів, назви міст та районів міст, назви вулиць, площ, назви річок, морів, назви примітних споруд, історичних, архітектурних або природних пам'яток тощо. Важливими є також антропоніми, тобто це ім'я власника, співвласника або засновника готелю чи готельної мережі. До складу найменувань готелів нерідко входять так звані номени – назви різних типів готелів: від класичних до міні-готелів, апартаментів, квартир, бутік-готелів, пансіонів, хостелів тощо. Характерною ознакою готелонімів є значна варіативність компонентів. При створенні назв готелів відіграють значну роль різного роду екстралінгвістичні чинники (економічні, історичні, психологічні). Також важливими є фактори словотворчого потенціалу досліджуваних різноструктурних мов, відповідні орфографічні унормування, взаємозв'язок традицій та новітніх стандартів неймінгу.

Ключові слова: оніми, отелоніми, номени, ономастичні моделі, варіативність компонентів.

Irina GRECHUKHINA

PhD in Philology, Associate Professor at the Department of International Tourism, Hotel and Restaurant Business and Foreign Language Training, Alfred Nobel University, st. Sicheslavska Naberezhna, 18, Dnipro, Ukraine, 49000

ORCID: 0000-0002-2783-3796

Irina SACHNO

PhD in Philology, Associate Professor at the Department of Germanic Philology, Oles Honchar Dnipro National University, 72 Gagarin Ave., Dnipro, Ukraine, 49010, iasachno@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8138-0305

To cite this article: Grechukhina, I., Sachno, I. (2021). Gotelonimi u ingvistichnomu landshafti Yevropejskih stolic [Hotel names in the linguistic landscape of European capitals]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 50–56, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-8>

HOTEL NAMES IN THE LINGUISTIC OF LANDSCAPE EUROPEAN CAPITALS

The article is devoted to a comparative analysis of the lexical and thematic group of words that name hotels in English, German and Ukrainian – the so-called hotel names. The choice of hotel names as the object of linguistic analysis is supported by a significant amount of this category of onyms in the languages of the world. Semantic and word-formation features of hotel names of three European capitals – London, Berlin and Kyiv – are considered. The research material consists of 200 names of hotels in each of these cities, selected from Internet sources. The subject of the research is the models of nomination of hotel names in languages with different structures. The analysis of hotel names of London, Berlin and Kyiv on the basis of structural features shows that from the point of view of onomastics they are formed according to three basic models: onym (one- or multi-word names); nomen + onym (multi-word names); variations of the first and second models (presence / absence of nouns, optional graphic elements, etc.). It was found that the formation of onyms, which are part of hotel names, is effected through using one of two word-forming possibilities: 1) onymization of appellatives, 2) transonymization. As proper names undergoing transonymic transformation, hotel names may include different types of place names, names of continents, countries or regions, names of cities and districts of cities, names of streets, squares, names of rivers, seas, names of landmarks, historical, architectural or natural sights, etc. Anthroponyms are also important – the name of the owner, co-owner or founder of the hotel or hotel chain. The names of hotels often include the so-called nomens – the names of different types of hotels: from classic to mini-hotels, apartments, flats, boutique hotels, boarding houses, hostels and more. A characteristic feature of hotel names is the significant variability of components. Various extralinguistic factors (economic, historical, psychological) play a significant role in the creation of hotel names. Also important are the factors of word-formation potential of the languages under study, the spelling norms, the relationship of traditions and the latest standards of naming.

Key words: *onyms, hotel names, nomens, onomastic models, variability of components.*

Актуальність досліджуваної проблеми обумовлена значною увагою лінгвістичної науки останніх десятиріч до вивчення різного типу власних назв (так званої пропріальної лексики або онімів), які утворюють суттєвий пласт лексичної системи мов. Кількість онімів у будь-якій мові багаторазово перевищує кількість загальних назв (апелятивів та номенів). Це зумовлено тим, що потреба суспільства в нових індивідуальних номінаціях постійно зростає. Більше того, кінець ХХ-го і початок ХХІ-го століття відзначилися так званім «онімічним вибухом» – значним збільшенням корпусу онімів.

Отже, ономастикон (сукупність онімів) є невід’ємним атрибутом лексичної системи кожної мови і потребує всебічного вивчення, тому що оніми акумулюють матеріальний, культурний та історичний досвід суспільного середовища, в якому вони виникають та функціонують (Superanskaya, 1978, pp. 52–53).

Сучасною ономастикою досліджуються семантичні, структурні, словотворчі та лінгвокультурні особливості онімів (Ribalchenko, Fedotova, 2016; Sizova, 2003). Аналізуються мотиваційна база окремих розрядів онімів як знаків соціокультурного простору зокрема України й англомовних країн (Poznikhirenko,

2018), структурне та функційне навантаження писемних носіїв інформації сучасного міста (Khrushkova, 2016) та інші аспекти. Разом з тим, співставний розгляд семантичних та словотворчих особливостей готелонімів ще потребує дослідницької уваги.

Метою нашого дослідження є синхронно-порівняльний аналіз назв готелів трьох європейських столиць Лондона, Берліна та Києва. Матеріал дослідження складають по 200 назв готелів кожного з зазначених міст, відібраних за інтернетджерелами (London hotels reviews, information and recommendations; Hotels in Berlin. Hotelführer Berlin; Hoteli Kyieva).

Предметом дослідження є моделі номінації назв готелів у таких різноструктурних мовах, як англійська, німецька, українська.

У лінгвістичних працях, присвячених вивченню назв готелів, останні найчастіше позначаються терміном «ергонім» (власна назва ділового об’єднання людей) або «урбанонім» (власна назва будь-якого міського топографічного об’єкта). Останнім часом деякі дослідники відносять цю групу онімів до ерго-урбанонімів. На нашу думку це є недоцільним, адже готелі можуть бути розташовані як у місті, так і поза його межами (пляжні, гірськолижні готелі тощо). Відповідно до сучасних тенден-

цій надавати точні дефініції та конкретизувати родові назви додаванням видових позначок, дослідники започаткували вживання ускладнених термінів «готель – назва», «готель – прагматонім», «готель – номен» (Ovchynnykova, 2018, р. 126) та готелонім (Ribalchenko, Fedotova, 2016, р. 153). Термін «готелонім» нам здається найбільш вдалим, тому що він відповідає вимогам однозначності, прозорості внутрішньої форми, інтернаціональності, лаконічності. Отже надалі вживатимемо саме термін «готелонім». Однак зауважимо, що стосовно міських готелів цілком припустимо також вживання терміну «урбоготелонім», адже готелі є невід'ємною складовою мовного простору сучасного міста.

На користь вибору саме назв готелів у якості об'єкту лінгвістичного аналізу свідчить значний обсяг цього розряду онімів у мовах світу, що відображає існування великої кількості різноманітних готелів. Індустрія гостинності пройшла довгий шлях. Появі сучасних готелів передували «гостьові двори», які були поширені вже понад 2000 років тому на Далекому Сході, у Давньому Римі та Давній Греції. Надалі в європейських країнах сходні функції перебрали на себе монастирі, які надавали притулок подорожуючим та іншим паломникам. Вважається, що історія власне готельного бізнесу почалася у 1530 році в Англії, коли король Генріх VIII видав наказ про перетворення церковної власності на світську. Готельний бізнес поступово став самостійною галуззю господарства, яка отримувала гроші за надані послуги. Сам термін «готель» з'являється у XVIII столітті. Саме цим словом у Парижі почали називати кількоповерхові будинки з апартаментами, які орендувались мандрівниками або мешканцями міста. Перші готелі для ділових людей з'явилися на початку XX століття. Після другої світової війни розвиток автомобільної та авіаційної промисловості сприяв готельному буму у всьому світі. На сьогодні світове готельне господарство нараховує біля 400 тисяч комфортабельних готелів більш ніж на 300 мільйонів місць (Fedorov, 2013, р. 310).

Усі готелі мають свої назви, які безсумнівно заслуговують на увагу мовознавців, фахівців з етнолінгвістики, лінгвокультурології та неймінгу.

Порівняльний аналіз готелонімів Лондона, Берліна та Києва за структурною ознакою свідчить про те, що з точки зору ономастики вони утворюються за трьома **базовими моделями**:

- 1) онім (одно- або багатослівні назви);
- 2) номен + онім (багатослівні назви);
- 3) варіації першої та другої моделей (наявність/відсутність номени, факультативні графічні елементи тощо).

У першій базовій моделі – «онім (одно- або багатослівні назви)» – переважають багатослівні власні назви, створені за зразком підрядного або сурядного зв'язку. Багатоконпонентні оніми мають різноманітну структуру та походження.

Друга базова модель – «номен + онім (багатослівні назви)» – включає до своєї структури окрім власних назв також і номени, тобто назви різних типів готелів.

Необхідність виділення окремої, третьої, моделі пов'язана з наявністю в досліджуваному матеріалі значної варіативності у назвах готелів.

Отже детально проаналізуємо ключові поняття та конкретну реалізацію номінативних процесів на базі запропонованих моделей.

За походженням більшість **онімів** відповідають добре відомим ономастичним універсаліям і створені шляхом онімізації, трансонімізації або поєднують обидва способи (Podol'skaia, 1990). Утворення онімів, які входять до складу готелонімів, також реалізується з використанням однієї з двох словотвірних можливостей: 1) шляхом онімізації апелятивів, 2) шляхом трансонімізації.

Онімізація або ономастична **конверсія апелятивів** є достатньо типовим явищем для назв готелів. Серед онімів у складі готелонімів Лондона виявлено 35 % переосмислених апелятивів. Тут фіксуємо, наприклад, однослівні назви *The Academy*, *The Pilot*, *The Pilgrim* або ж сурядні сполучення з апелятивами *Fox and Anchor*, *The Coach and Horses* та ін. Подібні англійські найменування часто є стилізованими під поширені у давнину назви постійних дворів, а готелі мають відповідний інтер'єр і розташовані у старовинних будинках. Такий підхід відображає властиве англійцям дбайливе ставлення до своєї історії.

25 % назв готелів Берліна базуються на переосмисленні загальних назв (наприклад,

Die Botschaft, Das Schmöckwitz). Для німецької мови характерним є доповнення онімізованих апелятивів додаванням інших онімів, які зазвичай конкретизують місце розташування готелю (*Air in Berlin, Gay Berlin*).

Близько 20 % онімів у назвах готелів української столиці є наслідком конверсії апелятивів («*Турист*», «*Червона Калина*», «*Либідь*»). Серед них є багато субстантивованих іменників (готелі «*Отрадно*», «*Нова*», «*Затишний*», коледж «*Сонячний*»). Готелоніми, похідні від назв квітів («*Ірис*»), добре знайомих побутових предметів («*Піано*», «*Оселя*»), позитивних явищ («*Мир*», «*Good Dreams*») – всі вони повинні, за задумом власників, викликати позитивні асоціації та створити відчуття затишку та гостинності у відвідувачів.

Аналізуючи випадки онімізації апелятивів, слід особливо зупинитись на ролі нумеронімів. Цифри з'являються останнім часом все частіше у назвах фірм та товарів. Вважається, що вони здатні привернути до бренду увагу споживача. Такі назви відзначаються оригінальністю, краще запам'ятовуються, вигідно вирізняють назву від пропозицій конкурентів. У складі готелонімів нумероніми можуть відігравати різну роль. Здебільшого вони конкретизують назву, поточнюють місце знаходження закладу через додавання до його назви детальної адреси, що полегшує пошук споживачеві послуг (пор. англ. *11 Cadogan Gardens*; нім. *A25Hotel, Hostel 199, H2 Hotel Berlin-Alexanderplatz*). Таке смислове навантаження нумеронімів особливо властиве для багатьох назв невеликих готелів Києва, наприклад: Апартamenti «*Біля Жулян Повітрофлотський проспект, 62*», Готель «*Сьоме небо на Клінічній, 23–25*», *Квартира «RentKiev бул. Лесі Українки 10*», Готель «*Київ 365*» та ін. Проте в готелонімах британської столиці наявність нумеронімів у складі назв готелів не слід ототожнювати з маленьким розміром та низькою якістю послуг. Так, *Hotel 41* – це назва готелю, який розташований за престижною адресою поруч з *Buckingham Palace*.

Разом з тим, використання цифр у контексті найменування отримує ще й інше прагматичне навантаження, а саме – створити оригінальну назву. Адже нестандартні парадоксальні назви із грою слів, оригінальною графікою, з певним шифруванням і навіть помилками краще привертають до себе увагу. Переважно такого роду назви роз-

раховані на молодіжну цільову аудиторію. Вони ніби запрошують, або ж навпаки фільтрують відвідувачів з певними цінностями. Зазвичай саме «бюджетні пропозиції» мають більш нестандартні назви, тому вони притаманні для різного роду хостелів, бутік-готелів тощо.

Можна навести як приклад такі готелоніми Києва, як *Sweet2sleep, Хостел «P2b hostel & bar», 911Flat, Бумік-готель 11 Mirrors Design Hotel*. Подібну ж функцію виконують, на наш погляд, цифри у наступних готелонімах Берліна: *Kolo 77, H+ Hotel 4Youth, Pension mit 4 Zimmern im Zentrum, 2A Hostel*. Фактор часу (а отже і нумеронім) приховано присутній також у назвах «*naDobuHotelRoshe*», *Anapm-готель «naDobu», Хостел «Від світанку до заходу»*.

В окремих випадках цифри у складі готелонімів навпаки покликані створити імідж солідного закладу з багатою історією, наприклад: нім. *Anno 1900 Hotel Babelsberg*.

Традиційним шляхом утворення різного типу власних назв, зокрема і готелонімів є **трансонімізація**, тобто перехід власної назви до іншої категорії.

Готелоніми можуть включати наступні початкові власні назви, які зазнають трансонімізаційної трансформації:

1) різні типи топонімів, а саме:

– назви континентів, країн або регіону (це може бути не тільки країна розташування готелю): укр. Готель «*Україна*», Готель «*Флориди*»; нім. *Hotel de France*;

– назви міст: укр. Готель *De Paris, Єврохостел Київ, Парк-готель «Краків», Братислава Rocco Forte, Hotel De Rome*; нім. *Novum Hotel Ravenna Berlin Steglitz*, англ. *Amsterdam*;

– назви районів міста: укр. Готель «*Оболонь*», Готель *NyvkyPlaza, Готель «Голосіївський»*, нім. *St Christopher's Inn Berlin Mitte, Seehotel Grunewald, H24 Berlin Lichtenberg, Ferienhaus Sanssouci*; англ. *West End Apartments*;

– назви вулиць (годоніми): укр. *Anapm-готель «на Клінічній», Готель Хрещатик, Квартири мережі «DayFlat Apartments Klovska Area»*, нім. *Sofitel Berlin Kurfürstendamm*; англ. *Dean Street Townhouse, High Road Hotel, St Martin's Lane Hotel*;

– назви площ (агороніми): укр. *Anapm-готель «Senator Victory Square», Anapm-готель «Senator Maidan»*, нім. *Alper Hotel am Potsdamer*

Platz, Hotel Indigo Berlin – Alexanderplatz; англ. *Bermondsday Square Hotel, Golden Square Residences;*

– назви річок, морів тощо (гідроніми): *Готель «Чорне море-Київ», Готель «Дніпро»;*

– назви примітних споруд, історичних, архітектурних або природних пам'яток поблизу готелів: укр. *Готель Верховина, Конгрес-готель «Пуца», Хостел «Globus Maidan»;* нім. *Hotel am Buschkrugpark, Hotel Gat Point Charlie, Apartmentpension am Stadtschloss;* англ. *Artist Residence London, London Bridge Hotel.*

Багато топонімів називають орієнтири, які полегшують пошук розташування закладів. Іноді такі назви бувають настільки детальними, що нагадують можливості сучасного геоінформаційного пошуку, порівняймо: *Квартира «Botanic на вул. Саксаганського, 121 на 19 поверсі».*

2) антропоніми: часто у готелонімах це ім'я власника, співвласника або засновника готелю чи готельної мережі: укр. *Хостел «Artem», Хостел «Ярослав», Міні-готель «Ліка»;* нім. *Estrel Berlin.* В англійській мові такі антропоніми часто мають форму присвійного відмінку: *Flemings Mayfair, Blakes Hotel London.* Також антропоніми у назвах готелів нерідко є іменами видатних історичних діячів (укр. *Ботель Богдан Хмельницький, Catherine the Great Hotel;* нім. *Grimm's Hotel am Potsdamer Platz* англ. *The Connaught* (на честь герцога Connaught, третього сина королеви Вікторії). Апеляція до імен відомих особистостей покликана створити імідж закладу з багатою історією, розрахованого на вишукану публіку. Слід зазначити, що аналіз походження антропонімічних компонентів часто потребує більш детальних історичних екскурсів і може стати предметом самостійного дослідження.

Слід зазначити, що готелоніми можуть бути одно- або ж багаторівневими. Досить часто до назви власне готелю додається ще назва **готельної мережі** або бренду, до яких належать заклад. Зазначимо, що всі готелі розподіляються на незалежні та мережеві. Ще 30 років тому всі готелі були незалежними, а сьогодні їх менше 40 % (*Independent Hotels Are Disappearing as Chains Grow, 2019*). Отже незалежні готелі зникають, а мережі готелів зростають. Цей процес знаходить відображення і у готелонімах, адже назва мережі або бренду виконує водночас інформативну

та рекламну функції, гарантує відповідний рівень комфорту та якості обслуговування.

Однак є готельні мережі, які ніколи не додають своєї назви до назви конкретного готелю, наприклад *The Beaumont, The Hari, The Mandeville Hotel.* Різний підхід при створенні назв готелів зумовлений екстралінгвістичними причинами (економічними, історичними, психологічними тощо). Тут має місце акцентування пріоритету традицій і стандартів (якщо назва мережі чи бренду згадується у готелонімі), або ж надається перевага унікальності концепції (в цьому випадку назва готелю не включає мережу чи бренд).

Серед назв-онімів значну групу складають також найменування добре відомих міжнародних **готельних брендів**, до яких додаються конкретизуючі топоніми (назви країн, міст, вулиць тощо). Бренд – це торговельна марка, торговельний знак, які мають визнану репутацію у споживача. Це комплекс уявлень, асоціацій, емоцій, які у виникають у свідомості споживача. Порівняймо, назви готелів Берліна: *Meliá Berlin, Holiday Inn Express Berlin City Centre, Hilton Berlin, Grand Hyatt Berlin.* Або лондонські готелі: *Hilton London Bankside, Conrad London St.James.* Мережеві назви готелів у місті Київ не обмежуються лише топонімічними уточненнями (*ibis Kiev Railway Station, holiday inn Kiev*), але часто мають ще й позначку «готель»: *готель Ambassador Plaza, President Hotel Kyiv.* Таку особливість можна пояснити, на нашу думку, новим етапом становлення широкої готельної мережі міста Києва, появою невідомих до нещодавно типів готелів, а отже і необхідністю пояснити їх специфічні особливості через деталізовану назву.

Друга модель (багатослівні назви «номен + онім») відзначається складною структурою. Проаналізуємо такий структурний елемент цієї моделі, як **номен**.

Цей термін ми розуміємо як назву об'єкта будь-якої сфери. До складу найменувань цієї групи входять зокрема номени – назви різних типів готелів: від класичних готелів до міні-готелів, апартаментів, квартир, бутік-готелів, пансіонів, хостелів, парк-готелів, апарт-готелів, спа-готелів, лофт-готелів, ботелів, мотелів, бізнес-готелів тощо.

Номенклатурна номінація репрезентується в англійських готелонімах лексемами *hotel,*

apartments, inn, rooms, hostel, motel, suites, suites and residences, aparthotels, rooms and suites, studios, B&B, town-house, house, residences.

Прикладом подібних назв німецьких готелів можуть бути такі: *Apartments Rosenthal Residence, Alper Hotel am Potsdamer Platz, art'otel berlin kudamm, Altstadt-Pension Potsdam, Aparthome Astrid, Apartmentpension am Stadtschloss, annabanana Hostel, Adina Apartment Hotel Berlin Checkpoint Charlie, Boutique Hotel Fährhaus, Bornholmer Hof im Prenzlauer Berg, Courtyard by Marriott Berlin Mitte, Das kleine Hausboot am Wannsee, Chalet Rotbuche.* Серед англійських назв можна згадати *Marriott Executive Apartments, The Atheneum Hotel and Residences, 130 Queensgate Lindon Aparthotel.*

Українські номенклатурні назви представлені таким чином: *Ботель Богдан Хмельницький, Бутік-готель 11 Mirrors Design Hotel, «Relax Villa Poduszka», Апарт готель «Басейна», Апартamenti «Tomas apartments», Готельно-ресторанний комплекс «Terra Nova Sport & Spa Hotel», «DayFlat Apartments», Дизайн-готель «Мануфактура», Евростел Київ.*

Зазначимо, що характерною ознакою готелонімів, які аналізувались, є значна варіативність компонентів. В залежності від структури, від послідовності та сполучуваності компонентів, готелоніми можна поділити на одноярусні, двоярусні і т. ін. Виявлені наступні види варіативності:

1) назви різних типів готелів у складі готелонімів можуть бути як обов'язковим, так і факультативним компонентом. Різні офіційні джерела надають часто різні варіанти;

2) варіюється тип готелю (*Апартamenti «Біля Жулян Повітрофлотський проспект, 62» – Квартира «Біля Жулян Повітрофлотський проспект, 62»*);

3) наявні назви готелів у двох мовних варіантах: рідною та іноземною мовами. Так, українські назви нерідко мають додатково англійський, рідше – російський варіанти, наприклад: *Комедж «Сонячний» – Комедж «Солнечный», Отель Екатерина Великая – Catherine the Great Hotel.* Назви готелів Берліна також часто включають англійські елементи (*Apple City Hotel, Citystay Hostel Berlin Mitte*). Для англійських готелонімів іншомовні назви майже не влас-

тиві (виявлено лише одна назва *Le Meridien Piccadilly*);

4) варіативність назв може бути пов'язаною із такими графічними прийомами, як капіталізація (написання з великої / малої букви), транслітерація (написання кирилицею / латиницею), сегментація (написання через дефіс, разом або окремо), використання параграфемних знаків (лапки, коми, іконічні знаки тощо). Українські назви часто транслітеруються латинськими буквами (*Міні-готель «СакВояж» – Міні-готель SacVoyage*).

Значна варіативність є характерною ознакою, в першу чергу, готелонімів Києва. Таку особливість можна пояснити зокрема наступними факторами: 1) поширеним використанням у назвах українських готелів кирилиці та латиниці (на відміну від англійської та німецької мов, які послуговуються виключно латиницею); 2) періодом активного зростання та розбудови сфери національного готельного бізнесу; 3) змінами норм правопису, змінами у патентному законодавстві; 4) намаганням зробити назви київських готелів більш зрозумілими та привабливими для іноземних туристів, бізнесменів.

Підсумовуючи наведені спостереження, можна відзначити, що при створенні назв готелів відіграють значну роль різного роду екстралінгвістичні чинники (економічні, історичні, психологічні тощо). Також важливими є фактори словотворчого потенціалу досліджуваних різноструктурних мов, відповідні орфографічні унормування, взаємозв'язок традицій та новітніх стандартів неймінгу. Спостерігаємо універсальні тенденції моделювання готелонімів. Проте способам номінації готелів притаманна певна національна специфіка (так, англійські готелоніми не включають назви континентів, країн, морів та річок, а українські – відрізняються широким залученням іншомовної графіки). Порівняння особливостей назв англійських, німецьких та українських готелів свідчить про важливу роль урбанонімів у створенні неповторного лінгвістичного ландшафту Лондона, Берліна та Києва. Як можливий напрямок подальшого аналізу може бути визначено більш детальне синхронно-співставне дослідження ономастичних універсалій на матеріалі різного типу урбанонімів, які характеризують мовний простір сучасного міста.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Готелі Києва: URL: <https://hotels24.ua/uk/Kyiv> (дата звернення: 27.01.2022).
2. Овчинникова Г. В., Овчинникова А. С. Особенности названий гостиниц во французском, английском, испанском и итальянском языках. *Индустрия перевода*. Материалы X Междун. научн. конференции. Пермь, 2018. Т. 1. С. 125–130.
3. Подольская Н. В. Ономастическое словообразование (сопоставительный анализ на мат. восточнославянской онимии) : автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра филол. наук. Москва, 1990. 49 с.
4. Позніхиренко Ю. І. Мотиваційна база ергономів як знаків соціокультурного простору України й англомовних країн : дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2018. 264 с.
5. Рибальченко О. В., Федотова Т. В. Урбанонимы Краснодара с позиции лингвоаксиологического анализа (на материале названий гостиниц Краснодара). *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2016. № 4 (58): в 3-х ч. Ч. 2. С. 152–155.
6. Сизова Е. А. Лингвокультурологический анализ урбанонимов. На материале английского, русского и французского языков : дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2003. 199 с.
7. Суперанская А. В. Имя нарицательное и собственное. Москва : Наука, 1978. 197 с.
8. Федоров Р. Г. Гостиничный бизнес как составляющая современной индустрии туризма. *Молодой ученый*. 2013. № 4 (51). С. 307–311.
9. Хрушкова О. А. Структурне та функційне навантаження писемних носіїв інформації сучасного міста : дис. канд. філол. наук. Дніпро, 2016. 249 с.
10. Hotels in Berlin. *Hotelführer Berlin* : URL: <https://www.berlin.de/hotels/> (дата звернення: 27.01.2022).
11. Independent Hotels Are Disappearing as Chains Grow, 2019. URL: <https://nytimes.com/2019/10/21/business/independent-hotels-airbnb-boutique-chains.html> (дата звернення: 27.01.2022).
12. London hotels reviews, information and recommendations. URL: <https://www.timeout.com/london/hotels/the-100-best-hotels-in-london> (дата звернення: 27.01.2022).

REFERENCES:

1. Fedorov, R. G. 2013. Gostinichnyj biznes kak sostavlyayushchaya sovremennoj industrii turizma [Hotel business as a component of the modern tourism industry], *Molodoj uchenyj*, Vol. 4 (51), pp. 307–311.
2. Hoteli Kyieva. 2021. [Hotels in Kiev]. URL: <https://hotels24.ua/uk/Kyiv>
3. Hotels in Berlin. 2021. *Hotelführer Berlin*. URL: <https://www.berlin.de/hotels>
4. Independent Hotels Are Disappearing as Chains Grow. 2019. URL: <https://nytimes.com/2019/10/21/business/independent-hotels-airbnb-boutique-chains.html>
5. Khrushkova, O. A. 2016. Strukturne ta funktsiine navantazhennia pysemnykh nosiiv informatsii suchasnoho mista [Structural and functional load of written information carriers of the modern city], PhD diss., Dnipro.
6. London hotels reviews, information and recommendations. URL: <https://www.timeout.com/london/hotels/the-100-best-hotels-in-london>
7. Ovchynnykova, H. V., Ovchynnykova, A. S. 2018. Osobennosti nazvanij gostinic vo francuzskom, anglijskom, ispanskom i ital'janskom yazykah [Features of hotel names in French, English, Spanish and Italian]. *Industriya perevoda*. Materialy X Mezhdun. nauchn. konferencii. Perm' (Vol. 1), pp. 125–130.
8. Podol'skaya, N. V. 1990. Onomasticheskoe slovoobrazovanie (sopostavitel'nyj analiz na mat. vostochnoslavjanskoj onimii) [Onomastic word formation (comparative analysis on material of East Slavic onyms)], PhD diss., Moscow.
9. Poznikhirenko, Yu. I. 2018. Motyvatsiina baza erhonomiv yak znakov sotsiokulturnoho prostoru Ukrainy y anhlomovnykh krain [Motivational base of ergonomics as signs of socio-cultural space of Ukraine and English-speaking countries], PhD diss., Kyiv.
10. Ribalchenko, O. V., Fedotova T. V. 2016. Urbanonimy Krasnodara s pozicii lingvoaksiologicheskogo analiza (na materiale nazvanij gostinic Krasnodara [Urbanonyms of Krasnodar from the standpoint of linguo-axiological analysis (based on the names of hotels in Krasnodar)], *Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki*, Tambov, (Vols. 1–4), Vol. 4 (58), pp. 152–155.
11. Sizova, E. A. 2003. Lingvokul'turologicheskij analiz urbanonimov. Na materiale anglijskogo, russkogo i francuzskogo yazykov [Linguistic and cultural analysis of urbanonyms. On the material of English, Russian and French languages], PhD diss., Moscow.
12. Superanskaya, A. V. 1978. Imya naricatel'noe i sobstvennoe [Common noun and proper name], Moscow, 197 p.

UDC 378.1”312”

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-9>

Oksana HUBINA

PhD in Pedagogy, Assistant professor at the Department of Foreign Philology and Translation, Kyiv National Transport University, st. Mykhailo Omelyanovych-Pavlenko, 1, Kyiv, Ukraine, 02000

ORCID: 0000-0002-3575-5898

To cite this article: Hubina, O. (2021). Pragmatic aspects of functioning of english customs terms [Prahmatychni aspekty funktsionuvannya anhlomovnykh mytnykh terminiv]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 57–61, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-9>

PRAGMATIC ASPECTS OF FUNCTIONING OF ENGLISH CUSTOMS TERMS

The research highlights the linguistic and pragmatic features of the translation of customs control documentation on the example of English and Ukrainian. Lexical difficulties in translating English customs terms have been revealed. Particular attention is paid to the analysis of translation methods used by translators when translating customs terms into Ukrainian: literal translation, transcription, transliteration, semantic equivalent, explication, combination of several translation techniques, permutation, addition, deletion, tracing, translation using prepositions, translation using the genitive case, translation with a group of explanatory words. Different classifications of translation transformations have also been studied: universal and those that are suitable only for complex customs terms. We also performed a statistical analysis of the above-mentioned transformations used in translation.

It was found that translation transformations are used in the translation of customs terms due to the difference between the rules of English and Ukrainian. We performed quantitative and percentage calculations to find out which translation transformations are most common when translating customs terms from English into Ukrainian. Their distribution is uneven. The most common are literal translation, translation by semantic equivalent, permutation, transcription and tracing. The least common are a combination of several translation techniques, transliteration, deletion, explication and translation with a group of explanatory words. This differentiation is due to the rules of formation of words, phrases and sentences of the Ukrainian language and the desire to save language resources.

In the future studies more attention should be paid to attributive terms-phrases in customs discourse.

Key words: linguistic pragmatics, customs documents, terms, customs terminology, translation, translation transformations, semantic structure of term.

Оксана ГУБІНА

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології та перекладу, Київський національний транспортний університет, вул. Михайла Омеляновича-Павленка, 1, Київ, Україна, 02000

ORCID: 0000-0002-3575-5898

Бібліографічний опис статті: Губіна, О. (2021). Прагматичні аспекти функціонування англомовних митних термінів. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 57–61, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-9>

ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АНГЛОМОВНИХ МИТНИХ ТЕРМІНІВ

У дослідженні висвітлено мовно-прагматичні особливості перекладу документації митного контролю на прикладі англійської та української мов.

Досліджено жанрову систему комплексу англомовних митних документів: декларації, довідки, комерційні документи та митні документи, що передбачають пільгове оподаткування. З'ясовано жанрову характеристику митних документів та з'ясовано лексико-семантичний склад митної термінології. Встановлено, що для митної термінології характерні явища полісемії, омонімії та синонімії.

Виявлено лексичні труднощі при перекладі англійських митних термінів. Особливу увагу приділено аналізу прийомів перекладу, які використовуються перекладачами при перекладі звичайних термінів українською мовою: дослівний переклад, транскрипція, транслітерація, семантичний еквівалент, експлікація, комбінація кількох прийомів перекладу, перестановка, додавання, видалення, калькування, переклад із застосуванням прийменників, переклад з використанням родового відмінка, переклад з групою пояснювальних слів. Досліджено також різні класифікації перекладацьких трансформацій: універсальні та ті,

що підходять лише для складних митних термінів. Проведено статистичний аналіз вищезгаданих перетворень, використаних у перекладі.

Виявлено, що перекладацькі трансформації використовуються при перекладі митних термінів через різницю між правилами англійської та української мови. Проведено кількісні та відсоткові розрахунки, щоб з'ясувати, які трансформації перекладу найчастіше зустрічаються при перекладі митних термінів з англійської мови на українську. Встановлено, що їх розподіл нерівномірний. Найпоширенішими є дослівний переклад, переклад семантичним еквівалентом, перестановка, транскрипція та калькування. Найменш поширеними є поєднання кількох прийомів перекладу: транслітерація, видалення, експлікація та переклад із групою пояснювальних слів. Така диференціація зумовлена правилами творення слів, словосполучень і речень української мови та бажанням економити мовні ресурси.

Ключові слова: лінгвістична прагматика, митні документи, терміни, митна термінологія, переклад, перекладацькі трансформації, семантична структура термінів.

Poorly executed documentation can lead to unwanted damages and legal liability. Our purpose is to clarify the linguistic-pragmatic features of the translation of customs control documentation (on the example of English and Ukrainian languages). To achieve this purpose, we have solved the following **tasks**: to analyze the connection of linguistic pragmatics as a science with the translation of customs documentation; identify pragmatic aspects of the functioning of English-language customs terms and abbreviations in English-language customs documents; identify the types of translation transformations and outline the features of the translation of English-language customs documentation on customs control into Ukrainian.

The aim of the work is to clarify the pragmatic aspects of the translation of customs control documents. **The object** of research is terminological units in English-language customs documents.

The subject of the research is pragmatic peculiarities of translation of customs control documentation and peculiarities of translation into Ukrainian.

The issue of proper translation of customs vocabulary is one of the least studied problems of modern translation studies. In particular, there is currently a problem of adequate translation of English customs terms. This is due in part to the fact that dictionaries of economic / customs terminology do not always have time to quickly replenish neologisms in the customs sphere. Therefore, it is important for a translator of customs documents to know the methods of term formation, productive in English and Ukrainian. Also, when translating customs terminological tokens, the translator must take into account the context of use of the term and the information background of the English and Ukrainian-speaking audience in order to reproduce the pragmatic potential

of the original and the most accurate translation of the term.

According to A. A. Svetlichnaya English-language customs documents are a complex system based mainly on the lexical and grammatical features of these texts. Their purpose is to obtain the maximum amount of information about the declarant or the declared cargo. This explains the informative brevity of these documents and the established set of lexical items (Svyetlichna, 2018).

The language of English-language customs documents is mixed, the role of the foundation in which is played by common vocabulary (name, family, country, transport, cigarettes, journey, father, mother, children, animals, etc.), which is combined with special. Thus, several lexical layers interact, and the main one is special terminology, as it forms the specific nature of such texts and contributes to the creation of a style inherent in international legal documents (Kuchyk, 2013). For example, in a statement from the UK Advisory Committee on the introduction of a new system for accepting declarations, common vocabulary helps to convey the content of the message:

From the 1 July our transit offices of departure, will no longer accept paper declarations. Traders who have yet to enroll as NCTS users are strongly advised to do so now so that they have sufficient time to become familiar with the system and thus avoid problems and delays in submitting their electronic declarations [Cullen].

Terminological vocabulary of the customs industry is currently being actively formed and, accordingly, requires standardization and standardization. In Ukrainian linguistics, the system of customs terminology as a subsystem of general literary language is considered young. First of all, this is due to the small experience of Ukraine as an independent state with its own borders and independent customs policy.

In discourse, according to TV Chukhno, the terminology of customs is formed from the lexical units of different industries (Chukhno, 2010):

– **economics:** *excise duties – excises, antidumping and countervailing duties – antidumping and countervailing duties, pro forma invoice – invoice, duty rate – duty rate, tariff rate – tariff rate, commodity code – commodity code, freight charges – transport costs, VAT (value added tax) – value added tax, sales tax – sales tax;* **jurisprudence:** *smuggling – smuggling, declaration – declaration, counterfeit goods – counterfeit goods, counterfeit trademark goods – counterfeit goods, prohibited goods – prohibited goods, illegal goods – illegal goods, seizure – confiscation, restricted goods – goods with limited access, tax evasion – tax evasion;* **transport and trade logistics:** *cargo manifest – bill of lading, bill of lading – bill of lading, certificate of origin – certificate of origin, shipping documents – cargo documents, freight container – freight container, shipping container – transport container, maritime container shipping – sea container shipping, air express cargo – freight forwarder, freight forwarder, consignment note – consignment note.*

The migration of terms is explained by the relatedness of these areas in the context of cooperation and solving common problems.

According to scientific research of Z. V. Danilova, the terms of the customs industry by structure are divided into: **simple** (*income – income, tax – tax*); **derivatives-suffixes** (*drawer – drawer / drawer, clearance – clearing, settlement of claims, reimbursement – return, compensation*); **prefix** (*overdraft – overspend, to unload goods – to unload goods*); **suffix-prefix** (*reprocessing – reprocessing, unaccompanied luggage – unaccompanied luggage*); **complex** (*warehouse – warehouse, airfreight – air cargo*); **terms-phrases** (*multiple tariff system – system of multiple tariffs, severance tax – tax on extracted minerals*) (Danylova, Lyamzina, 2000).

In the complex of English-language customs documentation, researcher A. A. Svetlichnaya identifies several series of special vocabulary:

– common customs vocabulary for customs documents (*declaration – declaration, declare – to declare, border protection – border protection, duty-free exemption – exemption from customs duties, customs form – customs form, customs*

personnel – customs staff, US Customs and Border Protection – US Customs and Border Protection, CBP officers);

– common economic terminology, to discuss the conditions of customs duties and transportation of money, securities across the border (*in cash – cash, commercial merchandise – commercial goods, currency or monetary instruments – currency or monetary documents, personal or cashier's checks and stocks and bonds – personal or cash checks, stocks and bonds, travelers checks – traveler's checks, current rate – current exchange rate, retail value – retail value, invoice – invoice, promissory notes – bills, payment orders – payment orders*);

– less common legal terminology, by which the declarant is informed of liability in case of providing false information (*legal – legal, illegal importation – illegal importation*);

– business standards that exist to create rigor and formality inherent in official business texts (*may be subject to administrative or criminal penalties – may be subject to administrative or criminal penalties, I hereby declare – I declare, the information enclosed in this form – information contained in this form*);

– abbreviations and acronyms (Svyetlichna, 2017).

The special customs terminology includes nomenclature vocabulary: nomenclature of institutions («*BIOTEK LTD*», «*OST TRADING LTD, SOM GROUP SAN. TIC. AS*», «*TOV AGROROS*»), product names (*CHINESE TOBACCO GRADE CVWCL3BL, micronized marble, super white cement, hard gelatin capsules*), names of plants (*SUNFLOWER HYBRID SEEDS*), animals, etc.) (Kalyuzhnaya, 1982).

The terminological system of the customs sphere enriches its vocabulary not only with the help of borrowings from other industries. New terms can also be formed from internal resources through the formation of derived words. Thus, the suffixal way of words is one of the richest sources of replenishment of the vocabulary of the customs terminology.

According to the results of T. V. Chukhno's research, the most productive word-forming suffix is *-ation / -ion*. The researcher also considers the suffixes *-tion, -ion, -fication* as allomorphs of the transposing suffix *-ation* (Chukhno, 2014).

The suffix *-ation / -ion* is used to form abstract nouns that denote a process, state, or action.

The specified suffix joins the verb bases with the meaning «to become, to become as indicated by the base of this verb».

At the present stage of development of English-language customs terminology, one of the most common ways of forming new terms is an abbreviation. Abbreviations are divided into abbreviated units and acronyms (consisting of initial letters or sounds of words).

Complex abbreviated terminological units include those that can be truncated by apocopy (loss of one or more sounds at the end of a word) or syncope (loss of a vowel sound or group of sounds in a word between consonants):

– apocope: *con* – *consignment* – «cargo, consignment», *cert* – *certificate* – «certificate», *cur* – *currency* – «currency», *def* – *deferred* – «deferred», *dep* – *department* – «department», *int* – *interest* – «Percentage», *inv* – *invoice* – «invoice»; *val* – *value* – «value».

– syncope: *cgo* – *cargo* – «cargo»; *cnee* – *consignee* – «consignee»; *cnor* – *consignor* – «consignor»; *copr* – *copyright* – «copyright»; *dischg* – *discharging* – «unloading»; *dly*, *dly*, *dy* – *delivery* – «purveyance»; *exd* – *examined* – «tested»; *exptr* – *exporter* – «exporter», *ql (t) y* – *quality* – «quality»; *qty* – *quantity* – «quantity».

Syncope also includes the method of collecting words: *cntr* – *container* – «container»; *dbk* – *drawback* – «refund»; *fgt* – *freight* – «freight, cargo»; *fwdd* – *forwarded* – «sent»; *mfst* – *manifest* – «cargo manifest»; *ppd* – *prepaid* – «paid in advance».

The unconditional advantage of abbreviations over ordinary terms is ease of use. Reductions save space and time, but can only be understood by industry professionals. In addition, abbreviations may coincide with terms in other industries that denote other concepts.

According to scientific research, all abbreviations of the customs industry can coincide graphically with abbreviations of other industries. For example, the online resource Acronym Finder provides 38 variants of the **AWB** customs abbreviation: it can be *air waybill*, *Algemene Wet Bestuursrecht (Dutch: General Administrative Law Act)*., *Association of Washington Business (Acronym Finder)*, etc. The abbreviation **CIF** (*cost, insurance and freight*) has as many as 88 possible interpretations: *Customer Information File*, *Corporate Information Factory (Acronym Finder)*, etc. (Zavats'kyi, Hubina, 2021).

Researcher T. Chukhno identifies English-language texts in the field of customs complicated by the large number of acronyms that provide language savings without reducing the informative content of messages: *ASYCUDA* – *Automated System for Customs Data*; *GATT* – *General Agreement on Tariffs and Trade*; *PICARD* – *Partnership in Customs Academic Research and Development*; *C-TPAT* – *Customs-Trade Partnership Against Terrorism*; *TACTIC* – *Taxation and Customs Training Interactive Campus*; *CITES Convention* – *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*.

Thus, the lexical basis of English-language customs documentation is general vocabulary. However, to ensure the necessary «color» of the document is widely used special vocabulary, which may consist of the following lexical layers: customs vocabulary, economic terminology, legal terminology, nomenclature vocabulary, abbreviations and acronyms. The percentage of special vocabulary in English-language customs documents depends mainly on the genre of the document.

Conclusions. The language of English customs documents is mixed, the foundation in it is common vocabulary, which is combined with special. The terminology of customs is formed from the lexical units of different industries: economics, jurisdiction, transport and trade logistics and more. Special customs vocabulary includes: common customs vocabulary for customs documents, common economic terminology, legal terminology, business standards for strictness and formality, abbreviations and acronyms, nomenclature institutions, names of goods, plants and more.

New terms of the customs industry are not only borrowed from other industries, but can be formed from the internal resources of the language: the suffix method, all reading through apocopies or syncope, as well as abbreviations.

In addition, outside the customs sphere, a significant part of its terms is common vocabulary, and in the terminological field of the customs industry, they function in the form of special terminological tokens. Therefore, the language unit, entering the terminological field of the customs industry, acquires the features of the term, but continues to be used in general literary language.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Данилова З. В., Лямзіна Н. К. (2000). *Ділова англійська мова. Митниця та митні формальності: Навчальний посібник англійською мовою.* (187 с.). Львів : Астон.
2. Завацький В. О., Губіна О. Ю. (2021). Специфіка перекладу англійської митної термінології на українську мову. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні перспективи розвитку науки» (частина II)*, (4–5 грудня 2021 р.). Київ. (с. 70–72).
3. Калюжная В. В. (1982). *Стиль англоязычных документов международных организаций.* (122 с.). Київ : Наукова думка.
4. Кучик Г. Б. (2013). Особливості застосування спеціальної лексики в установчих документах міжнародних організацій. *Наукові записки Національного Університету. Серія «Філологія».* (с. 36–38).
5. Светлічна А. А. (2017). Когнітивна організація англійськомовних митних документів. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*, (8 (2)). (с. 83–86).
6. Светлічна А. А. (2018). *Англійськомовні митні документи: структурно-семантичний та когнітивно-прагматичний аспекти.* (23 с.). (Автореф. дис. канд. філол. наук. Запорізький національний університет).
7. Светлічна А. А. (2021). Модальність та тональність сучасних англійськомовних митних документів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика, Том 32 (71), 1, Ч. 2.* (с. 193–197).
8. Чухно Т. В. (2010). Лінгвостилістичні особливості термінологічних сполучень в англійській мові (на прикладі митного дискурсу). *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. збірник наукових статей*, 23. (1). (с. 471–478).
9. Чухно Т. В. (2010). Митна терміносистема в англійській мові: особливості утворення та шляхи адекватного перекладу. *Англістика та американістика: зб. наук. праць*, 6. (с. 265–270).
10. Чухно Т. В. (2014). Особливості суфіксації однокомпонентних термінів митної сфери в англійській мові. *Нова філологія*, (67). (с. 143–147).

REFERENCES:

1. Chukhno, T. V. (2010). Lihvostylistychni osoblyvosti terminolohichnykh spoluchen' v anhliys'kiy movi (na prykladi mytnoho dyskursu). [Linguistic and stylistic features of terminological combinations in English (on the example of customs discourse)]. *Aktual'ni problemy slov'yans'koyi filolohiyi. Seriya: Lihvistyka i literaturoznavstvo: Mizhvuz. zbirnyk naukovykh statey*, 23. [in Ukrainian]
2. Chukhno, T. V. (2010). Mytna terminosystema v anhliys'kiy movi: osoblyvosti utvorenyya ta shlyakhy adekvatnoho perekladu. [Customs terminology in English: features of education and ways of adequate translation]. *Anhlistyka ta amerykanistyka: zb. nauk. prats'*, 6. (s. 265–270). [in Ukrainian]
3. Chukhno, T. V. (2014). Osoblyvosti sufiksatsiyi odnokomponentnykh terminiv mytnoyi sfery v anhliys'kiy movi. [Features of suffixation of one-component terms of the customs sphere in English]. *Nova filolohiya*, (67). (s. 143–147). [in Ukrainian]
4. Danylova, Z. V., Lyamzina, N. K. (2000). Dilova anhliys'ka mova. Mytnytsya ta mytni formal'nosti: Navchal'nyy posibnyk anhliys'koyu movoyu. [Business English. Customs and Customs Formalities: A Textbook in English]. (187 s.). *L'viv : Aston*. [in Ukrainian]
5. Kalyuzhnaya, V. V. (1982). Stil' angloyazychnykh dokumentov mezhdunarodnykh organizatsiy. [Style of English-language documents of international organizations.] (122 s.). *Kiiv : Naukova dumka*. [in Ukrainian]
6. Kuchyk, H. B. (2013). Osoblyvosti zastosuvannya spetsial'noyi leksyky v ustanovchykh dokumentakh mizhnarodnykh orhanizatsiy. [Features of the use of special vocabulary in the constituent documents of international organizations] *Naukovi zapysky Natsional'noho Universytetu. Seriya «Filolohiya».* (s. 36–38). [in Ukrainian]
7. Svyetlichna, A. A. (2017). Kohnityvna orhanizatsiya anhliys'komovnykh mytnykh dokumentiv. [Cognitive organization of English-language customs documents]. *Naukovyy visnyk Drohobys'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya: Filolohichni nauky (movoznavstvo)*, (8 (2)). (s. 83–86). [in Ukrainian]
8. Svyetlichna, A. A. (2018). Anhliys'komovni mytni dokumenty: struktorno-semantychnyy ta kohnityvno-prahmatychnyy aspekty. [English-language customs documents: structural-semantic and cognitive-pragmatic aspects]. (23 s.). (Avtoref. dys. kand. filol. nauk. Zaporiz'kyi natsional'nyy universytet). [in Ukrainian]
9. Svyetlichna, A. A. (2021). Modal'nist' ta tonal'nist' suchasnykh anhliys'komovnykh mytnykh dokumentiv. [Modality and tone of modern English-language customs documents]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernads'koho. Seriya: Filolohiya. Zhurnalistyka, Tom 32 (71), 1, CH. 2.* (с. 193–197). [in Ukrainian]
10. Zavats'kyu, V. O., Hubina O. YU. (2021). Spetsyfika perekladu anhlovnoyi mytnoyi terminolohiyi na ukraiyins'ku movu. Materialy V Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi «Suchasni perspektyvy rozvytku nauky» [Specifics of translation of English customs terminology into Ukrainian. Proceedings of the V International Scientific and Practical Conference «Modern Prospects for Science Development»] (chastyna II), (4–5 hrudnya 2021 r.). *Kyiv*. (pp. 70–72). [in Ukrainian]

УДК 82.0018.82.21

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-10>

Ольга КАПУРА

кандидат філологічних наук, викладач української та англійської мов, ВСП "Вінницький фаховий коледж економіки та підприємництва ЗУНУ", вул. Гонти 37, м. Вінниця, Вінницька область, Україна, 21022

Бібліографічний опис статті: Капура, О. (2021). Взаємодія художньої літератури та фольклору в теоретико-методологічному аспекті. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 62–67, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-10>

ВЗАЄМОДІЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ФОЛЬКЛОРУ В ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНОМУ АСПЕКТІ

У статті розглядаються основні проблеми взаємодії фольклору та літератури в європейському дискурсі. У роботі підкреслюється, що понятійне наповнення терміна «фольклоризм літератури» є складне й поліаспектне. Досліджується фольклор і фольклоризм літератури як явища діахронного зв'язку поколінь є дієвим засобом збереження і ретрансляції історичної пам'яті народу, усвідомлення національної ідентичності; проводиться аналіз, що у цьому процесі національного самоусвідомлення, культуротворення вкрай важливе значення має фольклор та його діалог із літературою. Взаємини фольклору й літератури є здебільшого діалогічним двоаспектним процесом, тобто синхронно реалізується фольклоризм літератури, коли фольклорний твір чи його елемент потрапляє у літературу, та «літературність» фольклору, коли «книжний» текст зазнає фольклоризації. Зосереджується увага на вирізненні етапів міжсистемної фольклорно-літературної взаємодії як процесу вдосконалення формально-змістових ознак. З'ясовується теоретико-методологічне узагальнення взаємозв'язку літератури та фольклору, що є співвідношенням індивідуального (авторського) та колективного (народного), традиційного (народного) та нового (авторського) у процесі виникнення художнього твору та у динаміці естетичної взаємодії. Теоретично й методологічно доречно аналізується літературне і фольклорне співвідношення в аспектах феноменології, системності, функціонування, генетичного (або історичного) розвитку та з погляду типології. Простежується специфіка співвідношення двох видів словесності, яка переконує в тому, що й генетичні відношення в них типологічно відмінні як усередині кожного з видів, так і між ними. Аналізуються напрочуювання вітчизняних та закордонних науковців, які спостерегли та відзначили, що найбільш поширеною формою фольклорно-літературних зв'язків української літератури зі слов'янськими є використання фольклорних джерел сусіднього, спорідненого за походженням, історією і мовою народу.

Ключові слова: фольклор, фольклоризм літератури, теоретико-методологічний аспект, творчість, літературний твір.

Olha KAPURA

Candidate of Philological Sciences, Lecturer of Ukrainian and English Languages, Vinnytsia Professional College of Economics and Entrepreneurship WUNU, st. Gonty 37, Vinnytsia, Vinnytsia region, Ukraine, 21022

To cite this article: Kapura, O. (2021). Vzaiemodiia khudozhnoi literatury ta folkloru v teoretyko-metodolohichnomu aspekti [Interaction of fiction and folklore in the theoretical and methodological aspect]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 62–67, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-10>

INTERACTION OF FICTION AND FOLKLORE IN THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECT

The article considers the main problems of interaction between folklore and literature in European discourse. The work emphasizes that the conceptual content of the term «folklore of literature» is complex and multifaceted. The study of folklore and folklore of literature as a phenomenon of diachronic connection of generations is an effective means of preserving and retransmitting the historical memory of the people, awareness of national identity; the analysis is carried out that in this process of national self-awareness, cultural creation folklore and its dialogue with literature is extremely important. The relationship between folklore and literature is mostly a dialogical two-dimensional process, ie the folklore of literature is realized simultaneously when a folklore work or its element enters literature, and the «literariness» of folklore when the «book» text is folklorized. The focus is on distinguishing the stages of intersystem folklore-literary interaction as a process of improving the formal and semantic features. The theoretical and methodological generalization

of the relationship between literature and folklore, which is the ratio of individual (author's) and collective (folk), traditional (folk) and new (author's) in the process of creating a work of art and the dynamics of aesthetic interaction. Theoretically and methodologically it is appropriate to analyze the literary and folklore relationship in terms of phenomenology, system, functioning, genetic (or historical) development and in terms of typology. The specificity of the relationship between the two types of literature can be traced, which convinces us that the genetic relations in them are typologically different both within each of the species and between them. The works of domestic and foreign scholars are observed, who observed and noted that the most common form of folklore-literary ties of Ukrainian and Slavic literature is the use of folklore sources of neighboring, related in origin, history and language of the people.

Key words: *folklore, folklore of literature, theoretical and methodological aspect, creativity, literary work.*

Актуальність статті зумовлена необхідністю вивчення процесів взаємодії літератури др. пол. XIX ст. і фольклору, необхідністю дослідження широкого спектру літературно-фольклорних взаємозв'язків у драматургії та поезії М. Старицького зокрема. Розкрити модифікації та зміни фольклоризму, значення доробку для збагачення традиції двосистемного спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. українських і зарубіжних учених різних наукових шкіл у галузі фольклористики, міфології, етнографії, літературознавства і мистецтвознавства, філософії, зокрема таких, як В. Погребенник “Фольклоризм української поезії (остання третина XIX – перші десятиліття XX століття)”, С. Росовецький “Український фольклор у теоретичному висвітленні”, Р. Марків “Теоретичні аспекти фольклоризму в літературі” та багатьох інших учених.

Мета дослідження: розкрити головні теоретико-методологічні й історико-літературні аспекти літературно-фольклорного діалогу, означити основні наукові підходи до явища фольклоризму літератури і дати власну дефініцію терміна. І на підставі комплексного зіставлення уснопоетичних джерел із авторськими творами М. Старицького висвітлити значення фольклорної компоненти у літературному набутку письменника;

Проблема взаємодії фольклору та літератури в європейському науковому дискурсі постала принаймні у добу Просвітництва. На початку XIX ст. Поль Себійо започаткував термінологічний інструментарій для виміру цих контактів. На позначення різноманітних занять і захоплень фольклором (у житті, мистецтві тощо) вчений запропонував термін фольклоризм (фр. *le folklorisme*). Діалог двох художніх систем словесності, зокрема, вияви фольклоризму в перших десятиліттях XIX ст. закономірно стали цікавити дослідників у зв'язку з формуванням романтичної парадигми світосприйняття, захопленням історією, народною куль-

турою та побутом, а також прагненням пізнати коріння націй, душу рідного народу, «матрицею» якої й була уснопоетична творчість.

Поетична творчість народу вже у цьому потужному періодостилі (а до «запізнілої» його версії прилучився і М. Старицьким «Гетьманом», «Могітурі» й ін. творами) перетворилася на невичерпне джерело тем, мотивів, сюжетів і образів для письменницької творчості. До того ж більшість тогочасних авторів була ще й ученими-етнографами. Проблема «олітературнення» фольклору літературою привернула увагу філологічної науки вже XIX-го ст. У XX-у ж столітті питання фольклоризму залишались одними з пріоритетних у світовій фольклористиці та культурній антропології, про що свідчать, наприклад, публікації наукового часопису “*Journal of American Folklore*”.

Понятійне наповнення терміна «фольклоризм літератури» є складне й поліаспектне. Адже у ньому співвідносяться, впливаючи один на одного, два види словесності, дві естетичні системи. Сучасне літературознавство вирізняє три основні етапи засвоєння фольклору літературою: стилізація, психологічна інтерпретація фольклорних мотивів та переосмислення народної міфології (Ковалів, 2008 с. 480).

Враховуючи понятійну складність терміна, Р. Марків слушно пропонує розглядати фольклоризм у кількох площинах: 1) як історичне явище, що відображає рівень світогляду суспільства епох і втілюється в мистецьких контамінаціях двох художніх систем, акумулюючи їх мистецький досвід; 2) як одну зі стадій і форм функціонування фольклорного матеріалу, що детермінує іманентний розвиток словесного мистецтва; 3) як явище, що поступово здатне сформувати нову мистецьку традицію, відмінну і від фольклору, і від літератури; 4) як феномен, що виникає в процесі творчого освоєння фольклорного матеріалу індивідуальною творчістю в межах літературного твору (Марків, 2007 с. 221).

Взаємодію фольклору і літератури, на нашу думку, необхідно методологічно правильно аналізувати ще й у наступних вагомих аспектах: ментальному, історичному та соціальному. Доповнюючи один одного, вони дозволяють пов'язати, наприклад, ментальний рівень як акумульований у фольклорі сукупний досвід світосприймання попередніх поколінь із їх історичним життям (наприклад, в умовах бездержавності фольклор залишався одним з найбільш дієвих і доступних засобів збереження нації).

Фольклор і фольклоризм літератури як явища діахронного зв'язку поколінь є дієвим засобом збереження і ретрансляції історичної пам'яті народу, усвідомлення національної ідентичності. У цьому процесі національного самоусвідомлення, культуротворення вкрай важливе значення має фольклор (тим більше такий багатий, як український) та його діалог із літературою. Взаємини фольклору й літератури є здебільшого діалогічним двоаспектним процесом, тобто синхронно реалізується фольклоризм літератури, коли фольклорний твір чи його елемент потрапляє у літературу, та «літературність» фольклору, коли «книжний» текст зазнає фольклоризації.

На наш погляд, методику розпізнавання у літературному творі уснопоетичних елементів необхідно застосовувати у єдності із хронологічним принципом вивчення взаємодії літератури і фольклору, врахуванням усього багатства контекстуальних й інтертекстуальних зв'язків. Це передбачало, наприклад, ще теоретична концепція М. Грушевського, що окреслила рівні та способи засвоєння літературою фольклору.

В «Історії української літератури» вчений вирізняє такі етапи міжсистемної взаємодії: 1) проникнення фольклорних образів, мотивів, тем у літературу; 2) перехід авторських творів у фольклор і функціонування в усній формі; 3) складне сполучення збагаченого літературним впливом фольклорного матеріалу з мотивами, що виникли в усній творчості в попередній епосі; 4) поява образів і мотивів нової якості як наслідок тривалої трансформації. В українській культурі, згідно з глибокою думкою дослідника, ці «переливи є перманентними і зберігають тенденцію до поетапного ускладнення ідейного наповнення художніх образів і мотивів» (Грушевський, 1993 с. 22).

Теоретичною аксіомою наукового осмислення проблеми стало твердження Д. Лихачова про те, що фольклор та література не тільки не відмежовані взаємно, а й доповнюють одне одного: «література не може самостійно існувати без фольклору, оскільки не задовольняє всіх потреб суспільства в художньому слові» (Лихачов, 1973 с. 73). Взаємодія фольклору з національною літературою в різні періоди її історії була неоднаковою та неоднорідною, але завжди органічною, взаємозбагачувальною. Таку взаємодію дагестанська дослідниця У. Далгат кваліфікує «як закономірний, але далеко не однотипний процес, бо він має індивідуально-неповторний та історично послідовний розвиток» (Далгат, 1981 с.11).

Ще у радянський час Д. Медриш концептуально пропонував вважати літературу і фольклор «метасистемою», бо у реальну взаємодію вступають «не просто елементи однієї системи з елементами іншої, а дві цілісні взаємопов'язані системи – фольклор і література» (Мендриш, 1980 с. 5). Враховуючи цей важливий теоретичний засновок, необхідно усвідомлювати складність взаємозв'язку цих двох окремих і самодостатніх художніх парадигм у часі, географічному та культурному просторі.

Явища фольклору відомий учений розташував на рівнях генетичних зв'язків і типологічних відповідностей. У контексті генетичних зв'язків Д. Медриш окреслив «структуру фольклорного і художнього часу, дослідив систему взаємопроникнення текстів фольклору і літератури (цитатія, алюзія, перифраз). До типологічних відповідностей він зарахував, наприклад, пов'язане з фольклоризмом явище «ліризації» прози тощо» (Мендриш, 1980 с. 6).

Свідоме залучення фольклору до літературного твору дозволяє письменникам не тільки збагачувати «книжну» словесність, а й забезпечує умови для повернення у народ літературного зразка, створеного на засадах переосмислення фольклорної традиції. Тобто маємо справу з явищем, яке В. Щурат образно визначив як зачароване коло взаємних позичок і віддач. Властиве воно, наприклад, і поезії М. Старицького («Виклик» і ін. твори).

Не завжди свідомим актом є використання фольклору письменниками різних культур та епох, творчість яких характеризується неоднаковою міри системної сформованості індиві-

дуального стилю. Нерідко фольклорні елементи потрапляють в авторський твір без усвідомленого бажання письменника, впливаючи з підсвідомості або з пам'яті минулих років.

Контактування літератури і фольклору є подвійним процесом: література засвоює фольклорні елементи, водночас літературні твори, що стають дуже популярними, часто входять до корпусу фольклорних. Дослідники при вивченні цього аспекту взаємозв'язків та взаємовпливу літератури і фольклору, здебільшого залежно від своєї наукової спеціальності, по-різному відповідають на питання, що ж мало більший вплив, література на фольклор чи фольклор на літературу. Або ж чи слід визнавати народними ті авторські пісні, які фольклоризувалися та «впевнено увійшли в народне середовище» (Нудьга, 1956 с. 14–15).

Аналітичне дослідження явища літературного фольклоризму з погляду історичного розвитку цієї традиції та форм співіснування професійної й аматорської творчості супроводжувалося у сучасних науковців (С. Росовецький, В. Погребенник, Ю. Шутенко й ін.) виокремленням двох різновидів двосистемного діалогу. Це: 1) фольклорно-літературні зв'язки відкритого або контактного типу, коли близькі за функцією писемні та усні жанри протягом тривалого часу співіснують і впливають один на одного, та – 2) закритого або паралельного типу. При цьому різновиді усні та писемні жанри утворюють єдину жанрову систему національної словесності, стали навіть упродовж кількох століть, за принципом доповнюваності.

Ю. Шутенко аргументовано ствердила: на стадії формування писемної літератури фольклорна традиція переважає. Потім у результаті розвитку письменства відбувається її подолання, виникає певна, не завжди суттєва, «естетична опозиція» до фольклору (Р. Якобсон відзначив це явище у творах Т. Шевченка, Х. Ботева, Я. Краля, властиве воно й М. Старицькому). Нарешті, генетична спадкоємність фольклорних традицій у достатньо розвиненій літературній системі змінюється творчими запозиченнями і трансформацією. Можливо, для стадії трансформації слід прийняти поняття неофольклоризму, оскільки запозичення ще не є виявом рафінованої свідомості митця.

При науковому декодуванні взаємовпливу літератури і фольклору, на нашу думку, цілком слушно

ставити його у контекст проблематики традицій і новаторства митців, розвитку художніх напрямів, прийомів і стилів, поєднання колективності та індивідуальності як вияву двох світоглядних парадигм – письменства й уснопоетичної творчості. Теоретично й методологічно доречно аналізувати їх співвідношення в аспектах феноменології, системності, функціонування, генетичного (або історичного) розвитку та з погляду типології. Скажімо, генетично й типологічно зв'язок між фольклором і літературою реалізується у зміні видів словесності при історичному поступові мистецтва, у «взаємозапозиченні і трансформації жанрів, сюжетів, мотивів, образів, стилістичних засобів тощо» (Марків, 2007 с. 215).

В історичному аспекті зв'язок між уснопоетичною творчістю й «книжною» літературою може виявлятися в макро- та мікромасштабі. У першому випадку це співвідношення реалізується в зміні видів словесності у розвитку художньої творчості, в історичній поетиці, у типології неписемної і писемної традицій. Мікрорівень взаємодії двох видів словесності передбачає кореляцію окремих жанрів, мотивів, образів чи й цілих текстів, запозичень із фольклору у літературу і з літератури у фольклор.

Заслуговує на вирізнення і проміжний рівень, як-от фольклорна генеза окремих літературних напрямів, ідіостилів або й окремих творів. Прикладом взаємодії літератури і фольклору на мікрорівні у жанровій площині є проникнення і закріплення жанрів фольклорного походження (балада, легенда, казка, лірична пісня) у літературній системі романтизму.

З погляду типології співвідношення фольклору та літератури охоплює всі можливі подібності чи відмінності між двома видами словесності. Це стосується їх універсальї, специфіки фольклору як особливої форми творчості побутування, прагматики й генерики, композиційної структури, кола тем і мотивів, характерології, семантики, символіки й ритмомелодики творів. Однак специфіка співвідношення двох видів словесності полягає в тому, що й генетичні відношення в них типологічно відмінні як усередині кожного з видів, так і між ними. Тому з погляду генези словесної творчості загалом і літератури зокрема варто вирізнити «два найзагальніші рівні взаємодії: рівень раннього етапу розвитку літератури та рівень розвинутих літературних систем» (Марків, 2007 с. 217).

Відкритість і аморфність літературної структури є характерною для першого рівня взаємодії літератури і фольклору, що відповідає ранньому етапу розвитку літератури. Для такої взаємодії невластива стійкість естетичних канонів, притаманна літературі, оскільки домінують фольклорні ідейно-естетичні принципи. На цьому рівні літературна система зазнає значного впливу фольклорних чинників. Сама ж вона мало впливає на функціональне перетворення фольклорних елементів: вони майже повністю зберігають первісне значення, майже не зазнають змістових перетворень. Відношення між системами, за У. Далгат, можна визначити як «корелятивні, а не функціональні, результатом яких ще не є внутрішньосистемні утворення» (Далгат, 1981 с. 14).

На вищому рівні розвинених літературних систем змінюються й еволюціонують форми взаємодії літератури і фольклору. Письменство починає сприймати уснопоетичну творчість вибірково й більш критично, з певною детермінацією. Змінюються і відношення двох систем, а співвідношення між індивідуальним і колективним змінюється на користь індивідуального. В той же час функціональне навантаження фольклорного елемента в структурі художнього твору трансформується. При цьому відбувається творча переорієнтація фольклором утрадиційнених естетичних значень в «іншу емоційно-змістову сферу, що залежить від творчої свідомості автора» (Марків, 2007 с. 210).

Р. Марків щодо переміщення фольклорних елементів у літературу доречно зазначив: «тут можна говорити про реальну рецитацію, імітування (часте використання ознак чи рис, які не притаманні фольклору), стилізацію, «пам'ять жанру» («пам'ять жанрової системи») і мовностилістичну спадкоємність та інші форми (Марків, 2007 с. 216). При цьому вчений констатував особливе значення набуває питання про семантику запозичення із фольклору у літературу – від «сигналізування фольклорності», коли фольклорний елемент у літературі втрачає зв'язок з попереднім контекстом і змінює первинну семантику, аж до зворотної ситуації. У ній елемент, що не усвідомлюється як фольклорний, зберігає найбільш архаїчні семантичні компоненти. Власне, останнє є лінгвістичним втіленням поняття архетипу в такому розумінні, як його інтерпретує «міфокритика» в літературі» (Марків, 2008 с. 216).

Продуктивними фольклорно-літературні зв'язки є, зокрема, у випадках оспівування героя з народу. Так, наприклад, постать піснетворки Марусі Чурай, витворена українським народом, стала в центрі сюжетобудови повісті О. Шаховського («Маруся, малороссийская Сафо», 1839). Згодом цей твір і пісні, приписувані Чурай, знову вплинули на українську культуру (наприклад, драму «Чураївна» В.Самійленка). Фольклорно-літературні зв'язки в цьому випадку можна відтворити за допомогою схеми: український фольклор → російська література → українська література, український фольклор.

Нарешті, взаємодія літератури і фольклору часто відбувається не у двох, а у трьох вимірах: література, фольклор і міфологія. Явище *міфологічного фольклоризму в літературі*, за Р. Марковим, «виявляється у стилізації літературою міфологічних тем, сюжетів, мотивів; функціональному залученні елементів міфу для формування символічного підтексту художнього твору; використанні міфу як засобу відтворення циклічної концепції світу та у komponуванні твору за принципом відповідності архаїчним міфологічним структурам» (Марків, 2008 с. 16)

Висновки і перспективи подальших досліджень. Наукові дослідження літературного фольклоризму необхідно розпочинати з осмислення особливостей світогляду автора літературного твору, ставлення митця до дійсності, врахування його естетичних позицій, біографічних виявів зацікавлення народною творчістю, впливів «культурного ландшафту епохи» (В. Дільтей) на становлення системного діалогу митця з традиційним фольклором. Слід також звернути увагу на світоспоглядальні прикмети фольклорного тексту, повноту його відбиття в оцінці відтворених подій і характеристиці дійових осіб, в індивідуальному стилі автора тощо.

Зіставлення уснопоетичних і «книжних» творів у цих та інших аспектах, типологічних сходжень і відмінностей у поцінуванні зображеного, естетичних тотожностей/нетотожностей двох текстів чи й більшої кількості творів (контекстуальність, інтертекстуальність), аналіз різних рівнів структури літературного твору, прикметного художньою асиміляцією уснопоетичних джерел, дасть належний матеріал для з'ясування реальних взаємозв'язків між літературою і фольклором, зокрема, на прикладі поезії та драматургії М. Старицького.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грушевський М. С. Історія української літератури. У 6 т. Т. 1. Київ, Либідь, 1993. 392 с.
2. Далгат У. Б. Література та фольклор. Теоретичні аспекти. Москва, Наука, 1981. 303 с.
3. Дей О. І. Український фольклор у слов'янських літературах. Доповіді радянської делегації, V міжнародний з'їзд славістів. К., 1963. 272 с.
4. Ємельянов Л. І. Російська література та фольклор (XI–XVIII ст.). Ленінград, 1970. С. 11–17.
5. Лихачов Д. С. Розвиток російської літератури X–XVII століть. Ленінград, Наука, 1973. 254 с.
6. Ковалів. Ю. Літературознавчий словник-довідник. Літературознавча енциклопедія. У 3 т. Т. 1. Київ, Видавничий центр «Академія», 2007. 579 с.
7. Марків Р. В. Міфологічний фольклоризм в українській літературі початку XX століття (на матеріалі творів Ольги Кобилянської, Михайла Коцюбинського, Лесі Українки) : автореф. Дис. канд. філол. наук: 10.01.07 (фольклористика). Львів, 2008. 21 с.
8. Марків Р. В. Теоретичні аспекти фольклоризму в літературі. *Вісник львів. ун-ту. Серія Філол.* Львів, 2007. Вип. 41. С. 215–223.
9. Медриш Д. Н. Література та фольклорна традиція. Питання поетики. Саратов, 1980. 296 с.
10. Нудьга Г. А. Пісні українських поетів та їх народні переробки. Пісні та романси українських поетів: У 2 т., Т. 1. Київ, Рад. письменник, 1956. С. 3–83.

REFERENCES:

1. Hrushevsky, M. S. Istorია ukrainsoi literatury. [History of Ukrainian Literature] In 6 vols, 1. Kyiv, Lybid, 1993. [in Ukrainian]
2. Dalgat, U. B. Literatura ta folklor. Teoretychni aspekty. [Literature and Folklore. Theoretical Aspects] Moskwa, Nauka, 1981. [in Ukrainian]
3. Dei, O. I. Ukrainskiy folklor u slovyanskiy literaturi. Dopovidi radyanskoї delegatsii, V Mignarodniy zizd. [Ukrainian folklore in Slavic literature. Reports of the Soviet delegation, V International Congress of Slavists]. K., 1963. [in Ukrainian]
4. Emelyanov, L. I. Rosyska literatura ta folklor (XI–XVIII). [Russian literature and folklore (XI–XVIII centuries)]. Leningrad, 1970. [in Ukrainian]
5. Likhachev, D. S. Rozvitok rosiyskoї literatury X–XVII. [Development of n literature of the X–XVII centuries]. Leningrad, Nauka, 1973. [in Ukrainian]
6. Kovaliv Yu. Literaturoznavchiy slovník-dovidnik. Literaturoznavcha entsuklopediya. [Literary dictionary-reference book. Literary encyclopedia], n 3 t. Vol. 1. Kyiv, Publishing Center «Academy», 2007. [in Ukrainian]
7. Markiv, R. V. Myfologichniy folklor v ukrainskiy literaturi XX (na materialі tvoriv Olga Kobyljanska, Mykhailo Kotsyubynsky, Lesya Ukrainka) : auctoris ref. Ditem. Cand. philol. [Mythological folklore in the Ukrainian literature of the early twentieth century (based on the works of Olga Kobyljanska, Mykhailo Kotsyubynsky, Lesya Ukrainka)]. Scientiarum: 10.01.07 (folklor). Lviv, 2008. [in Ukrainian]
8. Markiv, R. V. Teoretichni aspekti folkloru u literaturi. Visnik lvivskogo univer. Series Philol. [Theoretical aspects of folklore in literature.]. Lviv, 2007. Part 41. [in Ukrainian]
9. Madrish, D. N. Literatura ta folklorni traditsii. Pitannya poetiki. [Literature and folklore tradition. Questions of poetics]. Saratov, 1980. [in Ukrainian]
10. Nudha, G. A. Pisni ukrainskih poetiv ta iyh narodni pererobki. Pisni ta romansy ukrainskih poetiv: [Songs of Ukrainian poets and their folk adaptations. Songs and romances of Ukrainian poets]. In 2 vols., Kyiv, Rad. Scriptor, 1956. [in Ukrainian]

УДК 811.111'373.46:52

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-11>

Зоя КОРНЕВА

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», просп. Перемоги, 37, м. Київ, Україна, 03056

ORCID: 0000-0002-8848-4323

Василь СТИШОВ

студент 1-го курсу магістратури, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», просп. Перемоги, 37, м. Київ, Україна, 03056

ORCID: 0000-0001-8786-428X

Бібліографічний опис статті: Корнева, З., Стішов, В. (2021). Структурно-семантична організація спеціальної лексики авіакосмосу англійської мови. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 68–73, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-11>

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ АВІАКОСМОСУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Статтю присвячено розглядові авіакосмічної термінологічної лексики сучасної англійської мови. Актуальність теми праці як у теоретичному, так і в практичному аспекті зумовлена потребою проведення окремого комплексного дослідження структурно-семантичних особливостей аерокосмічних фахових одиниць, корпус яких в останні роки завдяки переходу до стадії інформаційного суспільства, продовження та пришвидшення науково-технічного прогресу істотно зріс і урізноманітнівся, заповнюючи номінативні лакуни, що постійно виникають. Матеріалом для дослідження послужили 290 термінів аерокосмічної галузі, які активно функціонують переважно в англомовних текстах наукового та науково-популярного дискурсу початку XXI століття. Мета статті – виявити й проаналізувати головні структурно-семантичні особливості спеціальних слів аерокосмонавтики. Для цього підібрано й використано комплекс загальнонаукових і лінгвістичних методів і прийомів, адекватних меті наукової праці. Зібраний і систематизований матеріал засвідчив, що основним джерелом збагачення названої терміносистеми виступає словотворення на базі як питомих, так і запозичених дериваційних ресурсів, а зовнішні запозичення є нечисленними. На основі аналізу структурної організації англійських аерокосмічних термінів встановлено три основні групи таких одиниць – терміни-однослови, терміни-композиції, терміни-словосполучення. Виявлено, що з-поміж усіх способів деривації аерокосмічних фахових одиниць істотно домінує синтаксичне словотворення, тобто різноманітні терміни-словосполучення. Засвідчено, що в останні роки в англомовній термінології аерокосмонавтики домінують двокомпонентні спеціальні сполучення, побудовані за кількома структурними моделями. Найбільш поширеною з них є модель $A + N$. Студійовані двокомпонентні терміни утворюються також і за іншими моделями, які є малопродуктивними: $N + A$; $N + pr. + N$; $N + is + A$. Також значного поширення в аналізованій галузі набули трьохкомпонентні терміносполучення, серед яких домінують позицію посідає модель $A + A + N$, а інші моделі таких термінів є малопродуктивними: $N + pr. + N + pr. + N$; $V + N + pr. + N$. Низьку словотворчу продуктивність мають чотирьохкомпонентні й п'ятикомпонентні моделі. Зібрані й простудійовані терміни аерокосмонавтики сучасної англійської мови переконливо засвідчують, що досить значна їх частина виникла саме завдяки морфологічному способу словотворення. Вагому частину з-поміж студійованих термінів займають різноманітні складні слова, утворені словоскладанням, абрєвіацією, телескопією. Також поповненню аерокосмічних термінів-однословів англійської мови сприяли суфіксація, префіксація, приїменникові утворення, семантичний спосіб деривації.

Ключові слова: аерокосмічний термін, аерокосмонавтика, словотворення, спосіб, модель.

Zoia KORNIEVA

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Theory, Practice and Translation of English, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", 47 Peremohy Ave, Kyiv, Ukraine, 03056.

ORCID: 0000-0002-8848-4323

Vasyl STISHOV*1st year master's student, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", 47 Peremohy Ave, Kyiv, Ukraine, 03056***ORCID:** 0000-0001-8786-428X

To cite this article: Kornieva, Z., Stishov, V. (2021). Strukturno-semantychna organizaciya specialnoyi leksyky aviakosmosu anglijskoyi movy [Structural and semantic organization of special aerospace vocabulary in English]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 68–73, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-11>

STRUCTURAL AND SEMANTIC ORGANIZATION OF SPECIAL AEROSPACE VOCABULARY IN ENGLISH

The article studies aerospace terminological vocabulary typical of modern English. The topicality of the research from both theoretical and practical standpoints is stipulated by the need for a special comprehensive analysis of structural and semantic features of the aerospace lexical units, the number of which in recent years has considerably grown and become diversified due to the transition to the information society, steady scientific and technological progress that requires filling in constantly emerging nominative gaps. The authors have selected 290 terms of the aerospace industry, mainly functioning in the English texts of scientific and popular scientific genres of the early XXI century. The aim of the paper is to identify and analyse the main structural and semantic features of the vocabulary in question. To reach this aim, the authors have applied a complex of general scientific and linguistic methods adequate to the research purpose. The systematized and analysed material showed that the main source of this terminology enrichment is word formation on the basis of both specific and borrowed derivational resources, while external borrowings are rather small. The analysis of the structural organization of the English aerospace terms allowed singling out three main groups of such units, namely: single-word terms, composite terms, and phrase-terms. It has been found out that among all the derivational methods of the aerospace lexical units' formation, syntactic word formation, i.e. creation of various terms-phrases, significantly dominates. It is proved that in recent years within the scope of the English aerospace terminology two-component special combinations formed by several structural models prevail. The most common of them is the A + N model. The two-component terms are also formed through other models which are identified as unproductive: N + A; N + pr. + N; N + is + A. Besides, in the analysed field, three-component terms are rather significant; among them the dominant position is occupied by the model A + A + N, while the other models are unproductive: N + pr. + N + pr. + N; V + N + pr. + N. Four-component and five-component models have low word formation productivity. The analysed English terms of aerospace sphere convincingly demonstrate that their significant part arose on the basis of the morphological word formation pattern. A considerable number of the studied terms are represented by various complex words formed by means of word formation, abbreviation, and telescoping. Suffixation, prefixation, prepositional formations, and semantic method of derivation are also employed to the formation of aerospace one-word terms of modern English.

Key words: aerospace term, aerospace sphere, word formation, method, model.

Актуальність проблеми. Визначальними особливостями розвитку світової цивілізації початку XXI століття є постіндустріальна доба, усепроникна глобалізація й інтелектуалізація переважної більшості сфер життя людей, а також перехід до стадії інформаційного суспільства, продовження та пришвидшення науково-технічного прогресу. Названі процеси зумовлюють потребу в постійному обміні інформацією, яка нині стає найважливішим продуктом, через це різноманітні міжнародні контакти, а особливо науково-технічні, досягли небувалих досі масштабів. Саме тому в сучасній українській і зарубіжній лінгвістиці закономірно засвідчено істотне зростання інтересу до студіювання словникового складу мов, а особливо різних національних терміносистем і їх спеціальних одиниць. Отже, найбільшої

гостроти і значущості набувають проблеми термінології й термінографії, розв'язання яких належить до надважливих завдань сучасного мовознавства.

Переконливо засвідчено, що в науково-технічній царині серед значного ряду її підгалузей в останні десятиліття найбільш динамічно розвиваються й мають істотні досягнення авіація та космонавтика. Це обумовлює той факт, що дослідження спеціальної лексики в названій сфері не втрачають своєї актуальності, незважаючи на те, що вони інтенсивно проводяться впродовж кількох десятиліть і вже досягнуто суттєвих результатів як в теорії, так і в практиці вивчення цього регістра різних мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині міжнародна аерокосмічна галузь набуває особливої актуальності, що зумовлює появу

нових і вдосконалення наявних термінів на позначення різноманітних понять, реалій, процесів, явищ та ін. Відповідно постає нагальна потреба скрупульозного дослідження лінгвістичних особливостей таких фахових одиниць. В останні десятиліття цьому прикладному аспектові було присвячено роботи ряду зарубіжних (Б. Гофманн-Велленгоф, К. Лігат, М. Візер, Д. П. Саттон, Р. П. Г. Коллінсон, А. Д. Хелфрік, М. В. Івлієв, Є. В. Баженов та ін.) і українських (В. П. Бабак, В. В. Конін, В. П. Харченко, Ю. В. Зайцев, В. О. Максимов, І. В. Асмукович, Р. О. Гільченко, Л. А. Халіновська, Г. Г. Єнчева, М. М. Бондарчук, А. А. Романченко та ін.) учених. Однак англійська аерокосмічна галузь в останні роки розвивається надзвичайно бурхливими темпами й відповідно корпус її термінології неухильно зростає та урізноманітнюється, заповнюючи номінативні лакуни, що постійно виникають, тому вважаємо, що названа проблематика на сучасному етапі потребує постійного й скрупульознішого розгляду, оскільки ще не було проведено окремого ґрунтовного й комплексного дослідження структурно-семантичних особливостей цих одиниць в останні роки, саме через це для спеціалістів технічної сфери названа проблема є на часі. Це й зумовило вибір і актуальність теми нашої статті як у теоретичному, так і в практичному аспекті.

Зібрані й паспортизовані англійські авіакосмічні терміни переконливо засвідчили, що вони надзвичайно різноманітні з погляду семантики, структури та функційно-стилістичних особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати проведеного аналізу дібраного корпусу термінів аерокосмонавтики дають підстави твердити, що в сучасній англійській науковій мові наявні такі шляхи поповнення названої вище галузі: 1) синтаксичний спосіб; 2) морфологічний спосіб; 3) семантична деривація; 4) запозичення. Характерно, що нині для студійованої царини запозичення є малодієвими, а левова частина аналізованих термінів утворюється різними способами деривації як на основі питомих загальномовних і спеціальних, так і запозичених лексем і словотворчих ресурсів – твірних основ, коренів, аброморфем, префіксів, суфіксів. Як бачимо, термінологічний словотвір наукової мови ґрунтується на системі словотворення переважно англійської загально-

народної мови. Однак, «спираючись на наявні в загальноновживаній мові способи, моделі й типи словотворення, мова науки відпрацьовує свою словотвірну підсистему, підпорядкувавши її основним вимогам і функціям термінологічної лексики» (Даниленко, 1977: 56). Так, відомий термінолог В. Даниленко слушно виділяє ряд особливостей найбільш типових для термінологічного словотвору:

1. Якщо слова спільного вживання виникають із потреб спілкування суспільства загалом (без будь-якої градації) і їх творцем може бути будь-хто, хто говорить цією мовою, то терміни утворюються як найменування понять, пов'язані з вузькою, професійною сферою і призначені служити засобом спілкування певної групи професійно пов'язаних між собою людей у виробничих умовах.

2. Термінологічний словотвір завжди є свідомим (не стихійним) процесом.

3. Свідоме термінотворення робить його і контрольованим та регульованим процесом.

4. Словотвірний акт створення терміна дещо складніший за аналогічний процес для загальноновживаного слова.

5. Для термінологічних номінацій істотне значення має те, наскільки прозора їх внутрішня форма. Словотворчі засоби – стандартні частини складання і афікси – виконують значну роль у створенні зрозумілої внутрішньої форми терміна, яка служить засобом його професійної орієнтації.

6. Акт термінологічного словотвору залежить від класифікації понять. У ряду цих понять буде знаходитися новоутворений термін (як найменування поняття цього ряду), оскільки терміни одного класифікаційного ряду по можливості повинні бути утворені за однією словотвірною моделлю (як слово-термін чи термін-словосполучення) (Даниленко, 1977: 57–58).

У результаті проведених кількісних підрахунків виявлено, що найчисельнішу групу термінологічного масиву аерокосмонавтики англійської мови становлять різноманітні складені одиниці (спеціальні словосполучення), утворені синтаксичним способом.

Засвідчено, що в останні роки в англійській термінології аерокосмонавтики домінують двокомпонентні спеціальні сполучення, побудовані за кількома структурними моделями. Найбільш поширеною є модель **A + N**: *airborne equipment*

‘повітряно-десантна техніка’; *astronomical navigation* ‘астрономічна навігація’; *advisory route* ‘консультативний маршрут’; *galactic circle* ‘круг галактичний’ та ін. Як бачимо, зазначені складені терміни під час перекладу в українській мові мають переважно такі самі структурні відповідники. Однак виявлено чимало прикладів, коли аналізовані складені фахові одиниці на українську мову перекладаються одним складним словом: *rocket ship* ‘корабель-ракетноносець’; *launch vehicle* ‘ракета-носіє’; *rocket plane* ‘ракетоплан’; *fairing jacket* ‘кожух-обтічник’; *vertical takeoff* ‘вертикально-злітний’ тощо. Студійовані терміни утворюються також і за іншими моделями, що є малопродуктивними: **N + pr. + N**: *vibration of the blade* ‘вібрація лопаті’; *moment of perihelion* ‘момент проходження перигелію’; **N + A**: *flap reactive* ‘закрилок реактивний’; **N + is + A** *viscosity is turbulent* ‘в’язкість турбулентна’ та ін.

Значного поширення в аналізованій галузі набули трьохкомпонентні терміносполучення, серед яких домінувальну позицію має модель **A+A+N**: *cognitive aerospace system* ‘когнітивна аерокосмічна система’; *tangential radiation pressure* ‘тангенціальний радіаційний тиск’; *macroscale carbon fibers* ‘макромасштабні вуглецеві волокна’; *actual path angle* ‘фактичний кут шляху’; *gravitational field model* ‘модель гравітаційного поля’ тощо. Інші моделі таких термінів є малопродуктивними: **N + pr. + N + pr. + N**: *moment of inertia of the fuselage* ‘момент інерції фюзеляжу’; **V + N + pr. + N**: *set the course of the aircraft* ‘встановити курс літака’.

Малопродуктивними виступають чотирьохкомпонентні (*wing with S-shaped front rib* ‘крило із S-подібним переднім ребром’; *solid propellant rocket motor* ‘твердопаливний ракетний двигун’) і п’ятикомпонентні (*solid rocket fuel charge configuration* ‘конфігурація заряду твердого ракетного палива’; *aeronautical fixed telecommunication network circuit* ‘лінія стаціонарної мережі авіаційного далекого зв’язку’) моделі.

Зібрані й простудійовані терміни аерокосмонавтики сучасної англійської мови переконливо засвідчують, що досить значна їх частина виникла саме завдяки морфологічному способу словотворення.

Виявлено, що найбільш продуктивним способом морфологічного словотворення дослі-

джуваних спеціальних одиниць виступає словоскладання. Такі аерокосмічні терміни є переважно двокореневими або двоосновними: *gyroplane* ‘літальний апарат, який утримується в повітрі з допомогою носійного гвинта, що обертається не мотором, а зустрічним потоком повітря’; *single-fuselage* ‘однофюзеляжний’; *seaplane* ‘гідролітак’; *aéro-ionisation* ‘аероіонізація’; *gradient-index* ‘градієнтний індекс’; *autothrottle* ‘автомат тяги’ та ін. Як бачимо, на українську мову вони також перекладаються двоосновними відповідниками або двослівними словосполученнями. Поодинокими є фахові лексеми, що містять більше двох кореневих морфем: *non-film-cooled* ‘безплівкове охолодження’. Рідше трапляються складні терміни які на українську мову перекладаються однослівними відповідниками: *nose-down* ‘пкірування’; *accident-free* ‘безаварійний’ та ін. Продуктивність словоскладання у творенні аерокосмічних термінів можна пояснити тим, що вони найбільш оптимальні для передачі інформації, оскільки дозволяють висловити максимальну кількість відомостей у стислій і місткій формі.

Інтенсивне творення і вживання різних видів аббревіатур – визначальна ознака дискурсу науково-технічної літератури в багатьох мовах загалом і сучасного англомовного дискурсу аерокосмонавтики зокрема. Таке явище, на нашу думку, можна пояснити низкою факторів: 1) в англійській мові та в її американському варіанті останніх десятиліть складноскорочення як спосіб словотворення істотно активізувалося, що сприяє стислості викладу (особливо це стосується надскладних і аварійних ситуацій); 2) намаганням замінити складені фахові синтаксичні терміноструктури, які є громіздкими й незручними у використанні і яких є надзвичайно багато в аерокосмонавтиці; 3) активною дією важливої інтралінгвальної особливості (чинника), що має прагматичний характер, – закону економії мовної енергії.

Основними видами аббревіатур у досліджуваній терміносистемі є:

1. Звукові: **ACAS** (airborne collision avoidance system) ‘бортова система попередження зіткнень літальних апаратів’; **FAF** (final approach fix) ‘точка кінцевого етапу заходу на посадку’; **KTAS** (knots true airspeed) ‘істинна повітряна швидкість у вузлах’ тощо. У сучасній

аерокосмонавтиці функціонує такий різновид звукових аббревіатур, зміст яких в українській мові перекладається, а саме складноскорочення є незмінним – це аббревіатури-кальки: **IATA** (International air transport association) ‘Міжнародна асоціація повітряного транспорту’; **ICAO** (International Civil aviation organization) ‘Міжнародна організація цивільної авіації’; **ILS** (instrument landing system) ‘інструментальна система посадки за приладами’. Активне використання названих скорочених терміноодиниць зумовлене впровадженням міжнародних авіаційних стандартів, що є ідентичними для всіх держав, які мають власний авіапарк. Також це пояснюється виробленням і входженням таких аббревіатур до сформованого міжнародного науково-технічного фонду.

2. Літерні скорочення: **ATZ** (aerodrome traffic zone) ‘зона аеродромного руху’; **AEA** (Association of european airlines) ‘Асоціація європейських авіакомпаній’; **TWY** (taxiway) ‘руліжна доріжка’ (також активно використовується скорочення *PD*); **VFR** (Visual flight rules) ‘Правила візуального польоту’ та ін. Варто зауважити, що деякі аерокосмічні терміни-аббревіатури є омонімічними:

ETP = *elevated training platform* ‘повітряна навчальна платформа’;

= *equaltime point* ‘рівновіддалений пункт (між аеродромами вильоту й посадки)’;

= *estimated turning point* ‘розрахунковий поворотний пункт (маршруту)’;

= *experimental test procedure* ‘порядок випробувань експериментального зразка’;

= *engineering test program* ‘програма технічних випробувань’.

3. Частковоскорочені: **navaids** (navigation aids) ‘навігаційні засоби’; **parabrake** (brake parachute) ‘гальмівний парашут’; **cyberrocket** (cybernetic rocket) ‘кіберракета’; **cyberplanes** (cybernetic planes) ‘кіберлітак’.

4. В аналізованій царині засвідчено також окремі змішані терміни-аббревіатури зокрема літерно-звукові (**TCAS** [**TiKAC**] (traffic alert and collision avoidance system) ‘система попередження про рух і запобігання зіткненню літаків у повітрі’) і звуково-складові (**VNAV** [**BHAB**] (vertical navigation ‘навігація у вертикальній площині’).

Наведені вище приклади переконливо засвідчують, що переважна більшість зафіксованих

нами англійських аерокосмічних термінів-аббревіатур на українську мову перекладається розшифрованими словосполученнями способом калькування. Однак виявлено окремі англійські аерокосмічні терміноодиниці-аббревіатури, які перекладаємо на українську мову також аббревіатурами: **UAVs** (unmanned air vehicles) – *БПЛА* ‘безпілотний літальний апарат’; **RWY** (runway) – *ЗПС* ‘злітно-посадкова смуга’.

Корпус складних англійських аерокосмічних термінів поповнили також окремі телескопізми. Так, відоме спеціальне слово *avionics*, утворене поєднанням частин двох лексем – *aviation* і *electronics*. На українську мову перекладається адаптивним транскодуванням – ‘авіоніка’ та має значення ‘сукупна назва всіх електронних систем, розроблених для використання на літальних апаратах, штучних супутниках і пілотованих засобах космонавтики’. Ще одним прикладом служить термін *helipad* (від *helicopter landingpad*), який на українську мову перекладаємо словосполученням ‘посадковий майданчик вертольота’.

У сучасній англійській мові, крім складених і складних, певний сектор посідають аерокосмічні терміни-однослови, утворені афіксальним способом. Це переважно іменники, що виникають шляхом префіксації та суфіксації.

Опрацьований матеріал дає підстави твердити, що кількісно переважають префіксальні утворення. Так, продуктивними виступають кілька префіксів, зокрема **anti-** (*anti-satellite* ‘протисупутник’; *anti-missile* ‘протиракета’; *anti-icer* ‘протиобліднювач’; *anti-meteorite* ‘протиметеоритний’), **over-** (*over-shoot* ‘переліт під час посадки (встановленої точки приземлення на злітно-посадковій смугі)’; *over-speeding* ‘робота з перевищенням допустимих обертів двигуна’; *over-compensation* ‘перекомпенсація’; *over-expansion* ‘перерозширення’), **un-** (*un-dock* ‘здійснити розстикування (космічного корабля зі станцією)’; *up-wash* ‘скіс потоку вгору’; *un-manned* ‘безпілотний’). Засвідчено ряд малопродуктивних префіксів, які беруть участь у деривації аерокосмічних термінів: **inter-** (*interceptor* ‘інтерцептор, тобто рухома пластинка на крилі літака, що є засобом для поліпшення його керованості’; *inter-stellar* ‘міжзоряний’), **de-** (*de-orbitation* ‘деорбітація’; *de-focusing* ‘дефокусування’), **sub-** (*sub-classifier* ‘підкласифікатор’), **super-** (*super-sonics* ‘динаміка надзвукових швидкостей’), **co-** (*co-pilot* ‘другий

пілот'), **re-** (*re-engine* 'замінити двигун'). Також у творенні аерокосмічних фахових слів виявлено використання кількох малопродуктивних напівпрефіксів: **micro-** (*micro-cosm* 'мікрокосм', *microgravity* 'мікрогравітація'), **macro-** (*macro-cosm* 'макрокосм'), **pseudo-** (*pseudo-adiabata* 'псевдоадіабата'), **mis-** (*mis-trim* 'неправильне балансування'), **meta-** (*meta-galaxy* 'метagalактика'), **multi-** (*multi-phase (flow)* 'багатофазний (потік)' та ін.

Засвідчено творення аналізованих одиниць на базі питомих і запозичених основ за допомогою таких продуктивних суфіксів, як: **-ing** (*circl-ing* 'політ по колу', *tilt-ing* 'накреслення', *level-ing* 'вирівнювання (літака)', *bearing* 'пеленг', *rout-ing* 'маршрутизація'); **-ion** (*accret-ion* 'акреція, тобто падіння речовини на космічний об'єкт: планету, зірку, галактику, чорну діру тощо', *pressurizat-ion* 'наддування', *declinat-ion* 'магнітне відхилення (станції)', *ablat-ion* 'абляція'), **-ness** (*weightless-ness* 'невагомість', *oblique-ness* 'нахилення орбіти (досл. *кocіcть*) – кут між площиною орбіти природного чи штучного супутника та площиною екватора тіла, навколо якого він обертається').

Своєрідною рисою англійської аерокосмічної термінології є використання прийменників у ролі афіксів, що виконують роль специфічних суфіксів. Таким способом утворено ряд термінів: *take-off* 'зліт'; *leveling-off* 'вирівнювання літака'; *toe-in command* 'команда на симетричне відхилення вертикальних поверхонь хвостовими частинами всередину'; *lock-on* 'захоплення цілі для автоматичного супроводу';

noising-over 'формування перешкод' та ін.

Варто акцентувати, що, крім морфологічного способу словотворення та його зазначених вище підспособів, у сучасній англійській мові частину аерокосмічних термінів утворено лексико-семантичним способом. Так, у ряді загальноновживаних слів розвинулося спеціальне значення, тобто відбувся процес термінологізації. Наприклад, завдяки лексико-семантичному термінотворенню авіаційну лексику поповнили такі одиниці з переосмисленим значенням, як *tail plane* 'стабілізатор' (досл. *хвостовий літак*); *pitch* 'тангаж' (досл. *висота*) – це 'кутовий рух літального апарата або судна щодо головної поперечної осі інерції'; *slats* 'передкрилки' (досл. *планки*) та ін. Засвідчено, приклад дифузії спеціальної лексики з однієї терміносистеми в іншу зі зміною значення. Так, термін медичної галузі *abort* із семантикою 'переривання вагітності' в аеронавтиці набув значення 'аварійне припинення польоту'.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, структура й семантика аерокосмічних спеціальних одиниць сучасної англійської мови відображає як загальнономовні, так і специфічні особливості цієї своєрідної терміносистеми. Засвідчено позитивну тенденцію в аналізованій термінології – постійне чисельне збільшення питомих фахових одиниць. Установлення закономірностей появи новотворів у цій галузі та їхнього функційно-прагматичного навантаження у конкретних контекстах і становить перспективи подальшого вивчення аерокосмічної термінології.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Асмукович І. В. Структурно-синтаксичні особливості авіаційної фахової мови (на матеріалі радіообміну англійською мовою). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 43 (1). С. 44–50.
2. Даниленко В. П. Русская терминология: Опыт лингвистического описания. Москва : Наука, 1977. 246 с.
3. Стасюк Т. В. Терміносфера новітніх технологій: лінгвосоціокогнітивний аспект : монографія. Київ : Журфонд, 2019. 360 с.
4. Collinson R. P. G. Introduction to avionics systems. Springer, 2003. 492 p.

REFERENCES:

1. Asmukovych, I. V. (2013). Strukturno-syntaksychni osoblyvosti aviakosmichnoii fahovoi movy (na materialii radioobminu anglijskoiu movoiu) [Structural-and-syntactic specificity of a space aviation special language]. *Movni i konceptualni kartyny svitu*. Vyp. 43 (1). P. 44–50.
2. Danylenko, V. P. (1977). *Russkaya terminologiya: Opyt lingvisticheskogo opisaniia* [Russian terminology: experience of lingual description]. Moscow : Nauka. 246 s.
3. Stasiuk, T. V. (2019) *Terminosfera novitnikh tekhnologii: lingvosociokognityvnyi aspekt* [Terminological sphere of recent technologies: lingual sociocognitive aspect]. Kyiv : Zhurfond. 360 s.
4. Collinson, R. P. G. (2003). *Introduction to avionics systems*. Springer. 492 p.

УДК 811.111.001.4

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-12>

Леся МИКЛАШ

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов, Національний університет «Львівська Політехніка», вул. Бандери, 12, м. Львів, 79013, Україна

ORCID: 0000-0003-0190-1639

Бібліографічний опис статті: Миклаш, Л. Т. (2021) Термінологія сталого розвитку: витоки, формування та тематична класифікація. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 74–81, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-12>

ТЕРМІНОЛОГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВИТОКИ, ФОРМУВАННЯ ТА ТЕМАТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ

Наукове пізнання та опрацювання концепції сталого розвитку та її термінології потребує відображення як у філософському, правничому чи управлінському аспектах, так і у мовознавстві. Поглиблення теоретичних (наукових) досліджень і практичних (прикладних) розробок, які стосуються реалізації принципу сталості щодо довкілля, ощадливого природокористування, новий рівень відповідальної екологічної поведінки та екологічної безпеки, запровадження інноваційних технологій ставить вимогу чіткого окреслення, аналізу та лінгвістичного опису нових лексичних одиниць. Оскільки мову розглядають як важливий засіб когнітивного сприймання світу, постає питання, як парадигма сталості відображена засобами мови, зокрема виражена у слові-терміні, і як новітні процеси маніфестують турботу людства щодо свого подальшого існування та збереження ресурсів для наступних поколінь. Дослідження спрямоване на вивчення передумов виникнення термінології сталого розвитку, витоків її формування та класифікацію основних тематичних груп. Мовознавчий опис новостворених термінів є важливим з огляду розширення сфери функціонування новостворених понять та відповідних їм номінацій, активного поповнення екологічно орієнтованого лексикону. Лінгвістичний аналіз термінології сталого розвитку сприятиме розширенню поля функціонування термінів, віднайденню вдалих українських відповідників, заповненню ніші у вивченні понятійного змісту і структури новостворених одиниць та розвитку системи інформаційного забезпечення в лексикографічній галузі. Подальший розгляд структури термінів, їхньої лексичної семантики і палітри системних відношень матиме продовження у наступних розвідках. Методами дослідження є описовий – для вивчення витоків та становлення англомовної термінології сталого розвитку; метод аналізу та синтезу (лексико-семантичний аналіз) використано для характеристики понятійного аспекту, змістового наповнення та тематичної класифікації термінів.

Ключові слова: термін, термінологія, сталий (екологічно-збалансований) розвиток, екологізація людської діяльності, семантика, лексико-семантичний, тематична класифікація.

Lesia MYKLASH

PhD in Philology, Associate professor of the Department of Foreign Languages, Lviv Polytechnic National University, 12 Bandera St., Lviv, 79013, Ukraine

ORCID: 0000-0003-0190-1639

To cite this article: Myklash, L. (2021). Terminologia stalogo rozvytku: vytoky, formuvannia ta tematychna klasyfikatsia [Terminology of sustainable development: its origin, specifics of terms and their thematic classification]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 74–81, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-12>

TERMINOLOGY OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT: ITS ORIGIN, SPECIFICS OF TERMS AND THEIR THEMATIC CLASSIFICATION

Scientific knowledge and elaboration of the concept of sustainable development and its terminology needs to be deeply studied in spheres related to philosophy, jurisprudence or management as well as in linguistics. Implementation of sustainable knowledge in theoretical and applicable ways in terms of sustainable use of resources, responsible attitude toward environment, environmental safety, and innovative technologies requires comprehensive selection, analysis and linguistic description of new lexical items. Language is considered to be an important means of cognitive perception of the world, so the question arises how the sustainability paradigm is reflected by means of a language, in particular

how it is conveyed by a word or term, and how new social processes manifest human concern for its future survival, and preservation of natural resources for future generations. The research is aimed at studying of the preconditions of sustainable development terminology, its origin and specifics of units as well as classification of major thematic groups. Linguistic study of the new stock of terms is an important issue in terms of investigation within environmental lexicon and will contribute to better understanding the meanings of the terms, their use and find out the proper Ukrainian equivalents. It will also assist towards the development of the information system support within the Ukrainian lexicographic field. Further investigation of structure of terms, semantic features and specifics of systemic relations will be done in the future studies. The research methods are descriptive in order to study the origins and the method of lexical semantic analysis used to determine the meanings and semantic features of terms and their thematic classification.

Key words: term, terminology, sustainable (ecologically balanced) development, ecologization of human activities, semantics, lexical semantic, thematic classification.

Актуальність проблеми. Виникнення концепції сталого розвитку постало як реакція на усвідомлення негативу людської діяльності з руйнівними наслідками для природи. Хоча фокусом було питання захисту та збереження стану довкілля, усвідомлення кризової ситуації мотивувало до системного бачення вирішення проблеми з нагальною потребою всеосяжної *екологізації* мислення в усіх сферах людської діяльності. Виконання вимог холістичного принципу сталого розвитку диктує потребу адаптації економічної діяльності безпечної для довкілля, новітні стилі поведінки на рівні індивідуума та спільнот загалом. З огляду на переорієнтацію галузей виробництва відбувається оновлення галузевої термінології до засад сталості. Розширення та поповнення нового спеціалізованого еколексикону є важливим елементом в аналізі функціонування сучасної мови, що відповідно потребує поглиблення знань не лише у межах галузевих терміносистем, а й загалом усього спеціалізованого словника сучасних національних мов.

Концептуальна за своїм характером **термінологія сталого розвитку** (ТСР) відзначається масштабністю поширення та значимістю функціонування для подальшого поступу цивілізації та віддзеркалює особливу специфіку новітнього стратегічного підходу у ставленні людини до довкілля, архиощадливого використання природних ресурсів і подальше широке запровадження інноваційних технологій. За своєю вихідною природою, ТСР є англомовною, оскільки ця робоча мова служить головним засобом спілкування на всіх міжнародних форумах всесвітнього масштабу. Звісно, постає необхідність віднайдення адекватних відповідників в інших національних мовах. Усе зазначене посилює нагальну потребу всебічного дослідження термінів у контексті особливостей суспільного розвитку, зокрема світових екоіні-

ціатив, глобальних стратегічних рухів і мотивує необхідність мовознавчого опису новостворених термінів з огляду на розширення сфери функціонування новостворених понять та відповідних їм номінацій, активне поповнення екологічно орієнтованого лексикону. Аналіз нових термінів та терміносполук є важливим завданням мовознавчої науки, що покликана впорядковувати лексичні одиниці, надавати їм дефінітивного відображення у відповідних інформаційних та довідникових ресурсах, а також випрацювати засади унормування, стандартизації і міжнародної гармонізації ключових термінологічних одиниць.

Метою нашого дослідження є окреслення передумов виникнення ТСР, вивчення витоків її формування, особливостей лексичної семантики та класифікації (тематичних груп), що закладає підґрунтя до подальших мовознавчих розвідок з метою сучасного розвитку термінознавства та системи галузевого інформаційного забезпечення в лексикографічній галузі. **Матеріалом** для аналізу слугували англомовні ресурси і джерела [13–18] та ін., в яких методом суцільного відбору зібрані ТСР із офіційних документів ООН, англомовної наукової літератури з питань сталого розвитку та реалізації принципу сталості у світі. **Методами дослідження** є *описовий* – для вивчення витоків та становлення англомовної ТСР; *метод аналізу та синтезу* (лексико-семантичний) використано для характеристики понятійного аспекту, змістового наповнення та тематичної класифікації.

Аналіз останніх досліджень. Англомовна ТСР, яка є предметом нашого вивчення, досліджувалася фахівцями різних сфер наукового пізнання (філософії, права, економіки, управління тощо), проте об'єктом лінгвістичних досліджень в Україні була лише частково як складова частина вивчення англомовних термінів з природоохоронних питань, зокрема

з проблематики техногенного впливу на довкілля (Іващшин О. М., 2007); екології (Чорна І. І., 2015, Бевзо Г. А., 2018); охорони довкілля (Саламаха, М. Я., 2016); лісового господарства (Миклаш Л.Т., 2018); екомаркетингу (Гордун С. В., 2020). Хочемо зазначити, що обраний для дослідження матеріал уперше підпадає під мовознавчий аналіз тому для лексико-семантичного аналізу термінологічної лексики будемо використовувати системні принципи, напрацьовані вітчизняними науковцями.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Мова є відображенням світоглядної картини світу з конкретним світосприйняттям людини, виявляючи її мислення і свідомість (Саєвич, 2014, 9–12). На це вказує один із підходів у мовознавчих дослідженнях – когнітивний, зосереджений на пізнання об'єктивної реальності (природи, людини і суспільства) крізь призму мислення [ВТССУМ]. Постає питання, як парадигма сталості виражена у мові, і як цей процес маніфестує стурбованість людства стосовно середовища існування, питання екологічної небезпеки – руйнівних наслідків людської діяльності для довкілля та розуміння незворотності процесів, що можуть призвести до екологічної катастрофи.

Висунення ідеї і формування концепції сталого розвитку має свої глибокі корені. Починаючи з античності і середньовіччя, з одного боку, розвивалася і поглиблювалася ідея поступу людства й удосконалення світу, з іншого, – зміна навколишнього природного середовища шляхом знеліснення, девальвації ґрунтів внаслідок руйнівної людської діяльності. Період індустріалізації (XVIII ст.) посилив розуміння і загострив проблему погіршення стану довкілля та виснаження природних ресурсів. Кораблебудування та видобуток вугілля призвели до нестачі деревини в Європі [Agnoletti, 2006, 387–388]. Уже в цей час виробилося чітке усвідомлення потреби ощадливого використання природних ресурсів, зокрема лісу, який є джерелом деревини. Історичні довідки засвідчують про два великі навчальні центри лісівничого спрямування (школа Котти в Саксонії, 1811; школа в м. Нансі, Франція, 1825) [Миклаш Л. Т., 2018, 59], де мовами викладання були відповідно німецька і французька.

Німецький термін *nachhaltende Nutzung* (досл. *стійке використання*), який є англій-

ським відповідником *sustainable use* вперше у 1713 р. вжив *Hans Carl von Carlowitz* у праці *Sylvicultura Oeconomica* на позначення рівноваги між зрубом старих і насадженням молодих дерев. Тогочасні фахівці лісівничої галузі використовували термін *sustainable forestry* на позначення збалансованого ведення лісового господарства та рекомендували заходи зі збереження лісів. Ключовий англomовний термін *sustainable* з'явився в Оксфордському словнику лише в другій половині XX ст. Він став відповідником французькому *durable*, німецькому *nachhaltig* (досл. тривалий, сталий, стійкий) (Pizani, 84–85).

Англomовні терміни сталого розвитку завдячують своїй появі різним природоохоронним та екологічним ініціативам наприкінці XX ст. Передумовами формування парадигми сталого розвитку стали доповіді представників інтелектуальної еліти в рамках суспільно-наукових форумів зокрема, Римського клубу. Кардинальний перегляд розуміння і вирішення екологічних проблем сучасності бере початок від Конференція ООН з довкілля, яка відбулася 1972 р. у Стокгольмі. Провідні науковці світового рівня (М. Месерович, Е. Пестель, Д. Медоуз та інші) декларували незворотність екологічної катастрофи у разі неконтрольованого антропогенного впливу на довкілля. Видатний американський учений у галузі системної динаміки, член Римського клубу Денніс Медоуз, котрий, аналізуючи найважливіші риси людської діяльності, констатував: «Природа майбутнього глобального устрою... вимагає сильного керівництва і широкої макроосвіченості, оскільки тоді, коли проблема стане очевидною для кожного, починати будь-які дії буде вже надто пізно». Безумовно, рішучих заходів з метою вирішення природоохоронних проблем вживали і до того часу, однак упродовж наступних років після «Стокгольму-72» проведено фундаментальні дослідження, пов'язані з екологічними і соціальними проблемами (Туниця, 2011, 9; 101).

Як вважає Едуард Семенюк, саме через діяльність Римського клубу та завдяки його впливу на осмислення глобальних проблем сучасності, поняття глобалістики з 70-х рр. незмінно увійшло в науковий обіг та лексикон громадсько-політичних діячів. Формування концепції сталого розвитку стало можливим у результаті глобалізації мислення людства, його свідомості,

культури та самоусвідомлення на тій стадії його історії, коли окрема людина починає усвідомлювати себе не тільки громадянином власної батьківщини (Франції, Японії, України тощо), але і громадянином Планети. За визначенням Е. Семенюка, концепція сталого розвитку – це інтегративне наукове та суспільно-політичне утворення ідеальної природи з метою всебічної оптимізації антропогенного впливу, основних аспектів життя суспільства в інтересах усього людства (Семенюк, 2002, 31–33).

Безпосередньо ТСР знайшла своє запровадження і дефінітивне відображення в доповіді Міжнародної комісії ООН з довілля й розвитку під головуванням Гро Харлем Брундтланд “Наше спільне майбутнє”, опублікованій у 1987 р. Праця Комісії утврдила термін *sustainable development* з низкою гніздових лексем: *sustain, sustaining, sustainable, unsustainable*. До мовного вжитку ввійшли нові терміносполуки не тільки з лексемою *sustain*: *a key to sustainable development; sustainable global development; sustainable yields; sustainable use and management of natural resources; a cause of unsustainable development; sustainable industrial development, sustainable human progress and human survival; sustainable world economy, strategies for sustainable food security*, але інші терміни широкоживані сьогодні, такі як: *environmental security; new environmental awareness; strict environmental standards; life-threatening hazards; environmental consequences; environmental crisis, environmental decline; environmental law* тощо. У своїй доповіді ООН комісія висунула питання існування справедливості для наступних поколінь щодо задоволення природоресурсних потреб усіх розвинених і слаборозвинених країн і подала вичерпне і згодом загальноприйнятне визначення поняття сталого розвитку й акцентувала на його трьох рівноцінних складниках: *соціальної справедливості, навколишнього середовища, економіки*.

Англомовна лексема *sustain* з семантикою значень *підтримувати, надавати міцності* започатковує позначення нової реалії, а саме: екологічно-економічної характеристики об’єкта та виражає поняттєвий зміст: розвиток, який не суперечить об’єктивним природним законам, тобто не завдає шкоди довкіллю, необтяжливий для нього (Миклаш, 2018, 85; LDCE; CAUC).

Отже, за значенням термін *sustainable* має семантично близькі українські відповідники: *екологічно-орієнтований, збалансований, невиснажливий*. Як термін *sustain* формує широковживані термінологічні словосполучення з конкретним понятійним змістом: *sustainable development* (стійкий (екологічно збалансований) розвиток), *sustainable management* (збалансований / невиснажливий менеджмент), *sustained yield* (збалансований / невиснажливий видобуток), *sustainable yield management* (менеджмент збалансованого / невиснажливого видобутку). Треба зазначити, що віднайдення вдалих відповідників на англомовні терміни може бути тривалим процесом у співпраці галузевих фахівців і мовників (мовознавців).

Сучасна екологічна проблематика набуває перспективи сталості шляхом свого поглиблення і збагачення у панорамі новітньої науки та відповідно широким вживанням лексичних одиниць екологічного спрямування. Погоджуємося з проф. Юрієм Туницею, який наголошує, що *дослідження природоохоронних проблем і відповідної термінології за своєю глибинною суттю переростає і доповнюється термінологією сталого розвитку як нової концепції глобального екологічно-збалансованого поступу*, екологізації науки й освіти, екологізації економіки, екологічного права, екологічної безпеки та економічного співробітництва, включно з усіма миротворчими аспектами співіснування та виживання людської цивілізації (Туниця, с. 201–202).

Запровадження новітніх інноваційних технологій у виробництво, так звана ‘екологізація галузей національної економіки та всієї інфраструктури суспільного життя’ покликана забезпечити практичне втілення та функціонування цих фундаментальних засад. Практично екологізація науки та всіх сфер суспільного життя має на меті мотивувати запровадження нового критерію доцільності виробничої діяльності – критерію еколого-економічної ефективності, усталити новітнє розуміння і ставлення до природи, гармонізувавши стосунки людини і довкілля у світлі нової суспільно-екологічно-економічної парадигми.

Один із аспектів мовознавчого аналізу передбачає класифікацію лексики за певними критеріями. Структурування термінів можна здійснювати за такими напрямками: *лек-*

сико-семантичним (класифікація за спільним значенням), *тематичним* (класифікація за поняттєвими критеріями), *формальним* (класифікація за *структурними* моделями) (Миклаш, 2018, 157). Дослідження змістового або семантичного аспекту лексичних одиниць дає змогу визначити, які критерії лежать в основі групування термінів. Дослідники мови зазначають, що будь-які класифікації лексики об'єднують у собі слова за спільною родовою ознакою чи членування здійснюють на основі спільного поняття за певним змістовим критерієм категорії пізнання (Кобець, 2012, 131–132). Впорядкування термінів за тематикою виявляє смислову подібність одиниць і специфіку окремих груп. Тематичні групи є зазвичай розлогими, натомість дві-три лексико-семантичні, які є менші за обсягом, можуть входити до одного тематичного об'єднання.

На основі семантики використовується класифікація екологічної термінології за трьома критеріями (Chorna, 2015, 263–264): 1) *природничий* аспект; 2) *технічний* аспект; 3) *соціальний* аспект. Як було зазначено, дослідження природоохоронної термінології поступово трансформується в термінологію сталого розвитку. Тому попередня систематизація потребує розширення і удосконалення. На наш погляд, певні критерії потребують переосмислення та доповнення. Вважаємо, що систематизацію ТСР доцільно здійснити за вище зазначеними аспектами Концепції сталого розвитку: 1) *соціального*; 2) *економічного та технологічного*; 3) *природничого (довкілля)*.

До **соціального** блоку будемо відносити терміни концептуального апарату та законодавчо-правового інструментарію: *sustainable* (що ґрунтується на збалансованому господарюванні); *sustainability concept* (концепція сталого / збалансованого) розвитку); *sustainable world / sustainable society / sustainable community* (світ / суспільство / спільнота, яка функціонує на засадах сталості); *eco living* (екологічно-орієнтоване життя); *live green* (живи екологічно); *green home* (екологічна оселя); *second-hand* (уживаний); *environmental education* (екологічна освіта); *environmental blog* (блог в соціальній мережі з питань довкілля); *zero waste* (діяльність, спрямована до нульового рівня відходів); *eco-friendly efforts* (екологічні зусилля); *eco tip* (екологічна порада); *green beauty / ecobeauty*

(підтримання тілесної краси на природній основі); *cornstarch packaging* (упаковка на основі крохмалю); *mushroom packaging* (упаковка на основі їстівних грибів); *eco-friendly kids toys* (дитячі іграшки на основі екотехнологій); *eco-friendly fashion design* (екологічно-орієнтований дизайн одягу); *eco-friendly travel activity* (екологічно-орієнтована туристична діяльність); *refurbish* (технології реконструкції старих речей), *recycle tech* (технології вторинної переробки); *recycled packaging* (пакування на основі вторинної переробки) тощо.

Економічно-технологічний блок дедалі більшою мірою стосуватиметься виробничої сфери й інноваційного розвитку: *sustainable exploitation* (невиснажлива експлуатація); *sustainable business / green business / eco-friendly business* (екологічно-орієнтована економічна діяльність); *sustainable entrepreneurs* (підприємці, які дотримуються засад сталості); *sustainable startups* (екологічно-орієнтована інноваційна діяльність на основі новітніх технологій); *wind power development* (розвиток вітроенергетики); *solar panel manufacture* (виробництво сонячних панелей); *solar panel installation* (монтаж сонячних панелей); *energy-efficient car* (енергоощадливий автомобіль); *green marketing* (екоорієнтований маркетинг).

Природничий аспект (сфера природи розширена до всього навколишнього середовища, довкілля): *environmental pollution* (забруднювання довкілля); *environmental protection* (охорона довкілля); *environmental safety* (екологічна безпека); *environmentally-friendly* (екологічно безпечний, нешкідливий для довкілля); *environmentally-sound* (екологічно безпечний); *plastic contamination / plastic pollution* (забруднення пластиком) тощо.

Треба зазначити, що часами буде трудно розмежувати сфери функціонування термінів, оскільки екологічна економіка завдяки комп'ютеризації і оцифруванню суттєво впливатиме на соціальний бік сучасного життя. Деякі терміни можуть одночасно входити до кількох блоків відповідно до аспекту розгляду чи галузі застосування. Для прикладу, *green energy* *відновлювальна* (зелена) енергетика, *green office* (зелений офіс); *smart city, smart building* (екобудівництво), *green tariffs* (зелені тарифи), *green auctions* (зелені аукціони), *ecotourism* (екологічно-орієнтована туристична діяльність), *eco*

certification (сертифікація на предмет нешкідливості до довкілля) – одночасно входять до економіко-технологічного і соціального і блоку довкілля. Термін *recycling* (вторинна переробка), *second hand* (уживане використання речей) існували і раніше, але такого глобального вживання не мали. Терміносполуки *environmental management* (екологічний менеджмент), *green energy producers* (виробники відновлювальної енергетики) з одного боку стосуватимуться сфери управління (соціальний) і економіки (економічно-технологічний); *environmental safety* (екологічна безпека), *greencell foam* (піна на екологічній основі); *eco-packaging / green packaging / environmental packaging* (екопакування, органічні пакувальні матеріали); *biobased products* (екологічно чисті продукти) – відповідно до соціального і природничого блоку.

Висновки. Поява і функціонування ТСП сигналізує про новий стратегічний вектор циві-

лізаційного поступу з конкретним зсувом у суспільній свідомості в напрямку провадження екологічно-збалансованої діяльності. Можемо окреслити його сучасні напрями в трьох головних сферах (соціальній, економічно-технологічній та природничій) з формуванням широкого спектру екоорієнтованих термінів. Дослідження пласту лексики з новими значеннями виявляє терміни зі складниками: *sustainable, environmental, green, eco-, bio-, re-*. Поява нових термінів потребує якомога точнішого перекладу з метою уніфікації та стандартизації. Такий підхід мотивуватиме поглиблення комунікації у всіх сферах життєдіяльності. Щодо специфіки функціонування термінів, то деякі терміни можуть одночасно входити до кількох блоків відповідно до аспекту розгляду чи галузі застосування. Подальший розгляд структури термінів, їхньої лексичної семантики і палітри системних відношень матиме продовження у наступних розвідках.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бевзо Г. А. Джерела походження екологічної термінології в англійській та українській мовах : дис. ... канд. філол. наук за спец. 10.02.17. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. 204 арк.
2. Гордун С. В. Терміносистема екомаркетингу: структурно-семантичні та функціональні параметри (на матеріалі англійської публіцистики) : дис. ... канд. філол. наук за спец. 10.02.04. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2020. 295 арк.
3. Іващишин О. М. Англійські термінологічні словосполучення у текстах з проблем техногенного впливу на довкілля : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів : Львівський національний ун-т ім. Івана Франка, 2007. 263 арк.
4. Кобець Л. К. Лексико-семантична група як складник лексико-семантичної системи. Мова і культура. Вип. 15, том. 4. 2012. С. 129–135.
5. Миклаш Л. Т., Магура Б. О. Англо-український словник лісотехнічних термінів. Львів : Каменяр. 2013. 118 с.
6. Миклаш Л. Т. Структурно-семантичні параметри англійської терміносистеми лісового господарства : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ : Київський ун-т імені Бориса Грінченка. 2018. 279 арк.
7. Саєвич І. Роль людського чинника у мові: людина – мова – світ. Українська мова і література в школах України. 2014. Вип. 7–8. С. 9–12.
8. Саламаха М. Я. Англійська терміносистема охорони довкілля: структура, семантика, прагматика : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів : Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. 2016. 317 арк.
9. Семенюк Е. П. Ідея Екологічної Конституції Землі як поглиблення концепції сталого розвитку. *Науковий вісник УкрДЛТУ* : Збірник наук.-техн. праць. Вип. 12.7. Львів, 2002. С. 29–35.
10. Туниця Ю. Ю. Екологічна Конституція Землі. Методологічні засади. Част. 2. За ред. акад. НАН України, д-ра екон. наук, проф. Ю. Ю. Туниці. Львів : РВВ НЛТУ України, 2011. 440 с.
11. Chorna I. I. Specific features of ecological terms. Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні. Матеріали XI всеукраїнської науково-практичної конференції (30 березня – 4 квітня 2015 р.). – Навчально-науковий Інститут підприємництва та перспективних технологій Національного університету “Львівська політехніка”. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. С. 263–265.
12. Du Pisani J. A. Sustainable development – historical roots of the concept. *Environmental Sciences*, June 2006; 3 (2): 83–96.
13. Agnoletti Mauro. Man, forestry, and forest landscapes. Trends and perspectives in the evolution of forestry and woodland history research. – *Schweizerische Zeitschrift fur Forstwesen*: 2006/9. Vol. 157, No. 9, P. 384–392. URL: <http://szf-jft.org/doi/abs/10.3188/szf.2006.0384>

14. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/139811>
15. The Rio Declaration on Environment and Development (1992, Agenda 21). URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/outcomedocuments/agenda21>
16. The Programme for the Further Implementation of Agenda 21, (1997) – “Pio+5” New York. URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/S-19/2&Lang=E
17. The Johannesburg Declaration on Sustainable Development, the Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development (2002) “Pio+10”. URL: https://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/POI_PD.htm
18. The future we want (2012) – Pio+20. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/733FutureWeWant.pdf>
19. The outcomes of the World Summit on Sustainable Development. URL: <https://globalizationandhealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1744-8603-1-8>
20. ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови.
21. САУС – Сучасний англо-український словник. Укл. Балла М. І. Київ : Освіта, 1996.
22. LDCE – The Longman Dictionary of Contemporary English.

REFERENCES:

1. Bevzo, H. A. (2018). Dzherela pokhodzhennia ekolohichnoi terminolohii v anhliiskii ta ukrainskii movakh [Sources of origin of ecological terminology in English and Ukrainian]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lviv. [in Ukrainian]
2. Hordun, S. V. (2020). Terminosystema ekomarketynhu: strukturno-semantychni ta funktsionalni parametry (na materialii anhlo-movnoi publitsystyky) [Terminological system of eco-marketing: structural-semantic and functional parameters (based on English-language journalism)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Zaporizhzhia. [in Ukrainian]
3. Ivashchyshyn, O. M. (2007). Anhliiski terminolohichni slovospoluchennia u tekstakh z problem tekhnohennoho vplyvu na dovkillia [English terminological phrases in texts on the problems of man-made impact on the environment]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lviv. [in Ukrainian]
4. Kobets, L. K. (2012). Leksyko-semantychna hrupa yak skladnyk lekpsyko-semantychnoi systemy [Lexical-semantic group as a component of lexical-semantic system.] *Mova i kultura – Language and culture*, 15, Vol. 4, 129–135. [in Ukrainian]
5. Myklash, L. T., Mahura, B. O. (2013). *Anhlo-ukrainskyi slovnyk lisotekhnichnykh terminiv [English-Ukrainian dictionary of forestry terms]*. Lviv : Kameniar. [in Ukrainian]
6. Myklash, L. T. (2018). Strukturno-semantychni parametry anhlo-movnoi terminosystemy lisovoho hospodarstva [Structural and semantic parameters of the English-language terminology of forestry]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian]
7. Saievych, I. (2014). Rol liudskoho chynnyka u movi: liudyna – mova – svit. [The role of the human factor in language: man – language – the world]. *Ukrainska mova i literatura v shkolakh Ukrainy – Ukrainian language and literature in schools of Ukraine*, 7–8, 9–12. [in Ukrainian]
8. Salamakha, M. Ya. (2016). Anhlo-movna terminosystema okhorony dovkillia: struktura, semantyka, prahmatyka [English terminology of environmental protection: structure, semantics, pragmatics]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lviv. [in Ukrainian]
9. Semeniuk, E. P. (2002). Ideia Ekolohichnoi Konstytutsii Zemli yak pohlyblennia kontseptsii staloho rozvytku [The idea of the Ecological Constitution of the Earth, like a pohloblennya concept, has become a development]. *Naukovyi visnyk UkrDLTU*, 12.7, 29–35. [in Ukrainian]
10. Tunytsia, Yu. Yu. (Ed.). (2011). *Ekolohichna Konstytutsiia Zemli. Metodolohichni zasady [Ecological Constitution of the Earth. Methodological principles]*. (Vol. 2). Lviv : RVV NLTU Ukrainy. [in Ukrainian]
11. Chorna, I. I. (2015). Specific features of ecological terms. *Problemy ta perspektyvy rozvytku ekonomiky i pidpriemnytstva ta komp'iuternykh tekhnolohii v Ukraini. Materialy KhI vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (30 bereznia – 4 kvitnia 2015 r.) – Problems and prospects of economic and entrepreneurial development and computer technologies in Ukraine. Proceedings of the XI All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (March 30 – April 4, 2015)*. (pp. 263–265). Navchalno-naukovyi Instytut pidpriemnytstva ta perspektyvnykh tekhnolohii Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki. [in Ukrainian]
12. Du Pisani, J. A. (2006), Sustainable development – historical roots of the concept. *Environmental Sciences*, 3(2): 83–96.

13. Agnoletti Mauro. Man, forestry, and forest landscapes. Trends and perspectives in the evolution of forestry and woodland history research. – Schweizerische Zeitschrift für Forstwesen: 2006/9. Vol. 157, No. 9. P. 384–392. URL: <http://szf-jft.org/doi/abs/10.3188/szf.2006.0384>.
14. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/139811>
15. The Rio Declaration on Environment and Development (1992, Agenda 21). URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/outcomedocuments/agenda21>
16. The Programme for the Further Implementation of Agenda 21, (1997) – “Pio+5” New York. URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/S-19/2&Lang=E
17. The Johannesburg Declaration on Sustainable Development, the Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development (2002) “Pio+10”. URL: https://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/POI_PD.htm
18. The future we want (2012) – Pio+20. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/733FutureWeWant.pdf>
19. The outcomes of the World Summit on Sustainable Development. URL: <https://globalizationandhealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1744-8603-1-8>
20. ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови.
21. САУС – Сучасний англо-український словник. Укл. Балла М. І. Київ : Освіта, 1996.
22. LDCE – The Longman Dictionary of Contemporary English.

УДК 811.111'42'24-053.6-055.25

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-13>

Анастасія ПАХАРЕНКО

кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, м. Харків, Харківська область, Україна, 61022

ORCID: 0000-0001-8433-9180

Бібліографічний опис статті: Пахаренко, А. (2021). Стратегічна диверсифікація авторитарної дискурсивної поведінки дівчини-підлітка у моногендерному спілкуванні з дорослими. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 82–88, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-13>

СТРАТЕГІЧНА ДИВЕРСИФІКАЦІЯ АВТОРИТАРНОЇ ДИСКУРСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІВЧИНИ-ПІДЛІТКА У МОНОГЕНДЕРНОМУ СПІЛКУВАННІ З ДОРΟΣЛИМИ

Високі темпи розвитку сучасного суспільства залишають відбиток на комунікації особистості у різноманітних сферах її життєдіяльності. Неочікуваними стають трансформації у сфері владних відносин як у діловому, так і родинному спілкуванні. Метою статті обрано продемонструвати особливості імплементації авторитарного спілкування дівчини-підлітка та його стратегічної диверсифікації у моногендерному спілкуванні з жінками, зокрема представниками ядерної (мати, кузина) та не ядерної (лікар, подружки матері, сусіди) зон дискурсивного оточення особистості. Імплементація авторитарності у інтеракції досліджувалася у дорослих мовців у цілому, а також у дитячому авторитарному спілкуванні із дорослими та однолітками, однак, фокусування уваги на диверсифікації стратегічного арсеналу адресанта-підлітка у моногендерних діадах з адресатами-жінками здійснюється уперше. З метою досягнення поставлених цілей дослідження були виконані такі методологічні кроки: відібрано дискурсивні фрагменти, які ілюструють спроби імплементації дівчиною-підлітком авторитарних стратегій; спираючись на здобутки лінгвістичної прагматики і методи контекстно-ситуативного аналізу схарактеризовано, яким чином видозмінюється лінгвістична складова утілення авторитарності із урахуванням фактору адресата спілкування. Встановлено взаємозалежність між прагматичними факторами комунікативної ситуації (зона дискурсивного оточення, психологічна диспозиція, соціальні ролі) та стратегічним репертуаром авторитарного мовця. Підліток вдається до імплементації авторитарного маніпулювання з представниками ядерної зони дискурсивного оточення за рахунок тактик удаваної доброзичливості, апеляції до емоцій та шантажу, та стратегії самоствердження за рахунок тактики образи із мовцями не ядерної зони дискурсивного оточення, із якими спостерігається тенденція до зменшення комунікативної дистанції і зниження реєстру спілкування.

Ключові слова: авторитарність, маніпулювання, моногендерне спілкування, підліток, стратегія.

Anastasiia PAKHARENKO

PhD in Philology, Associate Professor at the Department of English Philology, V. N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody Sq., Kharkiv, Kharkiv region, Ukraine, 61022

ORCID: 0000-0001-8433-9180

To cite this article: Pakharenko, A. (2021). Stratehichna dyversyfikatsiia avtorytarnoi dyskursyvnoi povedinky divchyny-pidlitka u monohendernomu spilkuvani z doroslymy [Strategic diversification of authoritarian discursive behaviour of a teenage girl in mono-gender communication with adults]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 82–88, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-13>

STRATEGIC DIVERSIFICATION OF AUTHORITARIAN DISCURSIVE BEHAVIOUR OF A TEENAGE GIRL IN MONO-GENDER COMMUNICATION WITH ADULTS

The quick pace of development in modern society impacts the way a person communicates in various life spheres. Quite unexpected are the transformations in the sphere of power relations both in the formal and family contexts. This article aims at investigating the manifestation of authoritarian communication by a teenage girl and the strategic diversification in mono-gender contexts with women, in particular with the representatives of the nuclear (mother, cousin) and non-nuclear (doctor, mother's friends, neighbours) zones of the person's discursive surrounding. Authoritarianism implementation in interaction has been studied in adult speakers in general, and in children's authoritarian communication with adults

and children. Yet, focusing on the diversification of the strategic arsenal of a teenage addresser in mono-gender pairs with women addressees is highlighted for the first time. In order to achieve the goals set, the following methodology steps have been taken: we have selected discursive fragments which illustrate the attempts of a teenage girl to implement authoritarian strategies; relying upon the findings of linguistic pragmatics and the contextual analysis method we have characterized the variable linguistic features of implementing authoritarianism considering the factor of the addressee. It has been established that there is an interdependence between the pragmatic factors of the communicative situation (zones of one's discursive surrounding, psychological disposition, social roles) and the authoritarian speaker's strategic repertoire. The teenager resorts to implementing authoritarian manipulation with the representatives of the nuclear zone of their surrounding via the tactics of pretend kindness, appealing to emotions and blackmailing, and the strategy of self-assertion by means of the tactic of insult with the speakers from the non-nuclear zone of discursive surrounding, with whom there is observed a tendency to reduce the communicative distance and lowering the register of communication.

Key words: *authoritarianism, manipulation, mono-gender communication, teenager, strategy.*

Глобалізаційні процеси, які спостерігаються протягом останніх декад, задають нові норми і правила міжособистісного спілкування різних прошарків суспільства. Із переходом світу до онлайн-простору та тенденціями до уніфікації стилів інтеракції відбувається розмиття меж між традиційним і новітнім, формальним і повсякденним, ввічливим і таким, що порушує етикетні канони. Йдеться зокрема про реалізацію владних відносин у суспільстві, яку традиційно розуміють як сконструйовану вертикаль, де на горі знаходиться мовець зі статусною перевагою, наділений повноваженнями, а отже і правами розкривати себе як владний, авторитарний мовець, а внизу – особа із нижчим положенням (ситуативно- чи статусно-зумовленим). Тобто, у владних відносинах мовець проявляє себе як владний суб'єкт, який володарює над своїм об'єктом, адресатом (Blakar, 1979).

Аналіз основних досліджень. Наукові розвідки у зазначеній сфері стосувалися підходів до розуміння влади у суспільстві як «для (здійснення чогось)» та «над (кимось)» (Karlberg, 2005); як динамічного конструкту – домінування, яке існує лише в дії (Foucault, 1980); як «двосторонній діадний концепт, який реалізується у дискурсі людини (Negm, 2015; Schmid Mast, 2019). Реалізація домінування особистістю, наділеною владою, у комунікації розуміємо як авторитарний дискурс (Пахаренко, 2020). В основі останнього лежить соціально-психологічна диспозиція особистості, її прагнення підпорядковувати собі інших. Авторитарний дискурс отримав увагу з точки зору своїх структурно-синтаксичних та лексико-прагматичних компонентів; як сукупність мовленнєвих актів, які продукує мовець – авторитарна дискурсивна особистість (Крючкова, 2003; Пушкин, 1992). Окрему увагу було приділено розбудові

владних стосунків у дітей як з однолітками, так і з дорослими (Пахаренко, 2020).

Актуальність цього дослідження полягає у тому, що, спираючись на надбання у галузі дискурсивної реалізації авторитарності дорослими і мовцем-дитиною, воно логічно продовжує розбудову розуміння авторитарної інтеракції і зосереджується на проміжній ланці між світами дитинства і дорослого світу – підлітковому віці. За мету обрано дослідити, яким чином дівчина-підліток продукує дискурс у авторитарний спосіб у моногендерному спілкуванні із жінками зі свого дискурсивного оточення. **Матеріал** дослідження складають дискурсивні фрагменти із кіноскриптів серіалу 'Never Have I Ever', у яких представлена реалізація авторитарного спілкування дівчиною-підлітком із представниками свого дискурсивного оточення.

Основний матеріал. Як дискурсивна особистість дитина зазвичай стереотипно сприймається у спілкуванні із дорослим мовцем як така, що знаходиться на нижчій позиції владної вертикалі і рахується із думкою дорослого, тобто типова конфігурація соціальних ролей ДИТИНА – ДОРΟΣЛИЙ, де першій належить підпорядковане другій положення. У авторитарному спілкуванні дитина може робити спроби випробувати статусну вертикаль на міцність і досягати бажаного перлокутивного ефекту у залежності від того, до якої зони її дискурсивного оточення належить адресат комунікативної ситуації (ядерної – члени родини та найближчі родичі / не ядерної – друзі по школі, вчителі, лікар (Солощук, 2006)) та таких прагматичних чинників, як вік, стать та постійна / ситуативна комунікативна роль (Пахаренко, 2020).

У інтеракції батьків із дітьми відбувається реалізація завідомо асиметричних статусних ролей (Козлова, 2012), яка із наближенням дитини до підліткового віку, однак, набу-

ває рис симетричності та взаємності (Branje, 2018, p. 171). Авторитарний підліток вдається до патернів вербального та невербального репертуару, які він застосовує у спілкуванні з однолітками. Таким чином відбувається нівелювання різниці у комунікативному статусі і самоствердження підлітка як авторитарної дискурсивної особистості.

У цьому дослідженні наш науковий інтерес становить моногендерна інтеракція із дорослими, тому у фокусі уваги – дискурсивна імплементація авторитарності дитини по відношенню до матері, дорослої кузини та терапевта-психолога.

Першою групою вивчення у дослідження обрано діади «підліток – мати». Оскільки реалізація авторитарних стратегій у спілкуванні з матір'ю нами попередньо розглядалася (Пахаренко, 2020), то у цій розвідці досліджуємо діаду мовців авторитарна мати – авторитарна дівчина-підліток. Як свідчать дослідження (Кнафо, 2003), авторитарність одного з батьків може також призводити до закладання фундаменту становлення дитини як авторитарної особистості, яка реалізує себе у дискурсі. Тому ситуації комунікативної взаємодії «авторитарний батько / мати – авторитарна дитина» можуть бути звичайним етапом процесу становлення дискурсивної особистості. Авторитарна мати зазвичай демонструє схильність до домінування над дитиною, обираючи відповідні вербальні засоби на лексичному та синтаксичному рівнях (Kozlova, 2021, p. 113).

У ході лінгвістичного аналізу з'ясоване таке: у переважній кількості ситуації стратегічний арсенал доньки не має достатньої іллокутивної сили і не продукує бажану перлокуцію. Прагматичними факторами, які підкріплюють неуспішність обраних мовленнєвих стратегій, стають етно-культурні, соціальні, гендерні та вікові чинники (наша вибірка дискурсивних фрагментів стосується представників індійської спільноти США із традиційним розподілом соціальних ролей у родині, де слово батьків чи старших родичів носить директивний та безапеляційний характер). Відповідно до цього, єдиною потенційно ефективною комунікативною стратегією може бути авторитарне маніпулювання, як засіб досягти у непрямий спосіб бажаного комунікативного ефекту на адресата (Sorokina, 2018).

У представленому фрагменті Дейві безуспішно намагається реалізувати маніпулювати матір'ю і змусити її обманом дозволити піти вчитися до подруг і натомість відвідати вечірку однокласника:

Devi: It feels like I'll just be in your way if I just stay here tonight. Maybe I should go over to Eleanor's for a study session?

Mom: ...perhaps, like to party? To drink alcohol? To try opioids? Aha... yes!! I know Ben Gross is having a party. I'm a dermatologist. Half my patients are acne-faced teenagers and, boy, do they love to talk!

Devi: But it's Ben's birthday! You know how sad and lonely he is? If I don't go, he might... hurt himself.

Mom: The only person who hurts themselves at parties is you. The last one you were at you got bitten by a coyote – the cousin of the wolf! So you will stay here and study with Kamala, the cousin of you!

Devi: That's so unfair! Oh!

Mom: Anyway I'll be home by 11 and I expect you to be in bed by then.

Devi: Ugh... (rolls her eyes and leaves the room)
(Never Have I Ever, S_01, E_08)

Маніпуляція у «складних» ситуаціях з авторитарним дорослим будується покроково із залученням різних тактичних ходів. Першим чином Дейві вдається до тактики удаваної доброзичливості, яку вона імплементує через синтаксичну конструкцію причинно-наслідкового зв'язку (*I'll be in your way if I stay here*) із акцентуванням негативних для матері наслідків її присутності вдома (*in your way*) та через навідне запитання-пропозицію із модальним маркером невпевненості (*Maybe I should go over to Eleanor's for a study session?*). Такий вибір лінгвістичних засобів не призводить до бажаного перлокутивного ефекту, оскільки блокується авторитарною матір'ю за допомогою прийому синтаксичного паралелізму (*Like to party? To drink alcohol? To try opioids?*), який містить у собі імпліцитну відмову. Підкріплення заборони відвідувати вечірку передається розповідними стверджувальними реченнями з лексемами егоцентричного характеру (Kozlova, 2021, p. 114) (*I know Ben Gross is having a party. I'm a dermatologist. Half my patients are acne-faced teenagers and, boy, do they love to talk!*).

Дейві декодує імпліцитний смисл і вдається до зміни тактичного ходу на користь тактики апеляції до емоцій адресата (*But it's Ben's birthday! You know how sad and lonely he is?*). Дівчина закликає до співчуття матері через прикметники негативної конотації (*sad and lonely*) у риторичному запитанні і акцентує увагу на потенційних наслідках за допомогою предиката *hurt* (*If I don't go, he might... hurt himself*). Надана аргументація не має достатньої персуазивності для матері, яка пояснює заборону неспівставністю ситуації, де на важелях стоїть здоров'я Бена і її власної доньки (*He might ... hurt himself vs. The only person who hurts themselves at parties is you*).

Останньою спробою розвернути ситуацію на свою користь стає спроба Дейві апелювати до почуттів матері за допомогою маркера докоряння (*unfair*), який також не призводить до бажаної перлокуції і блокується директивним висловленням матері (*I'll be home by 11 and I expect you to be in bed by then*). Таким чином, авторитарне протистояння Дейві матері є неуспішним, що й підтверджується її виходом зі спільного комунікативного простору з останньою (*lives the room*) (Пахаренко 2020, с. 116) та мімічний кінесичний компонент на позначення роздратованості та безвідності (*rolls her eyes*).

Імплементация авторитарного спілкування з іншими представниками ядерного оточення дискурсивної особистості розгортається за схожим сценарієм до спілкування з матір'ю – маніпуляцією. Відмінності становлять, однак, ситуативні ролі, які обіймають адресант і адресат спілкування, і, відповідно до цього, зміна їх положення на владній вертикалі. Неавторитарний (демократичний) стиль поведінки родича надає більше комунікативної свободи підлітку, і у результаті цього спостерігається тенденція до зрівняння комунікативних статусів мовців.

У наведеному нижче фрагменті Деві зненацька стає свідком того, як її доросла кузина Камала запросила до себе в кімнату свого таємного хлопця. Камала має знайомитися з майбутнім чоловіком, якого для неї вибрала родина, тому така перевага дає Дейві можливість маніпулювати нею:

Kamala: This is my coworker Steve, we are doing some research.

Devi: On how to hook up?

Kamala: Oh God. Can't imagine what you must think of me!

Devi: Wow Kamala... wow...

Kamala: Okay, so now you know I have a secret boyfriend. I wouldn't normally bring him into the house when anyone was awake but he's been feeling insecure Prashant is coming.

Devi: Oh my god, right. You're in a legit love triangle.

Kamala: So would you mind not telling your mom about this?

Devi: Riiiiight, I'm gonna have to blackmail you.....

Kamala drives Devi to the forbidden party (Never Have I Ever; S_1_E_08).

Авторитарна дискурсивна особистість проявляє себе як креативна, яка вміє адаптуватися до зміни комунікативної ситуації задля досягнення своєї комунікативної мети – підкорити адресата спілкування своїм бажанням. Більш того, різним соціальним ролям, які вона повсякчас реалізує, притаманна гнучкість, яка уможливає варіативність виконуваних соціальних ролей та зміну їх конфігурацій (Скриннік, 2019, с. 59). У представленому фрагменті традиційна конфігурація ДОРΟΣЛИЙ – ДИТИНА трансформується у вертикаль СВИДОК – ЗЛОДІЙ, де перший опиняється у позиції влади.

Увійшовши до кімнати Камали, Дейві шокована побаченням і спочатку виражає захоплення сміливістю кухні та ігноруванням заборон на особисте життя до весілля (*On how to hook up? Wow, Kamala...wow*). Такі дискурсивні маркери схвалення змушують адресата виправдовуватися (*I wouldn't normally; He's been feeling insecure*). Реакція-реквестив Камали (*Would you mind not telling you mom about this?*) надає впевненості Дейві у тому, що її наступний комунікативний хід буде успішним, тому дівчина вдається до маніпуляції за допомогою експліцитного шантажу (*I'm gonna have to blackmail you*).

Таким чином, Дейві досягає бажаної перлокуції, і Камала відвозить її на вечірку друга.

Ситуації прояву підлітком авторитарності до дорослих співрозмовників, які не входять до ядерної зони дискурсивного оточення дитини, є нечисленними і ситуативно-зумовленими (Пахаренко, 2020, с. 102). У нашій вибірці прикладів ми сфокусували увагу на інтеракції дівчини-підлітка з її психологом, зустрічі із

якою відбуваються на більш-менш постійній основі. Зважаючи на постійний характер такого комунікативного контакту із дорослим співрозмовником з не ядерної зони, спостерігаємо зменшення комунікативної дистанції між співрозмовниками, і відповідно, актуалізацію ситуативних ролей ЛІКАР – ПАЦІЄНТ зі зниженим регістром у порівнянні з класичним офіційним / нейтральним наповненням вербального і невербального рівнів.

Наведений фрагмент демонструє авторитарну поведінку Дейві на сеансі терапії зі своїм психологом, яка намагається допомогти дівчині пережити втрату батька:

Therapist: I want you to acknowledge the pain you so clearly feel.

Devi: So you're saying I should get over my sadness by getting really sad? Why would I do that? So I could be miserable and realize the person I loved the most is never ever coming back?

Therapist: Yes, because I think that will help you heal.

Devi: Well, I think I should get a different therapist (an awkward pause is hanging in the air)

Therapist: And I think you might be right.

Devi: What?

Therapist: I want the best for you, you know that. Maybe you would benefit from a different approach.

Devi: Are you serious? You're breaking up with me too? (voice rising)

Therapist: Oh, this is not a break-up.

Devi: You know what? This is perfect. I've always hated coming here. So piss out. See you never (Devi leaves the room)

Дейві доволі нестримано реагує на пропозицію психолога щодо того, як пережити біль втрати. Її сміливе припущення (*Well, I think I should get a different therapist*) раптово для неї співпадає з думкою лікаря, провокуючи неввічливу різку відповідь (*What?*) та уточнюючі запитання (*Are you serious? You're breaking up with me too?*). Повне нівелювання регістру на норм увічливого спілкування із дорослим про-

являється у розмиканні комунікативного контакту риторичним запитанням (*You know what?*) та реалізацією тактики образи за рахунок імпліцитного висловлення (*I've always hated coming here*) та інвективи (*Piss out. See you never*). Категорично не погоджуючись із думкою старшого, Дейві залишає приймальню. Таким чином дівчина відкрито демонструє зневагу до адресата спілкування і нехтує його експертністю, підносячи себе на вищий за нього щабель.

Аналіз третього кластера підтвердив рухомисть зон дискурсивного оточення особистості та можливий перехід співрозмовників з однієї зони до іншої (Soloschchuk, 2020, p. 56). На практиці ми бачимо це у тому, як Дейві дозволяє собі спілкуватися із терапевтом, яка через тривалість їх зустрічей поступово наблизилась до меж ядерної зони дискурсивного оточення дівчини.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У результаті проведеної розвідки ми встановили, що стратегічна диверсифікація авторитарної дівчини-підлітка підлягає впливу таких прагматичних факторів, як закріпленість адресата за ядерною / не ядерною зоною її дискурсивного оточення, психологічної диспозиції мовця (демократична та авторитарна), а також їх ситуативно- / статусно-зумовлених соціальних ролей. У ситуаціях спілкування із жінками-представниками найближчого оточення підлітка переважає обрана стратегія авторитарного маніпулювання, де за допомогою тактик удаваної доброзичливості, апеляції до емоцій та шантажу підліток намагається повернути ситуацію на свою користь (різницю складає успішна / неуспішна перлокуція). Із мовцями не ядерної зони дискурсивного оточення може спостерігатися тенденція до розмиття меж і зниження регістру спілкування, що призводить до імплементації стратегії самоствердження за рахунок тактики образи адресата і його знецінення.

Перспективним вважаємо подальше дослідження стратегічної диверсифікації дискурсивної поведінки хлопця-підлітка у моногендерному спілкуванні з дорослими.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Козлова В. В. Реалізація виховного впливу в англomовному парентальному дискурсі: структурно-семантичний та прагматичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2012. 219 с.
2. Крючкова П. Г. Авторитарний дискурс (на матеріалі сучасної англійської мови) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2003. 193 с.
3. Пахаренко А. В. Дитина як авторитарна дискурсивна особистість (на матеріалі сучасної англійської мови) : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2020. 260 с.

4. Пушкин А. А. Прагмалингвистические характеристики авторитарной языковой личности : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языкознания». Чебоксары, 1992. 16 с.
5. Скриннік Ю. С. Дискурсивна варіативність вербальної та невербальної поведінки мовців при зміні соціальних ролей (на матеріалі англійської мови) : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2019. 247 с.
6. Солошук Л. В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англomовному дискурсі : монографія. Харків : Константа, 2006. 300 с.
7. Blakar R. M. Language as a means of social power. Theoretical-empirical explorations of language and language use as imbedded in a social matrix. *Pragmalinguistics: Theory and Practice*. 1979. Vol. 85. P. 131–169.
8. Branje S. Development of parent-adolescent relationships: conflict interactions as a mechanism of change. *Child Development Perspectives*. 2018. Vol. 12, No 3. P. 171–176. URL: <https://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/cdep.12278>
9. Foucault M. Two lectures. *Power / Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972–1977* / ed. C. Gordon. New York : Pantheon Books, 1980. P. 78–108.
10. Karlberg M. The power of discourse and the discourse of power: pursuing peace through discourse intervention. *International Journal of Peace Studies*. 2005. Vol. 10, No 1. P. 1–25.
11. Knafo A. Authoritarians, the next generation: values and bullying among adolescent children of authoritarian fathers. *Analyses of Social Issues and Public Policy*. 2003. Vol. 3, No 1. P. 199–204.
12. Kozlova V. V., Bagatska O. V. Verbal manifestation of mother discourse personality in the English parental discourse. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2021. № 47. Т. 1. С. 112–116.
13. Negm M. S. Resisting power in discourse. *Procedia: Social and Behavioral Sciences*. 2015. No 192. P. 284–289.
14. Never Have I Ever (2021). URL: <https://www.netflix.com/ua-ru/>
15. Schmid Mast M. What can we learn from others' power from their emotional expressions? *The Social Nature of Emotion Expression* / ed. U. Hess, Sh. Hareli. Cham : Springer, 2019. P. 179–197.
16. Soloshchuk L. V. The processes of diversification of the non-verbal communicative components in the modern English discourse. *Cognition, communication, discourse*. 2020. No. 21. P. 50–60.
17. Sorokina L. Communicative and pragmatic level of verbal manipulation. *Research trends in modern linguistics and literature*. 2018. Vol. 1. P. 135–146.

REFERENCES:

1. Kozlova, V. V. (2012). Realizatsiia vykhovnoho vplyvu v anhlomovnomu parental'nomu dyskursi: strukturno-semantychnyj ta prahmatychnyj aspekty [Realization of the educational impact in the English parental discourse: Structural, semantic and pragmatic aspects]. *Candidate's thesis*. Kharkiv : V. N. Karazin KhNU. [in Ukrainian]
2. Kriuchkova, P. H. (2003). Avtorytarnyj dyskurs (na materiali suchasnoi anhlis'koi movy) [Authoritarian discourse (on the material of the English language)]. *Candidate's thesis*. Kyiv : Taras Shevchenko KhNU. [in Ukrainian]
3. Pakharenko, A. V. (2020). Dytna iak avtorytarna dyskursyva osobystist' (na materiali suchasnoi anhlis'koi movy) [Child as an authoritarian discursive personality (based on the modern English language)]. *Candidate's thesis*. Kharkiv : V. N. Karazin KNU. [in Ukrainian]
4. Pushkin, A. A. (1992). Pragmalingvisticheskie harakteristiki avtoritarnoj jazykovoj lichnosti [Pragmatic and linguistic features of the authoritarian language personality]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Cheboksary : I. N. Ulianov ChSU. [in Russian]
5. Skrynnik, Yu. S. (2019). Dyskursyva variatyvnist' verbal'noi ta neverbal'noi povedinky movtsiv pry zmini sotsial'nykh rolej (na materiali anhlis'koi movy) [Discursive variability of the speaker's verbal and non-verbal behaviour in the process of changing social roles (based on the English language material)]. *Candidate's thesis*. Kharkiv : V. N. Karazin KhNU. [in Ukrainian]
6. Soloschuk, L. V. (2006). *Verbal'ni i neverbal'ni komponenty komunikatsii v anhlomovnomu dyskursi [Verbal and non-verbal communicative components in English discourse]*. Kharkiv : Konstanta. [in Ukrainian]
7. Blakar, R. M. (1979). Language as a means of social power. Theoretical-empirical explorations of language and language use as imbedded in a social matrix. *Pragmalinguistics: Theory and Practice*, 85, 131–169.
8. Branje, S. (2018). Development of parent-adolescent relationships: conflict interactions as a mechanism of change. *Child Development Perspectives*, 12 (3), 171–176. Retrieved from: <https://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/cdep.12278>
9. Foucault, M. (1980). Two lectures. *Power / Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972–1977*, 78–108.
10. Karlberg, M. (2005). The power of discourse and the discourse of power: pursuing peace through discourse intervention. *International Journal of Peace Studies*, 10 (1), 1–25.

11. Knafo, A. (2003). Authoritarians, the next generation: Values and bullying among adolescent children of authoritarian fathers. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 3 (1), 199–204.
12. Kozlova, V. V., & Bagatska, O. V. (2021). Verbal manifestation of mother discourse personality in the English parental discourse. *Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia [International humanitarian university journal. Philology series]*, 47 (1), 112–116.
13. Negm, M. S. (2015). Resisting power in discourse. *Procedia: Social and Behavioral Sciences*, 192, 284–289.
14. Never Have I Ever. (2021). Retrieved from: <https://www.netflix.com/ua-ru/>
15. Schmid Mast, M. (2019). What can we learn from others' power from their emotional expressions? In U. Hess, & Sh. Hareli (Eds.), *The Social Nature of Emotion Expression* (pp. 179–197). Springer.
16. Soloshchuk, L. V. (2020). The processes of diversification of the non-verbal communicative components in the modern English discourse. *Cognition, communication, discourse*, 21, 50–60.
17. Sorokina, L. (2018). Communicative and pragmatic level of verbal manipulation. *Research Trends in Modern Linguistics and Literature*, 1, 135–146.

УДК 821.162.1-3.09:159.923.2-027.61/.63-054.72(=162.1)(100)

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-14>

Лідія ПУЗДРАК

аспірант кафедри польської філології, Львівський національний університет імені Івана Франка, вулиця Університетська, 1, Львів, Львівська область, Україна, 79000

ORCID: 0000-0003-4685-571X

Бібліографічний опис статті: Пуздрок, Л. (2021). Функціонування концепту «свій/чужий/інший» у сучасній польській еміграційній літературі. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 89–95, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-14>

ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНЦЕПТУ «СВІЙ/ЧУЖИЙ/ІНШИЙ» У СУЧАСНІЙ ПОЛЬСЬКІЙ ЕМІГРАЦІЙНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Протягом останніх десятиліть питання культурного функціонування емігранта закордоном у сучасній гуманітаристиці є важливим та актуальним. На нашу думку, ідентичність людини, а особливо ідентичність емігранта, найповніше можна дослідити та описати у межах концепту «свій/чужий/інший». Відтак у статті ставимо собі за мету представити образ емігранта як прибулого, стороннього, нетутешнього у межах концепту «свій/чужий/інший» на прикладі збірки репортажів Еви Вінницької «Angole»¹.

Методологія. У своїй роботі використовуємо загальнонаукові та лінгвістичні прийоми. За допомогою структурного та описового методів ми збрали, систематизували та охарактеризували теоретичні положення, що стосуються концепту «свій-чужий», зіставний метод використали при аналізі цього концепту у працях не лише польських, але і інших зарубіжних дослідників. Елементи етимологічного методу та метод словникової дефініції були важливими для з'ясування етимології окремих польських мовних одиниць. Завдяки інтерпретаційно-текстовому та контекстологічному методам вдалось дослідити функціонування концепту «свій-чужий» у творах польської еміграційної літератури. У своєму дослідженні також акцентуємо увагу на етнокультурному аспекті концепту, тобто описуємо його як модель, що базується на усвідомленні того значення, яке має певна національна культура в житті соціуму та емігранта зокрема.

Наукова новизна. Уперше в польському та українському літературознавстві проаналізовано функціонування концепту «свій/чужий/інший» у польській еміграційній літературі на прикладі збірки репортажів Еви Вінницької «Angole»; крізь призму літератури представлено образ емігранта як чужого та/або іншого. Окрім того, зроблено спробу визначити унікальність аспекту «іншості» емігранта. Досліджено причини виключення емігрантів із суспільного життя через їхню іншість/чужість.

Висновки дослідження. Нерозуміння своєї (особливо національної) ідентичності породжує у емігрантів переконання, що вони вже не є членами «нормального світу», що вони завжди будуть чужими, іншими, не прийнятими, а значить, і ворожими для суспільства, в якому живуть.

Ключові слова: сучасна польська еміграційна література, репортаж, емігрант, освоєння іншого та чужого, концепт.

Lidiia PUZDRAK

postgraduate Student at the Department of Polish Philology, Ivan Franko National University of Lviv, Universytetska Street 1, Lviv, 79000, Ukraine

ORCID: 0000-0003-4685-571X

To cite this article: Puzdrak, L. (2021). Funktsionuvannia kontseptu “svii/chuzhyi/inshyi” u suchasni polskii emihratsiinii literaturi [The functioning of the koncept of “otherness” and “selfness” in modern Polish emigration literature]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 89–95, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-14>

¹ Вступне та неповне опрацювання цієї теми ми тезисно подали у збірнику матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (25 січня 2021 р., Вінниця). Режим доступу: <https://japv.donnu.edu.ua/article/view/9449>

THE FUNCTIONING OF THE CONCEPT OF “OTHERNESS” AND “SELFNESS” IN MODERN POLISH EMIGRATION LITERATURE

In recent decades, the issue of cultural functioning of the emigrant abroad is considered important and relevant. In our opinion, the identity of a person, and especially the identity of an emigrant, can be most fully explored and presented on the example of the concept of “otherness” and “selfness”. Therefore, in the article we aim to present the image of an emigrant as a newcomer, outsider, non-native on the example of the reports of Ewa Winnicka “Angole”.

Methods. *In our work we use general scientific and linguistic methods. Using structural and descriptive methods, we collected, systematized and characterized the theoretical provisions related to the researched concept, comparative method was used in the analysis of this concept in the works of not only Polish but also other foreign researchers. Elements of the etymological method and the method of dictionary definitions were important in order to clarify the etymology of some Polish language phrases. Thanks to interpretive-textual and contextual methods, it was possible to study the functioning of the concept in the works of Polish emigration literature. In our study we also focus on the ethnocultural aspect of the concept, so we describe the concept as a model based on awareness of the importance of a particular national culture in the life of society and emigrants.*

Scientific novelty. *For the first time in Polish and Ukrainian literary criticism, the functioning of this concept is analyzed. The functioning of the concept of “otherness” and “selfness” in the Polish emigration literature is analyzed on the example of Ewa Winnicka’s collection of reports „Angole”; the image of the emigrant as a stranger and / or another is presented through the prism of literature. In addition, we tried to determine the uniqueness of the „otherness” of the emigrant. The reasons for the exclusion of emigrants from public life due to their otherness have been studied.*

Conclusions. *Emigrants’ misunderstanding of their (especially national) identity gives emigrants the belief that they are no longer members of the «normal world», that they will always be strangers, others, unaccepted, and therefore hostile to the society in which they live.*

Key words: *modern Polish emigration literature, report, emigrant, development of other and foreign, concept.*

Актуальність дослідження. Ідентичність людини, а особливо ідентичність емігранта, на нашу думку, найповніше можна дослідити та представити у межах концепту «свій-чужий». Протиставлення цих понять сьогодні активно досліджують у галузі лінгвосеміотики, когнітивної лінгвістики, етно- та психолінгвістики, дискурсології (до прикладу, Клод Леві-Стросс, Юрій Лотман, Олена Селіванова, Юрій Степанов, Ева Глажевська, Анна Вежбіцка та інші). Проте актуальною та однозначно не вирішеною залишається проблема визначення обсягу та змісту понять «свій-чужий» у рамках сучасної еміграційної літератури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика польської еміграційної літератури входить у сферу зацікавлень таких польських дослідників: Мечислав Домбровський, Євгенія Прокоп-Янец, Йоланта Пастерська, Анна Населовська, Ева Доманська та ін. Згадані польські літературознавці зосередили свою увагу на культурологічному аспекті еміграційної літератури, а також у порівняльному аспекті досліджували сучасні еміграційні процеси та явище міграції у XIX ст.

Дослідженням поняття «концепт» займалися такі українські дослідники: Ірина Голубовська, Світлана Жаботинська, Анатолій Загнітко, Світлана Мартінек, Олена Селіванова та ін. Серед зарубіжних дослідників темою концептології

цікавились: Єжи Бартмінський, Ніна Арутюнова, Анна Вежбицька тощо. Варто зазначити, що праці Єжи Бартмінського та Анни Вежбицької стосуються функціонування певних концептів у стереотипному мисленні поляків.

Відтак у дослідженні **ставимо собі за мету** представити образ емігранта як прибулого, стороннього, нетутешнього у межах концепту «свій\чужий\інший».

Виклад основного матеріалу. Сучасна література згідно з популярним сьогодні антропологічним напрямом виявляє зацікавлення темою іншості, трактує її як необхідну умову в процесі пізнання. Проблематика іншості сьогодні актуальна у творах багатьох сучасних польських письменників. Найчастіше автори показують іншість персонажів, які перебувають у часі подорожі (наприклад, Анджей Стасюк «Jadąc do Babadag», «Dojczland», «Fado», Ольга Токарчук «Bieguni», або Маріуш Вільк «Wilczy notes»). Під час подорожі образ іншості персонажа посилюється, оскільки в невідомому оточенні він – новоприбулий, незнаний. Тему іншості виразно можемо простежити у творах польських письменників – представників сучасної еміграційної літератури (наприклад, Мануела Гретковська «Polka, My zdies’ emigrantu», Збігнев Крушинський «Schwedenkrauter»). Творам сучасної еміграційної літератури часто притаманна

так-би мовити безперервна подорож, тобто постійна зміна місця проживання персонажів, що є результатом готовності сучасної людини сприймати та досліджувати світ. «Вони [емігранти] цікавляться новим місцем не для того, щоб заявити про своє відчуження, або ж спорідненість із покинутою батьківщиною, а щоб справді пізнати та освоїти незнані території», – зауважує Зигмунт Зентек (Ziętek, 2013, s. 130).

Еміграційна література, як і сам емігрант, завжди перебуває на межі своєї культури та культури, до якої прагне пристосуватись емігрант. Як зазначає літературознавець Мечислав Домбровський, «міграційна література за своєю суттю є літературою меж, літературою прикордонних територій. Їй властива багатозначність, суперечливість, протиставлення, оспорювання, свобода, що гарантує їй особливо привілейоване становище» (Dąbrowski, 2016, s. 289).

Літературознавиця Євгенія Прокоп-Янец вказує на функцію посередництва літератури між різними культурами і додає, що «еміграційна література має свій імміграційний аспект, адже емігранти є одночасно ще й іммігрантами, адже вигнання (чи добровільний виїзд у випадку сучасної міграційної літератури) може знайти свій фінал у осіданні та одомашненні, а викорінення – в укоріненні» (Prokop-Janiec, 2007, s. 46). Дослідниця також підкреслює, що слово «еміграція», крім очевидного політичного виміру (чи економічного виміру як важливішого чинника сучасної еміграції), також має очевидний важливий культурний вимір.

Емігрант – інколи на своє здивування – опісля приїзду в іншу країну зауважує, що в новому середовищі він не належить до загальної європейської культури, його трактують як іноземця, як іншого. Закордоном приналежність до іншої національної групи та почуття відокремленості стає для багатьох важливою орієнтирною схемою у подальшому житті, що спонукає до глибших думок пов'язаних із встановленням власної ідентичності. Як зазначає польський літературознавець Мечислав Домбровський, життя в чужій країні, наповнене невизначеністю, є неприємним контрастом до щойно покинутої батьківщини – безпечного, сенсового та передбачуваного світу (де емігрант володіє вмінням виконувати повсякденну діяльність, передбачувати природний хід речей, почуватись «своїм у власній мові») (Dąbrowski, 2013, s. 96).

Емігрант у більшості випадків закритий для нового оточення, він завжди формується, вчиться, розвивається, він є суб'єктом у процесі. Його ситуація є в психологічному сенсі кризовою ситуацією, тому що емігрант постійно піддається різноманітним ваганням, частіше, ніж інші, ставить перед собою питання та завдання, які потребують негайної відповіді чи вирішення.

Задля кращого розуміння понять «свій», «чужий» та «інший» актуальним завданням видається нам звернутись до трактування цих дефініцій у різноматніх сучасних словниках польської мови:

- Свій (swój) – «той, хто належить до того самого середовища, родини» (ISJP², t. II, s. 724). Відтак це особа, яка чимось подібна до нас, а отже, умовно гідна нашої довіри.

- Чужий (obcy) – «особа, що не належить до певної групи, середовища, родини, також: громадянин іншої держави: *Był obcy w tym mieście, Prosić obcych o pomoc, zamieszkiwać u obcych*» (SWJP^{*3}, t. I, s. 629).

- Інший (inny) – «особа, яка, на думку мовця, належить до зовсім відмінного цивілізаційного, культурного та суспільного середовища» (WSJP^{4**}).

Поняття «іншого» та «чужого» часто використовують як рівнозначні синоніми, оскільки їх точне розмежування не завжди потрібне. Швидше вибір того чи іншого терміну залежить від певної наукової дисципліни, в якій ми їх застосовуємо. Коли говоримо «чуже», то додаємо конкретності значення до «іншого», вказуємо на відстань: об'єктивну (наприклад, територіальну, географічну чи символічну), але також і суб'єктивну (наприклад емоційне відчуття дистанції). Отже, категорію «інший» розглядаємо як термін, що вказує на всі можливі відмінності між людьми, які відчувають себе такими самими у певному суспільстві, групі тощо. Термін «чужий» розуміємо як конкретний вид іншості, що передусім підкреслює культурну відстань між різними національностями (Zamojska, 2013, s. 54). Також суттєву різницю у тлумаченні цих понять вбачаємо у тому, що інший попри все може коли-небудь стати своїм, а чужий ніколи своїм не стане.

² *Inny słownik języka polskiego*, pod red. M. Bańko, Warszawa 2000.

³ * *Słownik współczesnego języka polskiego*, pod red. B. Dunaja, Warszawa 1998.

⁴ ** *Wielki słownik języka polskiego*. Електронна версія: <https://www.wsjp.pl/>

Ришард Капусцінський стверджує, що терміни «інший» та «чужий» «можна зрозуміти по-різному і використовувати в різних значеннях і контекстах» (Karuściński, 2006, s. 17). На його думку, ці терміни можуть диференціювати різницю між статями, поколіннями, національностями, релігіями тощо. Сам автор використовує концепцію іншості, щоб виокремити європейців як людей Заходу, відрізнити білих людей від небілих.

Виразне протиставлення «свій/чужий» у польській культурі спостерігаємо також у численних фразеологізмах, прислів'ях та приказках: *kruk krukowi oka nie wykole, trafił swój na swego, każda myszka swój ogonek chwali, ktoś wyciera obce kąty, w obce ręce* (WSJP). Вивченням теми «свій/чужий» у галузі фразеології займається польська мовознавиця Івона Косек (Kosek, 2004).

З наведених вище досліджень можемо зробити висновок, що своє зазвичай характеризується позитивною конотацією, натомість чуже – негативною. На думку Володимира Колесова, свій – це той, хто близький, є начебто другим «я», що представлений конкретною особою (Колесов, 1986, s. 248). Свій ніколи не потребує ніякої оцінки, уточнення, адже його характеристика завжди позитивна. Чужий протиставляється конкретній особистості чи особі, він може бути репрезентований цілим натовпом, тлумом. Чужинець завжди має оцінне значення (як згадувалось вище, зазвичай негативне).

Опозиція «своє/чуже» говорить також про наявність своєрідного кордону, деякого переходу між одним полем та іншим; слова, звичаї, поведінка одних об'єднують, а інших поділяють. Межа, яка існує між «своїм» та «чужим», за словами Юрія Лотмана, «з одного боку розділяє, а з іншого – з'єднує» (Лотман, 2000). Вона начебто ота «фільтруюча мембрана», яка може трансформувати «чуже» в «своє» та «своє» – в «чуже» (Кузнецова, 2007, s. 38).

Антропологічний аналіз такої опозиції знаходимо у праці «Swoj/ obcy/inny» Мечислава Домбровського, де автор показує істотну різницю понять: чужість це щось, що відокремлює «наше» від «чужого» (тобто, не «нашого»). Натомість «своє» – це, з одного боку, безпека, проте така безпека завжди відкрита до всього, що знаходиться назовні, того, що є іноземним, небезпечним чи до тих, кого ми не знаємо і котрі

прагнуть стати «своїми». Опозиція «тут і там» у емігранта переходить у відповідну опозицію «своє-чуже».

Новий простір спочатку може створювати ілюзію одомашнення для емігранта, хоча насправді потроху викорінює та знешкоджує його. Виникає відчуття «нестерпної легкості буття» (Dąbrowski, 2016). Мігрант бачить, що можна поводитись і жити по-різному, що немає єдиної життєвої стратегії. Юлія Крістева у своєму дослідженні «Самі собі чужі» говорить про емігранта як про людину, яка перебуває між тим, чого більше не має, і тим, що ніколи не збудеться (Крістева, 2004). Мігранти є суб'єктами, що перебувають у стані перманентної кризи, трансформації, створення нової особистості, яких, з одного боку, охоплюють часто муки совісті, з іншого – бажанням знайти новий / чужий / кращий світ.

У нашому дослідженні посилаємось на емпіричний матеріал, який представляє собою автобіографічні описові інтерв'ю з молодими польськими емігрантами у Великобританії, що запрезентовані у збірці репортажів Еви Вінницької «Angole» (далі – ANG) (Winnicka, 2014). У текстах авторка представляє профілі 34 людей, які з різних причин виїхали з Польщі. Після виїзду закордон всі герої змушені змінювати свою професію, спосіб мислення, спосіб життя, стиль поведінки.

Основна мета, яку в цьому випадку переслідує польський емігрант – це не лише звикнути до іншої повсякденної реальності, а перш за все створити для англійця образ справжнього знавця англійського побуту: *Anglik musi zaufać, że jestem po jego stronie, musi zobaczyć, że zjadam jego krajowe jedzenie* [ANG, s. 104]. Проте неоднозначим та неправильним є трактування усіх емігрантів з Польщі як швидких пристосуванців до англійського побуту. Трапляємо на історії героїв, які цілеспрямовано дотримуються стилю життя, який вони вели у Польщі: *Od lat jeżdżę ty lko do polskiego sklepu i raz w tygodniu do Lidla po warzywa. Nie potrafię robić zakupów jak Angole, nie wiem, co jest dobre, jak się przygotowia, więc staram się jeść jak w Polsce* [ANG, s. 121]. Ймовірно, англійський чи польський стиль життя залежить від способу пристосування у новій країні: якщо емігранту до вподоби країна поселення – він старатиметься для усіх й для себе першочергово створити

образ знавця англійського побуту; якщо ж його не влаштовують нові умови проживання – емігрант усілякими способами пробуватиме відновити обриси своєї батьківщини там, де він перебуває тепер.

Основне, що забезпечує емігранту постійну іншість/чужість – незнання англійської мови (*Jak mi Brytyjczykowi mówią: „You speak almost like a native speaker”, wiem, że jestem u siebie* [ANG, s. 54]), можливість швидкої втрати роботи (*Pewnie sły szala pani o kłopotach, w które się wpada na emigracji. Łatwo stracić pracę, popęlnić błąd* [ANG, s.80]), неможливість належати до офіційних англійських товариств (*Jeśli chodzi o problemy strukturalne, to bardzo trudno zostać członkiem tutejszych towarzystw funeralnych. A chciałbym należeć* [ANG, s. 82]), що сприяє почуттю самотності, відкинутості, а інколи і доведення емігранта до самогубства (*Wielu Polaków cierpi na samotność. Związki krajowe się rozpadają, nowe są nietrwale* [ANG, s. 81]).

Почуття іншості у емігранток виникає також при розумінні відмінностей у зовнішньому вигляді польок та англійок: *Wyczesana to Angielka, a z kołtunem, odrostami, włosami spiętymi gumką od rzodkiewek to oczywiście Polka lub inna pani ze środkowej Europy* [ANG, s. 113]. Нерозуміння англійок та трактування їх як невічливих та негостинних спростерігаємо у польок, котрі на своє запрошення погостювати вдома не отримали такого ж запрошення у відповідь: *Zaprosiłam je obie do siebie na ciastko. Przyszły i było bardzo miło, śmiałyśmy się, one opowiadały o sobie, trochę o pracy. Ale żadna z nich nie zaprosiła mnie do domu. Nie było żadnej rewizyty* [ANG, s. 105].

Соціолог і філософ Зигмунд Бауман у своїй праці «*Popowoczesność jako źródło cierpień*» (Bauman, 2013) дає нам відповідь на питання «як стати чужим і як перестати бути чужим?». Він говорить про дві стратегії. Перша з них – антропофагічна – полягає в «пожиранні» чужих. У сучасну епоху така стратегія проявляється у формі асиміляції – культурному канібалізмі: те, що було різним, стається однаковим, це своєрідне поглинання різних способів життя, різних суджень про пам'ять чи різних мов, заборона усілякого виду традицій та лояльностей, крім тих, які мали би служити авторитету встановленого порядку. Інша, антропоемічна, полягає у «виблюванні» («wymiotowaniu») чужих:

вигнанні їх за межі території, охопленої своїм ладом, або хоча би ізоляції чужих...».

Тож ми приходимо до висновку, що поляки одразу після еміграції відчують себе чужими, меншовартісними людьми, здебільшого з приємною ностальгією пригадують Польщу: *Utrzymanie jest tu drogie, ale w Polsce stać mnie było na więcej... Przyzwyczajam się. W Polsce byłam dużą rybą w mały m stawie, tutaj jestem małą rybką w wielkim jeziorze* [ANG, s. 38]. Проте завжди вважають себе морально сильнішими, витривалішими та наполегливішими, ніж англійці: *Anglik dla mnie nie ma jaj. Polak jest bardziej zadziorny, ma serce do walki i daleko potrafi zejść. Może Anglik jest dobry w boksie, ale jeśli chodzi o zapasy czy klatkę, to raczej jest dno* [ANG, s. 136]. Емігранти зауважують, що після виїзду їхнє життя перетворюється у постійну боротьбу, яка уже не має права їх втомлювати, бо в такому випадку втому приносить саме життя: *Wiele rzeczy mnie tutaj wkurwia. Ale jeśli będę zmęczona Londynem, to znaczy, że jestem zmęczona życiem* [ANG, s. 54].

Емігрант як «чужий» знаходиться в проміжній, лімінальній фазі; він не лише викликає страх у інших, але і сам піддається почуттям страху через нетипові для нього ситуації життя. Він вже не такий, яким був раніше, поки ще не представляє нового статусу, тобто функціонує в так-би мовити «підвішеному стані» («*stanie zawieszania*»). Як зазначає польський культуролог Ева Глажевська: «Еміграція, викорінення, розрив – це гасла сучасного екзистенційного досвіду людини» (Głazewska, 2017).

Висновки. Отже, приходимо до висновку, що діалог між «я» та «інший» (якого у нашому випадку уособлює емігрант) можливий лише тоді, коли кожен з його учасників готовий пізнати і визнати іншого в його інакшості (навіть якщо ця інакшість викличе незрозумілість). Також можемо ствердити, що життєвий шлях емігрантів часто доходить до такої точки, коли вони розуміють, що не можуть швидко і назавжди вкоренитися в новій країні, і, швидше за все, ніколи не почуватимуться там повністю «вдома». Нерозуміння своєї (особливо національної) ідентичності породжує у них переконання, що вони вже не є членами «нормального світу», що вони завжди будуть чужими, іншими, не сприйнятими, а значить, і ворожими для суспільства, в якому живуть.

Подальші перспективи дослідження з метою кращого розуміння мовної картини вбачаємо у аналізі концепту «свій/чужий/інший» у прозових творах польської еміграційної літератури, які нами не розглянуто, цілісної картини сучасної польської міграційної літератури.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ISJP – Inny słownik języka polskiego, pod red. M. Bańko, Warszawa 2000.
SWJP – Słownik współczesnego języka polskiego, pod red. B. Dunaja, Warszawa 1998.
WSJP – Wielki słownik języka polskiego. Електронна версія: <https://www.wsjp.pl/>
ANG – Winnicka E. Angole, Wydawnictwo Czarne, 2014.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колесов В. В. Мир человека в слове Древней Руси. Ленинград : Изд-во Ленингр. универ., 1986. 311 с.
2. Крістева Ю. Самі собі чужі. Київ : Основи, 2004. 262 с.
3. Кузнецова Т. В. Концепт «свій – чужий» у лінгвокультурологічних дефініціях: *Вісник Сумського державного університету. Сер. «Філологія»*. 2007. Вип. 2. С. 37–40.
4. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров. Лотман Ю. М. *Семіосфера*. Санкт-Петербург : Искусство СПб, 2000. 704 с.
5. Bauman Z. Ponowoczesność jako źródło cierpień. Warszawa, 2013. 389 s.
6. Dąbrowski M. Międzytekst. Literatura między kulturami narodowymi. *Porównania*. 2013. Nr 13. S. 93–105.
7. Dąbrowski M. Proza migracyjna: źródła i znaczenie. *Teksty Drugie*. 2016. Nr 3, S. 288–307.
8. Dąbrowski M. Tekst międzykulturowy. O przemianach literatury emigracyjnej. Warszawa, 2016. 342 s.
9. Głazewska E. Inny/obcy jako uosobienie diabła. *Kultura i Historia*. 2017. Nr 32. S. 132–145.
10. Inny słownik języka polskiego. T. I–II / pod red. M. Bańko. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000.
11. Капуściński R. Ten Inny. Kraków, 2006, 92 s.
12. Kosek I. Kilka uwag o opozycji swój-obcy i jej wartościowaniu we frazeologii. *Swojskość i obcość. O kategorii tożsamości w piśmiennictwie polskim na przełomie wieków*. Olsztyn, 2004. S. 178–193.
13. Prokop-Janiec E. Ku wielokulturowości. Literatura emigracyjna jako literatura imigrantów. *Proza polska na obczyźnie*. T. I / red. Z. Anders, J. Pasterski, A. Wal. Rzeszów, Wydawnictwo UR. 2007. S. 37–50.
14. Słownik współczesnego języka polskiego. Pod red. B. Dunaja. Warszawa : Wydawnictwo Wilga, 1998.
15. Wielki słownik języka polskiego. T. I–X / red. W. Doroszewski – Warszawa, Państwowe wydawnictwo naukowe. 1958–1969. Електронна версія: <https://www.wsjp.pl/>
16. Winnicka E. Angole. Wołowiec, 2014.
17. Zamojska E. Inny jako Obcy. Imigranci w polskim dyskursie publicznym i edukacyjnym. *Studia Edukacyjne*. 2013. Nr 28. S. 191–208.
18. Ziętek Z. Czas literatury miejsca. Gry o tożsamość w czasach wielkiej zmiany / pod red. A. Wernera, T. Żukowskiego. Warszawa, 2013. S. 127–150.

REFERENCES:

1. Kolesov, V. V. (1986). My'r cheloveka v slove Drevnej Rusy. [The world of man in the word of Ancient Rus']. Leningrad: Izdatelstvo Leningradskogo unyversyteta – Leningrad University Press. 311 p. [in Russian]
2. Kristeva, Yu. (2004). Sami sobi chuzhi. [Strangers to themselves]. Kyiv : Osnovy. 262 p. [in Ukrainian]
3. Kuznietsova, T. V. (2007). Kontsept “svii – chuzhyi” u lnhvokulturolohichnykh defynitsiiakh. [The concept of “otherness” and “selfness” in linguo-cultural definitions]. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho unyversytetu. Ser.: Filolohiia – Bulletin of Sumy State University. Ser.: Philology*. № 2. P. 37–40. [in Ukrainian]
4. Lotman, Yu. M. (2000). Vnutry musliashchykh myrov. [Inside the thinking worlds]. *Semyosfera. Semiosphere*. St. Petersburg: Iskusstvo SPB. 704 p. [in Russian]
5. Bauman, Z. (2013). Ponowoczesność jako źródło cierpień. [Postmodernity as a source of suffering]. Warszawa. 389 p. [in Polish]
6. Dąbrowski, M. (2013). Międzytekst. Literatura między kulturami narodowymi. [Intertext. Literature between national cultures]. *Porównania – Comparisons*. № 13. P. 93–105. [in Polish]
7. Dąbrowski, M. (2016). Proza migracyjna: źródła i znaczenie. [Migration prose: sources and meaning]. *Teksty Drugie – Second Texts*. № 3. P. 288–307. [in Polish]
8. Dąbrowski, M. (2016). Tekst międzykulturowy. O przemianach literatury emigracyjnej. [Intercultural text. On the changes in migration literature]. Warszawa. 342 p. [in Polish]

9. Głażewska, E. (2017). Inny/obcy jako uosobienie diabła. [Other / stranger as the embodiment of the devil]. *Kultura i Historia – Culture and History*. № 32. P. 132–145. [in Polish]
10. Inny słownik języka polskiego [Another dictionary of the Polish language]. T. I–II / edit by M. Bańko – Warszawa: *Wydawnictwo Naukowe PWN*, 2000. [in Polish]
11. Kapuściński, R. (2006). Ten Inny. [This Other]. Kraków. 92 p. [in Polish]
12. Kosek, I. (2004). Kilka uwag o opozycji swój-obcy i jej wartościowaniu we frazeologii. [A few remarks about the self-alien opposition and its evaluation in phraseology]. *Swojskość i obcość. O kategorii tożsamości w piśmiennictwie polskim na przełomie wieków – Homeliness and strangeness. On the category of identity in Polish literature at the turn of the century*. Olsztyn. P. 178–193. [in Polish]
13. Prokop-Janiec, E. (2007). Ku wielokulturowości. Literatura emigracyjna jako literatura imigrantów. [Towards multiculturalism. Emigration literature as immigrant literature]. *Proza polska na obczyźnie – Polish prose in exile*. T. I / edit by Z. Anders, J. Pasterski, A. Wal – Rzeszów : *Wydawnictwo UR*. P. 37–50. [in Polish]
14. Słownik współczesnego języka polskiego. [Dictionary of the contemporary Polish language] / edit by B. Dunaja. Warszawa: *Wydawnictwo Wilga*, 1998. [in Polish]
15. Wielki słownik języka polskiego. [The Large dictionary of the Polish Languages]. T. I–X / edit by W. Doroszewski – Warszawa: *Państwowe wydawnictwo naukowe*, 1958–1969. Electronic version: <https://www.wsjp.pl/> [in Polish]
16. Winnicka, E. (2014). Angole. [Angole]. Wołowiec. [in Polish]
17. Zamojska, E. (2013). Inny jako Obcy. Imigranci w polskim dyskursie publicznym i edukacyjnym. [Another as an Alien. Immigrants in the Polish public and educational discourse]. *Studia Edukacyjne – Educational Studies*. № 28. P. 191–208. [in Polish]
18. Ziętek, Z. (2013). Czas literatury miejsca. Gry o tożsamość w czasach wielkiej zmiany [Time of place literature. Identity games in times of great change] / edit by A. Wernera, T. Żukowskiego. Warszawa, 2013. P. 127–150. [in Polish]

UDC 378:371.311:811.11

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-15>

Olga SOKYRSKA

PhD in Philology, Senior Lecturer of Department of Technical English № 2, National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”, 37, Prosp. Peremohy, Kyiv, Ukraine, 03056

ORCID: 0000-0001-8100-9709

Svitlana BUHA

Lecturer of Department of Technical English № 2, National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”, 37, Prosp. Peremohy, Kyiv, Ukraine, 03056

ORCID: 0000-0001-9609-2867

To cite this article: Sokyrka, O., Buha S. (2021). Vykorystannia platform dlia dystantsiinoi osvity pid chas onlain navchannia navychkam pysma [The Use of Distance Learning Platforms in Teaching Writing Online]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 96–101, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-15>

THE USE OF DISTANCE LEARNING PLATFORMS IN TEACHING WRITING ONLINE

The work outlines the challenges educators face while teaching writing online and finds out ways to overcome them. Therefore, the aim of this study is to review available e-learning platforms used to facilitate foreign language teaching process in general and teaching writing in particular, analyze opportunities it gives, the applicability of online tools, demonstrate how to combine them with onsite teaching. The author reflects on the possibility of the use online learning environments in post-pandemic time.

This work also analyzes pre-lesson activities and their use while online and onsite work, substantiates pre-writing, while-writing and post-writing activities and how beneficial they are to ESL students in learning English. The article reviews the possibilities provided by Moodle and Google Workspace distance learning courses on the basis of “Sikorsky” Distance Learning Platform supplemented with other online learning services for teaching writing skills. The implementation of e-learning at Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute demonstrated that it enables and facilitates interaction between educators and students, the university has developed and advanced huge amount of activities and materials supplementing course materials aimed at teaching writing skills as well as other language skills.

The peculiarities of synchronous and asynchronous teaching of writing skills are studied in the article. The results show the effectiveness of combination of online and traditional tools of teaching writing and the potential of distance learning platforms.

The results of the study show that one of the main benefits of teaching writing online is the ability to adjust learning process to students’ individual needs and learning style. Thus, online learning will eventually become an integral component of teaching which will lead to the emergence of a new hybrid model of education.

Key words: distance education, online learning tools, teaching writing online, distance learning platforms.

Ольга СОКИРСЬКА

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри англійської мови технічного спрямування № 2, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», просп. Перемоги, 37, Київ, 03056

ORCID: 0000-0001-8100-9709

Світлана БУГА

викладач кафедри англійської мови технічного спрямування № 2, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», просп. Перемоги, 37, Київ, 03056

ORCID: 0000-0001-9609-2867

Бібліографічний опис статті: Сокирська, О., Буга С. (2021). Використання платформ для дистанційної освіти під час онлайн навчання навичкам письма. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 96–101, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-15>

ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМ ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ У НАВЧАННІ НАВИЧОК ПИСЬМА ОНЛАЙН

У роботі висвітлюються проблеми, з якими стикаються педагоги під час онлайн навчання навичкам письма та з'ясовуються шляхи їх подолання. Тому метою цього дослідження є розглянути доступні платформи електронного навчання, які використовуються для полегшення процесу навчання іноземної мови загалом і навчання навичкам письма зокрема, проаналізувати можливості, які воно дає, застосування онлайн-інструментів, продемонструвати як поєднати їх із навчанням в аудиторії. Автор розмірковує про можливість використання онлайн-середовищ для навчання в постпандемічний час.

У цій роботі також аналізуються види роботи на етапі підготовки до уроку та їх використання під час роботи онлайн та оффлайн, обґрунтовуються види вправ перед початком написання роботи, під час написання та після написання та наскільки вони корисні для студентів у вивченні англійської мови. У статті розглядаються можливості дистанційних курсів Moodle та Google Workspace на базі платформи дистанційного навчання «Sikorsky» та інших сервісів онлайн-навчання для удосконалення навичок письма. Впровадження електронного навчання в Київському політехнічному інституті імені Ігоря Сікорського продемонструвало, що воно уможливує та полегшує взаємодію викладачів та студентів, університет розробив та вдосконалив велику кількість вправ та матеріалів, що доповнюють матеріали курсу, спрямовані на навчання навичкам письма та інших мовних навичок.

У статті досліджуються особливості синхронного та асинхронного навчання навичкам письма. Результати показують ефективність поєднання онлайн і традиційних інструментів навчання письму та потенціал платформ дистанційного навчання.

Результати дослідження показують, що однією з головних переваг навчання письмом онлайн є можливість налаштувати процес навчання відповідно до індивідуальних потреб і стилю навчання учнів. Таким чином, онлайн-навчання з часом стане невід'ємною складовою навчання, що призведе до появи нової гібридної моделі освіти.

Ключові слова: дистанційна освіта, інструменти онлайн-навчання, навчання навичкам письма онлайн, платформи для дистанційного навчання.

Introduction. Rapid changes and modern trends in the English language learning are caused by the new challenges of the world which accelerated the transition to distance learning from traditional forms of instruction used in the higher education system before. The use of information and communication technologies in education have become ubiquitous and inevitable in the long process of gaining language proficiency which attracts attention of many researchers (Kornieva, Vashchylo, 2021; Baklazhenko, 2021; Lockee, 2021).

Learning of foreign languages is crucial for successful professional, business, international and interpersonal communication which is impossible without learning academic language as well as academic writing. Thus, teaching writing has become an important part of the curriculum.

Many universities were forced to develop e-learning platforms on the basis of previously created learning management systems due to the global pandemic. These platforms facilitate educators' interaction with online learners, significantly help them to conceptualize various courses, course structures, syllabus and make educational process more flexible, convenient, accessible and tailored to students' needs (Ghouname, 2020, pp. 25–31; Hussin, 2018).

Writing is a linguistic skill which is as important for English language learners as all other language aspects such as reading, listening, and speaking. Students need to think critically, analyze and systematize information, express their opinions which is impossible without writing skills.

All these aspects make the study of available online tools and platforms providing possibilities and functions for teaching writing **relevant** as the transition from traditional classes to online instruction due to the global pandemic might be here to stay which will significantly affect the system of education. Besides, forced shift to distance education due to quarantine restrictions demonstrated the efficiency of using online learning platforms used in language learning in general and teaching writing in particular, the potential of virtual educational environments, the diversity of functions and possibilities they provide, the need of their further improvement and development since they make it possible to deliver information as effectively as in offline instruction.

Thus, the **aim** of this work is to review and analyze available e-learning platforms used to facilitate foreign language teaching process in general and teaching writing in particular, study the opportunities and tools provided for teaching writing skills, their combination with classroom

work and the applicability of its use in post-pandemic time.

Methodology. Many higher educational institutions used online education opportunities to its full potential. Forced transition to online instruction demonstrated that traditional offline learning and e-learning can go hand by hand. To master all English language skills (speaking, reading, listening and writing) the students of Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute were provided with Moodle and Google Workspace distance learning courses available on “Sikorsky” Distance Learning Platform during the quarantine. Asynchronous learning process was supplemented by such services as MyEnglishLab, Classtime, Peardeck, Padlet, Google Forms, Google Doc etc. Synchronous learning process was organized with the help of such services as Webex, Google Meet, zoom, Skype etc. because of their convenience and wide range of possibilities they give. Such services as Google Workspace (GSuite for Education) are widely used by Ukrainian universities for teaching different language skills and writing in particular. During the pandemic these tools enable educators to interact with students more efficiently and effectively via video conferences, chat groups, document sharing and make it easier to communicate with a teacher with the help of online platforms. Such English learning platforms as My English Lab provide exercises where students are offered to complete writing tasks having possibility to practice other language skills as many times as they need. The teacher’s feedback is left in student’s personal account with highlighted, corrected and commented mistakes.

These online tools proved its effectiveness in enabling students-teachers interaction, the get students actively involved in studying process (Toffoli, Sockett, 2015). The use technology for studying and working distantly is beneficial for both participants of the educational process, teachers and students. That’s why blended learning, allowing a combination of online and traditional tools of teaching, has become so popular (Sokyrskya, 2020).

Results and discussion. Teaching writing is a challenging and overwhelming task for many educators even in classrooms, let alone online instruction. A teacher may not be able to conduct writing classes as often as in classroom, but

a positive thing is that students can be given a lot of time to practice writing skills independently with the help of online learning tools.

Combining live online classes with self-study and homework on the basis of online learning platforms allows to master writing skills and maximize students’ progress significantly. Many in-person classroom activities can be easily adapted for online writing instruction and incorporated in distance learning courses to make online classes as effective as offline.

Since its emergence pedagogical, technical, methodological and psychological aspects of distance learning have been the subject of scientific research. The global pandemic and strict restrictions gave the stimulus for the study of this problem (Goudeau, Sanrey, Stanczak, 2021, pp. 1275–1280). Long before the pandemic such big companies as Google, LinkedIn Learning, EdX, Coursera, Khan Academy, Uдеми provided online certificate programs but the quarantine has accelerated the demand which has led to massive spikes in the number of users. Many large universities have developed virtual learning environments to keep up with the latest trends and to support large-scale remote work. To cope with a sudden shift to online instruction the largest technical university of Ukraine Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute created “Sikorsky” Distance Learning Platform which helps to organize online learning process, facilitates teacher-student interaction, provides the access to many resources. The study on learners attitude to transformations introduced in the learning process after the lockdown restrictions at Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute demonstrated that learners commend the changes and showed their desire to stick to online learning tools in post-pandemic time after they come back to traditional form of studying (Melnychenko, Zheliaskova, 2021, pp. 6–9). All English language skills can be mastered with the help of distance courses provided by this platform. It is worth mentioning that all courses are free of charge for Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic students.

Writing skills have always been one of the most important and challenging at the same time. This type of skills can be taught online and offline. In order to engage students in work and make them more motivated and interested they should be involved in reflective process. The lack of face-to-

face interaction leads to lower learners' engagement in group work in case of synchronous learning that is why teachers must constantly invent creative ways to involve all students in practical activities. Asynchronous work involves using online tools, videos with instructional sessions, samples of essays, letters and other types of writing etc. Zoom's polls, Google Classroom, Classtime etc. can be used at pre-writing and post-writing stages as well as at mastering other language aspects (Sokyrska, Buha, 2021, pp. 114–115).

At pre-writing stage a teacher can ask students during online group meeting about what they really want teacher's feedback about with their essay. Another good way to make students reflect on their mistakes and learning goals is to provide them with self-evaluation questionnaire in Google Forms or use Zoom polls for this purpose. Various polls are an easy way to get learners actively involved and make them interact with the group and contribute to the lesson.

Despite the fact that distance learning have become ubiquitous now, not reliable internet access, the lack of modern digital equipment or poor quality of hardware and software is still an essential obstacle for both students and teachers in case of synchronous learning when live classes are conducted (Sokyrska, 2020). Another problem teachers faced was the lack of awareness and knowledge regarding ways to implement online learning tools into teaching writing online and uneven level of readiness of teachers distance education process.

At pre-lesson stage students can be asked to prepare question, carry out some research on the topic, find certain information which will help to come up with ideas for the writing. The online lesson is used for brainstorming the ideas for an essay, discussing questions, practicing, and developing new skills. The writing itself is performed individually as a homework.

In order to brainstorm the ideas for writing s teacher can use Padlet, Flipgrid, Peardeck, Google Doc which helps to involve all students in discussion. Using mind maps is one more way to brainstorm and develop ideas for opinion essays. Students can be organized into pairs or groups to negotiate the question in breakout rooms which are a substitute of traditional classroom discussions. They are good for working collaborative writing tasks. After completing the task students return to the main room for further work.

The combination visual, audio and kinesthetic elements in work is considered to be the most effective in teaching different language skills. Reading a book with illustrations for many people is more exciting than just gulp the text. Thus, use visuals to make the writing task more entertaining for students. For example, using a picture or a video at pre-writing task will make students more interested in completion a task.

Teaching writing lessons online is exhausting so they should be concise as it is difficult for students to stay focused on lengthy lessons while working remotely. Thus, teaching writing online needs to be chunked. It would be effective to meet online for synchronous part of the work and provide students with resources and time to work individually. Also, the process of writing a text can be divided into parts which are performed synchronously and asynchronously. Students can be offered to write some parts of the text such as topic sentences and introduction paragraph while working synchronously and other parts such as body paragraphs and conclusions could be offered to write while working individually.

Distance learning demonstrated that grading essays digitally is much easier and more efficient that checking writing works and causes less stress due to many reasons. One of the reasons is that providing feedback in person can be quite time consuming. While working with online learning platforms a teacher leaves the feedback in student's work which is available in learner's personal account. The mistakes can be highlighted, corrected and commented by a teacher. Students have access to the feedback at any convenient time. The teacher emphasizes weak and strong sides of the work, points area for growth. If online learning platform used for English learning has audio features, a teacher can also verbalize the feedback which will save the time. Students are not limited in time to work on mistakes, they can revise the material learnt withing a certain topic, repeat grammar and vocabulary as much time as they need. What should be taken into consideration while assessing essays is that all language skills can not be corrected at the same time. We should focus on certain material depending on the type of writing learners are producing. Usually the structure, word order, fluency, style, grammar and vocabulary are paid attention to. If necessary, a teacher can provide re-teaching lesson based on students' needs.

Another important aspect is handwriting which can cause difficulties for both teachers and learners. Teaching writing online solves this problem.

It is worth mentioning that one of the things which students must be taught is the importance of avoiding plagiarism. There are several reasons for plagiarism. Some students do this due to the lack of time. Another reason is the lack of confidence in their writing skills. Sometimes students just do not understand what plagiarism is. That is why a teacher should explain what copyright and intellectual property is, strengthen their confidence and make them realize the importance of learning writing.

Conclusions. Online writing instruction offer opportunities to teach beyond the traditional classroom, geographic restrictions, when students must be self-isolated because of the quarantine rules, and time limits. Teaching writing online gives educators various ways to apply their theoretical and pedagogical knowledge. This definitely helps to recognize your teaching talent zones and areas for growth.

The problem of equipping teachers with e-teaching skills can be solved with the help of professional development courses in the sphere of mastering and implementing online learning tools and compulsory training of teaching staff.

There are no stark differences between core strategies in teaching writing inline and onsite though supplementing or adapting coursebooks for teaching remotely can be challenging task. But after a teach grasps the basics of online instruction, this will definitely become a rewarding experience.

The combination of resources for teaching writing online reviewed in the article is effective. However, in order to take advantage of distance education process, find the best ways to teach writing online and make the lesson effective a teacher has to combine multiple resources on various platforms, use different websites or applications which is very time consuming and causes inconveniences for educators and learners. Hence, creating an online learning environment enabling the combination of synchronous and asynchronous learning would be groundbreaking for further development of teaching English online.

BIBLIOGRAPHY:

1. Баклаженко Ю. Лінгвістичні передумови навчання англійського професійно орієнтованого мовлення в закладах вищої освіти. *Актуальні питання іноземної філології*. 2021. Вип. 13. С. 10–16. URL: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2020-13-2>
2. Goudeau S., Sanrey C., Stanczak A. et al. Why lockdown and distance learning during the COVID-19 pandemic are likely to increase the social class achievement gap. *Nat Hum Behav*. 2021. Vol. 5. P. 1273–1281. URL: <https://doi.org/10.1038/s41562-021-01212-7>
3. Hussin A. Education 4.0 made simple: Ideas for teaching. *International Journal of Education and Literacy Studies*. 2018. Vol. 6 (3). P. 92–98. URL: <http://dx.doi.org/10.7575/aiac.ijels.v.6n.3p.92>
4. Melnychenko A., Zheliaskova T. Transformation of educational process in COVID-19 pandemic: a case of Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute. *Advanced Education, [S. l]*. 2021. Vol. 8, n. 18. P. 4–10. DOI: 10.20535/2410-8286.237575
5. Lockee B. Online education in the post-COVID era. *Nat Electron*. 2021. Vol. 4. P. 5–6. URL: <https://doi.org/10.1038/s41928-020-00534-0>
6. Sokyrskya O. (2020). The importance of combination of online learning with work in the classroom. *II Annual Conference on Current Foreign Languages Teaching Issues in Higher Education: Conference Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. 2020. P. 56–58.
7. Sokyrskya O., Buha S. The Peculiarities of Distance Language Education: Listening, Speaking and Pronunciation an ESL Teaching. *III Annual Conference on Current Foreign Languages Teaching Issues in Higher Education*. 2021. P. 114–116.
8. Toffoli D., Sockett G. University teachers' perceptions of Online Informal Learning of English (OILE). *Computer-Assisted Language Learning*. 2015. Vol. 28 (1). P. 7–21. URL: <https://doi.org/10.1080/09588221.2013.776970>
9. Ghouname N. Moodle or Social Networks: What Alternative Refuge is Appropriate to Algerian EFL Students to Learn during Covid-19 Pandemic. *Arab World English Journal*. 2020. Vol. 11 (3). P. 21–41. URL: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/vol11no3.2>
10. Kornieva Z., Vashchylo O. Development of Speaking Skills Assessment Criteria for Engineering Students. *Arab World English Journal*. 2020. Vol. 12 (2). P. 72–82. DOI: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/vol12no2.5>

REFERENCES:

1. Baklazhenko, Yu. (2021). Lihvistychni peredumovy navchannia anhliiskoho profesiino oriantovanoho movlennia v zakladakh vyshchoi osvity [Linguistic preconditions for teaching professionally oriented English writing in higher educational institutions]. *Aktualni pytannia inozemnoi filolohii*, 13, 10–16. URL: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2020-13-2> [in Ukrainian]
2. Goudeau, S., Sanrey, C., Stanczak, A. et al. (2021). Why lockdown and distance learning during the COVID-19 pandemic are likely to increase the social class achievement gap. *Nat Hum Behav* 5, 1273–1281. URL: <https://doi.org/10.1038/s41562-021-01212-7>
3. Hussin, A. (2018). Education 4.0 made simple: Ideas for teaching. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 6 (3), 92–98. URL: <http://dx.doi.org/10.7575/aiac.ijels.v.6n.3p.92>
4. Melnychenko, A. ., & Zheliaskova, T. (2021). Transformation of educational process in COVID-19 pandemic: a case of Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute. *Advanced Education*, 8 (18), 4–10. URL: <https://doi.org/10.20535/2410-8286.237575>
5. Lockee, B. Online education in the post-COVID era. *Nat Electron*, 4, 5–6 (2021). URL: <https://doi.org/10.1038/s41928-020-00534-0>
6. Sokyrskya, O. (2020). The importance of combination of online learning with work in the classroom. *II Annual Conference on Current Foreign Languages Teaching Issues in Higher Education: Conference Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. Kyiv, 56–58.
7. Sokyrskya O., Buha S. (2021). The Peculiarities of Distance Language Education: Listening, Speaking and Pronunciation an ESL Teaching. *III Annual Conference on Current Foreign Languages Teaching Issues in Higher Education*. Kyiv, 114–116.
8. Toffoli, D., & G. Sockett. (2015). University teachers' perceptions of Online Informal Learning of English (OILE). *Computer-Assisted Language Learning*, 28 (1), 7–21. URL: <https://doi.org/10.1080/09588221.2013.776970>
9. Ghouname, N. (2020). Moodle or Social Networks: What Alternative Refuge is Appropriate to Algerian EFL Students to Learn during Covid-19 Pandemic. *Arab World English Journal*, 11 (3), 21–41. URL: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/vol11no3.2>
10. Kornieva, Z., & Vashchylo, O. (2021). Development of Speaking Skills Assessment Criteria for Engineering Students. *Arab World English Journal*, 12 (2), 72–82. DOI: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/vol12no2.5>

УДК 811.111'37

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-16>

Дарина СТАНКО

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології, Ужгородський національний університет, 14, вул. Університетська, м. Ужгород, Закарпатська область, Україна, 88000

ORCID: 0000-0002-7858-8663

Бібліографічний опис статті: Станко, Д. (2021). Історія розвитку фанфікшен як жанру вторинної комунікації. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 102–106, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-16>

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ФАНФІКШЕН ЯК ЖАНРУ ВТОРИННОЇ КОМУНІКАЦІЇ

*Стаття присвячена висвітленню історії становлення та розвитку фанфікшен як жанру вторинної комунікації. Роботу виконано в межах комунікативної лінгвістики. Фанфікшен як жанр сучасного Інтернет дискурсу є вторинним текстом, тобто написаним за мотивами, сюжетом тощо із оригінальним твором. Історія фанфікшена безпосередньо пов'язана з історією фан-спільнот або фандомів, оскільки одна з визначальних характеристик фанфікшену – це його спрямованість на фанів. Любителі наукової фантастики стали користуватися поняттям «фандом» для позначення своєї спільноти ще в 20-х роках ХХ століття. Вперше масовий сплеск фанфіків зафіксовано наприкінці 60-х років, коли на екрани вийшов серіал *Star Trek: The Original Series*. За час показу шанувальники серіалу підготували друкований варіант збірки, написаних ними фанфіків. Дослідники сходяться на думці, що поширення інтернету стало переломною подією в історії фандомів та фанфікшену. Глобальна мережа дозволила обійти всі обмеження і бар'єри, що існували раніше: поширення текстів стало секундною справою, з'явилися величезні можливості для комунікації читачів один з одним та з авторами, доступ до спільноти-фандомів став максимально простим. Ранні роботи про фанфіки часто розглядали це явище з гендерної точки зору, оскільки практика фанфіку переважно жіноча. Найпоширенішим джерелом для дослідження фанфіків були фандомні матеріали з популярних на той час телесеріалів. Основним фокусом вивчення фандомів були практики та цінності їх учасників, характеристики фана як особистості, а також відмінні риси культури, яку створили учасники фандомів. Історія фанфікшену та його дослідження пройшла довгий шлях від негативної інтерпретації до повноцінного вивчення в межах літературознавства, Інтернет лінгвістики та комунікативної лінгвістики. Перспективним продовженням даного дослідження є розгляд типології жанрів англомовного фанфікшену.*

Ключові слова: вторинна комунікація, жанр, фанфікшен, фандом.

Daryna STANKO

PhD in philology, associate professor of the department of foreign languages, Uzhhorod national university, 14, vul. Universitetska, Uzhhorod, Zakarpatska oblast, Ukraine, 88000

ORCID: 0000-0002-7858-8663

To cite this article: Stanko, D. (2021). Istoriiia rozvitku fanfiction iak zhanru vtorynnoyi kommunikatsii [The history of fanfiction development as a genre of secondary communication]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 102–106, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-16>

THE HISTORY OF FANFICTION DEVELOPMENT AS A GENRE OF SECONDARY COMMUNICATION

*The article is devoted to the history of the formation and development of fan fiction as a genre of secondary communication. The research was performed within the framework of communicative linguistics. Fan fiction as a genre of modern Internet discourse is a secondary text, i.e. written on the motives, plot, etc. of the original work. The history of fan fiction is directly related to the history of fan communities or fandoms, as one of the defining characteristics of fan fiction is its focus on fans. Fans of science fiction began to use the term «fandom» to denote their community in the 20s of XX century. The first mass surge of fan fiction was recorded in the late 60's, when the series *Star Trek: The Original Series* was released. During the show, fans of the series prepared a printed version of the collection of fan fiction written by them. Researchers agree that the spread of the Internet was a turning point in the history of fandom and fan fiction. The global network has overcome all the limitations and barriers that existed before: the distribution of texts has become a matter of seconds, there are huge opportunities for readers to communicate with each other and with authors, access to the fandom community has become as easy as possible. Early works on fan fiction often viewed this*

phenomenon from a gender perspective, as fan fiction practice is predominantly female. The most common source for the study of fan fiction was fandom materials from popular TV series at the time. The main focus of the study of fandoms was the practices and values of their members, the characteristics of the fan as a person, as well as the distinctive features of the culture created by the members of the fandoms. The history of fan fiction and its research has come a long way from negative interpretation to the study within literary works, Internet linguistics and communicative linguistics. A promising continuation of this study is to consider the typology of genres of English fan fiction.

Key words: secondary communication, genre, fan fiction, fandom.

Актуальність проблеми. Сьогодні фанфікшен представлений величезним масивом творів, що відрізняються своїм вторинним характером через те, що їх автори створюють свої тексти після прочитання чи перегляду оригінальних творів. Оскільки текст фанфіку створюється «під враженням», взаємозв'язок між вихідним твором та фанфікшен представляє собою відносини прототексту та вторинного тексту (Ророва, 2009). Актуальність дослідження фанфіку зумовлена, перш за все, тим, що ці твори є яскравим прикладом сучасної мови та відображають актуальні мовні тенденції, виражають музичні, літературні та кіноуподобання передусім молоді. Отже, фанфікшен є маловивченим явищем, яке існувало в різних формах, але найбільшого поштовху в розвитку отримало лише в останні десятиліття, що також підкреслює релевантність подібних лінгвістичних розвідок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Детальне вивчення фанфіку дослідниками різних сфер почалося в 1980-х роках, а в 1990-х роках набуло більшого поширення. У 1992 році Х. Дженкінс опублікував свою монографію «Текстові браконьєри: телевізійні шанувальники та культура співучасті», а К. Бекон-Сміт написала працю «Підприємливі жінки: телевізійний фандом і створення популярного міфу». Ці публікації часто називають дослідженнями «першої хвилі» (Ророва, 2009), що на тривалий час визначило переважаючі підходи до вивчення фанфіку. Особливо яскраво це проявляється у першого з наведених авторів.

Так, Генрі Дженкінс визначив фанфік як культуру «текстових браконьєрів», які несуть значення та образи канонічних творів для створення величезної кількості інших текстів різного типу та статусу (Jenkins, 1992).

Ранні роботи про фанфіки часто розглядали це явище з гендерної точки зору, оскільки практика фанфіку була переважно жіночою. Найпоширенішим джерелом для дослідження фанфіків були фандомні матеріали з популярних на

той час телесеріалів. Основним фокусом дослідження фандомів були практики та цінності їх учасників, характеристики фана як особистості, а також відмінні риси культури, яку створили учасники фандомів (Prasolova, 2009).

Дослідницькі роботи, що з'явилися з початку 2000-х і до теперішнього часу, прийнято називати «другою хвилею», яка розширює набір досліджуваних аспектів фанфікшена, виходить за рамки соціології. Однією з головних проблем, що цікавили дослідників, було питання про те, в якому аспекті трактувати таке явище, як фанфікшен, які його роль і місце у світі. Деякі вчені відносили його до фольклору, інші трактували як соціокультурне явище, решта ж – як літературний феномен (Ророва, 2009).

Представники останнього напрямку відзначають швидке проникнення фанфіку в молодіжну культуру, що значно підвищує актуальність наукового осмислення цього явища, оскільки воно має потужний вплив на суспільство. Однак і сьогодні дослідження фанфіку досить фрагментарні. Бачення фанфіку науковою спільнотою здебільшого зводиться до уявлення про фанфік як про другорядний твір, який взагалі не має літературної цінності, а тому не може бути цікавим об'єктом дослідження. Деякі вчені також спостерігають неспроможність подолати дискримінаційний поділ літератури на «примітну» (елітарну, якісну) та «не варту уваги» (масову, до якої, крім фанфіку, часто входять цілком оригінальні масові жанри, такі як фантастика, детектив оповідання, любовні романи тощо), хоча такий поділ на сьогоднішній день не актуальний і надзвичайно шкідливий для літературознавства загалом (Devjatko, 2018).

Проте, таке нехтування фанфіками не є переважаючим підходом у сучасній філології. Все більше дослідників схильні досліджувати це явище під загальним терміном «веб-література». Його загальні особливості включають: свободу автора (автори мають можливість вільно завантажувати свої твори і не

залежать від видавців. Крім того, вони можуть зберігати повну анонімність і писати на будь-які теми, не оглядаючись на цензуру); свободу читача (читачі оцінюють сам текст, найчастіше у них немає інформації про особу автора); інтерактивність (читачі можуть написати свою думку одразу після особистого прочитання автору, поставити запитання чи внести пропозиції. Важливою особливістю є вміння автора вступити в діалог з читачем); відсутність комерційної вигоди (тексти, розміщені в мережі, найчастіше не спрямовані на отримання прибутку, а у випадку з фанфіками отримання прибутку є незаконним); гіпертекстуальність, яка знаходить своє відображення у можливості комбінувати тексти за допомогою гіперпосилань; мультимедійний символ, тобто можливість вставки додаткових атрибутів, зображень, відео, аудіо; інклюзивність, оскільки Інтернет стирає кордони, будь-яка людина може отримати доступ до текстів, усі взаємодії відбуваються миттєво (Andreev, 1997).

Ми пропонуємо розглянути явище фанфіку з позицій теорії комунікації та висвітлити основні етапи становлення цього жанру Інтернет дискурсу. Таким чином, **мета статті** полягає у висвітленні історії становлення та розвитку фанфікшен як жанру вторинної комунікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Текстові деривати – особливе явище в лінгвістиці. Це похідні мовні твори, одні з яких прагнуть зберегти якомога тісніший зв'язок зі своєю основою, оригінальним текстом (сюди належать близький до тексту переказ, списування, переклад з однієї мови на іншу, наслідування, конспектування), а інші – націлені на її творчий розвиток (інтерпретація, адаптація, пародія, надтекст) або аж ніяк не творче спотворення (Ionova, 2013). Фанфіки за своєю суттю є текстовими дериватами другого типу.

Вивчення вторинних мовних жанрів та побудова їх класифікації зручно здійснювати на матеріалі інтернет-комунікації: по-перше, гіпертекст як основа фіксації комунікативних подій Інтернету передбачає множинність зв'язків між різними ділянками глобальної мережі, що створює сприятливі умови для розвитку різноманіття жанрів та форм мовної поведінки; по-друге, принципова інтерактивність Інтернету зумовлює формування у ньому складних за структурою діалогічних та полі-

логічних текстів; по-третє, стрімкість розвитку мережі Інтернет дає можливість для хоча б початкового діахронічного осмислення представлених у ній жанрів. Перейдемо до висвітлення історії розвитку досліджуваного жанру.

Історія фанфікшена безпосередньо пов'язана з історією фан-спільнот або фандомів, оскільки одна з визначальних характеристик фанфікшену – це його спрямованість на фанів. Любителі наукової фантастики стали користуватися поняттям «фандом» для позначення своєї спільноти ще в 20-х роках ХХ століття, на сторінках журналу *Amazing Stories* (Сорра, 2006), де окремий розділ листування дозволяв активне спілкування між читачами та видавцями, та де були вказані адреси, тому фанати могли переписуватися один з одним або дискутувати на сторінках журналу. Незабаром після цього почали виходити журнали, які видавалися власне самими фанатами.

Отже, одним із найважливіших факторів в історії фанфікшену стало поширення наприкінці ХІХ – початку ХХ століть дешевих друкованих видань – газет та журналів, які повідомляли про події, важливі для вболівальників спорту та любителів кіно, публікували вестерни, комікси та те, що стало відомо як «дивна фантастика» і пізніше розвинулося в жанр наукової фантастики (Rosenblatt, 2017). Звичайно, спочатку літературні фандоми склалися навколо традиційних книг; комікси та наукова фантастика прийшли небагато пізніше. Наприклад, фандом, організований навколо історій про Шерлока Холмса, ймовірно, є одним із найвідоміших сьогодні раних фанспільнот, які створювали фанфікшен.

Вперше масовий сплеск фанфіків зафіксовано наприкінці 60-х років, коли на екрани вийшов серіал *Star Trek: The Original Series*. За час показу шанувальники серіалу підготували друкований варіант збірки, написаних ними фанфіків.

Дослідники сходяться на думці, що поширення інтернету стало переломною подією в історії фандомів та фанфікшену. Глобальна мережа дозволила обійти всі обмеження і бар'єри, що існували раніше: поширення текстів стало секундною справою, з'явилися величезні можливості для комунікації читачів один з одним та з авторами, доступ до спільноти-фандомів став максимально простим, а деякі

з них розрослися до неможливих раніше розмірів. До таких фандомів-гігантів, учасники яких створюють величезну кількість текстів та інших продуктів творчості, можна віднести, наприклад, фандоми Гаррі Поттера, Марвел та інші (Eliseeva, 2019).

У 2013 році одна з найпотужніших онлайн-платформ *Amazon* надала можливість офіційно публікувати фанфіки з відповідними ліцензійними угодами (Devjatko, 2018). Цей факт включає фанфіки в сферу Інтернет-лінгвістики, яку Девід Кристал визначає як синхронний аналіз мови в усіх сферах інтернет-діяльності, включаючи електронну пошту, різні види чату та ігор, обмін миттєвими повідомленнями та веб-сторінки, і включаючи пов'язані сфери комп'ютерно-медичних комунікацій (СМС), такі як SMS-повідомлення (Crystal 2005). Британський лінгвіст виділяє чотири основні аспекти Інтернет-лінгвістики: соціолінгвістичний, навчальний, стилістичний та практичний, які тісно пов'язані між собою. Перший з них, соціолінгвістичний аспект, розкриває вплив Інтернету на зміни, що відбуваються в мові. Поява нових стилістичних особливостей, властивих Інтернет-комунікації, викликає у вченого певні занепокоєння щодо спрощення мови. Освітній аспект стосується відносин між неформальною англійською та стандартизованою англійською, яка вийшла на принципово новий рівень. Не можна сказати, що один вплив сильніший за інший, оскільки на даний момент ми можемо спостерігати ситуацію, коли зміни, що відбуваються в неформальних англійських мережах, змінюють традиційну мову, накладаючи свій відбиток. Щодо стилістичного аспекту, то Інтернет створює нові умови для творчості засобами мови, особливо в літературній сфері. Д. Кристал виділяє такі явища, як ведення блогів – створення інтернет-щоден-

ників; відносно новий напрямок інтернет-творчості – фанфік – довільний літературний твір, заснований на будь-якому оригінальному творі з використанням його сюжетних ідей та героїв. Зі стилістичної точки зору принциповою відмінністю так званої мережевої літератури від звичайної є відсутність редагування, цензури та виправлень ззовні. Текст доходить до читача в первісному вигляді, не зазнаючи змін з метою стандартизації. З практичної точки зору автор виділяє позитивний і негативний вплив Інтернету. Однією з головних переваг Інтернету, як стверджує автор, є його здатність відроджувати або розвивати зникаючі та менш поширені мови (Crystal 2005).

Слід зазначити, що сьогодні публікація фанфіків на всіх інтернет-майданчиках досить чітко регламентується. Найчастіше правила оформлення тексту відрізняються лише в дрібницях, загалом же залишаючись спільними: кожній роботі має передувати «шапка», в якій зазначено ім'я автора, назва, короткий опис фанфіка, його розмір, жанр та особливості сюжету. Також зазвичай у шапку входить дисклеймер, тобто повідомлення про те, що права на героїв, світ та інші елементи оригіналу належать його автору, і творець фанфіка не привласнює їх собі, а лише висловлює власний погляд на твір (Denisova, 2012).

Висновки. Фанфікшен як жанр сучасного Інтернет дискурсу є вторинним текстом, тобто написаним за мотивами, сюжетом тощо із оригінальним твором. Історія фанфікшену та його дослідження пройшла довгий шлях від негативної інтерпретації до повноцінного вивчення в межах літературознавства, Інтернет лінгвістики та комунікативної лінгвістики.

Перспективним продовженням даного дослідження є розгляд типології жанрів англомовного фанфікшену.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреев А. В. С e t e r a. Манифест Сетевой Литературы, или Личный Опыт Поэтической Независимости. *Теория литературы*. 1997. URL: <http://www.netslova.ru/esse/manif.html> (дата звернення: 28.10.2021).
2. Дев'ятко Н. В. Фанфікшен як новітній тип молодіжної літературної творчості: психологічні і соціальні аспекти. *ADVANCES OF SCIENCE: Proceedings of articles the international scientific conference*. Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv, 28 September 2018 / Editors prof. L. N. Katjuhin, I. A. Salov, I. S. Danilova, N. S. Burina. Kyiv : MCNIP, 2018. С. 581–591.
3. Денисова А. И. Фанфикшн как субкультура и феномен массовой литературы. *Аналитика культурологии*. 2012. № 24. С. 141–143.
4. Елисева А. Д. Феномен фанфикшена в эпоху цифровых технологий. *Многомерность общества: цифровой поворот в гуманитарном знании: 3-й молодежный конвент* : материалы международной

студенческой конференции 14–16 марта 2019 года. Екатеринбург : Издательство Уральского университета, 2019. С. 61–63.

5. Ионова С. В. Традиционные и новые формы лингвистической вторичности. *Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2: Языкознание*, no. 3. 2013. С. 27–33.

6. Попова С. Н. Лингвостилистика фанфикшн: на материале англоязычных сайтов, посвященных творчеству Дж. Р. Р. Толкина : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. 2009. 187 с.

7. Прасолова К. А. Фанфикшн: литературный феномен конца XX – начала XXI века: творчество поклонников Дж. К. Ролинг : дис. ... канд. филол. наук: 10.01.03. Калининград, 2009. 261 с.

8. Coppa, F. A Brief History of Media Fandom. *Fan fiction and fan communities in the age of the Internet*, ed. Busse K. and Hellekson K. NC, 2006. 41–59.

9. Crystal D. The scope of Internet linguistics. 2005. URL: https://web.archive.org/web/20110726112040/http://www.davidcrystal.com/DC_articles/Internet2.pdf (дата звернення: 28.10.2021).

10. Jenkins H. *Textual poachers: Television fans and participatory culture*. London: Routledge, 1992. 424 p.

11. Rosenblatt B. The Great Game and the copyright villain. *Transformative Works and Cultures*. 2017. № 23. URL: <https://doi.org/10.3983/twc.2017.0923> (дата звернення: 28.10.2021).

REFERENCES:

1. Andreev, A. V. (1997). S e t e r a. Manifest Setevoj Literatury, ili Lichnyj Opyt Pojeticheskoy Nezavisimosti [Manifest of web literature or own experience of poetic independence]. *Teorija literatury*. URL: <http://www.netslova.ru/esse/manif.html>

2. Dev'jatko, N. V. (2018). Fanfikshen jak novitnij tip molodizhnoї literaturnoї tvorchosti: psihologichni i social'ni aspekti [Fanfiction as a new type of youth literary creativity]. *ADVANCES OF SCIENCE: Proceedings of articles the international scientific conference. Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv*, 28 September 2018 / Editors prof. L. N. Katjuhin, I. A. Salov, I. S. Danilova, N. S. Burina. Kyiv : MCNIP, 581–591.

3. Denisova, A. I. (2012). Fanfikshn kak subkul'tura i fenomen massovoj literatury [Fanfiction as subculture and phenomenon of mass literature]. *Analitika kul'turologii*. 2012. № 24. S. 141–143.

4. Eliseeva, A. D. (2019). Fenomen fanfikshena v jepohu cifrovyh tehnologij [Fanfiction phenomenon in the epoch of technologies]. *Mnogomernost' obshhestva: cifrovoy povorot v gumanitarnom znanii: 3-j molodezhnyj konvent : materialy mezhdunarodnoj studencheskoj konferencii 14–16 marta 2019 goda*. Ekaterinburg : Izdatel'stvo Ural'skogo universiteta, 61–63.

5. Ionova, S. V. (2013). Tradicionnye i novye formy lingvisticheskoy vtorichnosti [Traditional and new forms of linguistic secondary texts]. *Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta. Serija 2: Jazykoznanie*, no. 3, 27–33.

6. Popova, S. N. (2009). Lingvostilistika fanfikshn [Linguostylistics of fanfiction]. dis. ... kand. filol. nauk: 10.02.04.

7. Prasolova, K. A. (2009). Fanfikshn: literaturnyj fenomen konca XX – nachala XXI veka [Fanfiction: literary phenomenon of the end of the XX – the beginning of the XXI century] : dis. ... kand. filol. nauk : 10.01.03. Kaliningrad.

8. Coppa, F. (2006). A Brief History of Media Fandom. *Fan fiction and fan communities in the age of the Internet*, ed. Busse K. and Hellekson K. NC, 41–59.

9. Crystal, D. (2005). The scope of Internet linguistics. URL: https://web.archive.org/web/20110726112040/http://www.davidcrystal.com/DC_articles/Internet2.pdf

10. Jenkins, H. (1992). *Textual poachers: Television fans and participatory culture*. London: Routledge.

11. Rosenblatt, B. (2017). The Great Game and the copyright villain. *Transformative Works and Cultures*. № 23. URL: <https://doi.org/10.3983/twc.2017.0923>

УДК 811.111'374

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-17>

Юлія ТОМЧАКОВСЬКА

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов, Національний університет «Одеська юридична академія», Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, Україна, 65000

ORCID: 0000-0003-0117-2704

Бібліографічний опис статті: Томчаковська, Ю. (2021). Методика дослідження англо-мовного окультного дискурсу. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 107–111, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-17>

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОГО ОКУЛЬТНОГО ДИСКУРСУ

Стаття присвячена окресленню методики дослідження англо-мовного окультного дискурсу. У роботі наведено визначення, теоретичні передумови та основні характеристики дискурс-аналізу, який відноситься до найпопулярніших методів дослідження в суспільних і гуманітарних науках на сучасному етапі розвитку. У той самий час, попри розмаїття публікацій, які стосуються як теорії дискурсу, так і концепції дискурс-аналізу, досить складно знайти результати конкретних емпіричних досліджень із докладним описом методики проведення, що підкреслює актуальність даної роботи. Аналіз дискурсу є міждисциплінарною сферою знання, що знаходиться на стику лінгвістики, соціології, психології, етнографії, семіотичного напрямку літературознавства, стилістики та філософії. У роботі запропоновано використання терміну «окультний дискурс» на позначення загально-го напрямку дискурсології, який вивчає особливості комунікації в різних містичних практиках, магії, астрології, алхімії тощо, тобто всіх напрямів інституційної діяльності, які виходять за рамки науки та офіційної релігії. Проведений аналіз показав, що англо-мовний окультний дискурс містить такі основні жанрові різновиди як астрологічний, магічний, алхімічний. Стаття пропонує алгоритм аналізу окультного дискурсу, який складається з декількох етапів. Першим етапом дослідження англо-мовного окультного дискурсу є відбір та формування корпусу текстів, які будуть слугувати матеріалом аналізу. Наступним етапом дослідження англо-мовного окультного дискурсу є жанрова класифікація корпусу аналізованих текстів та виявлення цілої низки параметрів (учасники комунікації, контекст та форма комунікації, види комунікативної діяльності, змістова, сценарна, соціальна та емоційні складові). Перспективою подальшого дослідження є аналіз англо-мовного окультного дискурсу за вказаним алгоритмом на матеріалі конкретних текстів.

Ключові слова: дискурс-аналіз, корпусний аналіз, окультний дискурс, типологія.

Julia TOMCHAKOVSKA

PhD in philology, associate professor, head of the department of foreign languages, National university "Odessa law academy", 23 Fontanska doroga, Odessa, Ukraine, 65000

ORCID: 0000-0003-0117-2704

To cite this article: Tomchakovska, Yu. (2021). *Metodyka doslidzhennia anglo-movnogo okultnogo diskursu* [Methodology of English occult discourse analysis]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 107–111, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-17>

METHODOLOGY OF ENGLISH OCCULT DISCOURSE ANALYSIS

The article is devoted to outlining the methodology of research of English occult discourse. The paper presents the definition, theoretical background and main characteristics of discourse analysis, which is one of the most popular research methods in the social sciences and humanities at the present stage of development. At the same time, despite the variety of publications on both discourse theory and the concept of discourse analysis, it is difficult to find the results of specific empirical studies with a detailed description of the corresponding methodology, which emphasizes the relevance of this work. Discourse analysis is an interdisciplinary field of knowledge at the intersection of linguistics, sociology, psychology, ethnography, the semiotic field of literary studies, stylistics and philosophy. The paper proposes the usage of the term «occult discourse» to denote the general direction of discourse, which studies the features of communication in various mystical practices, magic, astrology, alchemy, etc., i.e. all areas of institutional activity that go beyond science and official religion. The analysis showed that the English occult discourse contains such basic genre varieties as astrological, magical, alchemical. The article offers an algorithm for the analysis of occult discourse, which consists of several stages. The first stage of the study of English occult discourse

is the selection and formation of a corpus of texts that will serve as material for the analysis. The next stage of the study of English occult discourse is the genre classification of the body of analyzed texts and the identification of a number of parameters (participants in communication, context and form of communication, types of communicative activities, content, script, social and emotional components). The prospect of further research is the analysis of English occult discourse according to this algorithm on the basis of specific texts.

Key words: *discourse analysis, corpus analysis, occult discourse, typology.*

Актуальність проблеми. Протягом свого існування людство намагається осягнути сенс навколишнього світу, що стосується як природних явищ, так і продуктів людської діяльності. Це прагнення сприяло виникненню та розвитку окультних наук, за допомогою яких можна пояснити незрозумілі процеси та явища (Goncharova, 2012).

Дане дослідження виконано у руслі сучасної дискурсології, актуальними завданнями якої є дослідження соціальної, текстуальної та психологічної контекстуалізації дискурсу, його зразків і жанрів із певним набором змінних (соціальних норм, ролей, статусів комунікантів, їхніх конвенцій, стратегій, показників інтерактивності й ефективності спілкування); вивчення закономірностей досягнення комунікантами комунікативної кооперації або чинників породження комунікативного конфлікту, способів реалізації комунікативного суперництва; опис інституційних форм і типів дискурсів тощо. Ключовими проблемами аналізу дискурсу залишаються структура та стратифікація дискурсу, встановлення його ознак, одиниць, категорій, типів; з'ясування способів організації різних дискурсивних інваріантів, вироблення методів і процедур аналізу й опису дискурсів тощо (Selivanova, 2008).

В останнє десятиліття дискурс-аналіз може бути віднесений до найпопулярніших методів дослідження в суспільних і гуманітарних науках. У той самий час, попри розмаїття публікацій, які стосуються як теорії дискурсу, так і загальної концепції дискурс-аналізу, складно знайти результати конкретних емпіричних досліджень із докладним описом методики проведення, що підкреслює актуальність даної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних гуманітарних дослідженнях дискурс виступає як об'єктом, так і методом аналізу, що поєднує соціокультурний, когнітивний і прагматичний підходи до всіх видів вживання мови. Він постає як свого роду діагностичний інструмент і по відношенню до мови (оскільки показує можливість спеціалізації мовних засо-

бів у певній сфері щодо комплексу параметрів), і до суспільства, до різних проявів соціокультурних станів суспільства, а також до його ментальних установок та типів суспільної свідомості (Novozhenova, 2016).

Термін «дискурс» розуміємо як спілкування людей з позицій їх належності до тієї чи іншої соціальної групи або стосовно тієї чи іншої типової мовленнєвої ситуації. Численні дослідження фокусують свою увагу на таких різновидах дискурсивної діяльності людини як члена соціуму: політичний, адміністративний, юридичний, військовий, педагогічний, релігійний, містичний, медичний, діловий, рекламний, спортивний, науковий, сценічний та масово-інформаційний види інституційного дискурсу. Слід відзначити, що інституційний дискурс історично мінливий: коли зникає суспільний інститут як особлива культурна система і, відповідно, розчиняється в близьких, суміжних видах дискурсу властивий зникаючому інституту дискурс як цілісний тип спілкування (Karasik, 2016).

На сучасному етапі вчені активно намагаються розмежувати поняття *текст* і *дискурс*, пропонуючи різні опозиції, наприклад, функціональність VS структурність, процес VS продукт, усне мовлення VS письмовий текст (Martyniuk, 2011: 12).

Аналіз дискурсу – міждисциплінарна сфера знання, що знаходиться на стику лінгвістики, соціології, психології, етнографії, семіотичного напрямку літературознавства, стилістики та філософії. Незважаючи на низку відмінностей від лінгвістичних досліджень дискурсу, суспільно-науковий аналіз має досить багато спільного з корпус-лінгвістичним дискурс-аналізом. Це стосується насамперед відбору текстів на формування корпусу даних. Головна відмінність полягає у дисциплінарно обумовлених дослідницьких інтересах. Аналіз мовної сторони дискурсу виступає лише як складова частина суспільно-наукового дискурс-аналізу. До цього додається обов'язковий аналіз соціальних агентів та процесів, які проводять аналізований дискурс, аналіз ситуацій та контекстів

дискурсу, а також подій та різних соціальних практик, тобто всього, що знаходиться «поза» корпусом текстів (Karasić, 2016).

Мета статті – окреслити методіку дослідження англomовного окультного дискурсу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Доказовість лінгвістики пов'язується з досягненням балансу між строго формалізованими та інтерпретативними антропоцентричними підходами до мови. Прагнення доказовості та об'єктивності лінгвістичного аналізу виявляє себе у тому числі як корпусно-орієнтована парадигма сучасної лінгвістики. Навпаки, широкий інтерпретативний підхід пов'язується з дискурсивним аналізом і взагалі, з оперуванням категорією «дискурс» порівняно з текстовим, орієнтованим на мовленнєву структуру, аналізом. Досягнення синергетичного ефекту можливо через поєднання методологічного інструментарію корпусної лінгвістики та дискурсивно орієнтованих підходів (Chernyavskaya, 2019).

Таким чином, першим етапом дослідження англomовного окультного дискурсу є відбір та формування корпусу текстів, які будуть слугувати матеріалом аналізу. Перш за все, розглянемо, які саме тексти репрезентують окультний дискурс.

Типологія дискурсу базується на протиставленні особистісно орієнтованого і статусно орієнтованого дискурсу. У першому випадку в спілкуванні беруть участь комуніканти, які добре знають один одного, розкривають один одному свій внутрішній світ, у другому випадку спілкування зводиться до діалогу представників тієї або іншої соціальної групи. Особистісний (персональний) дискурс представлений двома основними різновидами – побутовим (повсякденним) і буттєвим дискурсом. Специфіка побутового дискурсу полягає в прагненні максимально стиснути передану інформацію, вийти на особливий скорочений код спілкування, коли люди розуміють один одного з півслова, комунікативна ситуація самоочевидна, і тому актуальною є лише різноманітна модальна кваліфікація того, що відбувається. Буттєвий дискурс призначений для знаходження і переживання істотних смислів, тут мова йде не про очевидні речі, а про художнє і філософське осягнення світу. Статусно орієнтований дискурс становить собою інституційне спілкування, тобто мовленнєва взаємодія

представників соціальних груп або інститутів один з одним, з людьми, які реалізують свої статусно-рольові можливості в рамках сформованих суспільних інститутів, число яких визначається потребами суспільства на конкретному етапі його розвитку (Karasić, 2016: 21).

У наведеному переліку різновидів інституційного дискурсу (політичний, адміністративний, юридичний, військовий, педагогічний, релігійний, містичний, медичний, діловий, рекламний, спортивний, науковий, сценічний та ін.) дещо невиправданим, на нашу думку, є термін «містичний» дискурс. Словникова дефініція прикметника «містичний» в українській мові виглядає так: «*від містика – релігійно-ідеалістичні погляди, що визнають існування надприродних сил і можливість спілкування з ними людини*» (Slovník ukraínskoi mowy). Словникова дефініція англomовного відповідника наступна: «*mystical – having a spiritual meaning or reality that is neither apparent to the senses nor obvious to the intelligence*» (Meriam Webster's Dictionary). Ці дефініції підкреслюють неочевидність, незрозумілість того, що вважається містичним. Містичний дискурс має спільні риси з релігійним дискурсом та протиставляється науковому за своєю суттю.

З огляду на вищевказане, пропонуємо використання терміну «*окультний дискурс*» на позначення загального напрямку дискурсології, який вивчає особливості комунікації в різних містичних практиках, магії, астрології тощо, тобто всіх напрямів інституційної діяльності, які виходять за рамки науки та офіційної релігії.

Лексична одиниця *occultism* вперше зафіксована в англійській мові у 1870 році та позначала доктрини, принципи та практики окультних наук: «*occultism (n.) «the doctrine, principles, or practices of occult sciences,» 1870, from occult + -ism. Related: Occultist*» (Online etymology dictionary).

Словникова стаття також містить ілюстрацію вживання цієї лексичної одиниці та водночас роз'яснення, що вона позначає систему псевдо-наук, які потрібно відрізнити від доннаукової магічної практики: «*Occultism, I should add, is to be distinguished from the primitive magic described by anthropologists, which is prescientific, prephilosophical, and perhaps prereligious, whereas occultism is a pseudo-science or system of pseudo-sciences, often supported by an irrationalist philosophy, and always exploiting*

the disintegrated débris of preexisting religions» (Online etymology dictionary).

Робимо висновок, що лексична одиниця *occultism* походить від прикметника *occult*, який вперше зафіксований в англійській мові на початку XVI століття у значенні «секретний, не оприлюднений», до якої потрапив з латини через французьку мову зі значенням «прихований». Згодом лексична одиниця *occult* розвинула значення «непідвласний розуму», тоді як власне асоціація зі надприродними науками (магією, алхімією, астрологією тощо) з'явилася лише століття потому.

У сучасних лексикографічних джерелах англійської мови наявні наступні визначення: «*Occult sciences – those sciences of the Middle Ages which related to the supposed action or influence of occult qualities, or supernatural powers, as alchemy, magic, necromancy, and astrology*» (Online dictionary); «*Occult sciences alchemy, astrology, magic, etc*» (The free dictionary).

Спираючись на вищевказані дефініції, робимо висновок, що окультний дискурс містить такі основні жанрові різновиди як *астрологічний, магічний, алхімічний*. Таким чином, корпус текстів окультного дискурсу повинен містити вищевказані різновиди.

Відзначимо, що при переосмисленні того, що визначає суть методологічної роботи лінгвіста на дослідницькому етапі, ключовий вектор розвитку спостерігався у переході від аналізу ідеальної структури мови до аналізу корпусу текстів. У загальному вираженні системно-орієнтована позиція може бути представлена так: (природна) мова – це система, що складається з елементарних одиниць та правил їх комбінації між собою. Використання, актуалізація цієї системи веде до створення мовної структури/текстів. Інша можлива позиція: мова – це продукт інтерактивної комунікації, це використання мови, відповідно, мова репрезентується тільки у мовленні/текстах. І саме з текстів абстрагується мовна система як така (Chernyavskaia, 2019). Тож аналіз корпусу текстів окультного дискурсу дасть можливість зробити висновки про представлення та семантичні особливості відповідних лексичних одиниць в англійській мові.

Слід зазначити, що аналіз письмових текстів дещо відрізняється від роботи з транскриптами спонтанного мовлення. Основна

відмінність полягає у відсутності невербальних і паравербальних компонентів, що змушує звертати більше уваги безпосередньо на текст, а також ширше включати в поле аналізу елементи поточного і, що важливого історичного контексту. Дискурсивний аналіз – це інструмент опису транстекстових структур та їх глибинної зв'язності, інтертекстуальності, інтердискурсивності. Це метод опису мовної системи на рівні вище, ніж окрема пропозиція чи окремих текст. Таким чином, це новий ракурс вивчення мови як системи, що функціонує, дискурс – це мова у дії.

Наступним етапом дослідження англомовного окультного дискурсу є жанрова класифікація корпусу аналізованих текстів та виявлення цілої низки параметрів. До параметрів дискурс-аналізу належать:

- Учасники спілкування, аналізовані за такими критеріями: фізіологічна, психологічна, соціальна ідентичність; статус; відправник чи одержувач інформації; характер самоідентифікації; рівень комунікативної, лінгвістичної та культурної компетенції; взаємовідносини між комунікантами (історія взаємовідносини, ступінь знайомства, психологічний настрій, рольові відносини, співвідношення комплексів цінностей, ступінь асиметрії).

- Контекст спілкування: внутрішній / зовнішній; мовленнєвий; екзистенційний; ситуаційний; акційний; психологічний.

- Форма комунікації: пряма/непряма; опосередкована/неопосередкована.

- Види комунікативної діяльності: говоріння, слухання, читання, письмо.

- Змістовна складова: експлікатура / імплікатура; референція / інференція; пресупозиція; інтертекстуальність.

- Сценарна складова: скрипт.

- Соціально-інтерактивна складова: взаємозв'язок висловлювань у дискурсі; імена комунікативних ролей; типи комунікативного обміну; комунікативна ініціатива; комунікативна стратегія тощо.

- Емоційна складова; релевантні прояви в дискурсі емоцій: свідчення нервозності, запинки та поправки, коливання, різкі зміни теми, тактика уникнення, симптоматичне невербальна поведінка, повтори тощо.

Крім цього, будуть виявлені такі системоутворюючі ознаки, що об'єктивно притаманні інституційному дискурсу, як 1) статусно квалі-

фіковані учасники; 2) локалізований хронотоп; 3) конвенційно обумовлена в рамках даного соціального інституту мета; 4) ритуально зафіксовані цінності; 5) жорстко зумовлений арсенал прецедентних феноменів (імен, висловлювань, текстів та ситуацій) (Leontovich, 2015).

Висновки. Англomовний окультний дискурс містить такі основні жанрові різновиди як *астрологічний, магичний, алхімічний*. Першим етапом дослідження англomовного окультного дискурсу є відбір та формування корпусу текстів, які будуть

слугувати матеріалом аналізу. Наступним етапом дослідження англomовного окультного дискурсу є жанрова класифікація корпусу аналізованих текстів та виявлення цілої низки параметрів (учасники комунікації, контекст та форма комунікації, види комунікативної діяльності, змістова, сценарна, соціальна та емоційні складові).

Перспективою подальшого дослідження є аналіз англomовного окультного дискурсу за вказаним алгоритмом на матеріалі конкретних текстів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончарова Е. С. Магический дискурс как суггестивный тип коммуникации. *Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2: Языкознание*, no. 2, 2012. С. 167–170.
2. Карасик В. И. Дискурсология как направление коммуникативной лингвистики. *Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики*, no. 1 (21), 2016. С. 17–34.
3. Леонтович О. А. Метод дискурс-анализа *Дискурс-Пи*, vol. 12, no. 2, 2015. С. 185–187.
4. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 196 с.
5. Новоженова З. Л. Жанры эзотерического дискурса в массмедийном пространстве. *Медиалингвистика*. 2016. № 4 (14). С. 90–100.
6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
7. Чернявская В. Е. Дискурсивный анализ и корпусные методы: необходимое доказательное звено? Объяснительные возможности качественного и количественного подходов. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2018. № 2. С. 31–37. DOI: 10.20916/1812-3228-2018-2-31-37
8. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення 15.10.2021).
9. Merriam Webster Online Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary> (дата звернення 15.10.2021).
10. Online etymological dictionary. URL: <https://www.etymonline.com> (дата звернення 15.10.2021).
11. Online dictionary. URL: <http://www.finedictionary.com> (дата звернення 15.10.2021).
12. The free dictionary. URL: <https://www.thefreedictionary.com> (дата звернення 15.10.2021).

REFERENCES:

1. Goncharova, E. S. (2012). Magicheskij diskurs kak suggestivnyj tip kommunikacii [Magic discourse as a suggestive type of communication]. *Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta. Serija 2: Jazykoznanie*, no. 2, 2012, 167–170. [In Russian]
2. Karasyk, V. Y. (2016). Diskursologiya kak napravlenye kommunykativnoi linyvistyky [Discoursology as a trend of communicative linguistics]. *Aktualnye problemy fylolohyy y pedahohycheskoi linyvistyky*, no. 1 (21), 17–34. [In Russian]
3. Leontovich, O. A. (2015). Metod diskurs-analiza [Discourse analysis method]. *Diskurs-Pi*, vol. 12, no. 2, 185–187. [In Russian]
4. Martyniuk, A. P. (2011). *Slovyk osnovnykh terminiv kohnityvno-dyskursyvnoi linyvistyky*. [Dictionary of the terms of cognitive-discursive linguistics]. Kh. : KhNU imeni V. N. Karazina. [In Ukrainian]
5. Novozhenova, Z. L. (2016). Zhanry jezotericheskogo diskursa v massmedijnom prostranstve [Genres of esoteric discourse in mass media]. *Medialingvistika*. 4 (14), 90–100. [In Russian]
6. Selivanova, O. (2006). *Suchasna linyvistyka: terminolohichna entsyklopediia*. [Modern linguistics: terminological encyclopedia]. Poltava : Dovkillia-K. [In Ukrainian]
7. Chernjavskaja, V. E. (2018). Diskursivnyj analiz i korpusnye metody: neobhodimoe dokazatel'noe zveno? [Discourse analysis and corpus methods: is there a need for proof?]. *Voprosy kognitivnoj linyvistiki*. 2, 31–37. DOI: 10.20916/1812-3228-2018-2-31-37
8. *Slovyk ukrajinskoi movy*. [Dictionary of the English language]. URL: <http://sum.in.ua/>
9. *Merriam Webster Online Dictionary*. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary>
10. *Online etymological dictionary*. URL: <https://www.etymonline.com>
11. *Online dictionary*. URL: <http://www.finedictionary.com>
12. *The free dictionary*. URL: <https://www.thefreedictionary.com>

УДК 821.054.7:[821.162.1::82.01/.09]

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-18>

Світлана ФОКІНА

кандидат філологічних наук, докторант, доцент кафедри загального та слов'янського літературознавства, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Французький бульвар 24/26, м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0002-2406-0978

Бібліографічний опис статті: Фокіна, С. (2021). Західно-слов'янський погляд на розвиток російської емігрантології. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 112–117, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-18>

ЗАХІДНО-СЛОВ'ЯНСЬКИЙ ПОГЛЯД НА РОЗВИТОК РОСІЙСЬКОЇ ЕМІГРАНТОЛОГІЇ

У статті простежені віхи розвитку емігрантології як галузі гуманітористики, що тяжіє до типу між-дисциплінарного наукового дискурсу. Представлено огляд діяльності наукових центрів у Росії, Польщі, а також в інших країнах Зарубіжжя, що спеціалізуються на вивченні слов'янської і безпосередньо російської емігрантології. Наведено точки зору вчених, які представляють різні емігрантологічні напрямки та навіть школи. Змодельовано смислове поле, що дозволяє в діалоговому режимі співвіднести позиції вчених Польщі, а також Чехії та деяких російських дослідників у вивченні російської еміграції різних хвиль та сучасного постхвильового періоду. Метою даного дослідження є на підставі здійснюваного аналізу сучасного стану російської емігрантології осмислити різні прояви емігрантської поетичної свідомості в теоретичному плані з позиції західнослов'янського крила емігрантології. Осмислені ключові ідеї сучасної емігрантології та тенденції подальшого розвитку емігрантологічної думки. Виділені найбільш актуальні перспективи розвитку сучасної емігрантології: взаємодія з антропоцентричною парадигмою напрямів філософії, створення трансдисциплінарного емігрантологічного проекту, необхідність активного вивчення існуючих лакун. Зокрема безсумнівною перспективністю вивчення є сучасна літературна діяльність інтелектуалів-емігрантів постхвильового періоду. Серед актуальних проблем емігрантологічних дослідницьких пошуків актуалізовано уявлення про форми прикордонності та трансгресивності свідомості поетів-емігрантів. Виділено сенсоутворюючі комплекси, що формують емігрантську ідентичність. З найбільш послідовно проявляючихся факторів позначені: антропологічний зріз самотнього типу *homo emigranticus*, трансгресивність емігрантського менталітету, ностальгічна оптика сприйняття, показові для еміграційної свідомості. У світлі різних дослідницьких позицій сформовано ракурс розгляду емігранта як фігури перехідності і відповідно «героя нашого часу».

Ключові слова: російська емігрантологія, західнослов'янський дослідницький ракурс, *homo emigranticus*, перехідність, ностальгічна свідомість.

Svetlana FOKINA

candidate of philological sciences, doctoral student, Department of General and Slavic Literary Criticism, Odessa I. I. Mechnikov National University

ORCID: 0000-0002-2406-0978

To cite this article: Fokina, S. (2021). Zahidno-slov'jans'kij pogljad na rozvitok rosijs'koї emigrantologii [West Slavic view on the development of Russian emigrantology]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 112–117, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-18>

WEST SLAVIC VIEW ON THE DEVELOPMENT OF RUSSIAN EMIGRANTOLOGY

The relevance of emigrant science is due to the study of various forms of borderhood that reflect the transgressive consciousness of the emigrant. The article is investigated the milestones of the development of emigrantology as a branch of humanities, gravitating to the type of interdisciplinary scientific discourse. An overview is presented the activities of scientific centers in Russia, Poland, as well as in other countries of Abroad specializing in the study of Slavic and directly Russian emigration. In this research project were considered the points of view of scientists representing various emigrantological scientific directions and schools. A semantic field has been modeled, which allows us to online correlate the positions of scientists in Poland, as well as the Czech Republic and some Russian researchers in the study

of Russian emigration of different waves and the modern post-wave period. The purpose of this study is to understand various manifestations of emigrant poetic consciousness in theoretical terms from the perspective of the West Slavic wing of emigrantology based on an analysis of the current state of Russian emigrantology. During the study are understood ideas of modern emigrantology and trends of further development of emigrantological thought. The unquestionable importance and perspective of the study seems to be the modern literary activity of emigrant intellectuals of the post-wave period. Among the current problems of emigrantological research searches were identified ideas about the forms of borderline and transgressivity of the consciousness of emigrant poets. Semantic complexes are highlighted forming emigrant identity. Taking into account of different research positions has been formed the perspective of the emigrant as a transition figure and correspondingly «hero of our time».

Key words: *Russian emigrantology, West Slavic research perspective, homo emigranticus, transition, nostalgic consciousness.*

Актуальність цієї статті обумовлена інтересом сучасної літературознавчої думки до феномену слов'янської емігрантології, зокрема російської, яка сьогодні прогне знайти нові шляхи наукового пошуку. **Огляд вивченості** віх розвитку та виявлення лакун сучасної емігрантології дозволив сформуванати методологічну базу представленої статті. **Облік різних точок зору** провідних західнослов'янських представників російської емігрантологічної гілки (в основному польських, деяких чеських та інших емігрантологів, що знаходяться в діалозі з даним західнослаявянським напрямком) допоміг виділити ключові дефініції **категоріального апарату**, що формує наукове поле даного дослідження. **Знаковими концептами наукового пошуку** стали поняття: емігрантологія, інтелектуал-емігрант, прикордонність свідомості, емігрантська ідентифікація.

Мета статті – на підставі здійсненого аналізу сучасного стану російської емігрантології осмислити різні прояви емігрантської поетичної свідомості в теоретичному плані з позицій західнослов'янського крила емігрантології.

У світлі сучасного наукового процесу емігрантологія не тільки напрямок гуманітарної думки, але й явно один з досить перспективних. Актуальність емігрантології обумовлена вивченням різних форм прикордонності, що відображають трансгресивну свідомість емігранта. За спостереженням О. Демідової, «емігрантоведення можна віднести до однієї з найдавніших областей гуманітарного знання» (Демідова, 2015, с. 75). У рамках емігрантології виділяється великий та досить різноманітний матеріал, що може послужити як об'єкт і предмет наукового дослідження. На поточний момент сформовані різноспрямовані цілі та завдання, методологічні принципи, міждисциплінарні підходи, понятійний апарат емігрантологічного дослідження.

З давнини й по сучасність безсумнівна активність міграційних та еміграційних процесів, що потребують ретельного вивчення, систематизації, класифікації, глибокого осмислення та інтерпретації, відповідних обраному аспекту висвітлення проблеми. За чітким зауваженням Ю. Борєва, еміграційна «сфера соціального життя стала настільки великою та значущою, що потребує особливого вивчення. Народжується нова наука – емігрантологія» (Борєв, 2004, с. 6). У 1998 році в Кракові проходив XII з'їзд славістів, в рамках якого професор Л. Суханек ввів «у науковий обіг новий термін – емігрантологія» (Звонарьова, 2015, с. 343). Термін емігрантологія, за словом Л. Звонарьової, «досить вдалий та точний – він найбільш повно відображає інтерес вчених до різних сфер такого багатозарового явища як еміграція» (Звонарьова, 2015, с. 343). Б. Кодзис акцентує активне прийняття терміну і безпосередньо самої дисципліни «багатьма вченими по відношенню до слов'янських народів, в історії яких еміграція була значущою подією» (Кодзис, 2018, с. 20). За словами Л. Суханека, різнобічні дослідження «з'явилися, звичайно, значно раніше, коли термін емігрантологія ще не існував» (Суханек, 2012, с. 20). Перші кроки в осмисленні російської емігрантської спадщини були зроблені в критичній думці першої хвилі еміграції. На даний час емігрантологія не тільки сформований науковий напрямок, але й активно розвивається відповідно до ідей сучасної гуманітаристики.

Гуманітаристи різних країн займаються вивченням явища еміграції. Зокрема пильна увага приділяється феномену слов'янської еміграції і безпосередньо однієї із знакових у світовому літературному процесі – російської. Досить активно слов'янською та російською емігрантологією займаються в Польщі. Серед польських емігрантологічних центрів слід назвати нау-

кові платформи в Бидгощі, Варшаві, Вроцлаві, Кракові, Любліні, Ольштині, Ополі, Познані, Туруні. У 2008 році завдяки ініціативі Л. Суханека та активній науковій діяльності в даному напрямку було засновано «Комісію емігрантології слов'ян <...> при Комітеті слов'янознавства Польської академії наук» (Суханек, 2015, с. 10). У 2013 році здійснилося присвоєння Комісії міжнародного статусу у зв'язку з її входженням до Міжнародного комітету славистів, а «її головою був призначений Люціан Суханек» (Суханек, 2015, с. 11). Осмислюючи віхи вивчення літератури російського зарубіжжя І. Мянновська зазначає, що «до початку XXI ст. в Польщі визначилися наукові центри та вчені», для яких тексти російських літераторів-емігрантів «стали основним напрямком досліджень» (Мянновська, 2012 а, с. 25). Проводяться також і значущі заходи, спрямовані на підтримку діалогу з російською емігрантською культурою. Так у 2012 році в Слупську був організований та проведений Міжнародний Фестиваль «Повернутися в Росію віршами та прозою» – російськомовні письменники поза Росією. За спостереженнями учасників фестивалю вдалося донести «неповторну атмосферу російського життя “ТАМ” і “ТУТ”, влітої в загальний резервуар російської культури» (Мянновська, 2012 б, с. 330). Вищенаведена динаміка свідчить про визнання науковим світом важливого місця емігрантології та перспективності даного напрямку. У 2021 році на базі Нижегородського державного педагогічного університету імені Козьми Мініна за фінансової підтримки фонду «Російсько-польський центр діалогу та злагоди» організовано Літню школу «Література російського Зарубіжжя: особи, долі, книги».

Актуалізуючи ідеї емігрантології як науки «про літературу і культуру еміграції» (Суханек, 2013, с. 12), Л. Суханек підкреслює особливе значення еміграційних процесів у слов'янських країнах. Якщо дослідницьке поле емігрантології в якості предмета визначає еміграція, то об'єктом відповідно є «історія еміграції, її інститути <...> і організаційні форми <...>, духовне, релігійне і політичне життя, досягнення в <...> областях культури...» (Суханек, 2013, с. 13). На сучасному етапі слов'янська і особливо російська емігрантологія представляють високий ступінь дослідницького інтересу і активно розвиваються.

Важливу межу для емігрантологічного осмислення намічає І. Ндаяє. Польська дослідниця стверджує, що «збереження і розвиток російської культури та традицій “Срібного століття” підняло еміграцію “першої хвилі” до статусу культурного феномену» (Ndiaye, 2007, с. 91). Така точка зору відкриває перспективу погляду на російську еміграцію в цілому, моделлю для якої послужив досвід саме першої хвилі, як на явище занурення в діалог з Срібним століттям. Така призма дозволяє вирахувати важливість вивчення проблеми глибинних літературних зв'язків із Срібним століттям і в сучасній російській еміграції кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Стан емігрантології як науки, що накопичила глибокий дослідницький потенціал і шукає нових рубежів, вірно охарактеризував Б. Кодзіс. Завдання емігрантології – «комплексне вивчення спадщини слов'ян-емігрантів» (Кодзіс, 2018, с. 20). Методологічною основою для емігрантологічних наукових пошуків можуть стати «багатоаспектні, міждисциплінарні дослідження» (Кодзіс, 2018, с. 21), що спираються на накопичений досвід гуманітаристики загалом. Ракурс вищевказаної проблематики знаходить переломлення в роботі низки дослідницьких центрів (у Росії, Болгарії, Німеччині, Греції, Ізраїлі, Італії, Польщі, США, Туреччині, Франції, Чехії, Естонії та ін.), проведення конференцій, виданні збірників наукових праць, періодичних видань, зокрема «Emigrantologia Słowian», колективних та авторських монографій, присвячених даній тематиці, об'єднанні вчених у дослідницькі групи для осмислення різних питань та віх еміграції.

З точки зору Ю. Борєва, емігрант – це «трагічна особистість <...> блудний син вітчизни» (Борєв, 2004, с. 6). Трагічність емігрантської свідомості реалізується завдяки здійснюваному розриву, потенційній маргінальності, амбівалентності погляду на світ, лімінальності позиції особистості та трансгресивності психосфери.

Феномен еміграції потенційно передбачає переживання культурного шоку. За спостереженнями Л. Суханека, цей «процес переміщення з однієї реальності в іншу носить травматичний характер для багатьох аспектів життя людини – індивідуального, антропологічного, культурного» (Суханек, 2020, с. 16). Травматичний досвід емігранта був канонізований ще Ові-

дієм, який опинився на засланні в Томах. Лінія гіркоти перебування на чужині стала багато в чому знаковою для російських поетів емігрантів різних хвиль та постхвильового періоду.

У різних країнах емігрантологія має свої особливості розвитку. Мабуть, в якості об'єднуючої ланки різних емігрантологічних напрямків можна виділити досить добре розроблені: історичні віхи еміграції, феномен емігрантської прози, поезії та критики, мемуаристики, специфіку емігрантських періодичних видань. Серед об'єднуючих підходів у різних напрямках російської емігрантології слід виділити осмислення перспектив векторів вивчення феномену «*homo emigranticus*» у ХХІ столітті. Знаковий характер, безсумнівно, мають проблеми: культурної ідентичності, спадкоємності рідній культурі в рамках інтелектуальної діяльності емігрантів, лімінальності статусу та трансгресивності емігрантської свідомості.

За підсумками ХХІІІ міжнародної наукової конференції «Оломоуцькі дні русистів», метою якої було в колі фахівців з різних країн «обговорити сучасний стан вивчення російської еміграції» (Пехал, 2016, с. 5), було видано збірку матеріалів «Література російської еміграції». Виділяючи значущі напрямки роботи в галузі емігрантології, З. Пехал – редактор даного наукового видання, загострює увагу на питаннях «особливого статусу емігранта», «емігранта як типу людини», «його ставлення до метрополії», «взаємини свого і чужого» (Пехал, 2016, с. 5). Ці аспекти проблеми висвітлюють полівалентність ракурсів наукового осмислення «*homo emigranticus*» як антропологічного типу, специфіки його ідентичності, взаємин з покинутою батьківщиною та новим місцем проживання. З. Пехал відзначає також важливість осмислення «особливостей естетики емігрантської поезії та емігрантського роману» (Пехал, 2016, с. 5), акцентуючи роль даних форм літературного дискурсу в якості домінантних у прояві емігрантської свідомості.

Спираючись на ряд різних спостережень вчених-емігрантологів, можна запропонувати модель поділу понять російських: еміграції, зарубіжжя та діаспори. Зарубіжжя представляється найбільш нейтральним терміном, який практично не зачіпає позиції ідентифікації або ж інтеграції. Діаспора орієнтована на процеси глобалізації, гібридизації та розширення

своїх рамок в плані вибору країни проживання. Поняття еміграції найбільш архетипічне та незмінно координується феноменом ностальгії, що зберігає свої традиції від давнини до наших днів.

Існує ряд ідей щодо тенденцій подальшого розвитку емігрантології. Л. Суханек підкреслює перспективність діалогу емігрантології з атропоцентричною філософською парадигмою. Так «антропологія (філософія людини), персоналізм та феноменологія можуть принести хороші результати...» (Суханек, 2020, с. 14), розширюючи смислові рамки емігрантологічних робіт. Виділений вченим аспект дослідження висвічує важливість осмислення факторів свідомості, суб'єктивності та ідентичності «*homo emigranticus*» в ситуації естетичного шоку, розриву та розсіювання.

Надію, що незабаром буде здійснено повною мірою «науковий проект трансдисциплінарної емігрантології» (Ковальська-Пашт, 2015, с. 83), що сприяє цілісному охопленню такого складного і культуронасиченого явища як еміграція, висловлює І. Ковальська-Пашт. Крім того, І. Ковальська-Пашт виділяє знакове проблемне поле в російській емігрантології. Дослідниця акцентує «сприйняття простору / території як важливого суспільного конструкту, що створює культурні явища...» (Ковальська-Пашт, 2015, с. 83). Як приклади І. Ковальська-Пашт наводить безпосередньо поняття зарубіжжя, конкретизує загальноприйняті центри російської еміграції: Берлін, Прага, Париж. Уточнюються відповідні лакуни: «упущений з уваги Константинополь, недооцінені Харбін, Шанхай, центри в США» (Ковальська-Пашт, 2015, с. 83). Взаємозв'язок емігрантологічного дослідження та міського тексту вельми показовий.

Еміграційні процеси, що охоплюють ХХ століття і зачіпають ХХІ століття, в плані локалізації російських емігрантів різних хвиль й в постхвильовий період орієнтовані саме на місто, найчастіше столицю.

Г. Нефагіна, одна з небагатьох емігрантологів, змальовує контури ситуації сучасної літературної еміграції. Г. Нефагіна стверджує, що сучасні письменники-емігранти, які як проживають за кордоном (Ю. Дужніков, В. Андреева), так й повернулися на батьківщину (Т. Толстая), «створюючи образ російського емігранта, в першу чергу змальовують його як носія росій-

ської мови, вкинутого до чужого мовного простору» (Нефагіна, 2015, с. 472). Осмисляючи вписаність російського інтелектуала-емігранта в опозицію «своє» / «чуже», Г. Нефагіна акцентує важливий аспект емігрантської самоідентифікації, пов'язаної, насамперед, зі збереженням рідної мови. Дослідниця намічає важливий напрямок вивчення сучасною емігрантологією: емігрантський літературний процес, що здійснюється сьогодні. У запропонованому нефагінському варіанті вирішення даної проблеми увагу зосереджено на емігрантській прозі. Не менш перспективним емігрантологічним напрямком представляється вивчення сучасної емігрантської поезії.

Перспективним напрямком розвитку сучасної емігрантології є увага до знакових постатей міфології, історії та літератури, що втілюють феномен емігранта. Так «ряд дослідників пропонує в якості емблеми homo emigranticus різні архетипічні образи, серед яких важливе місце слід відвести Одиссею, що знаходить послідовне підтвердження в поетичних практиках поетів-емігрантів кінця ХХ – початку ХХІ століття (Й. Бродського, А. Ширяєва, В. Зубаревої, О. Петрової)» (Фокіна, 2021, с. 509). У зв'язку з цим одним із шляхів може стати вивчення специфіки авторських масок сучасних поетів-емігрантів.

Щодо питання стану вивченості в емігрантологічному науковому напрямку, Б. Кодзис зазначає, що «незважаючи на велику кількість і різноманітність існуючих наукових робіт» (Кодзис, 2016, с. 12) явна невичерпаність, широта, багатогранність і необхідність вивчення творчої

спадщини російської еміграції. На даний час «найбільш повно і всебічно досліджений лише його верхній пласт, тобто творчість маститих авторів» (Кодзис, 2016, с. 12). Слід уточнити, що Б. Кодзис передбачає в основному представників першої, частково другої і третьої хвиль. Значно більше не вивчена літературна ситуація сучасної інтелектуальної еміграції, зокрема досвід поетів-емігрантів, чия творчість хронологічно співвідноситься з часовими рамками кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Серед важливих інноваційних матеріалів емігрантології слід виділити творчі пошуки в галузі поезії, прози, критики сучасної постхвильової російської еміграції. Існують різні думки щодо наступних за третьою хвилею новітніх хвиль російської еміграції. Дослідники виділяють четверту й навіть п'яту хвилю. Але найбільш доцільною видається точка зору Ю. Борева, що зі скасуванням залізної завіси еміграційні процеси не варто прив'язувати до феномену хвиль. У зв'язку з цією позицією в статті використовується поняття постхвильовий період, що характеризує сучасну російську літературну еміграцію. У цьому контексті доцільними є низка завдань. Ввести до дослідницького ужитку досі не вивчені тексти сучасних російських літераторів-емігрантів. Проаналізувати аспекти самоідентифікації сучасних представників російської інтелектуальної еміграції. Виявити ступінь укорінення до рідної культури та значущості російської літератури для сучасної російської інтелектуальної діаспори. Осмислити фактори прояву ностальгії в сучасній емігрантській картині світу.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Боров Ю. (2004). Эмигрантология. *Русское Зарубежье: приглашение к диалогу*. Калининград : КНУ. 6–7.
2. Демидова О. Р. (2015). Эмиграция как проблема философии культуры. *Вестник ЛГУ им. А. С. Пушкина*. Сер.: Философия, этика, религиоведение. № 3. Т. 2, 74–81.
3. Звонарёва Л. (2015). Эмигрантологи совещаются в Ополе. *Polilog. Studia Neofilologiczne*. № 5, 343–348.
4. Ковальска-Пашт И. (2015). Эмигрантология. Научно-исследовательский вклад польской русистики. *Przegląd rusycystyczny*. Nr 2 (150), 78–96.
5. Кодзис Б. (2018). Литература русской эмиграции в Польше: итоги и перспективы исследования. *Россия и Китай на дальневосточных рубежах*. Вып. 12: *Русская эмиграция в Китае: опыт исхода*. Благовещенск : Амурской гос. ун-т, 15–23.
6. Кодзис Б. (2016). Литература русской эмиграции в современной критике. Итоги и перспективы изучения. *Литература русской эмиграции*. Olomouc, 6–19.
7. Мянговска И. (2012). Литература русского зарубежья в Польше в начале ХХІ века. *Вісник дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Сер. «Філологічні науки». № 1 (3), 24–29.
8. Мянговска И. (2012). Международный Фестиваль «Вернуться в Россию стихами и прозой» – русскоязычные писатели вне России. *Nowa Polityka Wschodnia*. № 2 (3), 326–330.

9. Нефагина Г. (2015). «Свое» – «чужое» и проблема самоидентификации эмигранта в современной литературе русского зарубежья. *Русский язык и литература в пространстве мировой культуры*. Т. 14: *Русская литература в мировом литературном процессе: история и современность*. Гранада, 471–476.
10. Пехал З. (2016). От редактора. *Литература русской эмиграции*. Olomouc, 5.
11. Суханек Л. (2015). Комиссия эмигрантологии славян Международного комитета славистов. *Emigrantologia Słowian*. 2015. Vol. 1, 9–12.
12. Суханек Л. (2013). Место антропологии в эмигрантологических исследованиях. *Русское зарубежье и славянский мир*. Белград : Славистское общество Сербии, 12–21.
13. Суханек Л. (2020). О пользе феноменологии в эмигрантологических исследованиях. *Acta Polono-Ruthenica*. № XXV/1, 11–20.
14. Суханек Л. (2012). Россиеведение и эмигрантология. Новые формы исследований и дидактики в польской славистике. *Nová rusistika*. Vol. 5. Iss. Supplementum, 17–21.
15. Фокина С. (2021). Дискурсивные контексты образа Одиссея-ностальгика. *Slavia orientalis*. Т. LXX. № 3, 507–521. (Scopus)
16. Ndiaye I. A. (2007). Misja literatury emigracyjnej (“pierwsza fala” emigracji rosyjskiej). *Acta Polono-Ruthenica XII*, 77–93.

REFERENCES:

1. Borev, Ju. (2004). Jemigrantologija [Emigrantology]. *Russkoe Zarubezh'e: priglashenie k dialogu*. Kaliningrad : KNU. 6–7. [in Russian]
2. Demidova, O. R. (2015). Jemigracija kak problema filosofii kul'tury [Emigration as a problem of the philosophy of culture]. *Vestnik LGU im. A. S. Pushkina*. Ser.: Filosofija, jetika, religiovedenie. № 3. Vol. 2, 74–81. [in Russian]
3. Zvonarjova, L. (2015). Jemigrantologi soveshhajutsja v Opole [Emigrantologues meet in Opole]. *Polilog. Studia Neofilologiczne*. № 5, 343–348. [in Russian]
4. Koval'ska-Pasht, I. (2015). Jemigrantologija. Nauchno-issledovatel'skij vklad pol'skoj rusistiki. *Przegląd rusycystyczny*. № 2 (150), 78–96. [in Russian]
5. Kodzis, B. (2018). Literatura russkoj jemigracii v Pol'she: itogi i perspektivy issledovanija [Literature of Russian emigration in Poland: the results and prospects of the study]. *Rossija i Kitaj na dal'nevostochnyh rubezhah*. № 12: Russkaja jemigracija v Kitae: opyt ishoda. Blagoveshhensk : Amurskij gos. un-t, 15–23. [in Russian]
6. Kodzis, B. (2016). Literatura russkoj jemigracii v sovremennoj kritike. Itogi i perspektivy izuchenija. *Literatura russkoj jemigracii*. Olomouc, 6–19. [in Russian]
7. Mjanovska, I. (2012). Literatura russkogo zarubezh'ja v Pol'she v nachale XXI veka [Literature of Russian abroad in Poland at the beginning of the 21st century]. *Visnik dnipropeetrovs'kogo universitetu imeni Al'freda Nobelja*. Ser. «Filologichni nauki». № 1 (3), 24–29. [in Russian]
8. Myanovskaya, I. (2012). The International Festival «Return to Russia with Poems and Prose» is a Russian-language writer outside of Russia. *Nova Polityka Wschodnia*. № 2 (3), 326–330. [in Russian]
9. Nefagina, G. (2015). «Svoe» – «chuzhoe» i problema samoidentifikacii jemigranta v sovremennoj literature russkogo zarubezh'ja [«Own» – «alien» and the problem of self-identification of an emigrant in modern literature of Russian abroad]. *Russkij jazyk i literatura v prostranstve mirovoj kul'tury*. Vol. 14: *Russkaja literatura v mirovom literaturnom processe: istorija i sovremennost'*. Granada, 471–476. [in Russian]
10. Pehal, Z. (2016). Ot redaktora [From the editor]. *Literatura russkoj jemigracii*. Olomouc, 5. [in Russian]
11. Suhaneck, L. (2015). Komissija jemigrantologii slavjan Mezhdunarodnogo komiteta slavistov [Commission of Emigrantology of the Slavs of the International Committee of Slavists]. *Emigrantologia Słowian*. 2015. Vol. 1, 9–12. [in Russian]
12. Suhaneck, L. (2013). Mesto antropologii v jemigrantologicheskikh issledovanijah [Place of anthropology in emigrant studies]. *Russkoe zarubezh'e i slavjanskij mir*. Belgrad: Slavistskoe obshhestvo Serbii, 12–21. [in Russian]
13. Sukhanek, L. (2020). O pol'ze fenomenologii v jemigrantologicheskikh issledovanijah [On the benefits of phenomenology in emigrant research]. *Acta Polono-Ruthenica*. № XXV/1, 11–20. [in Russian]
14. Suhaneck, L. (2012). Rossievedenie i jemigrantologija. Novye formy issledovanij i didaktiki v pol'skoj slavistike [Russian studies and emigrant studies. New forms of research and didactics in Polish Slavic studies]. *Nová rusistika*. Vol. 5. Iss. Supplementum, 17–21. [in Russian]
15. Fokina, S. (2021). Diskursivnye konteksty obraza Odiseja-nostal'gika [Discursive Contexts of Image of an Odysseus-nostalgic]. *Slavia orientalis*. Vol. LXX. № 3, 507–521. [in Russian]
16. Ndiaye, I. A. (2007). Misja literatury emigracyjnej (“pierwsza fala” emigracji rosyjskiej). *Acta Polono-Ruthenica XII*, 77–93. [in Polish]

UDC 81-119

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-19>

Yuliya TSYS

PhD student, Assistant Lecturer at the Department of Linguistics and Translation, Borys Hrinchenko Kyiv University, 13B Tymoshenko Street, Kyiv, Ukraine, 042012

ORCID: 0000-0003-0997-8438

To cite this article: Tsys, Yu. (2021). Heneza ta rozvytok terminu «perspektuva»: mizhdystsplinaryni pidkhid [Perspective in Literature: Multidisciplinary Genesis and Development]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 118–124, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-19>

PERSPECTIVE IN LITERATURE: MULTIDISCIPLINARY GENESIS AND DEVELOPMENT

The article aims at outlining the main stages of interdisciplinary genesis of the perspective in various research paradigms. The study focuses on the features of perspective in various spheres and their subsequent impact on the development of the term «perspective» in linguistics. The term perspective originates in optics. The laws of perspective were formulated guided by the peculiarities of the visual perception of objects. The research of perspective gained practical significance in art and architecture where it was looked at as a means of realistic depiction of objects. In philosophy, perspective was seen as an important part of human knowledge and human perception of life in general. The phenomenological field of philosophy has studied perspective in close connection with ego and the living body that guide the individual's worldview. The sociological approach to the study of perspective considers the variability of perspective in relation to the interaction of the individual with the environment and other individuals, given the simultaneous presence of different perspectives. In psychology, perspective was studied depending on the assessment, judgment, attributions as well as on the level of empathy in the interaction of individuals. Perspective became the subject of linguistic research in the XIX century, initially in narratology and later in stylistics, semiotics, cognitive linguistics and discourse analysis. Research in philosophy, sociology and psychology has influenced the study of perspective in linguistics, especially in literature in the context of the character's interpretation of the world and situation, determining the perspective of characters based on their assessment of the situation, personal judgments or depending on the interaction with other characters.

Key words: perspective, point of view, angle of vision.

Юлія ЦИС

аспірант, викладач кафедри лінгвістики та перекладу, Київський університет імені Бориса Грінченка, Інститут філології, вул. Тимошенко, 13Б, Київ, Україна, 04212

ORCID: 0000-0003-0997-8438

Бібліографічний опис статті: Цис, Ю. (2021). Генеза та розвиток терміну «перспектива»: міждисциплінарний підхід. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 118–124, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-19>

ГЕНЕЗА ТА РОЗВИТОК ТЕРМІНУ «ПЕРСПЕКТИВА»: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД

Статтю присвячено з'ясуванню міждисциплінарної природи поняття «перспектива». Дослідження сфокусоване на особливостях наукового трактування терміну «перспектива» в залежності від наукової парадигми і на розвитку розуміння терміну «перспектива» в лінгвістиці. Термін «перспектива» виник в оптиці. Закони перспективи були обґрунтовані керуючись особливостями зорового сприйняття об'єктів. Практичного значення перспектива набула в мистецтві та архітектурі, де використовувалась як засіб реалістичного зображення об'єктів. У філософії перспектива розглядалась як важлива частина людського знання та сприйняття людиною життя в цілому. Феноменологічний напрямок філософії вивчав перспективу в тісному зв'язку з поняттями «его» та «живого тіла», що керують баченням світу індивідом. Соціологічний підхід до вивчення перспективи полягав у розгляді її варіабельності в зв'язку з взаємодією індивіда з навколишнім середовищем та іншими індивідами, враховуючи одночасне перебування в різних перспективах. У психології перспектива вивчалась, базуючись на особливостях оцінки, судження, атрибуцій та також рівня емпатії під час взаємодії індивіда з іншими. Предметом лінгвістичних досліджень перспектива стала лише у XIX ст. в рамках нарративного методу і в подаль-

шому постала у фокусі студій у царині стилістики, семіотики, когнітивної лінгвістики та дискурс-аналізу. На мовознавче трактування перспективи безперечно вплинули дослідження в філософії, соціології та психології. Особливе місце наразі посідає вивчення перспективи в художніх творах у контексті трактування бачення світу та ситуації персонажем, виокремлення перспективи персонажів відповідно до їх оцінки ситуації, особистих суджень або рівня емпатії, а також зміни перспективи в залежності від взаємодії з іншими персонажами твору.

Ключові слова: перспектива, точка зору, кут зору.

Introduction. Perspective in literature is one of the tools to get a grasp of the inner nature of characters as well as the events around them. It might influence the perception of the whole text and its various components by its recipients. The interpretation of the plot and the inner world of characters may differ according to the chosen type of perspective. Furthermore, perspective in drama differs from prose. The development of the term «perspective» in different research paradigms influenced its understanding in linguistics, drama analysis in particular. Thus it is essential to look at its metamorphosis throughout time and fields.

The topicality of this research is determined by the lack of research of genesis and development of the term «perspective» and its implementation in diverse disciplines and consequentially in linguistics.

The aim of this research is to identify features of perspective in different fields of studies and their influence on perspective research in linguistics.

The basic material of research. Modern understanding of the term «perspective» is result from a considerable amount earlier works and approaches. Perspective was the topic of interest of scholars in various fields, such as optics, architecture, art, mathematics, philosophy, sociology, psychology, literary studies, linguistics and many others.

Etymologically, the term «perspective» comes from the Latin word «perspicio» – to see clearly, and was first used by the Greek mathematician Euclid in his *Optics* (Euclid, 1943). In this treatise on geometry of vision, Euclid postulates the basic laws of perspective stemmed from the vision theory, features of object perception through visual rays and optical observations.

Later on, the Roman architect Vitruvius offered a practical application of perspective in the theatrical scenery by the ancient Greek artist Agatharchus for theatrical performances of Aeschylus, the author of the classical tragedy. Vitruvius in his treatise *Ten Books on Architecture* points to the primacy of use of linear perspective by Agatharchus (Vitruvius, 1960). The scientific

argumentation of perspective, in turn, according to Vitruvius, belongs to Anaxagoras, the ancient Greek philosopher and mathematician, whose treatises have not reached contemporaries.

In the Renaissance period, due to a new standard of realistic depiction of objects, perspective began to draw attention of artists. As follows, P. della Francesca in his treatise *On the Perspective of Painting* explains the vision of things in perspective and their reflection on the canvas depending on the angle of vision (Field, 1997).

L. da Vinci made a significant contribution to the study of perspective in painting by dividing it into three parts: the linear perspective, the perspective of color and the perspective of disappearance (da Vinci, 2005). The former later made it into a study of linear perspective and became an integral part of descriptive geometry.

In his turn, G. Monge, the founder of descriptive geometry, followed Renaissance artists in the study of perspective. In his treatise on *Descriptive Geometry* (Monge, 2014) the scholar designates a mathematically valid system of graphic images to solve practical engineering problems and uses perspective as a principle of depicting spatial figures on a plane.

Apart from hard sciences, perspective found its niche in the Humanities. In philosophy, the concept is regarded as one of the important characteristics of human knowledge and is considered to be a vital part of human life perception. In this line, G. Leibniz argues that the image of any object depends on the point of view (another term that goes side by side with «perspective») of the observer, bearing in mind that the same object can be represented differently without excluding the correspondence between the image and the object and between different images of one object. He also notes that every finite substance is the result of a special perspective from which God can view the universe, and every created substance is an emanation of God. Namely, God could see the world from a position of any point of view through the prism of a simple substance that represents that world with its own unique perspective (Leibniz, 1989).

In the XIX century, the concept of perspectivism appeared in philosophy as it was introduced by F. Nietzsche in *The Birth of Tragedy from the Spirit of Music*. In it, Nietzsche argues that the tragedy in ancient Greece arose from the opposition of Apollonian and Dionysian principles opposed by the author in the tradition of perspectivism, i.e. different points of view (Nietzsche, 1994). Both concepts («perspective» and «the point of view») played an important role for the scholar as he formulated his doctrine of the will to power because they allowed him to explain the values of the world. According to F. Nietzsche, the eye sees everything from its angle of view, which is linked in the idea that any point of view claims to capture the visible object and thus has the will to power (Nietzsche, 1994 p. 5–6). Additionally, the philosopher emphasizes that along with one perspective, many other perspectives coexist in the sense that they are potential points of view. The point of view itself is the result of the action of plastic forces that focus the eye's attention on the selective perception of the world, which becomes dependent on the will. The concept of a thing, according to F. Nietzsche, is a form that contains a point of view on the world.

In his turn, the German philosopher E. Husserl, a representative of phenomenology, studies perspective in close connection with the concept of “ego”, which governs the activities of the individual because it is the center of self-awareness. In *Cartesian Meditations: An Introduction to Phenomenology*, he emphasizes the intersubjectivity of the world around as the world is centered around the central monad of the ego (Husserl, 1999). The concept of intersubjectivity is a complex of points of view that emerge from the interaction of a certain group of people. However, E. Husserl argues that the thing in the perception can be presented only inadequately, defectively and from one angle, and it is impossible to see the object at once from all sides and perspectives of its existence (Husserl, 1999, pp. 89–151). Consciousness is treated by E. Husserl through the prism of the self-perspective, i.e. the perspective of the first person, which is based on the individual experiences of the knowing subject. While considering the relationship between the act of consciousness and its intentional subject, the philosopher refers to the example of the perception of the cube by

the subject of consciousness. Thus, he emphasizes that the perception of the cube is a complex and synthesized intention, which consists in the continuous variability of the phenomenon of the cube, which depends on the angle of view and the corresponding differences in perspective.

Additionally, M. Merleau-Ponty considers the perspective in terms of the phenomenology of the living body. In his *Phenomenology of Perception*, the philosopher defines the concept of perception as the relationship of subject and object of perception where the subject is the body, which is seen as the unity of subject and object, and therefore the unity of the world (Merleau-Ponty, 1995). M. Merleau-Ponty argues that the body of the subject is the point of view of the world as well as the fact that the subject chooses which side of the object they want to see (Merleau-Ponty, 1995 pp. 101–102). Therefore the object can be considered in perspective, which is a consequence physical location of the object in space. However, when the physical location of the subject is changed, the perception of the object and the prospect of its perception will change as well. In this way, the body determines the point of view or perspective of the object's perception.

T. Litt, a German philosopher and educator, studied perspective in terms of a socio-interactive approach (Litt, 1926). In particular, the scholar emphasizes that during the interaction with society an individual has the opportunity to look at himself from the point of view of others, which gives him a chance to know himself better. Due to T. Litt's special understanding of the concept of «meeting», in which he sees the process of becoming an individual by voluntarily recognizing experience of another individual as one that does not belong to him, the philosopher claims that the meeting reveals new facets of the individual's spirit as a result of interaction with others.

In sociology, perspective was first referred to by G. Mead who argued that objects differ from individuals because they are associated with different individual «perspectives» (Mead, 1934). According to G. Mead, the concept of perspective expresses the specificity of the subject's interactions with its environment. Furthermore, reality is a variety of possible perspectives, a plurality of various systems of interactions. Any subject can participate in many perspectives at the same time. G. Mead refers to the fact of simultaneous

participation in different perspectives as “sociality”. As for the interpretation of interlocutor’s intentions, G. Mead asserts that it might be done by means of role taking, which means accepting another person’s point of view.

In a similar line, A. Schutz looked at perspective in terms of role taking during social interaction (Schutz, 1974). Hence, he states that the object that is perceived by two different people has dissimilar meaning for them caused by varied angles of vision and unique life experience. A. Schutz considers socialization to be based on reciprocity of perspectives. Mutual understanding in the interaction between interlocutors is achieved due to the fact that a person in interaction with another individual believes that the interlocutor imagines the world identically. Thus, A. Schutz claimed that only by trying on and living the role of somebody else can the person participate in a speech act with reciprocity of perspective taking.

In psychology, perspective was first studied by W. Blumenfeld . In his theory of the duality of perspective, which is based on I. Kant’s ideas of judgment and evaluation, he distinguished horizontal and vertical perspectives (Blumenfeld, 1931). According to W. Blumenfeld, the horizontal perspective expresses the standard way of categorizing an object, while the vertical perspective is an evaluative judgment about the object. That is, his theory takes into account that fact that in judgments about people, objects and events, it is possible to identify both the point of view from which the object was categorized and the criterion by which the evaluative judgment was expressed. Due to this, W. Blumenfeld identifies such parameters of perspective as explicitness and implicitness, which, along with evaluation, are components of the theory of dual perspective.

In social psychology, J. Volkmann used the term «perspective» in the context of research of absolute judgments. In his experimental studies, he highlights the psychological and pedagogical aspect of perspective. According to J. Volkmann, one of the main educational goals is to create a better and broader perspective in the student’s mind. The criterion that students have acquired the desired perspective is that they have learned how to solve problems in their relevant and diverse aspects (Volkmann, 1951, p. 274–276).

Following J. Volkmann, T. Ostrom, and H. Upshaw explored perspective in the study

of judgement based on attitudes (Ostrom, Upshaw 1968). The scholars defined perspective as a series of alternatives with content that the individual takes into account when evaluating his attitude towards something based on a theory of variable perspective. The main claim of their study is that perspective is the mediator between the content of attitude and evaluation.

Continuing the experimental line in psychology, the perspective was also studied in line with the theory of attributions. During the experiment, E. Jones and R. Nisbett found that different spectators attribute different features of behavior to the same actors, and this difference in perception lies in different perspectives (Jones, Nisbett 1972, p. 83–88). They hypothesize that all the differences in psychological processes are reduced to a single difference, which is precisely the difference in interpretations of behavior by actors and spectators. Thus, observers tend to explain a person’s behavior through the person’s inner world, while the actors explain the behavior based on the factors of influence from the external situation and this is a variable perspective. Crucially, this line of argument will later lead to validating research of perspective in literature, drama in particular.

Temporal aspects of perspective were studied by K. Levin, who first used the term «time perspective» in *Field Theory of Social Science* (Levin, 1951). The psychologist defines the concept of time perspective as a cognitive projection of the motivational sphere of human being, which includes conscious plans, projects, aspirations, fears, claims related to the past, present and distant future. According to K. Levin, the time perspective is the currently existing integrity of the individual's vision of his psychological future and psychological past. He determined such features of the time perspective as a sense of speedy moving into future in adolescence, finding a balance between past and future in adulthood and optimism in senior age, which is one of the conditions in overcoming hardships in life.

Continuing the study of the time perspective, J. Nuttin insisted that the time perspective is related to a person’s motivation and is a component of the intentionality of his behavior (Nuttin, 1984). The researcher links the term «time perspective» with such aspects of psychological time as time setting and time orientation and believes that this is what influences the regulation of behavior. Thus,

according to J. Nuttin, past and future events affect the behavior of the individual in the present to the extent that they are represented at the cognitive level of behavioral functioning.

In addition to the time perspective, the empathic perspective plays a significant role in influencing human behavior when interacting with others. The method developed by A. Mehrabian and N. Epstein uses a questionnaire to measure emotional empathy, which allows to identify the emotional reaction of the individual to the experience of the interlocutor (Mehrabian, Epstein 1972, pp. 528–532). This technique allowed to differentiate various aspects of the emotional channel of empathy in linguistics as well (van Peer, Chesnokova, 2019), i.e. the manifestation of emotional reaction in response to the interlocutor, as well as to investigate in detail the behavioral component and aspects that affect it.

Studying the empathic acceptance of perspective, T. Erle and S. Topolinski argue that it is inevitably described using spatial locatives, such as understanding the interlocutor's point of view (perspective) and includes a metaphorical combination of oneself with others (Erle, Topolinski, 2015). Thus, they conclude that individuals with a high level of empathic perspective better imagine possible different views on the same object.

Further studies of empathic perspective found a response in the theory of narrative empathy by S. Keen (Keen, 2006).

In linguistics the term «perspective» was used for the first time by H. James (James, 2010) who defined it as central mind or intellect of the literary work. He tended to narrate a story from the perspective of the protagonist whom he labels as a reflector, a center of consciousness through which the story is represented. Further linguistic research of perspective was mostly carried out in the fields of narratology, stylistics, semiotics, cognitive linguistics and discourse analysis, thus giving a clear niche to the research of the mechanisms of perspective realization in drama.

Conclusions and research perspectives. The studies of perspective in psychology, sociology and philosophy serve as the foundational background as well as the impetus to its research in linguistics. Philosophical studies help linguists understand the way a character of a literary work perceives the world and its components. In their turn, psychological studies of perspective provide better grasp of how perspective is manifested in the text through evaluation, including text evaluation by the readers (van Peer and Chesnokova, 2018), and empathy of the characters towards each other. Finally, sociological studies' benefit for linguistic research of perspective lies in understanding the ways of development and change of perspective depending on interaction of characters of a literary work. The studies in terms of perspective implementation in dramatic texts will be the focus of our further research.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лейбниц Г. В. Сочинения в четырех томах / пер. с франц. Я. М. Боровский. Москва : Мысль, 1989. Т. 4. 636 с.
2. Мерло-Понти М. Феноменология восприятия / пер. с франц. И. С. Вдовина. Санкт-Петербург, 1995. 213 с.
3. Blumenfeld W. Urteil und Beurteilung. Leipzig: Akad Verlag Win, 1931. 170 p.
4. da Vinci Leonardo, A Treatise on Painting / trans. from Italian J. F. Rigaud. New York, 2005. 208 p.
5. Chesnokova A., van Peer W., Reading and Rereading: Insights into Literary Evaluation. *Advanced education*, 2018. № 5. P. 39–46.
6. Erle T. M., Topolinski S. Spatial and Empathic Perspective-Taking Correlate on a Dispositional Level. *Social Cognition*. 2015. № 33 (3). P. 187–210.
7. Euclid Optics / trans. from Greek H. E. Barton. New Hampshire, 1943. 372 p.
8. Husserl E. Cartesian Meditations: An Introduction to Phenomenology / trans. from French D. Cairns. Kluwer Academic Publishers, 1999. 160 p.
9. James H. The Art of Fiction / ed. W. Besant. Charleston: Nabu Press, 2010. 98 p.
10. Jones E. E., Nisbett R. E. The actor and the observer: divergent perceptions of the causes of behavior. Attribution: perceiving the causes of behavior / eds. E. E. Jones, D. Kanouse, H. H. Kelley, R. E. Nisbett, S. Valins, & B. Weiner. Morristown, 1972. P. 79–94.
11. Keen S. A Theory of Narrative Empathy. *Narrative*. 2006. № 16 (3). P. 208–236.
12. Lewin K. Field Theory of Social Science: Selected Theoretical Papers / ed. D. Cartwright, New York : Harper & Brothers, 1951. P. 346.
13. Litt Th. Individuum und Gemeinschaft. Grundfragen der sozialen Theorie und Ethik. Leipzig : B. G. Teubner, 1926. 98 p.

14. Mead G. H. *Mind, Self and Society* / ed. Ch. W. Morris. Chicago : University of Chicago Press, 1934. 439 p.
15. Mehrabian A., Epstein N. A measure of emotional empathy. *Journal of Personality*, 1972. № 40. P. 525–543.
16. Monge G. *An Elementary Treatise On Descriptive Geometry: With A Theory Of Shadows And Of Perspective* / trans. from French J. F. Heather. Whitefish, 2014. 144 p.
17. Nietzsche F. *The Birth of Tragedy: from the Spirit of Music* / trans. from German S. Whiteside. London, 1994. 160 p.
18. Nuttin J. *Motivation, Planning, and Action: A Relational Theory of Behavior Dynamics* / ed. R. P. Lorion, Hove, 1984. P. 264.
19. Ostrom T. M., Upshaw H. S. Psychological perspective and attitude change. *Psychological Foundations of Attitudes* / eds. A. G. Greenwald, T. C. Brock & T. M. Ostrom. New York, 1968. P. 217–242.
20. *Renaissance and Revolution: Humanists, Scholars, Craftsmen and Natural Philosophers in Early Modern Europe* / eds. J. V. Field. London : Cambridge university press, 1997. 308 p.
21. Schütz A. *Collected Papers I. The Problem of Social Reality* / ed. H. L. van Breda. Springer : Kluwer Academic Publishers, 1974. 416 p.
22. van Peer W., Chesnokova A. What Literature Does to Our Emotions, And How Do We Know? *Empirical Studies Will Tell. Synopsis Text Context Media*, 2019. № 25. P. 1–10.
23. Vitruvius *The Ten Books on Architecture* / trans. from Latin M. H. Morgan. New York, 1960. 331 p.
24. Volkman J. Scales of judgement and their implications for social psychology / eds. J. H. Rohrer, M. Sherif. New York, 1951. P. 273–294.

REFERENCES:

1. Leibniz, H. (1989). *Sochineniya v chetyrekh tomakh* [Essays in four volumes]. (Ya. Borovsky, Trans). Moscow : Mysl. [in Russian]
2. Merleau-Ponty, M. (1995). *Fenomenolohiya vospriyatiya* [Phenomenology of perception]. (I. Vdovina, Trans). Sankt-Peterburh : Nauka. [in Russian]
3. Blumenfeld, W. (1931). *Urteil und Beurteilung*. Akad Verlag Win.
4. Chesnokova, Anna & van Peer, Willie. (2018). Reading and Rereading: Insights into Literary Evaluation. *Advanced Education*. 5, 39–46. URL: doi/10.20535/2410-8286.125730
5. da Vinci, L. (2005) *A Treatise on Painting* (J.F. Rigaud, Trans.). New York, Dover Publications.
6. Erle, T. M., & Tropolinski, S. (2015). Spatial and empathic perspective-taking correlate on a dispositional level. *Social Cognition*, 33 (3), 187–210. URL: doi.org/10.1521/soco.2015.33.3.187
7. Euclid (1943). *Optics* (H. E. Barton, Trans.) New Hampshire, Optica Publishing Group.
8. Field, J. V., & James, J. L. (Eds.). (1997) *Renaissance and Revolution: Humanists, Scholars, Craftsmen and Natural Philosophers in Early Modern Europe*. Cambridge university press.
9. Husserl, E. (1999). *Cartesian Meditations: An Introduction to Phenomenology* (D. Cairns, Trans.). London : Kluwer Academic Publishers.
10. James, H. (2010). *The Art of Fiction* (W. Besant, Ed.). Nabu Press.
11. Jones, E. E., & Nisbett, R. E. (1972). The actor and the observer: Divergent perceptions of the causes of behavior. In E. E. Jones, D. Kanouse, H. H. Kelley, R. E. Nisbett, S. Valins, & B. Weiner (Eds.), *Attribution: Perceiving the causes of behavior*. Morristown, NJ : General Learning Press.
12. Keen, S. (2006). A Theory of Narrative Empathy. *Narrative*, № 16 (3), P. 208–236.
13. Lewin, K. (1951). *Field Theory of Social Science: Selected Theoretical Papers* (D. Cartwright, Ed.). Harper & Brothers.
14. Litt, Th. (1926). *Individuum und Gemeinschaft. Grundfragen der sozialen Theorie und Ethik*. B. G. Teubner.
15. Mead, G. H. (1934). *Mind, Self and Society* (Ch. W. Morris, Ed.). University of Chicago Press.
16. Mehrabian A., & Epstein N. (1972). A measure of emotional empathy. *Journal of Personality*, 40 (4), 525–543. URL: doi/10.1111/j.1467-6494.1972.tb00078.x
17. Monge, G. (2014). *An Elementary Treatise On Descriptive Geometry: With A Theory Of Shadows And Of Perspective* (J. F. Heather, Trans.). Whitefish, Literary Licensing, LLC.
18. Nietzsche, F. (1994). *The Birth of Tragedy: from the Spirit of Music* (S. Whiteside Trans.). London, Penguin Classics.
19. Nuttin, J. (1984). *Motivation, Planning, and Action: A Relational Theory of Behavior Dynamics* (R. P. Lorion, Ed.). Psychology Press.
20. Ostrom, T. M. and Upshaw, H. S. (1968) Psychological perspective and attitude change. In A. G. Greenwald, T. C. Brock & T. M. Ostrom (Eds.), *Psychological Foundations of Attitudes*. New York : Academic Press.

21. Schütz, A. (1974). *Collected Papers I. The Problem of Social Reality* (H. L. van Breda, Ed.). Springer : Kluwer Academic Publishers.
22. van Peer, Willie & Chesnokova, Anna. (2019). What Literature Does to Our Emotions, And How Do We Know? *Empirical Studies Will Tell*. 25, 1–10. URL: doi/10.28925/2311-259x.2019.1.1
23. Vitruvius (1960). *The Ten Books on Architecture* (M. H. Morgan, Trans.). New York, Dover Publications.
24. Volkman, J. (1951). Scales of judgment and their implications for social psychology. In J. H. Rohrer & M. Sherif (Eds.), *Social psychology at the crossroads*. New York : Harper & Brothers.

УДК 81–115 (111=161.2)(07S.8)

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-20>

Наталія ШКВОРЧЕНКО

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри романо-германської філології та методики викладання іноземних мов, Міжнародний гуманітарний університет, вул. Фонтанська дорога, 34, м. Одеса, Одеська область, 65000

ORCID: 0000-0002-7146-7244

Бібліографічний опис статті: Шкворченко, Н. (2021). Лінгводискурсивна модель токсичної політичної комунікації в медіасередовищах США, Великої Британії та України. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 125–133, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-20>

**ЛІНГВОДИСКУРСИВНА МОДЕЛЬ ТОКСИЧНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
В МЕДІАСЕРЕДОВИЩАХ США, ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ Й УКРАЇНИ**

Статтю присвячено побудові лінгводискурсивної моделі токсичної політичної комунікації та визначенню дискурсивних контрастів у медійних середовищах США, Великої Британії та України. Під токсичною політичною комунікацією розуміється такий тип взаємодії, який характеризується високим ступенем агресивної (вербальної та/або невербальної) поведінки різних учасників політичного дискурсу, яка завдає моральної шкоди або дискримінує опонента за расою, національністю або гендером, внаслідок чого такого політика (політиків) сприймають і потім визначають як токсичного (токсичних). Модель токсичної політичної комунікації враховує в межах адресантно-адресатного ланцюга механізми дискурсивного вираження токсичності (токсичне висловлення/вчинок/жест), модуси розгортання токсичного ефекту (прямий, непрямий, опосередкований), механізми сприйняття й формування іміджу політика (токсичний vs. позитивний) в медіасередовищах відомих країн. До вербальних форм вираження токсичності відносимо расистські, націоналістські, ксенофобські, сексистські та інші дискримінуючі висловлення, що принижують особистість політичного опонента і завдають йому психологічної та/або іміджевої шкоди. Невербальні форми вираження токсичності поділяємо на просодичні та жестово-мімічні форми, до яких належить агресивна, уїдлива, принизливо-заступницька, пафосна тональність мовлення, жестикуляція, яка порушує особистісні межі співрозмовника, перебільшена міміка. До екстралінгвальних форм відносимо кольорову гаму, символіку, одяг, місце, підбір музики та ін., які посилюють пошкоджуючий ефект дій/висловлень політика, якого у медіа визначають як токсичного. Дискурсивні контрасти токсичної політичної комунікації в медіасередовищах США, Великої Британії й України визначаються актуальними для кожної з країн інформаційними подіями, наприклад, RACISM & INTOLERANCE TOWARDS IMMIGRANTS (США), PARTYGATE (Велика Британія), ЗРАДА (Україна) та ін. Спільним для трьох дискурсів є агресивно-емоційний тип токсичного політика, висловлення/меседжі якого характеризуються нанесенням психологічної шкоди опоненту через пряму дискредитацію, або опосередкованих моральних збитків неprisутнім третім особам/суспільству.

Ключові слова: лінгводискурсивний, модель, токсичний, політична комунікація, вербальний, невербальний, екстралінгвальний, США, Велика Британія, Україна, медіасередовище, контраст.

Nataliia SHKVORCHENKO

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Romance-Germanic Philology and Foreign Language Teaching Methods, International Humanitarian University, 33 Fontanska doroha Str., Odesa, Ukraine

ORCID: 0000-0002-7146-7244

To cite this article: Shkvorchenko, N. (2021). Lnhvodyskursyvna model toksychnoi politychnoi komunikatsii v mediaseredovyshchakh SShA, Velykoi Brytanii ta Ukrainy [Linguo-discursive Model of Toxic Political Communication in the Media Environment of the United States, Great Britain and Ukraine]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 125–133, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-20>

LINGUO-DISCURSIVE MODEL OF TOXIC POLITICAL COMMUNICATION IN THE MEDIA ENVIRONMENT OF THE UNITED STATES, GREAT BRITAIN AND UKRAINE

The article attempts to build a linguo-discursive model of toxic political communication and determine discursive contrasts in the media environment of the United States, Great Britain and Ukraine. Toxic political communication is a type of interaction characterized by a high degree of aggressive (verbal and/or non-verbal) behavior of different participants in political discourse, which causes moral damage or discriminates against the opponent based on race, nationality or gender resulting in such politician(s) being perceived and then defined as toxic. Within the addresser-addressee chain the toxic political communication model takes into account the mechanisms of discursive expression of toxicity (toxic utterance/action/gesture), modes of spreading toxic effects (direct, indirect, mediated), mechanisms of perception and formation of the image of politicians in media (toxic vs. positive). Verbal forms of expressing toxicity include racist, nationalist, xenophobic, sexist and other discriminatory statements that degrade the personality of a political opponent and cause him or her psychological harm and/or damage their image. Non-verbal forms of expressing toxicity are divided into prosodic and gestural-mimic forms, which include aggressive, caustic, humiliatingly paternalistic, snobbish tone of speech, gestures that violate the personal boundaries of the interlocutor, exaggerated facial expressions. Extralingual forms include colors, symbols, clothing, location, selection of music etc., which exacerbate the damaging effect of the actions/statements of a politician who is labelled as toxic in the media. The discursive contrasts of toxic political communication in the media environment of the United States, Great Britain and Ukraine are determined by informational events relevant to each country, such as RACISM & INTOLERANCE TOWARDS IMMIGRANTS (the USA), PARTYGATE (the UK), ZRADA/TREASON (Ukraine) etc. Common to the three discourses is the aggressive-emotional type of a toxic politician, whose statements/messages are characterized by causing psychological damage to the opponent through direct discrediting or indirect moral damage to absent third parties/society.

Key words: linguo-discursive, model, toxic, political communication, verbal, non-verbal, extralingual, the United States, Great Britain, Ukraine, media environment, contrast.

Актуальність проблеми. Під токсичною політичною комунікацією розуміється такий тип взаємодії, яка характеризується високим ступенем агресивної вербальної та/або невербальної поведінки різних учасників політичного дискурсу, завдає моральної шкоди або дискримінує опонента за ознакою раси, національності, гендеру та ін., внаслідок чого такого політика (політиків) *сприймають* і потім *визначають* як токсичного (токсичних) (Шкворченко, 2021, с. 131; Шкворченко, 2021, сс. 121–126). В основі моделі токсичної політичної комунікації лежить приписування політику ознаки «токсичний», яка є результатом проєкції, як правило, протилежної соціально-політичної групи чи партії (Dorrigan, 2019). Тому сприйняття поведінки політичної фігури і його висловлень як токсичних виконується лише його опонентами, тоді як його прихильники, навпаки, позитивно оцінюють здатність свого лідера використовувати бурхливу дискусію або сварку (англ. «hatespeech»), щоб висловити свою думку, не піклуючись про те, чи можуть або не можуть деякі політики діяти відповідно до того, що вони говорять (Tirrell, 2017, p. 141).

Дослідження механізмів токсичної політичної комунікації та створення іміджу токсичного політика, якій завдає шкоди не лише через образи, епітети чи зневажливі слова,

але й без них, є актуальним як для розробки дискурс-портретів токсичних політиків з урахуванням мотиваційних настанов, маніпулятивних механізмів впливу на опонентів/пропонентів (Steffan, 2021), риторичних традицій та медіа-технології політичної боротьби у США та Європі (Shkvorchenko et al., 2021), так і для визначення методів комунікативного захисту від різних видів патогенного впливу під час комунікації у соціальних мережах та в період виборчих кампаній (Ковалевська, 2020; Coleman, 2021).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Токсичність як комунікативно-дискурсивний феномен (англ. *toxicity*) привертає останнім часом увагу дослідників різних гуманітарних галузей, зокрема у соціально-політичній сфері, де токсичність розглядається як певний соціальний спосіб руйнування існуючих порядків, колективів у формах (1) *токсичної шкоди* (англ. *toxic harm*) – насильства, спрямованого на зміну порядку на одному соціальному рівні і зміцнення нового порядку на іншому, і (2) *токсичної політики* (англ. *toxic politics*), яка дозволяє процвітати деяким політичним і економічним формам, роблячи їх допустимими (Liboiron et al., 2018, pp. 334–340). Психологи у галузі міжособистісних відношень та невербальної комунікації розглядають такі явища, як «токсична мас-

кулінність», «токсична фемінність», «токсична атмосфера», «токсичні відношення» (Glass, 1995), підґрунтям яких є нарцисичність, газлайтинг, булінг, а також порушення особистісних (фізичних, духовних, душевних) та культурно-специфічних (традиції, звичаї) меж людини як «неподільних елементів соціального життя» (Brinkmann, 2017, p. 109).

При дослідженні токсичності як складової політичної комунікації/ політичної іміджології необхідно враховувати роль різних інтермедіальних технологій, за допомогою яких публічні політичні фігури формують свій власний візуальний імідж і транслюють його у медійному-середовищі через статичні (фотографії, карикатури/шаржи, передвиборчий плакат, графіті, стріт-арт, політична реклама, мультимодальні повідомлення) та динамічні (передвиборчі інтернет-ролики, онлайн-трансляції виступів на дебатах, мітингах, форумах) канали комунікації (Москвин, 2012; Сальникова, 2012; Pavlíková, 2021). Також у соціальних мережах публічні фігури – політики, громадські діячі, лідери використовують *токсичні онлайн-контенти*, під якими розуміються такі твітти/мікроблоги/коментарі, у яких експлікуються негативно-оцінні вирази щодо гендеру, раси, національності, інвалідності адресата та ін., й які у подальшому призводять до поширення негативного сприйняття цих публічних фігур і маркування їх як «токсичних». Токсичний ефект від кожного медіаповідомлення такого політика буде визначатися його статусом, популярністю в ЗМІ та партійною приналежністю (влада/опозиція) (Шкворченко, 2021, сс. 436–440; Шкворченко, 2021, сс. 121–126.).

Мета дослідження – побудувати лінгводискурсивну модель токсичної політичної комунікації та визначити дискурсивні контрасти на матеріалі англійської та української мов. Для досягнення поставленої мети вирішено наступні **завдання**: (1) визначено специфіку поняття токсичності як комунікативно-дискурсивного феномену в різних галузях гуманітарного знання; (2) побудовано модель токсичної політичної комунікації, яка в межах адресантно-адресатного ланцюга враховує механізми дискурсивного вираження токсичності (токсичне висловлення/вчинок/жест), модуси розгортання токсичного ефекту (прямий, непрямий, опосередкований), механізми сприйняття й фор-

мування іміджу політика в медіа-середовищах (токсичний vs. позитивний); (3) визначено дискурсивні контрасти токсичної політичної комунікації на прикладах висловлень/вчинків політиків Дональда Трампа, Бориса Джонсона і Гео Лероса, які в медіа США, Великої Британії та України визначені як токсичні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Побудована модель токсичної політичної комунікації враховує в межах адресантно-адресатного ланцюга механізми дискурсивного вираження токсичності (токсичне висловлення/вчинок/жест), модуси розгортання токсичного ефекту (прямий, непрямий, опосередкований), механізми сприйняття й формування іміджу політика в медіасередовищах (токсичний vs. позитивний). Трансляція токсичного висловлення здійснюється від адресанта – політика, який сприймається у медіа як токсичний до прямого адресата – політичного опонента з метою нанести йому/їй морально-етичне пошкодження/шкоду. При цьому токсичний ефект може бути скерований також у непрямому та опосередкованому модусах і торкнутися як непрямих опонентів/пропонентів, так і неприсутніх третіх осіб.

Поєднання токсичного висловлення політика із токсичним ефектом від його висловлень/вчинків у медіа середовищі формуються у *модель токсичної політичної комунікації*, яка містить наступні сім компонентів:

I. Адресант (політик) (тип стрілки: →).

II. Токсичне висловлення/вчинок, яке дискредитує прямого адресата і завдає йому/їй моральної шкоди (тип стрілки: →).

III. Прямий адресат (політичний опонент), який сприймає висловлення на свою адресу як дискредитацію, відчуває моральне пошкодження (DIRECT DAMAGE «пряма шкода») й визначає таке висловлення як токсичне (тип стрілки: ← приписування адресанту ознаки «токсичний»).

IV.(a) Непрямий адресат/група непрямих адресатів (*Contra*: політики/медіа/соціальні мережі), які також сприймають висловлення політика як *токсичне*, оскільки воно непрямодискримінує їх і завдає їм моральної шкоди (INDIRECT DAMAGE «непряма шкода») (тип стрілки: ← приписування ознаки «токсичний» супротивниками, розгортання токсичного ефекту); (б) Непрямий адресат/група непрямодискримінує їх і завдає їм моральної шкоди (INDIRECT DAMAGE «непряма шкода») (тип стрілки: ← приписування ознаки «токсичний» супротивниками, розгортання токсичного ефекту); (б) Непрямий адресат/група непрямодискримінує їх і завдає їм моральної шкоди (INDIRECT DAMAGE «непряма шкода») (тип стрілки: ← приписування ознаки «токсичний» супротивниками, розгортання токсичного ефекту);

мих адресатів (*Pro*: політики/медіа/соціальні мережі), які сприймають висловлення політика як *позитивне*, оскільки воно свідчить про здатність свого лідера до боротьби за допомогою мови ворожнечі і імponує їм (тип стрілки: ← приписування ознаки «позитивний» прихильниками, розгортання позитивного ефекту).

V. (a) Опосередкований адресат/група опосередкованих адресатів (*Contra*: «неприсутні треті» (широка громадськість/благодійні організації/міжнародні спільноти), які сприймають висловлення політика як *токсичне* (MEDIATEDDAMAGE «опосередкована шкода») (тип стрілки: ← приписування ознаки «токсичний» противниками, розгортання токсичного ефекту); (б) Опосередкований адресат/група опосередкованих адресатів (*Pro*: «неприсутні треті» (широка громадськість/благодійні організації/міжнародні спільноти), які сприймають висловлення політика як *позитивне* (тип стрілки: ← приписування ознаки «позитивний» прихильниками, розгортання позитивного ефекту).

VI. (-). Сприйняття висловлень та/ або вчинків політика як токсичних (тип стрілки: ← формування токсичного іміджу в медіа та соціальних мережах); (+). Сприйняття висловлень та/ або вчинків політика як позитивних (тип стрілки: ← формування позитивного іміджу в медіа та соціальних мережах).

VII. Компоненти I, II, III, IVa, Va, VI (-) утворюють модель токсичної політичної комунікації

яка на схемі представлена заштрихованим сегментом (див. рис. 1).

Токсичне висловлення є комплексним дискурсивним утворенням, яке має вербальну, невербальну та екстралінгвальну форми вираження. До *вербальних* форм відносимо расистські, націоналістські, ксенофобські, сексистські та інші дискримінуючі висловлення, що принижують особистість політичного опонента і завдають йому психологічної та/або іміджевої шкоди. *Невербальні* форми поділяємо на просодичні та жестово-мімічні, до яких належать агресивна, уїдлива, принизливо-заступницька, пафосна тональність мовлення, жестикуляція, яка порушує особистісні межі співрозмовника, перебільшена міміка. До *екстралінгвальних* форм відносимо кольорову гаму, символіку, одяг, місце, підбір музики та ін., які посилюють негативний ефект від висловлень/вчинків політика, якого/яку у медіа визначають як токсичного (токсичну) (Шкворченко, 2021, сс. 438).

Для ілюстрації моделі токсичної політичної комунікації розглянемо висловлення/вчинки політиків Дональда Трампа, Бориса Джонсона і Гео Лероса, які в медіа США, Великої Британії та України визначені як токсичні (1; 3; 4).

Лінгводискурсивна модель токсичної комунікації у політичному дискурсі США: Дональд Трамп vs. жінки-політики від Демократичної партії. Публічна токсичність таких американських політиків, як Дональд Трамп,

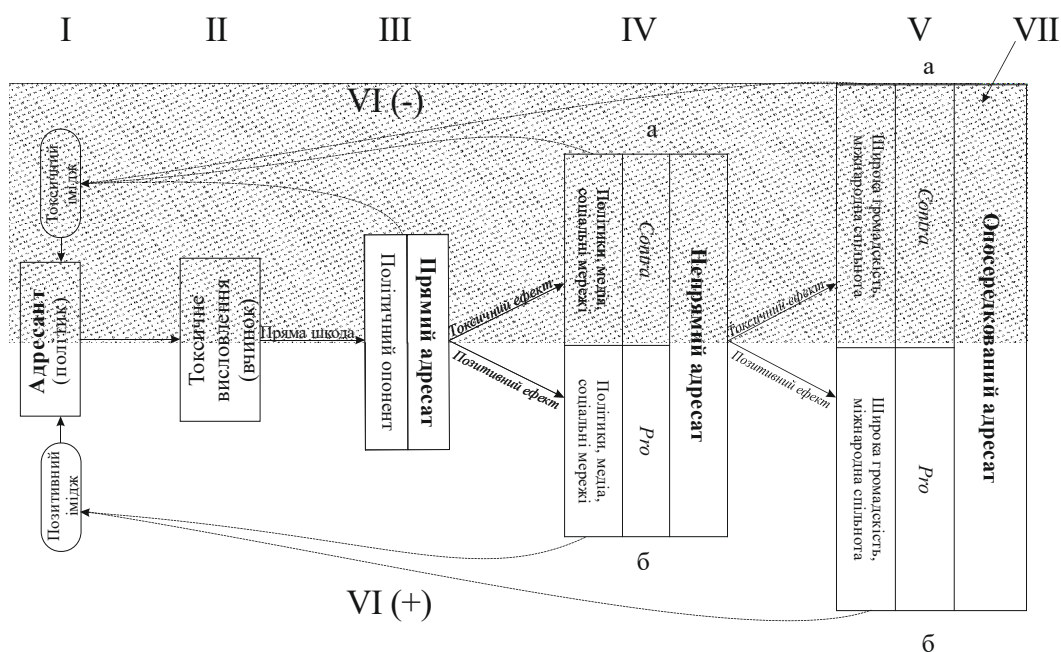

Рис. 1. Модель токсичної політичної комунікації

Сара Пейлін, Хілларі Клінтон, Ненсі Пелосі, Олександрія Окасіо-Кортес, Ендрю Куомо вербалізується переважно через їх висловлення, які дискримінують адресата за ознакою раси або гендеру. Так, наприклад, у 2019 році опоненти президента Дональда Трампа звинуватили його в ксенофобії та расизмі після того, як він запропонував чотирьом жінкам-політкам від Демократичної партії, які вийшли з різних іммігрантських громад, поїхати до «своїх країн», оскільки вони «ненавидять США» (Trump tells congresswomen to 'go back' to the 'crime infested places from which they came'). Хоча Трамп не називав жінок поіменно, всім стало зрозуміло, що під «'Progressive' Democrat Congresswomen» розуміються конгресвумен від демократів Олександрія Окасіо-Кортес, Ільхан Омар, Аянна Преслі та Рашида Тлаїб, троє з яких народилися в США; Омар приїхала як біженка із Сомалі більше 20 років тому і є громадянкою США з 2000 року.

Ми можемо визначити наступні фази розгортання токсичного ефекту від дискримінуючих висловлень Дональда Трампа на адресу чотирьох жінок-політиків від Демократичної партії США:

(1) DIRECT DAMAGE «пряма шкода»: нанесення прямої експлікованої морально-етичної шкоди адресату через тактику прямої образи опоненток від демократів – громадянок США у формі прямих («*Then come back and show us how it is done/ Тоді поверніться і покажіть нам, як це робиться*») та непрямих («*Why don't they go back and help fix the totally broken and crime infested places from which they came/ Чому б їм не повернутися і не допомогти налагодити повністю зламані та заражені злочинністю місця, звідки вони прийшли*») закликів до громадянок США покинути країну (шкода за ознакою ксенофобії/расизму);

(2) INDIRECT DAMAGE «непряма шкода»: (*contra*) Ненсі Пелосі, спікерка палати представників США (опонент: «When Donald Trump tells four American Congresswomen to go back to their countries, here affirms his plan to 'Make America Great Again'») has always been about making America *white again*/ Коли Дональд Трамп каже чотирьом американським конгресменам повернутися до своїх країн, він підтверджує, що його план «Зробити Америку знову великою» завжди полягав у тому, щоб знову зробити Америку білою»);

(3) MEDIATED DAMAGE «опосередкована шкода»: образа іммігрантських прошарків населення США, країн, з яких нібито спочатку прийшли конгресвумен; вербалізатори ксенофобії та расизму є образи (*corruption, ineptitude, crime, who originally came*), експресивно-емоційно забарвлені вирази («*complete and total catastrophe*»), за допомогою якої експлікується расистсько-ксенофобське ставлення Трампа до неprisутніх третіх адресатів – іммігрантів, темношкірих, жінок, демократів.

Таким чином, ТОКСИЧНЕ ВИСЛОВЛЕННЯ «*go back 'to the 'crime infested places from which they came*» створили негативний вплив на непрямого (опонент Ненсі Пелосі) та опосередкованого (іммігранти) адресатів і призвело в медіа до (1) токсичного ефекту (створення токсичної публічної дискусії з теми расизму, мізонігії, протиставлення свої – чужі, імміграційної політики й особистого ставлення Дональда Трампа до не-білих громадян Америки), (2) позитивного ефекту (демократи в Палаті представників, у тому числі Ненсі Пелосі, згуртувалися навколо ображених жінок, прямо заявивши, що слова Трампа перегукуються з іншими ксенофобськими заявами, які він зробив про не-білих іммігрантів).

Лінгводискурсивна модель токсичної комунікації у політичному дискурсі Великої Британії: Борис Джонсон vs. Партигейт. Політична токсичність у публічному дискурсі таких британських політиків, як Найджел Фараж, Джон Беркоу, Тереза Мей, Девід Кемрон, Джеремі Корбін, Пріті Пател визначається переважно темами міграції та євроскептицизму (Brexit), англійського націоналізму (Scotxit, NI-xit) та ін. Але у токсичну площину можуть потрапити політики, які у британському публіку завжди вважалися скоріше харизматичними, ніж токсичними, і до яких зокрема належить британський прем'єр-міністр Борис Джонсон («*Running out of charisma 'Boris warned people have had enough as scandals erupt*»).

У грудні 2021 року у Великій Британії розвився великий скандал, коли у світ потрапили фотографії від 15 травня 2020 року, які свідчили про те, що того ж дня, коли 18-річна британка Рубі Фуллер померла від лейкемії, в саду резиденції прем'єр-міністра Бориса Джонсона на Даунінг-стріт відбулася «робоча зустріч» з віном та сиром, на якій були присутні сам прем'єр із дружиною та ще 17 людей (*Boris*

Johnson and staff pictured with wine in Downing Street garden in May 2020). Ми можемо визначити наступні фази розгортання токсичного ефекту від пошкоджуючої поведінки прем'єр-міністра Великої Британії Бориса Джонсона під час пандемії, яка отримала назву «Партигейт»:

(1) DIRECT DAMAGE «пряма шкода»: відсутня, тому що Борис Джонсон не мав на меті образити свого опонента або дискримінувати когось, у цьому випадку ми можемо казати про САМОшкоду або безадресатну шкоду;

(2) INDIRECT DAMAGE «непряма шкода»: (*contra*) Кір Стамер, лідер лейбористів (опонент: «Does the Prime Minister really not understand the damage his behavior is doing to our country?/ Невже прем'єр-міністр справді не розуміє, яку шкоду завдає нашій країні його поведінка?»), (*pro*) Ендрю Бриджен (пропонент, однопартієць: «Boris Johnson has lost moral authority to lead / Борис Джонсон втратив моральний авторитет лідера»);

(3) MEDIATED DAMAGE «опосередкована шкода»: моральні збитки нанесено королеві Єлизаветі II (стало відомо про дві вечірки, які відбулися на Даунінг-стріт напередодні похорону чоловіка Єлизавети – Філіпа, герцога Единбурзького, у квітні 2021 року), а також країні у цілому, усім британцям, хто пережив Covid-19 і втратив родичів.

Таким чином, ТОКСИЧНИЙ ВЧИНОК «ігнорування антиковідних заходів» разом із наступними ТОКСИЧНИМИ ВИСЛОВЛЕННЯМИ у формі нещирих виправдань у парламенті («believed implicitly it was a work event/ вважав, що це були робочі збори»; «nobody warned me that it was against the rules ... because I would remember that/ ніхто не попередив мене, що це суперечить правилам... тому що я б це запам'ятав») та підлещувань перед однопартійцями у кулуарах («and this time we're taking hits for something we don't deserve» / «цього разу ми отримуємо удари за те, чого ми не заслуговуємо») створили негативний вплив на непрямого (опонентів+однопартійців) та опосередкованого (королева Єлизавета й все британське суспільство) адресатів і призвели в медіа до (1) токсичного ефекту (негативна оцінка поведінки Бориса Джонсона як опонентами, так і однопартійцями всередині країни), (2) позитивного ефекту (активність уряду та персонально Бориса Джонсона на міжнародному

рівні, посилення ролі Великої Британії в регулюванні українсько-російської кризи).

Лінгводискурсивна модель токсичної комунікації у політичному дискурсі України: Гео Лерос vs. Володимир Зеленський. Токсичний імідж таких українських політиків, як Петро Порошенко, Олег Ляшко, Ірина Фаріон, Олексій Гончаренко, Ілля Ківа визначається в медіа у зв'язку із такими контентами, як незалежність України від Росії, мовне питання, корупція, взаємини з США та ін., які мають переважно популістський характер (*Популізм. Лідери тренду – Олег Ляшко і Юлія Тимошенко (огляд преси)*). До цього списку добре відомих українських токсиків долучився позафракційний депутат Верховної Ради Гео Лерос, який 4 листопада 2021 року емоційно виступив з трибуни парламенту у присутності президента Зеленського: «Шановні народні депутати, шановні українці! Доброго дня, пане Президент, бачу *Ваш Єрмак* теж тут... Я хочу Вам сказати [опирається на трибуну, впівоборота розвернувшись у бік Зеленського], що я НЕ БОЮСЯ казати правду... Ви можете скількизавгодно *травити* на мене *свої правоохоронні органи, клепати* справу, але Я НЕ БОЮСЬ КАЗАТИ ПРАВДУ ... Ви головний ЗРАДНИК в країні [вказуючий на Зеленського жест лівої руки із вказівним пальцем; Руслан Стефанчук: «Виключить, будь ласка, мікрофон, дякую», шум у залі, гул]». Коли йому вимкнули мікрофон до закінчення промови, він показав у бік лідера держави непристойний жест – «середній падець», демонструючи зневагу до загальноприйнятих норм моралі й соціального оточення (*Гео Лерос показав середній палець Зеленському*).

Ми можемо визначити наступні фази розгортання токсичного ефекту від непристойного жесту Гео Лероса на адресу президента України Володимира Зеленського:

(1) DIRECT DAMAGE «пряма шкода»: пряма агресія щодо Володимира Зеленського через використання 1) експлікованих образ («головний зрадник»; образливий жест «середній палець»), 2) непрямих докорів у непотизмі («Ваш Єрмак», «свої правоохоронні органи»), 3) емпатичного наголосу та повторів («Я НЕ БОЮСЯ», «Я НЕ БОЮСЬ КАЗАТИ ПРАВДУ»), при цьому Володимир Зеленський відреагував на «середній палець», який показав йому Гео Лерос, посмішкою;

(2) INDIRECT DAMAGE «непряма шкода»: фракція «Слуга Народу»: звернення до регламентного комітету з вимогою оцінити поведінку Гео Лероса, який «вдався до публічних образ і жестів на адресу президента України»;

(3) MEDIATED DAMAGE «опосередкована шкода»: зневага та ображення президентської влади в особі Володимира Зеленського. Негативний ефект – Леросу оголосили підозру через «фак» Зеленському в Раді. Загрожує в'язниця.

Таким чином, ТОКСИЧНИЙ ЖЕСТ «середнього пальця» разом із ТОКСИЧНИМ ВИСЛОВЛЕННЯМ «Ви головний зрадник» завдають прямої шкоди Володимиру Зеленському у формі образи, створюючи негативний вплив на непрямого (Фракція «Слуга Народу») та опосередкованого (журналісти, політологи, інститут президенства) адресатів. Зокрема токсичного ефекту (зневага до до загальноприйнятих норм моралі, соціального оточення та інституту президентства в Україні, негативна оцінка поведінки Лероса сторонниками Зеленського за порушення депутатської етики), ми можемо прослідкувати й позитивний ефект – підвищення власної медійної впізнаваності Гео Лероса, привернення уваги засобів масової інформації, суспільства та інших політиків до своєї особи, а також отримання позитивної оцінки від противників Зеленського за його храбрість та чесність: «я не боюсь казати правду»).

Висновки. Підсумовуючи, ми дійшли певних загальних висновків та контрастивних спостережень.

1. Токсичність як комунікативно-дискурсивний феномен відбиває проєкції та негативне сприйняття висловлень та вчинків політиків тільки з боку його політичних опонентів та підтримуючих їх медіа/соціальних мереж, які є комунікативним середовищем розгортання токсичного ефекту й формування токсичного іміджу політика у вигляді багаторазових приписувань йому/їй ознаки «токсичний». При цьому необхідно розрізнявати такі визначення, як «токсичний політик» (сталий імідж токсич-

ної особистості, наприклад, Дональд Трамп) та «токсичне висловлення/вчинок» (поодинокі висловлення/або вчинки, які можуть мати токсичний ефект, наприклад, Боріс Джонсон).

2. Як правило, токсичне висловлення/вчинок мають завжди прямого адресата (токсичність не може бути безадресною, оскільки вона завжди відносна), але пошкодження морально-етичного кодексу на рівні спільноти/держави, як ми це бачим у випадку із «Партігейтом», не обов'язково мають експліковану адресатну скерованість і можуть відбуватися у непрямому або опосередкованому модусах.

3. Дискурсивні контрасти токсичної політичної комунікації в медіасередовищах США, Великій Британії та Україні визначаються актуальними для кожної з країн інформаційними подіями, наприклад, RACISM & INTOLERANCE TOWARDS IMMIGRANTS (США), PARTYGATE (Велика Британія), ЗРАДА (Україна) та ін. При цьому в англійських політичних дискурсах США та Великої Британії токсичними є завжди адженди із соціально-політичною направленістю (расизм, сексизм, ксенофобія, права меншинств), тоді як в Україні більшість токсичних медійних ефектів визначається національно-патриотичним блоком питань й проблемами державного суверенітету.

4. Спільним для трьох дискурсів є переважно агресивно-емоційний тип токсичного політика, висловлення/меседжі якого характеризуються нанесенням психологічної шкоди опоненту через пряму дискредитацію, або опосередкованих моральних збитків неприсутнім третім особам/суспільству.

Перспективним є подальший аналіз комунікативно-дискурсивного феномену токсичності з урахуванням традицій та маніпулятивних технологій політичної боротьби у США, Великій Британії та Україні, мовленнєвих актів та дискурсивних практик (токсичність як медійний перлокутивний ефект), фізіогноміки токсичності, реконструкції концепту «токсичність» в національних мовних картинах світу (література, музика, кінематограф).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ковалевська А. В. Нейтралізація патогенних дискурсів: стратегія спростування. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія.* 2020. Випуск 31. С. 132–141. DOI: 10.24919/2308-4863/34-2-24

2. Москвин Д. Визуальные репрезентации в политике и перспективы визуальных методов исследований в политической науке. *Символическая политика*. 2012. 1. С. 81–84.
3. Сальникова Е. В. Феномен визуальности и эволюция визуальной культуры : дис. ... доктора культурологических наук: 24.00.01 / Сальникова Екатерина Викторовна. Москва, 2012. 675 с.
4. Шкворченко Н. Токсичные информационные контенты в политической коммуникации США, Великобритании и Украины. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. 3 (39) 2. P. 121–126.
5. Шкворченко Н. М. Токсичний політичний дискурс у США й Україні: когнітивно-дискурсивні контрасти. *Записки з романо-германської філології*. 2021. Випуск 1 (46). С. 127–134.
6. Шкворченко Н. Н. Токсичные вербальные контенты в политических дискурсах США, Великобритании и Украины. *Proceedings of the 11th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. Toronto, Canada. 2021. P. 436–440.
7. Brinkmann S. *Persons and Their Minds: Towards an Integrative Theory of the Mediated Mind*. NY : Routledge, 2017. 140 p.
8. Coleman P. T. *The Way Out: How to Overcome Toxic Polarization*. New York, NY : Columbia University Press. 2021. 296 p.
9. Dorrian M. *Writing of the image: architecture, the city and the politics of representation*. London, England : I. B. Tauris, 2019. 266 p.
10. Glass L. *Toxic People: Toxic People: 10 Ways Of Dealing With People Who Make Your Life Miserable*. NY : Simon & Schuster, 1995. 288 p.
11. Liboiron M., Tironi M. & Calvillo N. Toxicopolitics: Acting in a permanently polluted world. *Social Studies of Science*. 2018. Vol. 48 (3). P. 331–349. DOI: 10.1177/0306312718783087
12. Pavlíková M., Šenkýřová B., Drmola J. *Propaganda and Disinformation Go Online. Challenging Online Propaganda and Disinformation in the 21st Century*. Cham : Springer International Publishing, 2021. 273 p.
13. Shkvorchenko N., Cherniaieva I., & Petlyuchenko N. Linguistic approaches and modern communication technologies in political discourses in Europe and the USA (contrastive aspect). *Cuestiones Políticas*. 2021. 39 (70), 821–837. URL: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3970.49>
14. Steffan D. *Visual politics: investigating the visual communication strategies of political parties and candidates from a longitudinal and comparative perspective*. Baden-Baden : Nomos, 2021. 116 p.
15. Tirrell L. *Toxic Speech: Toward an Epidemiology of Discursive Harm*. *Philosophical Topics*. 2017. 45 (2). P. 139–161.

REFERENCES:

1. Brinkmann, S. (2017). *Persons and Their Minds: Towards an Integrative Theory of the Mediated Mind*. NY : Routledge, 2017.
2. Coleman, P. T. (2021). *The Way Out: How to Overcome Toxic Polarization*. New York, NY : Columbia University Press.
3. Dorrian, M. (2019). *Writing of the image: architecture, the city and the politics of representation*. London, England : I. B. Tauris.
4. Glass, L. (1995). *Toxic People: Toxic People: 10 Ways Of Dealing With People Who Make Your Life Miserable*. NY : Simon & Schuster.
5. Kovalevs'ka, A. V. (2020) *Nejtralizacija patogennih diskursiv: strategija sprostvannja* [Neutralization of pathogenic discourses: a strategy of refutation]. In *Naukovi zapiski Vinnic'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu imeni Mihajla Kocjubins'kogo. Serija: Filologija – Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky. Series: Philology* (Issue 31), (pp. 132–141). [in Ukrainian]
6. Moskvin, D. (2012). *Vizual'nye reprezentacii v politike i perspektivy vizual'nyh metodov issledovanij v politicheskoj nauke* [Visual representations in politics and perspectives of visual research methods in political science]. In *Simvolicheskaja politika – Symbolic politics* (Issue 1), (pp. 81–84). [in Russian]
7. Pavlíková, M., Šenkýřová, B., Drmola, J. (2021). *Propaganda and Disinformation Go Online. Challenging Online Propaganda and Disinformation in the 21st Century*. Cham : Springer International Publishing.
8. Sal'nikova, E. V. (2012). *Fenomen vizual'nosti i jevoljucija vizual'noj kul'tury : dis. ... doktora kul'turologicheskikh nauk: 24.00.01* [The phenomenon of visuality and the evolution of visual culture: Dissertation for doctor of cultural sciences: 24.00.01] Moscow. [in Russian]
9. Shkvorchenko, N. (2021). *Toksichnye informacionnye kontenty v politicheskoj kommunikacii SShA, Velikobritanii i Ukrainy* [Toxic information content in the political communication of the United States, Britain and Ukraine]. In *Knowledge, Education, Law, Management*. (Issue 3 (39) 2), (pp. 121–126). [in Russian]

10. Shkvorchenko, N. M. (2021). *Toksichnij politichnij diskurs u SSHA j Ukraïni: kognitivno-diskursivni kontrasty* [Toxic political discourse in the United States and Ukraine: cognitive-discursive contrasts]. In *Zapiski z romano-germans'koi filologii – Notes on Romano-Germanic philology*. (Issue 1 (46)), (pp. 127–134). [in Ukrainian]

11. Shkvorchenko, N. N. (2021). *Toksichnye verbal'nye kontenty v politicheskikh diskursah SSHA, Velikobritanii i Ukrainy* [Toxic verbal content in the political discourses of the United States, Britain and Ukraine]. In *Proceedings of the 11th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. Toronto, Canada, 2021 (pp. 436–440). [in Russian]

12. Shkvorchenko, N., Cherniaieva, I., & Petlyuchenko, N. (2021). Linguistic approaches and modern communication technologies in political discourses in Europe and the USA (contrastive aspect). In *Cuestiones Politicas*. 2021. 39 (70), 821–837.

13. Steffan, D. (2021). *Visual politics: investigating the visual communication strategies of political parties and candidates from a longitudinal and comparative perspective*. Baden-Baden : Nomos.

14. Tirrell, L. (2017). Toxic Speech: Toward an Epidemiology of Discursive Harm. *Philosophical Topics*. 45 (2). P. 139–161.

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. *Trump tells congresswomen to 'go back' to the 'crime infested places from which they came'*. URL: <https://www.usatoday.com/story/news/politics/2019/07/14/trump-tells-congresswomen-go-back-counties-they-came/1728253001/> (дата звернення: 03.02.2022).

2. *'Running out of charisma' Boris warned people have had enough as scandals erupt*. URL: <https://www.express.co.uk/news/politics/1557237/boris-johnson-news-scandal-no-charisma-resign-update-matt-qvortrup> (дата звернення: 03.02.2022).

3. *Boris Johnson and staff pictured with wine in Downing Street garden in May 2020*: URL: <https://www.theguardian.com/politics/2021/dec/19/boris-johnson-and-staff-pictured-with-wine-in-downing-street-garden-in-may-2020> (дата звернення: 03.02.2022).

4. *Гео Лерос показав середній палець Зеленському* URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AOxGi91jIzA> (дата звернення: 03.02.2022).

ЗМІСТ

Ганна БАЛАКІРЄВА ФОНОСТИЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НІМЕЦЬКОМОВНИХ ЕМОЦІЙНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ (ЕМОЦІЯ ГНІВУ).....	3
Galyna BOYKO EDUCATIONAL TEXTBOOK FROM UKRAINIAN LANGUAGE AS FOREIGN FOR LEARNING STUDENTS «CITY OF L'VIV» LEVEL B2 AS A BASIS LINGUISTIC-ETHNOGRAPHIC BOOK.....	10
Тетяна БУБЛИК МЕДИТАТИВНИЙ ДИСКУРС ЯК РІЗНОВИД АВТОРСЬКОГО ЕЗОТЕРИЧНОГО ДИСКУРСУ: СТРУКТУРНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	17
Олена ГАВРИШ, Ірина ГРАЧОВА, Світлана БУЛЕНОК СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	23
Ірина ГАЛУЦЬКИХ СПЕЦИФІКА ОБРАЗНО-СИМВОЛІЧОГО ПРОСТОРУ ТEKCTY РОМАНУ В. ГОЛДІНГА «LORD OF THE FLIES»: КОГНІТИВНО-СЕМІОТИЧНИЙ РАКУРС.....	30
Марина ГЛУХОВСЬКА ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА КОМПОНЕНТИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	38
Оксана ГНАТЮК ПОВТОРЕННЯ ЯК ЗАСІБ ХУДОЖНЬОГО ЗОБРАЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЗМУ В НОВЕЛІСТИЦІ Е. КОЛДУЕЛА.....	44
Ірина ГРЕЧУХІНА, Ірина САХНО ГОТЕЛОНІМИ У ЛІНГВІСТИЧНОМУ ЛАНДШАФТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТОЛИЦЬ.....	50
Oksana HUBINA PRAGMATIC ASPECTS OF FUNCTIONING OF ENGLISH CUSTOMS TERMS.....	57
Ольга КАПУРА ВЗАЄМОДІЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ФОЛЬКЛОРУ В ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНОМУ АСПЕКТІ.....	62
Зоя КОРНЄВА, Василь СТИШОВ СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ АВІАКОСМОСУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	68
Леся МИКЛАШ ТЕРМІНОЛОГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВИТОКИ, ФОРМУВАННЯ ТА ТЕМАТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ.....	74
Анастасія ПАХАРЕНКО СТРАТЕГІЧНА ДИВЕРСИФІКАЦІЯ АВТОРИТАРНОЇ ДИСКУРСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІВЧИНИ-ПІДЛІТКА У МОНОГЕНДЕРНОМУ СПІЛКУВАННІ З ДОРОСЛИМИ.....	82
Лідія ПУЗДРАК ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНЦЕПТУ «СВІЙ/ЧУЖИЙ/ІНШИЙ» У СУЧАСНІЙ ПОЛЬСЬКІЙ ЕМІГРАЦІЙНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	89
Olga SOKYRSKA, Svitlana BUHA THE USE OF DISTANCE LEARNING PLATFORMS IN TEACHING WRITING ONLINE.....	96

Дарина СТАНКО

ІСТОРИЯ РОЗВИТКУ ФАНФІКШЕН ЯК ЖАНРУ ВТОРИННОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....102

Юлія ТОМЧАКОВСЬКА

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОГО ОКУЛЬТНОГО ДИСКУРСУ.....107

Світлана ФОКІНА

ЗАХІДНО-СЛОВ'ЯНСЬКИЙ ПОГЛЯД НА РОЗВИТОК РОСІЙСЬКОЇ ЕМІГРАНТОЛОГІЇ.....112

Yuliya TSYS

PERSPECTIVE IN LITERATURE: MULTIDISCIPLINARY GENESIS AND DEVELOPMENT.....118

Наталія ШКВОРЧЕНКО

ЛІНГВОДИСКУРСИВНА МОДЕЛЬ ТОКСИЧНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
В МЕДІАСЕРЕДОВИЩАХ США, ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ Й УКРАЇНИ.....125

CONTENTS

Hanna BALAKIRIEVA

PHONOSTYLISTIC CHARACTERISTICS OF GERMAN EMOTIONAL EXPRESSIONS
(THE EMOTION OF ANGER)..... 3

Galyna BOYKO

TEXTBOOK ON UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE
FOR FOREIGN STUDENTS «CITY OF THE LION» LEVEL B2 AS THE MAIN
TEXTBOOK OF LINGUISTICS.....10

Tetiana BUBLYK

MEDITATIVE DISCOURSE AS A VARIETY OF AUTHOR'S ESOTHERIC DISCOURSE:
STRUCTURAL-PRAGMATIC ASPECT.....17

Olena HAVRYSH, Iryna GRACHOVA, Svitlana BULENOK

MODERN TENDENCIES IN TRANSLATION STUDIES: THEORETICAL ASPECT.....23

Iryna GALUTSKIKH

SPECIFIC FEATURES OF IMAGERY AND SYMBOLIC SPACE
OF W. GOLDING'S NOVEL TEXT «LORD OF THE FLIES»: COGNITIVE-SEMIOTIC ASPECT..... 30

Maryna HLUKHOVSKA

PRAGMATIC POTENTIAL AND COMPONENTS OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN ENGLISH..... 38

Oksana HNATIUK

REPETITION AS A MEANS OF ARTISTIC REPRESENTATION OF PSYCHOLOGISM
IN SHORT STORIES OF E. CALDWELL.....44

Irina GRECHUKHINA, Irina SACHNO

HOTEL NAMES IN THE LINGUISTIC OF LANDSCAPE EUROPEAN CAPITALS.....50

Oksana HUBINA

PRAGMATIC ASPECTS OF FUNCTIONING OF ENGLISH CUSTOMS TERMS.....57

Olha KAPURA

INTERACTION OF FICTION AND FOLKLORE
IN THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECT.....62

Zoia KORNIEVA, Vasyl STISHOV

STRUCTURAL AND SEMANTIC ORGANIZATION
OF SPECIAL AEROSPACE VOCABULARY IN ENGLISH.....69

Lesia MYKLASH

TERMINOLOGY OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT:
ITS ORIGIN, SPECIFICS OF TERMS AND THEIR THEMATIC CLASSIFICATION.....74

Anastasiia PAKHARENKO

STRATEGIC DIVERSIFICATION OF AUTHORITARIAN DISCURSIVE BEHAVIOUR
OF A TEENAGE GIRL IN MONO-GENDER COMMUNICATION WITH ADULTS.....82

Lidiia PUZDRAK

THE FUNCTIONING OF THE CONCEPT OF "OTHERNESS" AND "SELFNESS"
IN MODERN POLISH EMIGRATION LITERATURE..... 89

Olga SOKYRSKA, Svitlana BUHA

THE USE OF DISTANCE LEARNING PLATFORMS IN TEACHING WRITING ONLINE.....96

Daryna STANKO

THE HISTORY OF FANFICTION DEVELOPMENT
AS A GENRE OF SECONDARY COMMUNICATION.....102

Juliia TOMCHAKOVSKA

METHODOLOGY OF ENGLISH OCCULT DISCOURSE ANALYSIS.....107

Svetlana FOKINA

WEST SLAVIC VIEW ON THE DEVELOPMENT OF RUSSIAN EMIGRANTOLOGY.....112

Yuliya TSYS

PERSPECTIVE IN LITERATURE: MULTIDISCIPLINARY GENESIS AND DEVELOPMENT.....118

Nataliia SHKVORCHENKO

LINGUO-DISCURSIVE MODEL OF TOXIC POLITICAL COMMUNICATION
IN THE MEDIA ENVIRONMENT OF THE UNITED STATES,
GREAT BRITAIN AND UKRAINE.....125

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Випуск 14

Коректура • Ірина Миколаївна Чудеснова

Комп'ютерна верстка • Олена Сергіївна Данильченко

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 16,04. Замов. № 0422/144. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Телефон +38 (048) 709 38 69,

+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6424 від 04.10.2018 р.